

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**REALİZMİN GÜÇ VE GÜVENLİK UNSURLARI AÇISINDAN NÜKLEER
SİLAHLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Serkan ACAR

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. Latif PINAR

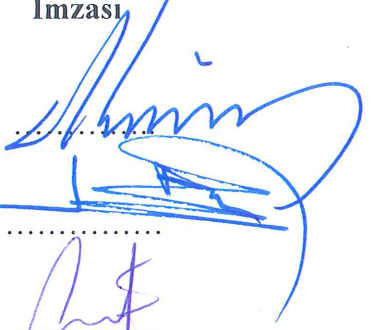
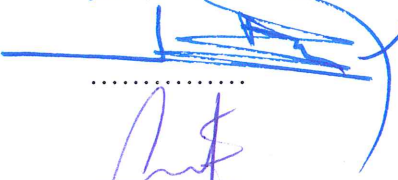
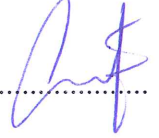
Karabük

Haziran – 2017

TEZ ONAY SAYFASI

Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Serkan ACAR' a ait "Realizmin Güç ve Güvenlik Unsurları Açısından Nükleer Silahlar" adlı bu tez çalışması Tez Kurulumuz tarafından Uluslararası Politik Ekonomi Yüksek Lisans programı tezi olarak oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

	Akademik Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Tez Kurulu Başkanı	: Yrd. Doç. Dr. Ersin MÜEZZİNOĞLU	
Danışman Üye	: Yrd. Doç. Dr. Latif PINAR	
Üye	: Yrd. Doç. Dr. Cemile ŞAHİN	

Tez Sınavı Tarihi : 12.06.2017

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisan tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

12 / 06 / 2017

Serkan ACAR

ÖNSÖZ

Devletlerin huzur, refah ve güvenlikleri açısından mutlak çıkar temelli hareketleri birbirleri ile ilişkilerinde anlaşmazlıkları doğurmaktadır. Güç ve güvenlik ikileminde ince hesaplara dayalı bu sorunlar diplomasi ile çözülebildiği gibi kaçınılmaz bir son olarak savaşlar ile karşı karşıya kalılabilmektedir. 1945 sonrası nükleer silahların giderek yayılması ve etki güçlerindeki artış tüm canlı yaşamına tehdit unsuru oluşturmuştur. Çalışmada nükleer silah türevleri tarihsel süreç içerisinde ekonomi ve politik temelli incelenmektedir. Çalışmanın amacı realizm teorisinin güç ve güvenlik unsurları açısından nükleer silahların akıbetini analiz etmektir.

İlgi alanlarım çerçevesinde çalışmanın konusunun oluşturulmasında ve her daim engin tecrübeleri ile bana yol çizen tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Latif PINAR' a, deneyimlerinden istifade ettiğim bütün bölüm hocalarıma, çalışmalarım esnasında bana verdikleri destek ve gösterdikleri sabırdan dolayı eşim ve çocuklarıma teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Serkan ACAR

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
DOĞRULUK BEYANI.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	vi
TABLOLAR LİSTESİ.....	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ, BARIŞ VE REALİZM

1.1. SAVAŞ KAVRAMI.....	4
1.1.1. Teori Bağlamında Savaşın Doğası.....	4
1.1.2. Savaş ve Ekonomi.....	7
1.1.3. Savaşın Değişen Yüzü: Nükleer Savaş.....	13
1.2. ÇATIŞMAYA KARŞI DİPLOMASİ, UZLAŞMA VE BARIŞ.....	17

1.2.1. Uyuşmazlıkların Çözümü ve Barışın İnşası.....	21
1.2.2. Bir Uyuşmazlık Örneğinin Çözümü Olarak Lockerbie Olayı.....	22
1.2.3. Antlaşmaların Hukuksal Nitelikleri.....	23
1.3. REALİZM TEORİSİ.....	25
1.3.1. Realizm ve Uluslararası Sistem.....	25
1.3.2. Güç.....	29
1.3.3. Güvenlik.....	31
1.3.4. Realizmin Nükleer Tehdit Algısı.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

NÜKLEER SİLAHLARIN KEŞFİ

2.1. BİLİMSEL VE TARİHSEL ARKA PLAN.....	34
2.2. NÜKLEER SİLAHLARIN ÖZELLİKLERİ.....	37
2.2.1. Nükleer Silahların Tahrip Etkileri.....	39
2.2.2. Psikoloji Etkisi.....	39
2.2.3. Radyasyon Etkisi.....	41
2.2.4. Isı Etkisi.....	42
2.2.5. Işık ve Basınç Etkisi.....	43
2.2.6. Yaşanmışlık Etkisi ve Bir Tarih.....	44
2.2.7. Silaha Dönüşüm Basamak Etkileri.....	44
2.3. NÜKLEER SİLAHLARA KARŞI KORUNMA TEDBİRLERİ.....	45
2.4. CAYDIRICILIK OLGUSU.....	47

2.5. HAMMADDE VE MADEN YATAKLARININ JEOPOLİTİĞİ.....	48
2.5.1. Dünyadaki Nükleer Maden Rezervleri.....	50
2.5.2. Uranyum Jeopolitiğinin Küresel Siyasette Güç Unsuruna Katkısı	53
2.6. TERÖR GRUPLARI VE NÜKLEER SİLAHLARA ULAŞMA OLASILIĞI.....	55
2.7. NÜKLEER TERÖR RİSKİNE KARŞI ANTI TERÖR.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NÜKLEER SİLAHLARIN SINIRLANDIRILMASI SÜRECİ

3.1. İLK NÜKLEER DENEMELER IŞIĞINDA NÜKLEER KONSEPT	64
3.2. DÜNYA NÜKLEER SİLAH ENVANTERLERİ VE ÜLKELER.....	75
3.2.1. NATO'nun Nükleer Silah Politikası.....	75
3.2.2. ABD'nin Nükleer Silah Politikası.....	80
3.2.3. Rusya'nın Nükleer Silah Politikası.....	82
3.2.4. Diğer Devletlerin Nükleer Silah Politikaları.....	85
3.2.4.1. Çin'in Nükleer Silah Politikası.....	85
3.2.4.2. Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Politikası.....	89
3.2.4.3. İran'ın Nükleer Silah Politikası.....	94
3.2.4.4. Hindistan'ın Nükleer Silah Politikası.....	96
3.2.4.5. Pakistan'ın Nükleer Silah Politikası.....	99
3.2.4.6. İngiltere'nin Nükleer Silah Politikası.....	101
3.2.4.7. Fransa'nın Nükleer Silah Politikası.....	102

3.2.4.8. İsrail'in Nükleer Silah Politikası.....	103
3.3. NÜKLEER SİLAHLARIN SINIRLANDIRILMASI GEREKSİNİMİ...	104
3.3.1. Nükleer İlerlemeye Karşı Küresel Tepki; NPT.....	106
3.3.2. Salt I.....	108
3.3.3. Salt II.....	108
3.3.4. Start I ve Start II Süreci	110
3.3.5. Yeni Start Anlaşması Kapsamı.....	112
3.4. YENİ START ANLAŞMASI SONRASI ULUSLARARASI OLAYLARA BAKIŞ.....	116
SONUÇ.....	122
KAYNAKÇA.....	127
ÖZET.....	149
ABSTRACT.....	151
ÖZGEÇMİŞ.....	153

KISALTMALAR

AB	:Avrupa Birliği
ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	:Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
ALCM	:Havadan Atılan Seyir Füzesi
BM	:Birleşmiş Milletler
ÇKP	:Çin Komünist Partisi
DAEŞ	:Irak ve Şam İslam Devleti
DNA	:Deoksi Ribo Nükleik Asit
DPRK	:Demokratik Kore Halk Cumhuriyeti
HEU	:Zenginleştirilmiş Uranyum
IAEA	:Uluslararası Atom Enerji Kurumu
GSMH	:Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	:Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
LSD	:Liserjik Asit Dietilamid
LSRO	:Cruise Füzesi
NATO	:Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

NPG	:Nükleer Planlama Grubu
NPT	:Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması
RF	:Rusya Federasyonu
REM	:Radyasyon Birimi (Röntgen Equivalent Man)
SALT	:Stratejik Silahların Sınırlandırılması Görüşmeleri
STRAT	:Stratejik Silahların Azaltılması Antlaşması
SSCB	:Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SV	:Sievert
TNT	:Tri Nitro Toluen
UAD	:Uluslararası Adalet Divanı
WMD	:Kitle İmha Silahları (Weapons of Mass Destruction)

TABLULAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Tırmanma Merdiveni	15
Tablo 2. Nükleer Silah Radyasyon Dozları.....	42
Tablo 3. 2013 Tarihi itibari ile Tanımlanan Dünya Uranyum Kaynakları	51
Tablo 4. Atom bombası sonrası bazı gazete manşetleri	68

ŞEKİLLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1. İktisadi eklemlenme süreci	9
Şekil 2. Refah-çatışma göstergesi.....	11
Şekil 3. Ateş çemberi hipotezi.....	17
Şekil 4. Fisyon reaksiyonun gerçekleşmesi	39
Şekil 5. Nükleer bir tehlikeye karşı önlem piramidi.....	62
Harita 1. Nükleer silah testlerinin yapıldığı yerler	74

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 1. 1946-2015 arası dönemde silahlı çatışmaların bölgesel dağılımı.....	12
Grafik 2. 1967-2014 arası dönemde nükleer silah sayısındaki değişim.....	13
Grafik 3. Askeri Güç – Güvenlik eğrisi.....	101

GİRİŞ

Canlı yaşamının başlamasından günümüze sosyal bir varlık olarak canlılar istemli bir zorunluluk ve aynı zamanda içgüdüsel olarak birlikte yaşam alanları kurduğu görülür. Doğa yaşamında akli sayesinde insan, tüm canlılara üstün gelmiş diğer canlıları ve hatta kendi türünden güçsüzleri yönetme yetisine kavuşmuştur. İnsanın doğasında bulunan korku ve korunma güdülere, ittifaklar kurmayı zorunlu kılarak hâkimiyet sorunlarını ortaya çıkarmıştır. Yeryüzünün farklı bölgelerindeki aynı bağlara sahip topluluklar zaman içinde devletlerin doğuşunu sağlamıştır. Etkileşim içinde bulunan devletlerarasında çıkar alanlarında kesişimler, sorunları ve bu sorunlar savaşları zorunlu kılmıştır. Çıkar çatışmaları ve sorunlar bazı zamanlar barış ortamında çözüldüğü gibi bazı zamanlar ise şiddetli savaşlar ile insanlık geleceğini tehlikeye sokmuştur. Çalışmanın ana sorunsallarından birisi devlet doğasını araştırarak çatışma uzlaşma ve savaş kavramlarını realist teori açısından araştırmaktır.

Devletlerin uluslararası ilişkiler disiplini içinde incelendiği birçok araştırma sürekli silahlandığını ve birbirlerini ortadan kaldırmak için çeşitli silahlar geliştirdiğini kanıtlamıştır. Bu çalışma devletleri silahlandırmaya iten nedenselliği sorgulayarak devlet davranışlarında güç ve güvenliğin önemini araştırmaktadır. Atomun keşfi ve bilimin hızlı gelişmesi atomdaki enerjinin kullanılabilirliğinin farkına varılmasını sağlamıştır. Atomdaki güçlü bu enerjinin insan yararından önce bir silah olarak düşünülmesi, dönemin savaş ortamının bir sonucudur. Nazi Almanya'sının nükleer silah üreteceği korkusu bilim insanlarını atom silahı üretme yarışına sokmuştur. Nükleer silahın üretilmesi ile yapılan denemeler bu silahın beklenenden daha korkutucu sonuçlar ürettiğini kanıtlamıştır. Elde edilen bu büyük güç ilk defa bir devlete karşı 1945 yılında kullanılmıştır. İnsan doğası korkutucu sonuçları olan nükleer bir silahı tekrar kullanmaya cesaret edip etmeyeceği ilk atom bombasından günümüze cevabı zor bir soru olarak ortadır.

Nükleer silahların sayısındaki artış ve boyutlarının küçülerek güçlerinin artışı devletler üzerinde güvenlik endişesi oluşturmuştur. Günümüzde terör olgusu giderek tırmanmaktadır. Farklı inançtan farklı kültürden her kesim terörden zarar görmektedir. Bazı terör örgütlerinin dini inançlardan hareketle eylemler yapması tüm insanlığa zarar vermektedir. Bu gurupların davranışları inançlar üzerinden insanları ayırmaya itmekte ve kendi gibi düşünmeyen diğer bir zümre terörist olarak görülmektedir. Dünyada bu tür ayrıştırmalar terörün amacına hizmet etmektedir. Nükleer olaylarda kaçakçılıkların artması terör guruplarının nükleer silahlara ulaşma tehlikesini ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda devletler nükleer silahların yayılmasını ve azaltılmasına yönelik anlaşmalar imzalamışlardır. 2010 yılında ABD ve RF arasında imzalanan Yeni Start anlaşması stratejik nükleer silah sayılarını azaltmaya yönelik bir anlaşmadır.

Çalışma realizm teorisinin güç ve güvenlik unsurları açısından Yeni Start anlaşmasının imzalanmasından sonraki uluslararası olaylardaki değişimleri inceleyerek nükleer silahların akıbetini araştırmaktadır. Nükleer silahların imha edilmesinin önündeki engellerin neler olduğu sorusuna cevap aramaktadır. Çalışmanın hipotezi ise yeni nükleer silah anlaşmasına taraf devletlerin gelecek süreçte, birbirlerinin çıkar ve güvenlik alanlarına müdahalelerden kaçınıldığı takdirde, nükleer silah sayılarını azaltacağı şeklinde formül edilmiştir. Bu konun seçiliş sebebi Yeni Start anlaşması ile yakalanmış dünya barışının önemine dikkat çekmektir. Dünya yüzeyinde var olan nükleer silah sayısı galaksiyi dahi tehlikeye düşürmektedir. Bu konu hakkında akademik verilerin çokluğu bilinçlenme ve önleme adına önem tekil etmektedir. Yeni Start anlaşmasının ne derece başarılı olduğu ve bundan sonraki sürecin nasıl işleyeceği hakkında bilgi sahibi olmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda ilk bölümde devlet davranışlarında tehdit kavramı realizm teorisi açısından analiz edilerek çıkar, barış, savaş, güç ve güvenlik argümanları tanımlanacaktır. İkinci bölümde nükleer silahların tarihsel süreç içerisinde neden sonuç sorgulaması yapılarak gelişimi ve uluslararası tarihe etkileri vurgulanacaktır. Son bölümde ise Yeni Start anlaşmasının imzalanmasından önceki nükleer anlaşmaların başarısı incelenerek yeni anlaşma hakkında analiz verileri vurgulanacaktır. Yeni Start anlaşması ile başlayan süreçten 2017 yılına kadar

yaşanan gelişmelerden yola çıkılarak nükleer silahların ve yeni anlaşmanın geleceği hakkında fikir sahibi olmaya çalışılacaktır.

Çalışmada bundan önce yazılan tezler araştırılarak nükleer silah alanında bilgi dağarcığı geliştirilmiştir. Yalnız anlaşmanın yeni olmasından kaynaklı Yeni Start anlaşması ve realist teorinin ilişkilendirildiği bu bağlamda bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmanın bu yönü ile disipline katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Literatür taranmasında ne yazık ki Türkçe yazılmış birkaç nadir eser dışında fazla kaynak bulunmamaktadır. Bu nadir Türkçe eserlerin yanı sıra İngilizce ve Rusça kaynakların çalışmanın ortaya çıkmasında etkin rolü bulunmaktadır. Çalışmaya objektif bakış açısıyla, bilimde doğruya ulaşmak adına hem Rusça hem İngilizce kaynakların verileri ve kıyaslanması güçlü bir yön teşkil etmektedir. Buna rağmen çalışmada İngilizce kaynaklara Rusça kaynaklardan fazla değinilmesinin sebebi, Rusça eserlere ulaşımın zor olmasıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ, BARIŞ VE REALİZM

1.1. SAVAŞ KAVRAMI

1.1.1. Teori Bağlamında Savaşın Doğası

Savaşın doğası üzerine birçok eserin ortak paydası, savaşın sebeplerinin iyi anlaşıldığı zaman ancak engellenebileceği önermesinin sıklıkla vurgulamasıdır. Bu önermeden yola çıkarak tarihsel süreç içerisinde bir savaşın kıvılcımının, çıkış sürecinin iyi anlaşılır olması, nükleer bir savaş felaketinin ortaya çıkmasının önünde bir set, belki de kıvılcımın üstüne dökülecek ilk su damlası olma özelliğini taşır. Bu bağlamda savaşın doğası çıkış sebepleri türleri, diplomasisi, barış kavramları, zorunluluk ya da haklılık iddiaları teorik olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Wu Devletinin ünlü filozofu ve komutanı Sun Tzu savaşı, “mahvolma yada güvenliğin yolu, yaşam-ölüm meselesi”¹ olarak görür. İbn’i Haldun “Allah insanları yarattığından beri onlar döğüşmeden² asla fariğ olmamışlardır.”³ Sözüyle savaşın yaşanmış ve yaşanılacak bir gerçeklik olduğunu belirtir. İbn’i Haldun savaşı “intikam alma arzusu” olarak görür. İbn’i Haldun “Siyasî otoriteyi tutan ve devam ettiren harplerdir.” söylemi ile günümüzde üst egemen bir gücün zirvede yerini koruyabilmesinin gereğinin, diğerlerine bu gücü sürekli hissettirmesinden geçtiği varsayımına ışık tutmaktadır. Geçmişte birçok devletin güç kaybetmesi diğer

¹ İlhan Erman, *Politik ve Askeri Savaş Sanatı I*, İlk Eriş Yayınları, Ankara, İkinci Baskı, 2014, s. 9

² Eserde geçen Döğüşmeden: dövüşmeden anlamında, Fariğ: sıkıntısız, rahat anlamlarında kullanılmıştır.

³ Hilmi Ziya ve Ziyaeddin Fahri, *İbni Haldun*, Kanaat Kitapevi, İstanbul, 1940, s. 141

devletlerin arasında otoritelerini koruyamamalarına ve yok olmalarına neden olmuştur.

Clausewitz ise savaşı, “düşmanı irademizi yerine getirmeye zorlayan şiddet hareketi”⁴ olarak görür. Tarih boyunca yöneticiler gözünde savaş bir bilim olarak görülmüştür. Bu alanda geçmiş tecrübelerin incelendiği birçok eserler yazılmış ve gelecek savaşlar üzerine birçok stratejiler geliştirilmiştir. Bu eserler arasında Niccola Machiavelli’ nin Prens isimli yapıtı önemli bir yer teşkil eder. Machiavelli savaşı, bir hükümdarın kesinlikle öğrenmesi ve geliştirmesi gereken tek amacı olarak değerlendirmiştir.⁵ Bu amacın sebebini ise hükümdarlığını sürdürebilmesine bağlar. Savaşı o kadar normal bir olgu olarak görür ki barışı hükümdarın hayatından çıkarmakta bir sakınca görmez, “barış zamanında dahi savaşın düşünülmesi”⁶ gerektiğini vurgular.

Savaşları icra edenlerin insanlar olması, savaşların doğuşunda, Kenneth Waltz’ın ‘İnsan, Devlet ve Savaş (1959)’ eserinde belirttiği teorisiyle insan doğasının ve davranışlarının incelenmesini zorunlu kılmıştır. Devletleri yöneten insana özgü davranışlar, devlet davranışlarıyla özdeşleştirilmiştir. Waltz’a göre “insan doğası kötüdür.” İnsanların arzuları sınırsızdır. İnsan arzularında hüküm süremez. Kaynakların paylaşımı ve kısıtlılığı insanları şiddete yönlendirir. İnsan duygularının esiri olduğundan rekabet ortamı savaşın kaçınılmaz yüzünü ortaya çıkarır.

Egemen güçler insanlığın ilk çağlarından bu yana aralarında çıkan anlaşmazlıkları çözüme kavuşturamadıkları takdirde güç kullanma yolunu seçmişlerdir. İnsan doğası atalarından sorunları çözmeye etkili bir yöntem olarak savaş bilgisini miras olarak almış ve bu bilgiyi gittikçe geliştirmişlerdir. İnsan doğası antikçağda kullandığı taş mancınığı günümüzde kıtalararası mesafeleri aşan nükleer füzelere kadar değiştirebilmiştir. Değiştiremediği tek olgu olan yakıp yıkmaya yok etme davranışıdır.

İnsan doğası üzerinden açıklanan teorilerin yanı sıra devlet yönetim biçimleri üzerinden açıklanan teoriler de disiplinde önemli ölçüde kabul görmüştür. Liberal

⁴ Carl Von Clausewitz, *On War*, Çev.: Michael Howard and Peter Paret, Oxford University Press, New York, 2007, s. 13

⁵ Niccola Machiavelli, *Hükümdar*, Çev.: Yusuf Adil Egeli, Yıldız Matbaası, Ankara, 1955, s. 57

⁶ a.g.e, s. 58

anayasal demokratik devlet biçimlerinin savaşmama eğiliminde olduklarını dünya barışına katkı sağladıkları “demokratik barış” tezi ile savunulmaya çalışılmıştır. Bu tezi savunanlar Diktatör Monarşi devlet yapılanmasının Emperyalist eğilim içinde daha fazla karmaşa ve savaşlara sebep olduklarını savunurlar.⁷

Sosyalist devletler için savaş, kesinlikle öğrenilmesi gereken kendi kendini sonlandıracak bir olgu olarak görülür.⁸ Savaşın toplumların ilerlemesi sağlandığı takdirde ortadan kalkacağı savunulur. Uzay çağında hala çatışmalar yaşanmaktadır. Bu varsayımın doğruluğu tartışmaya açıktır. Toplumların ilerlemesi aynı anda birden çok alanda gerçekleşir. Toplumsal insan davranışlarındaki kültürel gelişim beraberinde teknolojik gelişmeleri de ortaya çıkarır. Çıkar söz konusu olduğunda tarafların uzlaşması problemleri doğurur. Teknoloji ilerledikçe üretilen savaş makineleri daha büyük kitlelere daha kısa sürede zehrini akıtılabilmektedir. İlerlemeyi medeni ilerleme olarak algıladığımızda ise medeni ilerleme ister istemez insan ihtiyaçlarında ve lüks hayat şartlarını da beraberinde getireceğinden sınırlı enerji ve hammaddeler bu yaşama alışmış insanların bu alışkanlıklarından kolay vazgeçebilecek mi sorusunu akla getirmekte, yine rekabet ve savaşların yaşanabileceği düşüncesini ortaya koymaktadır. Küresel toplumun aynı oranda aynı medeni düşünce ve insani duyguları paylaşması olasılığı düşük görünmektedir.

Günümüzde yaşanan teknolojik ve toplumsal değişimler savaşın doğası üzerinde değişimlere yol açmış bu konun yeniden ele alınması zorunluluğunu ortaya koymuştur. Modern savaşa farklı bir bakış açısı getiren Joseph S.Nye savaşı çarpışmadan da “ikna”⁹ yoluyla isteklerin elde edilebileceği bir alan olarak görmektedir.

Savaşın doğasında silahlı rekabet ve üstün gelme arzusu yatar. Geçmişten günümüze yaşanan çatışmaların çoğunlukla devletler arasında gerçekleşmesi, düzenli üniformalı güçlerin bu olguyu bir sanat gibi kurallara bağlaması ve stratejiler gerçekleştirilmesi

⁷ Andrew Heywood, *Küresel Siyaset*, Çev.: Nasuh Uslu ve Haluk Özdemir, Adres Yayınları, Ankara, 2013, s. 294

⁸ Philip Short, *Mao Zedong Bir Yaşam*, Çev.: Yavuz Alogan, İthaki Yayınları, İstanbul, 2007, s. 336

⁹ Joseph S.Nye, *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, Çev.: Rayhan İnan Aydın, Elips Kitap, Ankara, 2005, s. 14

savaşı bir disiplinli hareket eylemi olarak göstermiştir. Savaşın kapsamına göre savaş çeşitlerini aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür.

***Konvansiyonel Savaş:** Konvansiyonel(nükleer değil) askeri silahlar ve muharebe taktikleri kullanan düzenli ve üniformalı ulusal ordu birlikleri arasında yürütülen bir savaş yöntemi.*

***İç savaş:** Devlet içerisinde, genellikle ya devleti kontrol altına almak veya yeni bir devlet kurmak için siyasal olarak örgütlü guruplar arasında yürütülen silahlı mücadele.*

***Total savaş:** Sivil ve askeri tüm düşman hedeflerini kitlesel olarak yok ederek koşulsuz teslim olmasını sağlama amacı taşıyan, geniş çapta zorunlu askerlik ve ekonomin askeri amaçlara yönlendirilmesiyle toplumun tamamının katıldığı bir savaş.*

***Hegemonik savaş:** Küresel güç dengesini yeniden yapılandırarak bütün dünya düzeni üzerinde hakimiyet kurmak için yapılan savaş.*

***Gerilla savaşı:** (İspanyolca) Sözlük anlamı 'küçük savaş' tır. Üstün ateş gücünden ziyade hareketlilik ve sürpriz unsurlarına vurgu yapan ve araziye uyumlu taktikler kullanan düzensiz birliklerin yürüttüğü direniş ya da 'halk' savaşı.*

***Kimlik savaşı:** İnsanların kolektif kimliğinin resmen ve siyaseten tanınması talebini ifade eden kültürel bir yeniden doğuş arayışının çatışmanın temel güdüsünü oluşturduğu savaş.*

***Asimetrik savaş:** Askeri ekonomik ve teknolojik güçlerinin açık bir biçimde eşit olmadığı taraflar arasında yürütülen ve savaş stratejilerinin zayıf olanın ihtiyaçlarına göre uyarlanma eğiliminde olduğu savaş.*

***Haklı savaş:** Amaç ve yürütülüş bakımından bazı etik kriterleri yerine getiren ve böylece ahlaken haklı olduğu söylenebilecek savaş."¹⁰*

Nükleer savaş: Büyük bir alanda, saniyeler ile ifade edilen zaman diliminde, kitlelerin ani ölümüne veya kalıcı hasarlara yol açan, atom çekirdeğindeki füzyon veya fisyon reaksiyonları ile patlamaya yol açacak olan nükleer silahların kullanıldığı savaş türüdür.

1.1.2. Savaş ve Ekonomi

Eski savaşların sebepleri incelendiğinde kökeninde toprak hâkimiyet alanın genişletilmesinin önemli yer tuttuğu görülür. Tarım ekonomisinden sanayi ekonomisine geçiş sürecinde enerji ve hammaddenin paylaşımı ülkeler arasında öncelikli sorun olarak kendini göstermiştir. Toprak savaşlarından enerji savaşlarına yönelim, tarım ekonomisinin yerini daha çok sanayi ekonomisine bırakmasından kaynaklanmaktadır. Altın, elmas, tarım alanları, su, petrol, doğalgaz, enerji yolları üzerinden uluslararası rekabet ve uranyum gibi paylaşım sorunları savaşların kökeninde ekonominin önemli bir etken olduğunu göstermiştir. Savaşlarda tek

¹⁰ A.Heywood, 2013, s. 292 - 309

etkenin ekonomi olarak gösterilmesi yanlış olmakla beraber, hem sorunun ortaya çıkmasında hem de çözümde etkili olan öncelikli bir faktör olarak değerlendirilmelidir.

Küresel sermayenin paylaşılması sorunu savaşların fitilini ateşleyen etkindir. Geçmişten günümüze dünya sermayesinde büyük pay sahibi olan devlet üstü aktörler savaş ve barış ortamında ekonomik kazanımın nasıl gerçekleşeceğini bilmektedirler. Örneğin kılıç ustaları aynı zamanda birer zırh tasarımcıdır. Kılıcı yapan usta ona karşı dayanıklı bir zırhın nasıl olacağı üzerine düşünür. Ürettiği zırhı mevcut kılıçtan daha üstününü yapana kadar bekletir. Üstün kılıcı piyasaya sürmeden zırhı satışı sunar. Belirli sermaye birikiminden sonra zırhı parçalayan kılıç reklamı ile yeni kılıcını piyasaya sürer. Piyasanın doyumsuzluğu ve üretkenin aç gözlülüğü ikilisi sürekli yeni üretimi tetikler. Bütün savaş araçlarında çeşitli isimlerde çeşitli sürüm üretimleri ve silaha karşı - silah üretimleri, yukarıda sözü edilen ikilemden kaynaklanır. Günümüzde de böyle olmaktadır. Güce ulaşmak ve güçlünün karşısında güvenli durabilmek her çeşit savaş aracının en yenisini elde etme rekabeti içine girmeyi şart koşar. Aşırı silahlanma ise bir noktadan sonra çatışmaların ortaya çıkmasında etken rol oynar.

Küresel sermaye diliminde büyük pay sahibi olan aktörler sürekli bir rekabet içinde bulunurlar. Bir süre sonra çıkar çakışmalarının olmaması kaçınılmazdır. Bir birlerinin pazarlarına, enerji ve hammadde alanlarına müdahale ederler. Bu tür durumlarda ulus üstü aktör kendisine yakın gördüğü ve güçlü olan devleti lobi ve benzeri vasıtalar ile harekete geçirir. Çatışmalar ile çıkarın tekrar sağlanması sonrası üretim mekanizması sonucunda oluşan ürünlerin satılması için barış ortamını zorunlu kılar. Görüldüğü gibi savaş ve barış ekonomik hareketliliği sağlayan en büyük unsurlardır.

Devletlerin ekonomik olarak bağımlılıkları arttıkça büyük çıkarlarını koruma amacıyla küçük çıkarlarından vazgeçebilirler. Ülkeler arasında ekonomik yakınlaşmalar siyasi yakınlaşmaları doğurmuş bu sayede sorunların çıkması minimize olmuş ya da diplomasinin daha etkin bir araç olmasını sağlamıştır. Şekil 1'de görüldüğü gibi 1 yönünden 5 yönüne inildikçe savaşların çıkma olasılıkları daha az görünmektedir.

Şekil 1:İktisadi eklemlenme süreci¹¹

Dünya savaş tarihi incelendiğinde uluslararası arenada karşılıklı bağımlılıkların ve birlikliklerin yaşandığı dönemlerde küresel barışın daha uzun, çatışmaların az ve kısa süreli olduğu görülür. Örneğin AB kurulmasından günümüze AB üye devletleri arasında büyük çaplı silahlı çatışmalar yaşanmamıştır. Fransa nükleer silaha sahip bir devlet olmasına rağmen komşusu İspanya veya Almanya için yakın bir tehdit olarak görülmemektedir. Yalnız ekonomik entegrasyonlar çok uzun soluklu olması düşünülmemekte ayrılıkların yaşanılması beklenmektedir. Ayrılıklar ise zaman sürecinde çıkar çatışmalarını, beraberinde ise yine savaşları gündeme getirmekte, savaşların yeryüzünden silinmesini imkânsızlaştırmaktadır.¹²

Küresel alanda ekonomik refah seviyesi dengeli dağılmadıkça, Şekil 2, Durum 1 de görüldüğü gibi göstergenin en zıt uçlarında karşılıklı birikimler olduğu müddetçe çatışmaların yaşanması muhtemeldir. Refah seviyesinin olduğu bölümde X ve Z gibi temsili iki gücün, gücü tekeli elinde bulundurması ise Şekil 2. Durum 2 de görüldüğü gibi bu sefer karşılıklı rekabeti ve en güçlü olma güdüsünü tetikleyecek yine

¹¹ Ali Başaran, “Dış Siyasi, İktisadi İlişkiler Etkileşimi Çerçevesinde Yeltsin Dönemi Rusya-Türkiye İlişkileri”, (Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2013), s. 115

¹² AB üye devletleri arasında yaşanan krizler diğer devletlerde yaşayan halklar arasında ayrılık söylemlerini arttırmıştır. İngiltere'nin yaptığı referandum sonucu birlikten ayrılma kararının çıkması AB dağılma yönünde bir yol mu izliyor? Sorularını gündeme getirmiştir. Bakınız; http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160624_ab_referandum_ne_olacak (Erişim tarihi: 03.10.2016)

çatışmaların yaşanması olasılığını doğuracaktır. Çatışmaların azalması göstergede homojen dağılımın, karşılıklı bağımlılıklar ve ekonomik siyasi yakınlaşmaların sonucunda gerçekleşecektir. Küresel ve içsel refah-çatışma skalası adını verdiğim bu hipotezimi doğrulayıcı nitelikte veriler içeren İngiliz yardım kuruluşu Oxfamın küresel gelir dağılımı araştırması dikkate değerdir.

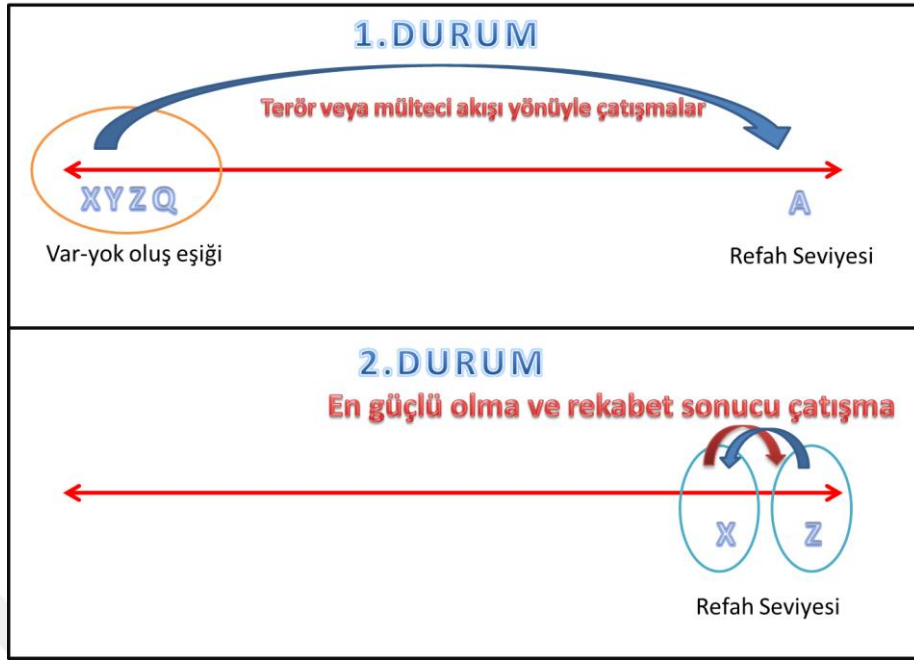
“2016'da dünya nüfusunun yüzde %1'ini oluşturan en zenginlerin toplam mal varlığının kalan yüzde 99'un toplam gelirine eşit hale gelmesi bekleniyor.(...) en zengin dilimin içinde yer alan her birey 2,3 milyon euroya ulaşan bir mal varlığına sahip. Buna karşılık dünyadaki her dokuz kişiden biri yeterli beslenemiyor. Ayrıca 1 milyar insan günde 1,25 dolarla geçinmek zorunda.(...) Bir başka istatistiğe göre dünyadaki en zengin 80 kişinin malvarlığı 2009 ile 2014 arasında iki katına çıktı. Bu rakam, dünya nüfusunun daha fakir olan diğer yarısının toplam gelirine denk geliyor.”¹³

Araştırmaya göre 2009-2014 yılları arasında küresel gelir dağılımındaki uçurumun artması sonucu bu yıllara denk gelen Arap baharı gibi iç savaşlar ve küresel terör sorunlarının yaşanmasını tetiklemiştir. Küresel refah seviyesindeki değişimler, tek sebebi olmamakla birlikte küresel kaosların yaşanması ile direk ilgilidir. Ve skaladaki ani değişimler savaş ve çatışmaların habercisi bir ön veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik yığıntılar insanları yaşadıkları gelir adaletsizliğinden kurtulmak için ideolojileri uğruna ölmeye rejim veya sistemi değiştirmeye itmektedir. Dan Smith Kriz bölgelerinde savaş çıkma riskini aşağıdaki dört temel şarta bağlamıştır.

- ✓ “Günümüzün, uzun vadeli iç savaş nedenlerinden en önemlisi, kötü ekonomik şartlardır;
- ✓ Siyasi baskı rejimleri de özellikle dönüşüm süreçlerinde savaşa yol açar;
- ✓ Yenilenebilir kaynakların (özellikle toprak kayması, çölleşme, kuraklaşma) azalması da şiddete dayalı krizlere yatkınlığı önemli derecede etkiler ama genelde siyasi ve ekonomik etkenler kadar belirleyici olmazlar;
- ✓ Tek başına etnik farklar, krizlerin savaşa dönüşmesi için bir neden oluşturmamakla birlikte, sorunsalın tarafları çoğu zaman etnik kimliklerine göre tanımlanırlar.”¹⁴

¹³ “Oxfam: Küresel Gelir Dağılımındaki Uçurum Büyüyor!”, Deutsche Welle Türkçe, <http://www.dw.com/tr/oxfam-k%C3%BCresel-gelir-da%C4%9F%C4%B1%C4%B1m%C4%B1ndaki-u%C3%A7urum-b%C3%BCy%C3%BCyor/a-18200020>, (Erişim Tarihi:03.10.2016)

¹⁴ Dan Smith, Trends and Causes of Armed Conflicts, in The Berghof Handbook for Conflict Transformation, Berlin, 2000, p. 6

Şekil 2: Refah-çatışma göstergesi

Devletlerin savaşmadıkları süreçte dahi bir savaş ekonomisi ile karşı karşıya olduğu görülür. Kendilerini güvende hissetmek için GSMH' nin bir bölümünü savunmaya harcarlar. Devletlerin bu davranışsal tepkileri uluslararası silah ekonomisinin ve bir silah pazarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu pazarı elinde tutan aktörler çatışma ortamından gelir elde ettiklerinden savaş ortamlarında kar marjları artar.¹⁵ Devletler rakiplerini savaşmadan da pasif ize edebilmektedir. Bunu ise silahlanma yarışı ve bu süreçte rakibin ekonomisini altüst ederek gerçekleştirmektedirler. Örneğin SSCB soğuk savaş yıllarında ABD ile girdiği silahlanma yarışı dolayısıyla ekonomik çöküşü yaşamış sonunda yıkılmıştır.¹⁶

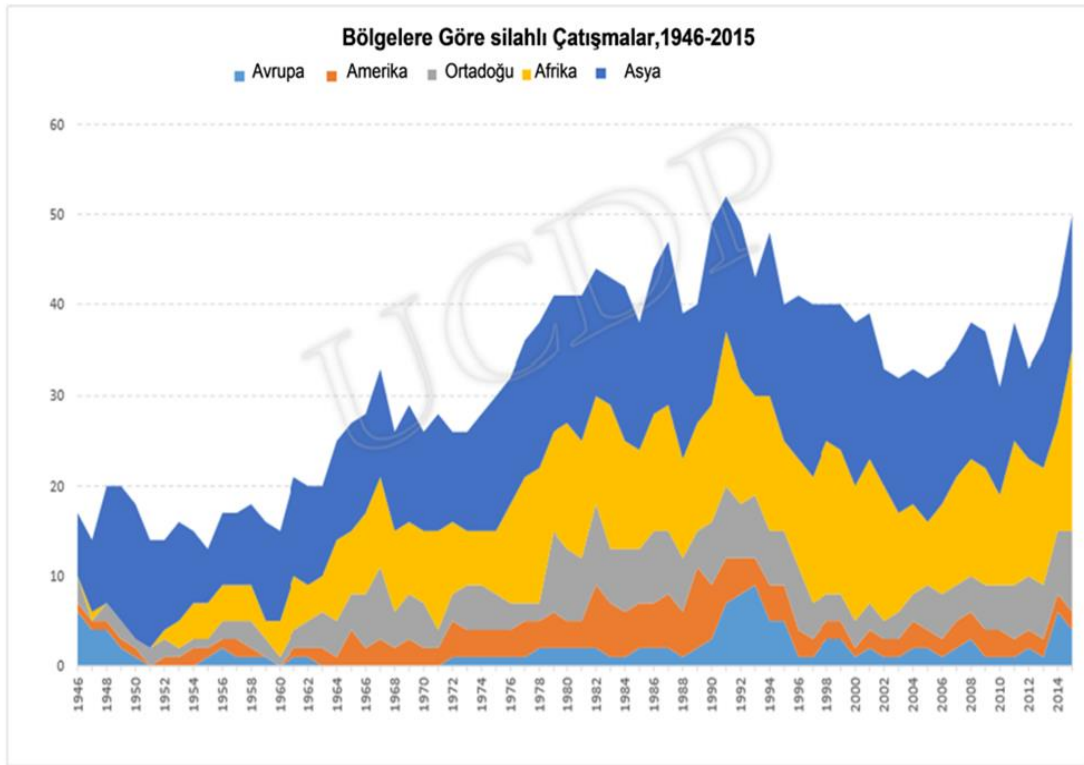
Silahlı çatışmaların bölgelere ve zamana göre değişimini içeren Grafik 1. incelendiğinde en az Avrupa kıtasında en fazla ise Asya kıtasında yaşandığı görülür.

¹⁵ Dünya borsalarında işlem gören hisselerin değer analizleri siyasi olaylara göre incelendiğinde çatışma, kargaşa veya savaş durumlarında diğer hisseler aşağı yönlü eğilim izlerken savunma şirketlerinin yukarı yönlü değer kazandığı görülür. Ayrıca günümüzde yaşanan Suriye iç savaşı ekonomi değerlendirmesi için bakınız; <http://www.trthaber.com/haber/dunya/abdli-silah-sirketleri-kasalarini-doldurdu-217281.html> , (Erişim Tarihi: 03.10.2016)

¹⁶ Christon I. Archer ve John R. Ferris, *Dünya Savaş Tarihi*, Çev.:Cem Demirkan, Akyüz Yayınları, İstanbul, 2006, s. 500

1991 yılındaki zirvenin 2015 yılına gelindiğinde yeniden yukarı yönlü bir eğilim göstermiştir. 1960'lı yıllarda sıfıra yaklaşılmaya başlamış Avrupa kıtasında dahi 2010 yılı sonrası yükselişe geçtiğini görmekteyiz. Bu veriler incelendiğinde çatışma unsurundan hemen hemen tüm ülkelerin etkilendiği küresel göç dalgalarının ve terör eylemlerinin arttığı söylenebilir.

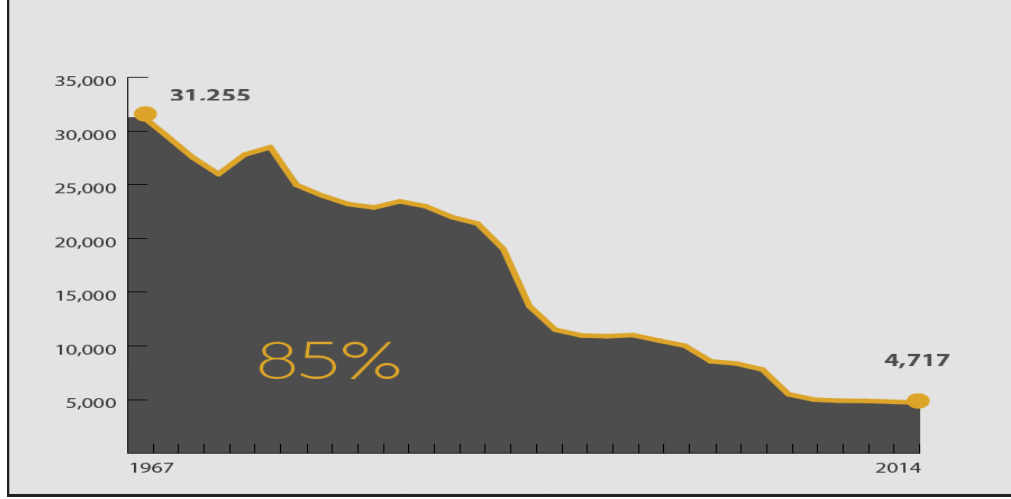
Büyük çapta bir küresel ekonomik sıkıntı ile karşılaşılmamış olmasına rağmen grafikteki artışın bölgesel ve küçük çaplı krizlerin hissedilmesi ile iç çatışmalar ve terör eylemlerinin tırmanmasına bağlanabilir. Ayrıca büyük güçlerin enerji hatlarını kontrol etme istekleri çatışmalarda etken bir rol olmuştur. Çatışmaların artması nükleer riski sadece söylem, demeçler ve birkaç nükleer füze denemesi ile sınırlı kılınmıştır.

Grafik 1.- 1946-2015 arası dönemde silahlı çatışmaların bölgesel dağılımı (UCDP 2016) verileri

Kaynak: http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/595/595102_1region.pdf

(Erişim tarihi: 01.11.2016)

Grafik 2.-1967-2014 arası dönemde nükleer silah sayısındaki değişim

Kaynak: <https://share.america.gov/disarmament-toward-nuclear-free-world/>

(Erişim Tarihi:01.11.2016)

1.1.3. Savaşın Değişen Yüzü: Nükleer Savaş

Nükleer silahların icadı savaşın yeniden ele alınmasını ekonomik, etnik, toprak hâkimiyeti gibi eski savaşların sebeplerini yeni savaşın toplu yok oluş sonucunun ortaya çıkma olasılığını doğurmuştur. Bu silahlara sahip devletlerin ekonomik olarak yıkımı (para savaşları) zor görünmektedir. SSCB'nin mirasını devralan Rusya Federasyonunun hızlı toparlanması ve etkili bir güç olarak kısa sürede sahnede yerini almasında nükleer silahlara sahip olması bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Süper bir güç olmak ve savaşlara karşı caydırıcılık unsuru oluşturabilmek için ekonomik kanadın yanında askeri kanadın da eksiksiz yerini alması gerekmektedir. Barış dönemlerinde yaşanan sessiz savaşlar ekonomi üzerinden gerçekleştirilmekte dünyada petrol fiyatları ve paranın değeri ile oynanarak rakibe ekonomik hamleler yapılmaktadır.¹⁷ Uygulanan bir stratejiye cevap karşı strateji ile gelmekte, kimi zaman ise restleşmeler nükleer silah kozunu siyasi demeçler ile ortaya sürerek gerçekleşmektedir.

¹⁷ Rus rublesi üzerine oynanan oyunlar üzerine Cüneyt Başaran'ın 12 Kasım 2004 tarihli yazısı için bakınız; <http://www.bloomberght.com/ht-yazarlar/cuneyt-basaran-2071/1662385-oyunun-icinde-oyun-var/> (Erişim tarihi:01.11.2016)

Nükleer silahlar üzerine uzman olan Michael D. Wallance belirli dönemlerdeki çatışma ve silahlanmaları analiz ederek silahlanmanın savaşların fitilini tetikleyen bir öncü olduğunu, çatışmaların tırmanmasında rol oynadığını belirtmiştir.¹⁸ Devletlerin dünya yüzeyinde asla kullanamayacağı silahlara milyonlarca dolar harcaması ve yüzlerce hurda silah mezarlıklarının¹⁹ olması, ülkelerin her silahlanma yarışının çatışmayla sonlanacağı vurgusunu yıkmıştır.

Savaşın doğasında var olan gerçeklik, ahlak, ne neden, doğru veya yanlış kavramlarını sorgulamaktan öte başarının nasıl elde edileceği üzerinde odaklanmayı zorunlu kılar. Bu yüzden somut kavramlar soyut kavramların önüne geçer. Savaş kavramı içerisinde maliyet sebep sonuç hesapları yapmayı gerektiren ince detayları düşünmeyi gerektirir. Nükleer bir silahın kullanılmış olması sonuca çabuk ulaştıracağından her zaman gerçek risk faktörü olma özelliği gösterir. Yalnız bu tür silahlara başvurmak büyük riskleri ve birlikte yok oluşları barındırdığından kolay başvurulabilecek bir yöntem olarak seçilmemektedir. Nükleer savaşların sahnede olduğu günümüzde bir devletin bir devlete savaş ilan etmesinden çok terör savaşları, iç savaşlar ve uluslararası koalisyon güçlerinin barışı sağlama adıyla yaptıkları müdahaleler görülmektedir. Tabii bu tür kaotik durumlar üzerinden petrol ve ekonomik kazanımlar elde etme çabası büyük güçlerin hesaplaşmalarına sahne olmaktadır. Çıkar savaşlarının gündemde olduğu olaylarda tıkanan tarafların ise nükleer silah restini ortaya koyması yaşanan bir gerçekliktir.

Soğuk savaş döneminin bir eseri olarak bu gün de nükleer açıdan bir tehdit olarak ele alınan Kore sorunu 21. yüzyılın kaderini etkileyecek görünmektedir. Soğuk savaşın kutuplaşması ile ikiye bölünmüş ve farklı büyük güçlerin yanında yer almış Kore devletleri arasında sorun halen dahi devam etmektedir. Kore savaşı ile yaşanan güç dengesinin değişimi günümüzde DPRK'nin sürekli yaptığı nükleer restler ile sorgulanmaktadır.

¹⁸ Osman Ergül, "Paul F. Diehl", Ed. Erhan Büyükkakıncı, *Savaş Kuramları Temel Düşünürler ve Yaklaşımlar*, Adres Yayınları, Ankara, 2015, s. 627

¹⁹ Silah mezarlıkları üzerine düşündürücü bir yazı için bakınız, http://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2014/10/141031_vert_fut_ucak_mezarligi (Erişim tarihi:04.10.2016)

Herman Kahn'ın soğuk savaş dönemini de içine alan “Tırmanma Merdiveni Yaklaşımı” Nükleer gücün hangi aşamada kullanılacağına dair önemli tespitleri barındırır. Herman sınırlı çatışmayı tırmandırmanın etkilerini ortaya koyarak gelecek tepkiye karşı verilecek stratejik hamlelerin nasıl planlanacağını ve olayların eşik değerlerini tırmanma merdiveni yaklaşımı ile açıklamaya çalışmıştır. Soğuk savaş ortamında ortaya konan bir teori olduğu için nükleer silahların varlığı ile güncelliğini koruyan bir yaklaşımdır. Son basamak olan 44.basamağı “spazm ya da merhametsiz savaş”²⁰ olarak niteler. Son basamak yok oluş eşiği olarak değerlendirilebilir. Çünkü savaşın tümüyle yaşandığı bir senaryodur.

Tablo 1: Tırmanma Merdiveni²¹

Ana Başlıklar	Başlıca Eşikler
7.Sivil Merkezli Savaşlar	
6.Asker Merkezli Savaşlar	Şehirleri Hedef Alma Eşiği (6)
5.Örnek bazlı savaşlar	Genel savaş Eşiği (5)
4.Olağan üstü Krizler	Genel Dokunulmazlıklar Eşiği(4)
3.Yoğun Krizler	Nükleer Güç Kullanma Eşiği (3)
2.Geleneksel krizler	Nükleer savaş düşünülmaz Eşiği (2)
1.Kriz öncesi Manevralar/Taktikler	Tekneyi sallama Eşiği(1)

Son basamak olan 44. basamak senaryosu ele alındığında nükleer savaşa başvurup başvurmayacağını insan doğasının ancak korkuları belirleyecektir. Savaş nedenlerinin korkular eşiğini aşması beklenmemektedir. Bir savaşın ortaya çıkmasının ardında yatan ekonomi, güç mücadelesi, rekabet, toprak paylaşımı gibi sebepler bulunmakla beraber öncelik var olabilme, varlığı sürdürebilme duygusu olarak değerlendirilebilir. İnsanların en büyük korkuları kendilerinin ve sevdiklerinin kaybedilmesidir. İnsanlar ancak toplu yok oluştan korktukları ve bunun önlem alınmadığı takdirde yakın bir gelecekte yok oluşun fark edileceği zaman büyük nükleer savaşlardan vazgeçeceklerdir. Ama yine dünya yüzeyinde küçük çatışma ve

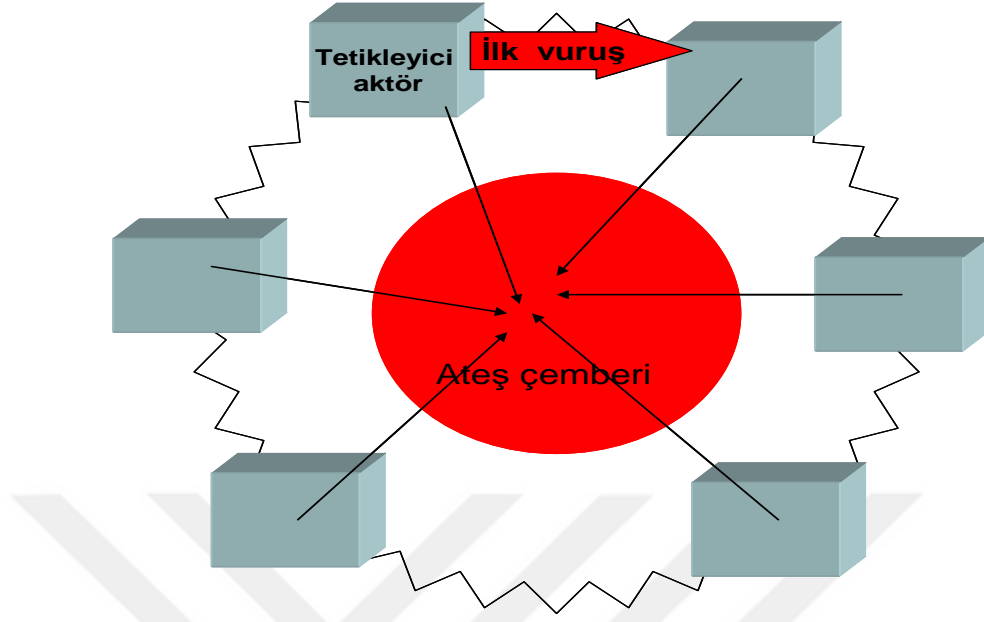
²⁰ Herman Kahn, *On Escalation: Metaphors and Scenarios*, Praeger, New York, 1965, s. 50

²¹Özgün Eler Bayır ve Özden Selcan Sarı, “Quincy Wright”, Ed. Erhan Büyükkakıncı, *Savaş Kuramları Temel Düşünürler ve Yaklaşımlar*, Adres Yayınları, Ankara, 2015, s. 308

rekabet devam ede gelecektir. Farklı dillerde farklı sözcüklerin ifade ettiği savaş terimi dünyanın her yerinde her zaman aynı duygusal sonuçları ortaya çıkarmıştır.

Uluslararası zeminde düşman dost ayrımı zamana göre ani değişiklikler gösterebilir. Örneğin Suriye iç savaşında düşen uçak krizi nedeniyle ilişkileri kopma noktasına gelen Rusya-Türkiye diplomasisi olayların seyrinin yön değişmesi ile eskisinden daha güçlü bağlar oluşturma eğilimi içerisine girmiştir. Yani düşman dost ayrımı yaşanan gelişmelere göre değişiklik göstermekte değişken bir zemin üzerinde durmaktadır. Uluslararası sistemin tahmin edilemez değişken yapısı, savaşın ve barışın birbiri içinde yaşanabileceğini, savaşın her zaman karşı karşıya kalınan bir risk olduğunu göstermektedir.

Farklı bir yaklaşım olarak hangi senaryo ile büyük bir nükleer savaşın çıkabileceği sorusunu “Ateş çemberi etkisi” hipotezim üzerinden cevaplamak mümkün olacaktır. İdealist bakış açısıyla barışın sürekliliğinin sağlanması açısından devletler günümüzde adımları atıldığı gibi silahlardan kurtulmak isteyeceklerdir. Ama hiçbir zaman kendi güvenliklerini koruma adına realist bakış açısıyla rakiplerine güvenmedikleri için envanterlerini tam olarak açıklamayacaklar ve etkili olan bir kaçını gizleyeceklerdir. Demokratik olarak yönetilmeyen bir ülkede yönetimi elinde tutan Hitler benzeri emperyalist hedef taşıyan bir liderin diğer bir devlete saldırmasıyla çemberde ilk şok etkisi gerçekleşecektir. Uluslararası yapıda yaşanan herhangi bir olaydan silaha sahip olsun olmasın hiçbir devletin etkilenmeyeceği düşünülemez. Çünkü uluslararası yapı karmaşık ve iç içe geçmiştir. Bu tür silahların tüm yeryüzü şekilleri üzerinde etkileri göz önüne alındığında tüm devletler çemberdeki ilk şok etkisi içerisine çekilecektir. Bu davranış kendi güvenliklerini koruma ve alışık olunmayan bu durumdan kurtulma veya cezalandırma içgüdüleriyle gerçekleşecektir. İşte böyle bir kaos ortamında Herman Kahn’ın merdivenindeki 44. basamak aşılacak ve felaket senaryosu gerçekleşme olasılığı doğacaktır.

Şekil 3:Ateş çemberi hipotezi

1.2. ÇATIŞMAYA KARŞI DİPLOMASİ, UZLAŞMA VE BARIŞ

Kullanılacak özenle seçilmiş anlam yüklü kelimeleri, vücut dili ile karşı tarafa mesaj veren davranışları ve karışık stratejileri ile diplomasi, anlaşmazlıkları çözen etkili bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Süper güçlerin dahi askeri güç kullanarak hedeflerine ulaşamamaları ve düzeni sağlayamadıklarında diplomasi'nin çözücü bir unsur olarak devreye girmesi diplomasi'nin vazgeçilmez bir güç çeşidi olduğunu gösterir. Kelime kökeni olarak uzlaşma metinlerinin katlanış biçimi anlamında Latince “diploma” sözcüğünden geldiği görülmektedir.

Diplomasi, devletlerin güvenliklerini ve çıkarlarını büyük ölçüde korumak amacıyla bazı tavizleri göze alarak yaşanan anlaşmazlıkları müzakere yoluyla çözme çabası olarak tanımlanabilir. Birçok düşünürün diplomasiyi farklı şekilde tanımlamasına karşın diplomasi'nin özünde uzlaşma bulunmaktadır.

“Ulusal çıkarların barışçıl yollardan korunması (...) uluslararası ilişkilerin barışçıl yol ve araçlarla yürütülmesi sanatı (...) uluslararası ilişkilerin resmi görevlilerce barışçı yollardan sürdürülmesidir. (...) Bağımsız devletlerin hükümetleri arasındaki resmi ilişkilere zeka ve taktik uygulamasıdır. (...) Devletler arasındaki ilişkilerde sadece

gücün hakim olmasını önlemek için medeniyetin yarattığı en iyi şey (...) Uluslararası ilişkiler ve müzakerelerde maharet ve yetenek (...) ülkesi için yurtsever yalan söyleme sanatıdır.”²²

Diplomasi tarihi şehir-devlet yapısının şekillenmeye başladığı yıllara ve daha da öncesine uzanan sıklıkla kullanılan bir sorun çözme yöntemi olarak kullanılmıştır. İnsanların ilkel silahlar kullandığı dönemlerde dahi sorunların çözümü için araçlar koyma, elçiler gönderme veya taraf olmayan bir sözü dinlenirden arabuluculuk yapmasını istemek gibi basit stratejiler denenmiştir. Zamanla bir meslek haline gelen elçilik, hükümdarın en güvenilir sadık hizmetkârları olarak görülmüştür. Karşı tarafın gelen elçinin kellesi vurdurulmuş olarak geri iade etmesi, kötü niyet ve güç gösterisi olarak kendini göstermiştir. Bu açıdan bakıldığında diplomasiyi yürüten insanların devletlerine canlarından vazgeçebilecek kadar bağlı oldukları görülür.

Savaş alanlarında alınmayan birçok kazanımın masada deneyimli diplomatlar sayesinde elde edildiği veya savaş alanında elde edilen birçok başarının masada taviz olarak verildiği örnekler tarihte yerini almıştır.²³ Örnekler incelendiğinde masada zorunlu olarak kazanan ve kaybeden tarafların olduğu gibi her iki tarafın da kazandığı yani insanlığın geleceğinin kazandığı da olmuştur. Savaşların toplu yıkıcı etkisi göze alındığında en kötü diplomasiyi, en iyi savaşılar tercih edilmesi insancıl bir yaklaşım olarak görülmektedir. Devletlerin savaşlar için yaptığı hazırlıklar kadar barış zamanında diplomasi için yaptığı çaba ve yatırımlar dikkati çekmektedir. Bu hazırlıkların en başında ve en önemlisi olarak kendi haricindekileri tanıma, anlama sınırlarını çizme yani rakibin hangi noktaya kadar dayanacağını kestirebilen etkili diplomatlar yetiştirmek gelir. Diplomasi Rus ruletine veya poker oyununa benzemektedir. Çünkü doğaldır ki ikisinde de risk alma ve rakibi test etme yöntemleri sıklıkla kullanılır.

Günümüze kadar ulaşan kaynaklardan en eski diplomasi örneklerinden Kadeş savaşını sonlandıran anlaşmanın Hititler ve Mısırlılar arasındaki diplomasinin ne derece ince güvenliği planlayan hesaplaşmalar olduğunu göstermiştir. İki devlet hem

²² Meltem Ünal Erzen, *Kamu Diplomasisi*, Derin Yayınları, İstanbul, 2012, s. 6 - 9

²³ 1897 Osmanlı-Yunan savaşı sonrası imzalanan İstanbul antlaşması Türk tarafının kazanmasına rağmen içinde bulunulan durum bazı tavizlerin verilmesini gerektirmiştir.

birbirine saldırmazlığı hem de ittifak içinde bölgede güç unsuru olmayı hedeflemişlerdir.²⁴

Burada amaç diplomasinin ne derece savaşlara engel olabileceği ve nasıl yürütüldüğünü kavramak olduğu için tarihsel kökenine veya çeşitlerine fazla yer verilmemiştir. Devletlerin savaşı mı yoksa barışı mı daha çok tercih ettiği sorunsalını tarihte ünlü komutanların savaşı bir sanat hatta bir bilim alanı olarak ele alarak geliştirdikleri eserler üzerinden cevaplamak mümkündür. Gerek Taocu düşünceye gerek ise Sun Tzu'nun savaş tanımlarında savaştan kaçınmanın bir erdem veya akıllı bir kumandanın başvuracağı en iyi yöntem olarak işlenmiştir. “(...) ordunun önderi, halkın yazgısını, ulusun barış yada tehlike içinde yaşayıp yaşamamasını belirleyen kişidir.”²⁵ İfadesinde barışın önemine vurgu yapılırken “(...) en üstün başarı, savaşmaksızın düşmanın direncini kırmaktır.”²⁶ Sözü ile diplomatik stratejiler ile de başarının elde edilebileceği öğütlenmiştir. Sun Tzu'nun “Savaş Sanatı” isimli maddeler halinde sıraladığı tecrübe ve taktikler içeren eserinde “güçlüden uzak durmak, zayıfa vurmak” gibi söylemleri ile aslında diplomatik entrikalara²⁷ daha önem verdiği görülür. Türk savaş sanatı ve stratejisi üzerine bilgilerin de yer aldığı Kutadgu Bilig eserinde barışın sağlanmasında elçi göndererek uzlaşmanın sağlanmasının önemini anlatan bulgulara rastlamak mümkündür.²⁸ Bir devletin hangi şartlar altında savaşa girebileceği üzerine incelemeler içeren Jomini'nin “Savaş sanatının ana hatları” isimli eseri savaş konusunda bilgi verirken devletlerin neden savaşa gereksinim duydukları gerçeğini yansıtmaya çalışır ve diplomasinin önemini belirtir. Ve öyle ki savaşları etkileyen etmenlerden altıncısı olarak diplomasiyi görür.²⁹

²⁴ Tablet metin İstanbul arkeoloji müzesinde yer almaktadır. Resimler ve ayrıntılı bilgi için bakınız, http://www.istanbularkeoloji.gov.tr/web/15-67-1-1/muze_-_tr/koleksiyonlar/sark_eserleri_muzesi_eserler/kades_anlasmasi/s:kade%FE (Erişim Tarihi: 04.10.2016)

²⁵ İ. Erman, 2014, s. 14

²⁶ a.g.e, s. 14.

²⁷ Bilge Kaçan yazıtının kuzey yüzündeki metinlerde yer alan “Çinlilerin tatlı sözlerine, yumuşak ipeklilerine kanıp Türk halkından birçoğunuz öldünüz” ifadesi savaşçı bir millet olan Türk halkının diplomatik entrikalar karşısında zor durumda kaldığını, diplomatik stratejilerin bazen savaşlardan daha üstün başarılar kazandırdığı çıkarımını doğurur.

²⁸ Agop Dilaçar, *Kutadgu Bilig İncelemesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, Üçüncü Baskı, 1995, s. 109

²⁹ Baron Antoine Henri de Jomini, *The Art of War*, Çev.: Capt. G.H. Mendell, Published by Legacy Books Pres, Canada, 2008, s. 1

Uluslararası ilişkiler disiplininde aktörlerin çoğalması ve teknolojik hızlı gelişmeler dolayısıyla olayların ani ve kaotik gelişimi geleneksel diplomasiye Kamu diplomasisine ve topyekun diplomasiye geçişi zorunlu kılmıştır. İlk defa Joseph Nye savaşmadan rakibi etkileme³⁰ yoluyla isteklere ulaşma anlamında gücün bir çeşidi olan yumuşak güç kavramını disipline kazandırmıştır. Kamu Diplomasisinde ise yumuşak gücün etkin olarak kullanıldığı görülmektedir. Kamu diplomasisi tanım olarak bir ülkenin avantaj kazanma amacıyla başka ülkenin öncelikli olarak yönetim ağındaki kişileri, toplumda söz sahibi mercileri ve sivil halkın etkilenmesi işlevlerinin bütünüdür.³¹

Eski diplomasi yöntemleri sadece sorun ve gerilimlerin ortaya çıkmasıyla devreye girerken yeni diplomasi her zaman iletişim kanallarının açık olmasını gerektirmektedir. Yeni diplomasi ülkenin uluslararası arenada imajının olumlu olmasını hedeflemekte küresel alanda kitlelerin sempatisini³² kazandırmaktadır. Eski diplomaside sadece devletlerin devrede olduğu dönemden topyekun diplomaside sivil toplum kuruluşları, lobiler, çokuluslu şirketler ve ulus üstü örgütlenmelerin devreye girmesi zorunluluğu doğmuştur. Kitle imha silahları gibi tüm dünya halkının geleceğini ilgilendiren bir konuda hiçbir ferden ve kuruluşun kayıtsız kalması imkânsızdır.

Diplomasi beyin gücünün hareketlerde şekil alması olarak da görülebilir. Uluslararası ilişkiler öğrencileri arasında anlatılan aşağıdaki fıkra diplomasinin bir kurnazlık sanatı olduğunun alaycı yorumu olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Minik köpek, bir bakmış ki karşıdan bir leopar geliyor ve belli ki günlük yiyeceğini arıyor. Şimdi başım deritte, diye düşünmüş. Etrafına bakmış, az ilerde yerde kemik parçalarını görmüş. Hemen arkasını leoparın geldiği yere dönerek kemikleri yavaş yavaş kemirmeye başlamış, bu arada da arkadaki hareketi izlemeye çalışıyormuş. Arkadan yaklaşan Leopar tam saldıracakken minik köpek kendi kendine konuşmaya başlamış; -Bu yediğim ne kadar lezzetli bir leoparmış. Acaba etrafta böyle lezzetli bir leopar daha var mıdır? Bu sözleri duyan leopar bir anda donmuş kalmış ve en yakınındaki ağaca tırmanarak dalların arasına saklanmış. İçinden; Tam zamanında kurtuldum, yoksa bu köpeğe yem olacaktım. diye düşünmüş leopar. Tüm bunlar olup

³⁰ J. S. Nye, 2005, s. 14

³¹ Evan Potter, “Canada and the New Public Diplomacy”, International Journal, Vol:58, No:1, 2002, s.3

³² Türk dış politikası, diplomasisi ve yumuşak gücünün etkisi ile Arap milletlerinde yeniden ortaya çıkan kol kanat geren büyük ağabey anlayışı ve Türk halkı sempatisi giderek artmaktadır. Bu olumlu gelişmeyi dış politikada atılan yakınlaştırmacı adımların topyekûn diplomasi araçları ile desteklenmesi sayesinde gerçekleştiği görülmektedir.

biterken bir başka ağacın üstündeki bir maymun olanları izliyormuş. Bildiklerini kullanarak bundan sonra leopardan kurtulabileceğini düşünmüş. Leoparın yanına giderek neler olduğunu anlatmış. Leopar köpeğin yaptıklarına öğrenince çok sinirlenmiş ve maymuna Atla sırtıma, gidip şunu yakalayalım demiş. Ancak minik köpek neler olduğunu ve leoparın sırtında maymunla birlikte süratle kendisine yaklaştığını fark etmiş. Şimdi ne yapacağım! diye düşünürken asla kaçmaya teşebbüs etmemiş. Bunun yerine arkasını leoparın geldiği yöne dönerek, kemikleri kemirmeye devam etmiş. Tam leopar köpeğe saldıracakken, köpek yine kendi kendine konuşmuş;-Bu aptal maymun da nerede kaldı? Yarım saat önce bir leopar daha getirsin diye gönderdim, hala haber yok! ”³³

1.2.1. Uyuşmazlıkların Çözümü ve Barışın İnşası

Tarihte yaşanan uzun süreli krizler³⁴ ve realist gücün sorunlara çözüm getirememesi idealist bakış açısının gündeme getirmiş barışın inşası için çözüm arayışlarını zorunlu kılmıştır. Oslo Barış araştırmaları Enstitüsü bu amaçla kurulan bir kuruluştur.³⁵ Savaşların gerçek fakat geçici olağan üstü bir durum olduğu için amaç uzun süreli olan barışın devamının nasıl gerçekleşeceği sorunsalına çözüm aramak olmuştur. Bu kapsamda insanların hangi durumlarda çatışmadığı araştırılmıştır. İnsan ihtiyaçlar teorisi üzerinden olaya yaklaşan John Burton, insan ihtiyaçlarına ulaşabildiği müddetçe çatışmadığı savını ortaya atmıştır.³⁶ Barışın ancak temel ihtiyaçların giderildiği müddetçe sağlanabileceğini savunur.

Devletlerarasında ortaya çıkan sorunların çözümünün ilk aşaması olarak durumdan hoşnutsuzluğun iletişim yoluyla haberdar edilmesi, görüşmelere geçilmesi aşaması olan müzakerelerin başladığını görmekteyiz. Müzakerelerin tıkandığı durumlarda BM antlaşmasının 33.maddesine göre “arabuluculuk, uzlaşma, hakemlik ve yargısal çözüm yolları ile, bölgesel kuruluş ya da anlaşmalara başvurarak veya kendi seçecekleri başka yollarla”³⁷ çözüm bulmaya çalışmaktadırlar.

Aktörler arasındaki görüşmeler genelde uzun bir sürece yayılır. Çünkü devletler çoğu zaman ani kararlardan ve temkinsiz hareketlerden kaçınırlar. Sinema, tiyatro, müzik, spor gibi sosyal kültürel etkinlikler toplumları birbirine yaklaştırdığı, savaş anında

³³ <http://www.beles.org/forumum/article258.htm> (Erişim Tarihi: 05.10.2016)

³⁴ İki nükleer gücün karşı karşıya geldiği Küba füze krizinde diplomasi ve sağduyu, askeri gücün önüne geçerek barışın muhafazasını sağlamıştır.

³⁵ Enstitünün çalışmaları için bakınız, <https://www.prio.org> (Erişim Tarihi: 05.10.2016)

³⁶ John W. Burton, *Violence explained: The sources of Conflict, Violence And .Crime And Theeir Provention*, Manchester University Press, New York, 1997, s. 39

³⁷ BM Antlaşması, 26 Haziran 1945, Madde.33

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> (Erişim Tarihi: 05.10.2016)

dahi bir süreliğine barış tohumlarını ektiği kuşkusuzdur.³⁸ Devletler görüşmelerini açıktan³⁹ yürüttükleri gibi gizli de yürütürler. Her ne kadar I. Dünya Savaşı öncesinde yürütülen gizli anlaşmalara tepki olarak Wilson prensiplerinde geçen açıklık ifadesine uyulmuş olsa da gizli diplomasinin halen sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.⁴⁰ İyi niyet gösterisi olarak kurtuluş, bayram, anma vb. günlerde bir devletin yöneticileri diğer devlete ziyaret veya mesaj yayınlar. Gizli yürütecekleri diplomasilere spor, sanat gibi etkinlikler bir örtü teşkil eder. Örneğin hiç hesapta yokken karşı iki futbol takımları arasında dostluk maçı düzenlenir. Devlet başkanları maçı izlemek için bir araya gelirler. Bir süre sonra iki devlet arasında bazı konularda anlaşmaların yapıldığı duyurulur.

Diplomaside güç ve zenginlik ve ihtişam ön plana çıkarılır. Bu yolla rakipte psikolojik bir algı oluşturulmaya çalışılır. Roma'da İmparatorların gelen elçiden büyük bir konumda süslü ipek elbiseler içinde oturması ve hemen yanında vahşi bir aslan bulunması, altından kaşık ve bardaklar yenilemez kudreti ve zenginliği temsil ederdi. Günümüzde de devlet başkanları onuruna verilen yemeklerde ve karşılama törenlerinde büyük titizlik ve hassasiyet gösterilmektedir. Bu bakımdan bakıldığında savaşta ve barışta gerek sert güç gerek yumuşak güç olsun uluslararası ilişkiler disiplini içinde gücün devrede olmadığı hiçbir alan ve zaman yoktur.

Devletler anlaştıkları mevzuları yazılı kurallar haline dönüştürdükleri sürece hukuksal bir niteliğe büründürürler ve bu sayede ileride doğacak sorunların ve çatışmaların önüne geçmiş olurlar.

1.2.2. Bir Uyuşmazlık Örneğinin Çözümü Olarak Lockerbie Olayı

Uluslararası alanda büyük etkileri olmuş kuvvet kullanılmadan müzakere ve hukuk yoluyla çözülmüş olan 1988 de gerçekleşen Lockerbie olayı uluslararası arenada uyuşmazlıkların nasıl çözüldüğü açısından etkili bir örnektir. Devletlerin hangi

³⁸ Birinci dünya savaşında İngilizler ile Almanlar savaşı bırakıp futbol oynamaya koyulmuşlardır. Ayrıntı için bakınız; <http://www.sabah.com.tr/pazar/2014/11/16/samandan-bir-topun-savasa-gol-attigi-gun> (Erişim Tarihi:10.08.2016)

³⁹ Tarihte genelleme yapılmamakla beraber en eski açık diplomasi örneklerine Antik Yunan'da rastlamaktayız. Yurttaş polisin bir parçası olarak görüldüğü için elçilerin halkın önünde gizli saklı olmadan devlet konularının tartışıldığı bilinmektedir.

⁴⁰ Wikeleaks belgelerinin basına sızan haberlerinde buna benzer örneklere sıklıkla rastlanır. <http://www.dw.com/tr/abd-diplomasisinde-wikileaks-krizi/a-6276489> (Erişim tarihi:25.10.2016)

sınırdaki güç kullanacağına hangi durumda diplomasi ve hukukun etkili olduğunu gösteren örnekler içerir.

21 Aralık 1988'de Londra'dan havalanan PAN AM'ın 103 sefer sayılı uçağı İskoçya üzerinde havada infilak etmişti.⁴¹ Yolcuların çoğunluğunun İngiliz ve Amerikalı olması, yapılan soruşturmanın ipuçlarının Libya'yı göstermesi Libya'ya bir askeri müdahalenin olabileceği ihtimalini doğurmuştu. Bombalamayı olayını gerçekleştiren kişinin iadesinin istenmesi ve buna Libya'nın olumlu yanıt vermemesi sonucunda olay BM Güvenlik konseyine gitmiş, Libya ticari yaptırımlara maruz bırakılmıştı. Libya'nın UAD'a başvurarak uluslararası hukuk kuralları üzerinden çözüm arayışı bir müdahalenin önüne geçmiş fakat Libya suçlu bulunmuştu. Sonunda failerin yargılanması ve tazminat ödemenin kabul edilmesi koşuluyla yaptırımlar kalkmış ve olay hukuk kuralları ve müzakere yoluyla çözülmüştür.⁴²

Görülmektedir ki devletler savaşa başvurmadan önce müzakere ve anlaşma yollarını denemektedir. Olayın 1988'de ortaya çıkması çözümünün ise 2003 yılına kadar gecikmesi bu çözüm yönteminin hantal işleyen bir yapı çoğunlukla ise olaylara çözüm bulunamayışı savaşların her an yaşanabileceği bir olgu olduğu gerçeğini göstermektedir. Hukuk kuralları ile çözülemeyen sorunlar beraberinde yaptırımları daha sonra ise savaşın gerçek yüzünü ortaya çıkarmaktadır. Bazı örneklerde BM'in olayları çözmeye etkin rolü görülmekteyken süper güçlerin çıkarına aykırı durumlarda ise BM kararları veya uluslararası hukuk kuralları yok sayılabilmektedir.

1.2.3. Antlaşmaların Hukuksal Nitelikleri

Devletlerarasında yapılan antlaşmaların kapsamı ve hukuksal sorumluluklar 22 Mayıs 1969 tarihli Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi ile belirlenmiştir. Sözleşme metnin ilk cümlelerinde antlaşmaların barış ve güvenliğin sağlanmasındaki etkin rolünü ve önemini vurgular. Sözleşme devletlerarasındaki antlaşmaların uygulanışını ve yürürlüğe girmesini maddeler halinde açıklar. Tarafların antlaşmaları yürütürken izleyecekleri usul ve esasların çerçevesi belirlenmiştir. Ayrıca yapılan bir antlaşmadan etkilenen üçüncü bir devletin yükümlülükleri ve hakları da belirtilmiştir.

⁴¹ <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-south-scotland-12552587> (Erişim tarihi:12.10.2016)

⁴² Olayın arka planında bir takım karmaşık ilişkilerin olduğu görünmektedir. Uluslararası hukukun ne derece doğruya ulaşabileceği bilinmemektedir. CBS televizyonunda gerçekleşen bir röportajda olayların içinde İran'ın da olduğu suçlamaları düşündürücüdür. Bakınız. <http://www.byegm.gov.tr/turkce/haber/turkiyeye-siginan-iranli-cbs-televizyonuna-pan-am-ucaginini-bombalanmasinin-/50107> (Erişim:12.10.2016)

Sözleşmenin 39, 40 ve 41. Maddeleri yapılan bir anlaşmanın değiştirilmesi ile gerekli kuralları içerir. Yapılan bir anlaşmanın ancak iki tarafın rızası olması durumunda değiştirilebileceğine dikkat çeker. Çok taraflı anlaşmalarda tarafların bazıları arasında değiştirme amaçlı yapılan anlaşmaların sınırlayıcılığı 41. Maddede belirtilmiştir.

“Madde 41- Çok taraflı anlaşmaları (tarafların sadece bazıları arasında) değiştirmek için yapılan anlaşmalar

1. Çok taraflı bir anlaşmanın iki veya daha fazla tarafı aşağıdaki şartlarla sadece kendi aralarında anlaşmayı değiştirmek için bir anlaşma yapabilirler:

a- anlaşma tarafından böyle bir değişiklik ihtimali öngörüldüyse; veya

c- sözkonusu değişiklik anlaşma tarafından yasaklanmadıysa ve:

i- bu değişiklik diğer tarafların anlaşmadan doğan haklarından istifade etmelerini veya yükümlülüklerinin yerine getirilmesini etkilemiyorsa;

ii- değişiklik, kendisinden sapılması halinde, bir bütün olarak anlaşmanın konu ve amacının etkin bir şekilde yerine getirilmesiyle bağdaşmayacak bir hükümle ilgili değilse.

2. Paragraf 1 (a) kapsamına giren bir durumda, anlaşma başka türlü öngörmedikçe, söz konusu taraflar, diğer tarafları anlaşma yapma niyetlerinden ve anlaşma için öngördüğü değişiklikten haberdar edecektir.”⁴³

Yapılan anlaşmanın geçersizliği sona erdirilmesi ve askıya alınması sözleşmede 5.kısımda belirtilmiştir. Anlaşmanın geçerli olması için öncelikle devletlerin imza yetkisi tanıdığı kişiler tarafından imzalanmış olması gerekir ki böyle bir durumun olmaması anlaşmayı geçersiz kılmaktadır. Diğer önemli bir etken ise anlaşma yapılırken hile, hata, anlaşmayı imzalayan kişinin ayartılması (rüşvet), aldatma gibi unsurların bulunmaması gerekmektedir. Sözleşmenin 52. maddesinde “(...) hukuk ilkelerini ihlal edecek şekilde kuvvet kullanma tehdidinde bulunmak veya kuvvet kullanmak suretiyle yapılması sağlanan bir anlaşma batıldır.”⁴⁴ İfadesine yer verilmektedir.

Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesine uygun olarak yapılan anlaşmalar imzası bulunan devletlere sorumluluklar yükler ve anlaşma hükümlerine uyulmadığı durumlarda uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde doğacak bütün cezai sorumluluklara maruz kalır.

⁴³ Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, 22 Mayıs 1969, madde 41
<http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Okuma/Viyana%20Andlasmalar%20Hukuku%2069.pdf> (Erişim Tarihi:12.10.2016)

⁴⁴ Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, 22 Mayıs 1969, madde 52

1.3.REALİZM TEORİSİ

1.3.1. Realizm ve Uluslararası Sistem

Uluslararasıdaki ilişkileri anlamlandırmada geçmişten günümüze en etkili teoriler arasında yer alan realizm, disiplinde en çok değinilen ve tartışılan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Basit bir ifadeyle, insan doğası üzerinden anarşi ortamında devlet davranışlarındaki güç mücadelesini incelediği söylenebilir. Birinci Dünya savaşının yıkıcı etkilerinden ders çıkaran uzmanlar ütopyacı bir görüş ortaya atmış ve ahlaki davranış içerisinde bütün sorunların çözülebileceğinden bahsetmişler. İki savaş arası dönemde Milletler Cemiyetinin sorunlara çözüm bulamayışı, bu ütopyacı bakış açısına karşı realist söylemlerin ortaya çıkmasına ve realizmin daha fazla rağbet görmesine sebep olmuştur.⁴⁵ Günümüze ulaşan eserler incelendiğinde, Antik Yunan polis yapılanmalarının rekabet ve güç karşısında denge politikalarının izlendiği Poleponess savaşlarından, Arap baharına kadar birçok olguda realizmin halen geçerli bir teori olduğu görülür. Thucydides'in bu savaşı “güç ve denge politikası”⁴⁶ çerçevesinde yorumlaması onu realist teorinin öncülerinden saymayı gerektirir. Thucydides, Niebuhr, Machiavelli, Hobbes, Morgenthau gibi ünlü realist teorisyenlerin her biri yaşadığı zamanın olaylarını değerlendirmesi ile realizmin farklı bakış açıları kazanmasına katkı sağlamışlardır.

Realizm ütopyacı bakış açısına tepki olarak söylemler barındırdığı için ütopyacı düşünceyi ve çıkmazlarını görmek, realizmin disiplinde nasıl geçerlilik kazandığını gösterecektir. Ütopyacı toplum düşünürlerine göre eğitim ve ahlak, devletlerin arka planda yürüttükleri gizli çıkar hesaplaşmalarına son verecek, samimi oldukları sürece diplomasi yoluyla tüm sorunlarını çözebileceklerdi.⁴⁷ Clyde Eagleton'a göre akıl yoluyla tüm savaşların önüne geçilebilecekti. Dünya barışı üzerine çalışmaları ve Wilson prensipleri ile gündeme gelmiş Woodrow Wilson; anarşik düzenin ortadan kaldırılması ve sorunların çözümü için 14 maddelik bir metin ortaya atmıştı. Bu

⁴⁵Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 1, Sayı 1 (Bahar 2004), s. 35

⁴⁶ Thucydides, *The War of the Peloponnesians and the Athenians* Çev.:Jeremy Mynott, Cambridge University Press, New York, 2013, s. 475

⁴⁷ Torbjorn L. Knutsen, *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*, Çev.: Mehmet Özay, Açılım Kitap, İstanbul, İkinci Baskı 2015, s.294

prensipier barış anlaşmalarına yön verse de haksızlıkların önüne geçemedi.⁴⁸ Savaş öncesi yapılan gizli pazarlıklarda vaat edilenlerin savaştan sonra yerine getirilmemesi, rekabeti ve saldırganlığı körüklerken ütopyacı söylemlerin gözden düşmesine sebep oldu. Bu dönemde Wilson ve Lenin gibi aydınlanma teorisyenleri, insanın ve toplumun evrim temelli değişken olduğunu akıl ve eğitim yoluyla tüm sorunlarını çözeceğini sonuçta refah toplumunun ortaya çıkacağını savunuyorlardı.⁴⁹ Bu düşünceye karşı Churchill ise, “Milletler cemiyetini savunan iyi niyetli sadık insanların en dikkate değer karakteristiğinin uzun zamandır acı çeken ve bitmek tükenmek bilmeyen ahmaklıkları olduğunu düşünüyordu.”⁵⁰ Gerçekçilere göre akıl sınırlıydı, insan duygularını ve isteklerini kontrol edemezdi. Toplum ve devletlerin uzun yıllar değişmeden çıkar üzerine hareketleri gelecekte de bu tutumlarını sergileyeceklerinin göstergesiydi. Bu tartışmalar zamanla realizmin şekil almasını sağlamıştır.

Realizm devletler üstünde bir gücün olmadığına dikkat çeker. Devletleri karar verici temel aktör olarak görür. Uluslararası sistemde düzenleyici bir yapı olmadığından güçlünün elinde şekillenme güdüsüyle her an kaosa sürükleneceğini, bu kaostan ise güç temeliyle çıkılacağını öngörür. Bu yüzden temel ilke güçtür. Uluslararası sistemin anarşik yapısında devletlerin güçleri oranında sözleri hüküm sürer. Anarşi ortamında varlığının tehlikeye düşme korkusu korunmayı dolayısıyla saldırıyı doğurur. Devletler de insanlar gibidir. İnsan ise kusurludur. Her ne kadar düşünme yetisine sahip olsa da duyguları ve ihtiyaçları, aklın doğru olandan değil isteklerden yana karar vermesini sağlar. Arzular aklın önüne geçer. İnsan yaratılışı itibariyle diğer varlıklardan üstün olmasına karşın mükemmel değildir. Hata yapmaya elverişlidir. Aynı genetik yapıya sahip aile bağları güçlü, ikiz kardeşler arasında dahi rekabet vardır. Devletlerin arasında rekabetin olmaması beklenemez.

Hans Morgenthau'nun ulusal çıkar ve güç üzerinden uluslararası düzenin işleyişini açıklamaya yönelik düşünceleri realizmin alanda etkin kullanılmasını sağlamıştır.

⁴⁸ Oral Sander iki savaş arası dönemde Barışın önünde engelleri güç dengesi açısından değerlendirmiştir. Bu dönemde yaşanan tarihsel olayların neden sonuç ilişkisinin tahlili Uluslararası ilişkiler disiplininin tarihsel gelişimini anlamlandıracaktır.

Oral Sander, *Siyasi Tarih 1918-1994*, İmge Kitabevi, Ankara, 21.Baskı 2012, s. 14

⁴⁹ T. L. Knutsen, 2015, s. 304

⁵⁰ a.g.e, s. 295

Machivelli, insanların içinde var olan kötülüğün hangi durumlarda ortaya çıkacağını bilinemeyeceğini bundan dolayı tüm insanları kötüyümüş gibi ele almak gerektiğini savunur.⁵¹ Her realist kuramcının olaylara yaklaşımı çekirdekte aynı düşünceleri paylaşırken olaylara yaklaşım dozajı ve öncülükleri farklılıklar içerir. Bu yönüyle realizmin zaman içinde farklı ekolleri oluşmuştur. Klasik realizm olarak adlandırılan realizm çeşidinde, Hobbes'in doğa durumu ağırlık kazanır. Hobbes'in üç temel argümanı uluslararası paradigmada davranışları nedenselleştirir.

“1.Erkekler eşittir.

2.Hem yöneticilerin hem de kuralların yokluğu anlamına gelen anarşi içinde etkileşimde bulunurlar.

3.Rekabet, güvensizlik ve şan /şeref tarafından harekete geçirirler.”⁵²

Hobbes bedensel olarak eşitlikten ziyade güç eşitliği üzerinden konuyu ele alır. Bedensel zayıflıklar zihinsel beceri ile güce ulaşmayı sağlayabilir. Bu açıdan zayıf strateji veya ortaklıklar ile en güçlüyü alt edebilir.⁵³ Aynı hedeflerin arzulanması eşitlik ortamında diğerine güvenmemeyi ondan önce elde etme içgüdüsünü doğuracağından, güvensizlik ortamında savaşın doğması kaçınılmazdır.⁵⁴ Hobbes'un olayları mantıksal süzgeç içinde nedenselleştirmesi onun sorunların anlamlandırma gerçekçi davranış çizgisinde hareket ettiğini gösterir. Onun bu çerçevede düşünmeyen bir insanı “güvenliğini sağlamak için bir yola çıktığında neden silahlanırsın” sorusuyla karşı karşıya bırakması güvenliğin ve insan doğasını suçlamaktansa, insan doğasını anlamlandırmanın gerekliliğini vurgulamaktadır.⁵⁵ Hobbes anarşik sistemde çatışmaların önüne geçebilmek için doğa yasalarına uyma ve aklın ön planda tutulmasıyla gerçekleşeceğini savunur.⁵⁶

⁵¹ Jack Donnelly, “Realizm”, Çev.:Muhammed Ağcan ve Ali Aslan, *Uluslararası ilişkiler Teorileri*, Küre Yayınları, İstanbul, 3.Baskı 2013, s. 54

⁵² a.g.e , s. 56

⁵³ Thomas Hobbes, *Leviathan*, Çev.:Semih Lim, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 6.Baskı, 2007, s. 92

⁵⁴ a.g.e., s. 93

⁵⁵ a.g.e., s.95

⁵⁶ a.g.e., s.487-489

Morgenthau gücün insan üzerindeki etkisinden ve insanların ona ulaşmak için yaptıkları ve yapabilecekleri üzerinde yoğunlaşarak altı temel varsayıma dikkat çekmiştir. Ve bunları genel çerçevede şu şekilde değerlendirir:⁵⁷

- ✓ Politikada karar verici insan olduğuna göre, insanın doğasını ve onun objektif yasalarına aykırı davranmak politikayı anlamsızlaştırır.
- ✓ Karar vericiler gibi düşünmek politikayı anlama yönünde atılan ilk adımdır. Uluslararası ilişkilerde gücü beraberinde getiren çıkar olgusunda olaylardaki doğru veya yanlış olarak ahlaki değerlerin aranması gücün doğasına aykırıdır.
- ✓ Uluslararası düzende olayların değişkenliği bencil siyaset alanında ulusal çıkarlarında sabit kalamayacağını ve değişken olacağını gösterir.
- ✓ Moral değerlerin önemli olmasına karşın çoğu zaman politika güç peşinde koşmayı ve bu değerler çerçevesinde değerlendirilme özgürlüğünü kazandırır.
- ✓ Siyasetin özünde gerçekliğin bulunması diğer ekollerden bağımsız ve kendi içinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgular.

Klasik realizme Küba füze krizi ile gelen eleştiriler realizmin yeniden sistemi açıklama yoluna gitmiş ve Neo-realizmin şekillenmesini sağlamıştır. Graham T. Alisson “Kavramsal modeller ve küba krizi” isimli makalesinde karar alma mekanizmasında etken faktörleri belirlemeye çalışmıştır. Olaya, analiz düzeyinde yaklaşarak hükümetlerin karar alma paradigma ve davranışlarını modeller üzerinde açıklama yoluna gider ve karar almada “ulusal, kişisel amaçların” ön planda olduğu sonucuna ulaşır.⁵⁸ Kenneth Waltz’ın sistem üzerine düşünceleriyle Neo-realizmin, şekillendiği söylenebilir. Waltz, anarşik yapı, güç ve insan doğası kavramları kabul etmekle beraber kendinden önceki kuramcılarının eksikliklerini, uluslararası sorularda hükümetlerin davranış şekillerini daha çok sistem üzerinden açıklamaya

⁵⁷ Hans J. Morgenthau, *Uluslararası Politika*, Çev.: Baskın Oran ve Ünsal Öskay, Sevinç Matbaası, Ankara, 1970, s. XXXIII

⁵⁸ a.g.e, s. 715-718

gitmiştir.⁵⁹ Neorealizm devletlerin izledikleri politikaların mecburen içinde buldukları sistemden ve güç değişimlerinden etkileneceğini belirtir. Sistemde barışın sağlanması için güçleri ve çıkarlarına göre kendine konum belirlemiş devletlerin oluşturduğu iki kutuplu yapının en ideal olduğunu savunur.⁶⁰ Waltz, iki kutupluluğu “arzu edilir bir durum”⁶¹ olarak görür.

1.3.2. Güç

Birçok disiplinde etkin faktör olan, somut ve soyut varlıklara nitelendirilebilen aynı zamanda somut ve soyut olarak algılanan bir terim olan güç kavramını açıklamak birçok yönden ele alınacağı için tek bir tanımın yapılması zordur. Yönlendirme ve hükmetme yetisi, iş yapabilme, yaptırabilme, istekleri yerine getirme amacıyla elde edilmiş erk, hüküm sahibi gibi kelime anlamı barındıran güç, erkek⁶² (men) sözcüğü ile de özleşmiştir.

Uluslararası ilişkiler disiplinde güce, “davranışsal, materyal, söylemsel”⁶³ açıdan yaklaşıldığı ve disiplinde birçok olguyu açıklayan kavram olarak yer aldığı görülmektedir. Realist teori açısından tanımlanacak olursa huzuru, refahı ve çıkarı elde etme yolunda uluslararası sistemi şekillendirebilen ve istediklerini diğerlerine yaptırma davranışı ve stratejik etkilerine güç olarak adlandırılır.

Soğuk savaş yıllarında teorik açıdan savaşın varlığının her an hissedildiği fakat yaşanmadığı göze alınacak olursa uluslararası sistemde neo-realizm açısından çift kutupluluğun barışı sağladığı, güç dengesinin barışa hizmet ettiği görülür.

Bir stratejik yaklaşım olan nükleer güç, disiplinde bir devletin nükleer silahlarının gücü olarak görülür. Bu yaklaşım içeriğinde eksiklikler barındırmaktadır. Nükleer gücü sayısına bakılmaksızın caydırma yeteneğine sahip nükleer askeri silahlara sahip olma ve bunları kullanmaya gerek duymadan stratejiler üretebilme yeteneği olarak

⁵⁹ Kenneth Waltz ve George H. Ouester, *Uluslararası İlişkiler Kuramı Ve Dünya Siyasal Sistemi*, Çev.: Ersin Onulduran, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 41-46

⁶⁰ a.g.e, s.114

⁶¹ a.g.e.,s 114

⁶² http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5824e4c0f10111.58802648 (Erişim Tarihi:15.11.2016)

⁶³ Burak Kadercan, “Güç”, Ed. Şaban Kardaş ve Ali Balcı, *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s. 218

tanımlamak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Maddeler halinde sebepleri ortaya konulacak olursa;

- ✓ Öncelikle nükleer silaha sahip olmanın ilk amacı kullanmak değil kullanmaya gerek duymamaktır.
- ✓ İkinci sayısal çoğunluğundan çok etkinliği ve düşmanda korku uyandırabilme kapasitesidir.
- ✓ Üçüncü olarak kullanmak zorunda kalındığında düşmanın silahlarını düşman sınırlarında yok edebilecek ve düşmanın sadece stratejik bölgelerinde etkili olacak, düşmanın hareket alanlarını kısıtlayacak potansiyele sahip silahları barındırabilmektir.
- ✓ Üç maddeyi de içine alan son madde olarak haklılığınızı savunabilecek fakat sistemde sizi zor duruma düşürmeyecek etkiler içeren silaha sahip olabilmenizdir.

Gücün yapısı incelendiğinde, bir tehdit karşısında kuvvet kullanma ve kuvvete gerek duymadan cevap verebilme, tehdidi geçersiz kılma işlevlerinin tümünü kapsadığı görülür. Soğuk savaştan günümüze nükleer gücü elinde tutan aktörler bu gücü istemedikleri takdirde diğerleri ile paylaşmamışlar ve anlaşmalar yoluyla sınırlandırma yolunu seçmişlerdir. Bu güce ulaşma olasılığı bulunan devletleri sert bir şekilde cezalandırmışlardır. Örneğin Irak'ın elinde bu tür silahların bulunduğu dair net bilgilere ulaşamamış ve uluslararası BM'den müdahale kararının çıkmasını beklemeden sert bir şekilde cezalandırmıştır. Örnek üzerinden gidilecek olursa nükleer gücü bulundurma olasılığı ve tehdidi üzerinden giderek sistemde yeni politikaların, strateji ve hesaplaşmaların inşa edilmeye çalışıldığı da görülmektedir. Nükleer güce sahip olma hevesi bazen gücün negatif yansıması olarak da ortaya çıkmaktadır. Gücün disiplinde, askeri güç, ekonomik güç, yumuşak güç gibi çeşitleri bulunmakla beraber çalışmanın ana sorunsalı nükleer güç olduğu için çalışmada değinilmemiştir.

1.3.3. Güvenlik

Güçlü olan karşısında güçsüz kalınarak da varlık sürdürülebilir mi? Güç karşısında daha fazla güçlenmek mi güvenliği sağlar? Bu tür sorular her analist yaklaşımının zihnini meşgul etmiştir. Birçok güçlü imparatorlukların yıkıldığı, tarih sahnesinden silindiği bilinmektedir. Güç kavramının hemen ardından zorunlu olarak beraberinde güvenlik kavramının da geldiği görülür. Savaşlarda bir devletin ne kadar güçlü olursa olsun kendi güvenliğini yok saymadığını, bunun için önlemler aldığını görmekteyiz. Öyleyse teorik açıdan bakıldığında bir devlet için güçlü olmaktan çok öncelikle güvenliğin ön planda tutulduğunu sonrasında ise çıkar arzusunu doyuma ulaştırmak ve yine güvenliği sağlama adına sistemde güçlü olma yolunu seçildiği söylenebilir.

Devletlerin güç politikalarını güvenlik politikalarıyla birleştirdikleri ve buna uygun stratejiler geliştirdikleri sürece varlıklarını sürdürdükleri gözlenmiştir. Osmanlı ve roma imparatorluklarının tarihsel olayları incelendiğinde, güçlerinin en üst seviyelerine ulaşmalarıyla içte ve dışta düşmanlar kazanmış, gücü elde etme yolunda aşırı riskler ve ekonomik tavizlerle birlikte güvenliği arka plana itmeleriyle sonlarını hazırlamışlardır. Bu yaklaşım ile sistem çıkar üzerine işlediği için, güç her zaman kısıtlı kaynaklardan daha fazla pay almak isteyen yeni düşmanları ortaya çıkarmaktadır.

Örnek bir yaklaşım olarak Wallerstein, ABD'nin Sovyetlerin yıkılmasının ardında tek güç olarak ortaya çıkması ve sistemde izlediği yanlış politikalar ile diğerlerini yok sayması sonucu çok fazla düşman kazandığını ekonomik gücünün ve saygı duyulan imajının gerilediğini savunmuştur.⁶⁴

Güce göre tehdit algısı da değişmektedir. Temel gereksinimlerini zor karşılayan Afrika'da ki bir ülke ile nükleer güce sahip rakip bir ülkeden gelecek tehdit anlayışı ve uygulanan stratejilerde farklıdır. Bu açıdan bakıldığında hangi ülkenin daha güvenli olduğu kıyaslanacak olursa insan doğasının her zaman güçlü olanı yok etme ve ondan kurtulma yolunu seçeceği görülecek ve güçlü olanın daha güvensiz bir durumla karşı karşıya olacaktır.

⁶⁴ Immanuel Wallerstein, *Amerikan Gücünün Gerileyişi: Kaotik bir Dünyada Amerika*, Çev.: Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul, 2004, s. 19-31

1.3.4. Realizmin Nükleer Tehdit Algısı

Nükleer silahların güce ne oranda katkı sağladığı çalışmanın ana sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Nükleer silaha sahip süper bir güç alt edilebilir mi? Bu soruya verilebilecek evet cevabı ardından yeni bir soruyu ortaya çıkarmaktadır. Devletler neden kullanamayacağı bir gücü elde etme çabasına girer? Verilen hayır cevabı ise akıllara, Nükleer silahların gücün hangi unsuruna kaynak sunduğu sorusunu getirir. Tarihte yaşanan örneklerin irdelenmesi sorulara en iyi cevabın verilmesine imkân sunar.

1959 yılında konvansiyonel bir güç ile aynı zamanda nükleer gücü de elinde tutan ABD, Kuzey Vietnam'a üstün gelemedi. Buna karşılık nükleer bir saldırıda neden bulunmadığı sorusu nükleer silahların kısıtlı kullanılabilirliği ve her zaman baş vurulamayan bir yöntem olduğunu düşüncesini doğurur.

İnsanın beğenilmek istemesi kendini ön plana çıkarması gibi davranışlar, devletler için de geçerlidir. Devletler de güçlerini hissettirmek ister. Sistemde güçsüz olanlar ile güçlü olanlar iyi geçinmek zorundadır. Güçsüz devletler bazen ittifaklar kurarak tehditleri dengeleme yolunu seçerler. Hayvan topluluklarında gözlemlenen hiyerarşi ve denge kendini devlet organizasyonunda da gösterir. Bu doğanın bir yansımasıdır. Bitkilerden hayvanlara tüm canlıların sorun çözme anlayışı bir gerçekliktir. Ve bu yansıma bizi doğru olana ulaştırarak sistemin nasıl kusursuz halde işleyişini öğretecektir. Sisteme dışarıdan ne kadar müdahale edilirse anarşik yapı daha da artacaktır. Örneğin Aslanın avlanması engellemek tüm sistemde sorunlara yol açacaktır. Devletin yeniden düzene gelmesi için uzun bir zaman geçmesine yol açacaktır. Devletlerde tarihte görüldüğü gibi kurulacak yıkılacak yerlerine yeniden küllerinden kurulacak olan yenileri gelecektir. Ömürlerinin uzun olmasını ancak güçleri doğrultusunda sağlayabileceklerdir. Realizm geçmişte olduğu gibi şimdi de farklı bakış açılarına ihtiyaç duymakta ve uluslararası sorunların içinde bulunduğu döneme göre yeniden şekillenmeye devam etmektedir. Grafik2 de görüldüğü gibi devletler büyük bir güçten kendi istekleri ile vazgeçme yolunu seçmişlerdir. Acaba bu anlayış ne derece gerçekliği yansıtmaktadır. Hiroşima örneği göz önünde kaynken bu silahların varlığı sürdüğü sürece hiçbir devletin güvenliğinden bahsetmek söz konusu değildir.

Güvenliklerinin tehlikede olduğunu bilen devletler grafikteki eğriyi sıfıra yaklaştırabilecekler midir?

Sistemde güç dengesinde etkili strateji ile nükleer silaha sahip olmayan güçsüz bir ülkenin güçlü bir ülkeden kimi zaman daha çok çıkarlarını koruyabildiği sistemin yapısını iyi analiz etmiş, anarşik ortamda karar verici devletler tehdit algısının farkındadırlar. Bu silahların saklanması dahi insan üzerindeki zararları muhtemeldir. Gücü elinde tutmak uğruna zararlarından korumak için büyük paralar harcanmaktadır. İnsanın doğasında var olan dertlerden kurtulma güdüsü bu güçten kurtulma yolunu aramaktadır. Yalnız hiçbir devlet diğerlerine güvenmemektedir. Anarşik yapıda bu güvensizlikte çözüm arayışları sonucu Salt1,Salt2 Yeni START gibi anlaşmalar yolu ile beraber çözüm arayışları içerisindeyler. Fakat en ufak bir anlaşmazlıkta yine nükleer silahları koz olarak kullanmaları tamamen yok olacağına dair idealist düşünceleri sekteye uğratmaktadır. İnsan doğası üzerine teorik yaklaşımdan yola çıkarak güvensizlik ortamında, bu silahların bilimsel olarak yok oluşunu veya etkinliğini geçersiz kılacak her hangi bir bilimsel keşif sağlanmadığı sürece bu silahlardan kolayca vazgeçilmeyeceği düşünülmektedir. Tamamen yok edilmediği sürece Ateş çemberi hipotezi ile terörist veya emperyalist emeller güden bir devletin saldırısı karşısında tamamen savunmasız kalmak politikanın gerçekçi stratejisi ile de uyuşmamaktadır. Hiyerarşik olmayan sistemi düzenleyen üstün bir iradenin olmadığı sistemde bu anlaşmalardan sonra atılacak güven verici adımlar veya akıl yoluyla ulaşılabilecek bir yöntem belki de bu silahlardan kurtulmayı sağlayacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

NÜKLEER SİLAHLARIN KEŞFİ

2.1. BİLİMSEL VE TARİHSEL ARKA PLAN

Bilimin gelişmesi şüphesiz insanların ihtiyaçları doğrultusunda daha rahat ve huzurlu yaşama arzusu ile ortaya çıkmıştır. Merak ve kimi zaman tesadüfler bir biri ardına bilinmezlikler kapılarını açmıştır. Nükleer silahların uluslararası yapıya etkilerini anlamak bilimin ve özellikle atomun tarihçesinin bilinmesiyle daha anlaşılır olacaktır. Yunanlı filozof Democritus 'un her şeyin özüne ulaşma çabasıyla atomu: "Maddenin bölünemeyen en küçük yapısı olarak tanımlaması"⁶⁵, öze ulaşma merakından kaynaklanmaktayken, simya ilminin ortaya çıkması atomun ve element çeşitlerinin kısacası fizik ve kimya biliminin gelişmesine katkı sağlamıştır. Daha insanlığın bilgidен yoksun yıllarında simya ilmi çabalarıyla değersiz metalleri altına çevirme denemeleri, devlet kavramının yeni anlam kazandığı yıllarda dahi insanların birincil hedeflerinin temelinde güce ulaşma, diğerlerine üstünlük kurarak kendi güvenliklerini ve refahını sağlama arzusu içinde olduklarını göstermektedir. Dünya tarihinde yaşanan savaşların sonu çoğunlukla insanlık için birçok ekonomik kayıplar, felaketler ve gözyaşı ile sonlanmasına rağmen çarpışan güçler arasındaki güç ve üstün gelme arzusu beraberinde teknoloji ve bilimin gelişmesine de katkı sağlamıştır. Devletler yeni keşfettikleri fakat etkilerini ve tehlikelerini bilmedikleri, kendi topraklarında denemedikleri icatlarını veya silahlarını savaşlarda⁶⁶ rakipleri üzerinde denemekten kaçınmamaları insan doğasının kötü olduğunu idealizmden uzak

⁶⁵ Duygu Türk, "Yurttaş: Siyaset", Ed. Mehmet Ali Ağaoğulları, *Sokrates'ten Günümüze Batıda Siyasal Düşünceler*, İletişim Yayınları, İstanbul, 4.Baskı, 2013, s. 65

⁶⁶ Savaş ve silahların evrimi için bakınız, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2014/04/14/7542/savas-ve-silah> (Erişim Tarihi: 20.11.2016)
Ayrıca savaş esirleri üzerinde yapılan deneyler için bkz, <http://www.usmmm.org/wlc/tr/gallery.php?ModuleId=10005168&MediaType=PH> (Erişim Tarihi: 20.11.2016)

realizme yakın olduğunu göstermektedir. Savaş sırasında ele geçirilen silah vb. teçhizat⁶⁷, esirler ve sığınmacılar⁶⁸ bilgi transferi ile teknolojinin ve silahların gelişmesinde etkili olmuştur.

1929 yılına girilirken küresel alanda hissedilen parasal krizler ve ülkelerin yanlış politikaları kargaşa ortamına imkân tanımıştır. Binlerce kişinin işsiz kalması, bankaların batması, üreten ve ürettiğini satamayan pazar bulamayan devletlerin tutumları, ülkelerin sanayilerini korumak amacıyla ithalata yüksek vergiler koyması⁶⁹, paranın altın olan karşılığını yitirmesi, milliyetçilik ve ırkçılığın böyle bir ortamda giderek artması yeni bir savaşın kapıda olduğunu göstermiştir. Cenevre silahsızlanma görüşmeleri başarısızlıkla sonuçlanmış, Avrupa'da ülkelerin çıkarları birbirleri ile çakışmıştır. Almanya ise böyle bir ortamda ticari ve sanayi yapılanmasını başarıyla yönetmiş fakat liderlik koltuğuna Adolf Hitler gibi bir savaş yanlısını geçirmiştir. Sanayi kuruluşlarını ellerinde tutan fabrikatörler kar marjlarının düşmemesi için fabrikalarını silah üreten makineler haline getirmekten kaçınmamışlar ve savaş aleyhtarlığı yapmışlardır. Enerjinin kıtlığı ve coğrafi dağılımının belirli alanlarda toplanması bilim insanlarını alternatif enerji kaynaklarına itmiş böyle bir ortamda atomda gizli olan enerji keşfi yol almıştır.

Wilhelm Conard Röntgen'in X ışınlarını keşfetmesi Becquere'l'i etkilemiş ve deneyleri sonucu radyoaktiviteyi keşfetmiştir. Alüminyum üzerine Radyumdan elde ettiği ışınları gönderen İrene Curie yapay radyoaktivitenin keşfini sağlamıştır.⁷⁰ Enrico Fermi, L.Meitner ve Alman O.Hahn'ın uranyum ve radyum gibi elementler ile yaptıkları farklı deneyler sayesinde farklı sonuçlar elde etmelerine karşın bir birlerini etkilediklerini ve aşama aşama doğru sonuçlara ulaştıklarını görmekteyiz. O.Hahn ise başarılı bir çalışmasıyla ismini tarihe atomu parçalayan kişi olarak yazdırmayı başarmıştır. Meitner ise yaptığı çalışmalarda uranyumdan enerji elde edilebileceğini gördü. Eşi Yahudi kökenli olması dolayısıyla ABD'ye sığınan Nobel

⁶⁷ II. Dünya savaşında ele geçirilen Enigma günümüz bilgisayarlarının ortaya çıkmasında rol oynamıştır. Bakınız; <http://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/bilgisayarın-resimli-tarihi,GilUH1xJk0S737PHGujLtw/MU-GhFN-b0upXMMHKWH0-w> (Erişim Tarihi:20.11.2016)

⁶⁸ Nazilerden kaçan bilim insanları Manhattan projesinin mimarları arasındadır.

⁶⁹ Antony Best vd.,Çev.:Taciser Ulaş Belge, *20.Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2012, s.175

⁷⁰ Bayram Tekin, *Bilim ve Teknik*, Ağustos 2013, s.38-43

ödüllü Enrico Fermi yaptığı çalışmaların sonunda nükleer reaktör yapmayı başarabilmiştir.⁷¹

Birbirleri ile iletişimde bulunan Nazi Almanya'sından kaçmış Yahudi kökenli bilim insanlarından bir grubun elde ettikleri veriler, dönemin ABD başkanına yazdıkları mektupla duyurulmuştur.

“Sayın Başkan, Tarafıma bildirilen bazı son çalışmalar, uranyumun yakın gelecekte yeni ve önemli bir enerji haline geleceğini göstermektedir. (...)Bu yeni fenomen yeni tip, aşırı güçlü bombaların yapımını ortaya çıkarabilir. Bir gemi tarafından taşınabilirler ve limanı yok edebilecek kadar güçlü olabilirler. Ne var ki hava yoluyla taşınmak için çok fazla ağır olacaklardır.(...) gerekli olduğunu düşünebilirsiniz.(...) bir kişiyi görevlendirmeniz olabilir.(...) gayri resmi bir kapasitede görev yapabilir.”⁷²

Mektubun içerisindeki özenle seçilmiş tavsiye niteliğindeki cümleler, gelecekte oluşabilecek bir etkinin tasviri ve bu mektubu yazan bilim insanının saygın kişiliği, olayların artık devlet güdümüne girmesini zorunlu kılmıştır. Olay laboratuvar ortamından çıkıp devletlerin stratejisi ve güvenlikleri için bir etken halini almıştır. Mektubu yazan ve bu bilimsel çalışmaları yapan kişilerin çoğunun Nazi Almanya'sı tarafından zarar görmüş Yahudi kökenli bilim insanları olduğu dikkat çektiğinde, gerçekten Almanların insanlığı yok edebilecek bir silah yapabileceği korkusu ile mi hareket edildiği yoksa intikam hisleri ile Almanları durdurma isteği mi olduğu tartışılabilir. Fakat her iki olgunun sonucu bizi realizm teorisine ulaştırmaktadır.

Zamanın bilim insanlarının yaptıkları çalışmanın tam anlamıyla farkında olmadıkları bilinmektedir. Askeri kanatta ise Amerikan deniz kuvvetlerinden “*Eugene Tatom'un; havaalanında patlayacak bir atom bombasından öbür uçtaki insanların ufak yaralar ile sağ kalınabileceğini iddia etmesi*”⁷³ insanlık türünün o yıllarda karşılıklı gönderilebilecek bu tür silahlar ile yok olacağını, uçurumun kıyısından dönüldüğünün kanıtıdır.

⁷¹Dan Cooper, *Enrico Fermi and the Revolutions of Modern Physics*, Oxford University Press, New York, 1998, s. 57-61

⁷² Mektubun orijinal metni için bkz, https://www.osti.gov/opennet/manhattan-project-history/Resources/einstein_letter_photograph.htm#1 (Erişim Tarih: 21.11.2016)

⁷³ Haluk Gerger, *Yıldız Savaşları Teknolojisi, Sorunları, Sakıncaları*, Kalem Yayıncılık, Ankara,1985, s. 23

2.2. NÜKLEER SİLAHLARIN ÖZELLİKLERİ

Bilinen insanlık tarihi içinde bu silahlar ile insanoğlu iki kez karşı karşıya kalmıştır. Hiroşima ve Nagazaki’de yaşanan olaylar bu silahların yok edici etkisini insanların hafızalarında acı bir ders olarak kazımıştır. Günümüzde ne yazık ki bu silahların varlığı insanoğlunun yaşananlardan yeterli dersi çıkarmadığını gözler önüne sermiştir. Yaşanılan olaylardan ve yapılışından yola çıkarak nükleer silahları; radyoaktif elementlerin (uranyum, toryum, plütonyum) atom çekirdeklerinin fisyon veya füzyon reaksiyonları sonucunda saniyenin binde biri gibi küçük zaman dilimlerinde ortaya çıkan yüksek enerjinin silah olarak kullanılması şeklinde tanımlamak mümkündür. Diğer bir tanım ile canlı ve cansız varlıkları atıldığı anda ısı, ışık, basınç ve radyasyon etkileri⁷⁴ ile tahrip eden yıkıcı güce sahip, kullanıldıktan sonra dahi bölgede zarar verici etkileri uzun süre hissedilen kitle imha silahları grubu içinde yer alan silahlardır.

Radyoaktivitenin insan DNA’sının yapısını bozduğu⁷⁵ bilindiğine göre bilinçli olarak belirli bir canlıyı veya canlı grubunun genetik yapısını bozma amacıyla yapılan zarar verme veya gelecek nesillerin mutasyon yoluyla yapısını değiştirme gibi her türlü çabayı da bir silah olarak tanımlamak mümkündür. Fakat günümüzde nükleer silah denildiğinde akıllarda atom ve hidrojen bombası çağrışımı gelmektedir.

Nükleer enerjinin ortaya çıkması için nükleer elementin fisyon veya füzyon reaksiyonu geçirmesi gerekir. En basit tanımı ile fisyon; Şekil 1’den de görüleceği üzere atom çekirdeğine gönderilen bir nötronun çekirdeğin yapısını değiştirmesiyle birden fazla çekirdeğe ayrılması olayıdır. Füzyon reaksiyonu ise parçalanmış çekirdeklerin birleşmesi ve açığa enerji çıkmasıdır⁷⁶. Doğada bazı elementlerin atom çekirdeklerinde aynı sayıda proton farklı sayıda nötronlar bulunmaktadır. Böyle atomlar izotop olarak adlandırılmaktadır. Uranyumun cevherinde bulunan 234, 235 ve 238 olmak üzere üç çeşit izotopundan ancak 235 bu reaksiyonların gerçekleşmesinde en elverişlidir. Reaksiyon sonucu açığa çıkan yüksek enerjinin ani ortaya çıkması sonucunda yok edici etki silahların yapımında temel prensibi

⁷⁴ <https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay.aspx?ID=28&IcerikID=260> (Erişim Tarihi:21.11.2016)

⁷⁵ David Sadava, *Life, The Science of Biology*, W. H. Freeman and Company, Sunderland, Ninth Edition, 2011, s. 393

⁷⁶ <http://hyperphysics.phy-astr.gsu.edu/hbase/nucene/fusion.html> (Erişim Tarihi:21.11.2016)

oluşturur. Aynı tepkime nükleer tesislerde bu enerjinin suyun buharlaştırılmasıyla elektrik üretme amacıyla kullanılmaktadır. Tabii ki insan doğası önceliği silah yapımı için kullanılmaya gelmiştir.

1945 yılından buyana nükleer silahların istenilen tahrip gücü ve etki çeşidine göre çalışma şekilleri de değişiklik göstermiştir. Kullanılan atom çeşidi, tetikleyici iyon, füzyonun başlama şekli ve mekanizmalarda farklılıklar görülmektedir. Günümüzde termonükleer mermiler, dördüncü nesil nükleer silahlar ve antimadde üzerine çalışmalar yapılmıştır⁷⁷. Genel olarak “Emplozyon ve namlu yöntemlerinden”⁷⁸ birinin kullanılması ile yapılan silahlar, uranyumun sadece hesaplanmış belirli bir miktarının fisyonu başlatmasıyla gerçekleşmektedir.

İlk Atom bombası denemesi Manhattan projesi kapsamında Amerikalılar tarafından 16 Temmuz 1945 yılında New Mexico’da 100 metrelik bir çelik kulenin⁷⁹ üstünde gerçekleştirilmiştir.⁸⁰ Deneme sonucunda bölgeye bırakılan kamyon, barakalar ve bölgede bulunan terk edilmiş evler yerle bir olmuştur. Çelik kule adeta erimiştir. Günümüzde bölge, halkın ziyaretine açılmış⁸¹, denemenin gerçekleştiği yere bir anıt dikilmiştir.⁸² Güvenli bir alanda olayı izleyen bilim insanları patlamanın etkilerini gözlemlemeye çalışmışlardır ki; “Oppenheimer’ in :Ben ölüm oldum.(...)”⁸³ sözü şaşkınlıklarını ve korkularını çok iyi dile getirmiştir. Gerçekleştirilen deneme fisyon bombasıydı ve plütonyum kullanılmıştı.⁸⁴ Bilim insanları patlamanın etkisini tam olarak tespit edemediklerinden bölgenin uzağındaki yerleşim yerlerinin etkilenmesinden ve yasal sorumluluktan korktukları göz önüne alındığında büyük bir stres altında denemenin gerçekleştiği söylenebilir.

⁷⁷ Andre Gsponer, *Fourth Generation Nuclear Weapons: Military Effectiveness and Collateral Effects*, Independent Scientific Research Institute, Switzerland, 2006, p.11,20

⁷⁸ H. Gerger, 1983, s.48

⁷⁹ Bombanın kule üzerindeki son kontrolleri ve patlama anı için bakınız; <https://www.youtube.com/watch?v=C7569HsMcG8&nohtml5=False> (Erişim Tarihi: 21.11.2016)

⁸⁰ Terrence R. Fehner and F. G. Gosling, *Atmospheric Nuclear Weapons Testing*, U.S. Department Of Energy, Washington, 2006, p. 27

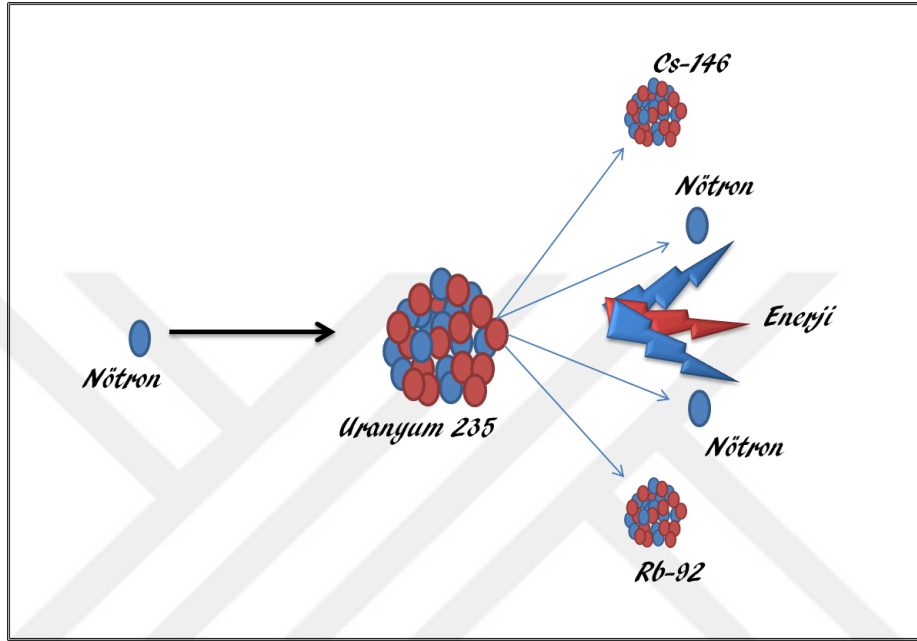
⁸¹ Denemenin gerçekleştiği bölge şuanda Ulusal parkın tanıtım videosu için bakınız; <https://www.youtube.com/watch?v=Cobgea6xcsg&feature=youtu.be> (Erişim Tarihi: 21.11.2016)

⁸² Denemenin gerçekleştiği bölgenin günümüz görüntüsü için bakınız; <http://energy.gov/management/june-1-2015-trinity-site-visit> (Erişim Tarihi: 21.11.2016)

⁸³ H. Gerger, 1983, s.49

⁸⁴ T. R. Fehner and F. G. Gosling, 2006, s.27

Tüm matematiksel ölçümlerin doğasında kıyaslamamanın teması Nükleer bombalarda da karşımıza çıkmaktadır. O gün için bilinen madenlerde de patlayıcı olarak kullanılan TNT' nin gücü, Nükleer bombalar karşılaştırılmıştır. Günümüzde de aynı kıyaslama geçerli olup, 1 Kiloton 1000 ton TNT, 1 Megaton ise 1 Milyon ton TNT yi göstermektedir.

Şekil.4: Fiyon reaksiyonun gerçekleşmesi

2.2.1. Nükleer Silahların Tahrip Etkileri

Gelişen teknoloji haritada bir konuma nükleer bir bomba veya asteroidin düşmesi halinde etki alanını gösteren bir uygulamayı bizlere sunmaktadır.⁸⁵ Bu uygulama sayesinde ileride yaşanabilecek kötü gerçekler daha iyi gözler önüne serilmektedir. Uygulama rüzgar, serpinti ve diğer etkenlerin minimum tutulduğu en düşük etki alanını haritada bir çember olarak belirtmektedir. Gerçek bir olayın etkilerinin tahminlerden daha fazla olacağı düşünülmektedir.

2.2.2. Psikoloji Etkisi

Nagazaki ve Hiroşima'da yaşananlara tanık tarihin küçüklerinin, savaşın kelime manasını dahi idrak edemeyen büyük parlamayı görmüş kara gözlerin küçük

⁸⁵ Uygulama için bakınız, <http://www.carloslabs.com/node/16> (Erişim tarihi: 21.11.2016)

parıltıları psikolojik etkileri en iyi anlatır niteliktedir. Dr. Arata Osada olayı yaşayan çocuklardan anılarını yazmalarını istemiş ve aşağıdaki acılara ayna olmuştur.

“Masataka Osada: O sırada arkamdan gelen, yeşilimsi, ya da rengini pek de bilemediğim bir parıltı ile gözlerimin kamaştığını hatırlıyorum Ellerimle gözlerimi kapadım. Acaba nedir, diye gözlerimi açtım ama etraf öylesine karanlıktı ki hiçbir şey göremedim.(...)Birde etrafıma baktım ki, etrafta eve benzer bir şey kalmamıştı. Yer yer alevler yükseliyordu.(...)Ablamı görür görmez irkildim. Baştan aşağı kıpkırmızı kan içindeydi. Birde kendime baktım, kollarımla bacaklarımın derisi yüzülmüş iki yandan sarkıyor.(...)Arkamızdan annemin sesi duyuluyordu, Daha hızlı! (...)Altı ağustos gecesini Gion’ da ki Yasu Tapınağında geçirdik. O gece, yananlar Su! Su! Diye inlediler.(...)Gözüyle görmedikçe hiç kimse ne annemin acısını anlatabilir, nede tapınakta geçirdiğimiz o günleri.(...) Savaş nedir? Barış nedir? Barışı savunmak için o korkunç atom bombası gerekli mi? ”⁸⁶

Görülmektedir ki en büyük etkisi insanlarda tarif edilemez acı⁸⁷ ve ıstırap, beraberinde çaresizlikle koşulsuz teslimiyeti⁸⁸ getirmektedir. Nefret, korku, sevdiklerinden mahrum kalış, derin psikolojik etkiler, kalan ömrün her anında kişinin yüzleşmesi gereken gerçekler⁸⁹ olarak yerini almaktadır. Atom bombasının atılmasından sonra Japonlar moral değerlerinin yüksek tutulması ve psikolojik korkunun önüne geçmek için uzun bir süre basın halktan olayı gizleme yoluna gitmiştir.⁹⁰ Sarsıntılar kimi bireylerde şiddet artışı⁹¹ ve insani duygularda azalış olarak ortaya çıkarken kimi bireylerde fedakarlık, vatanseverlik ve kenetlenme duygusu olarak kendini göstermektedir. Savaştan sonra Japonya’nın hızlı kalkınması⁹² insanların bu acıları bir daha yaşamama arzusuna bağlanabilir. Savaşta suç ve suçlu aranmaz kendisi zaten bir suçtur. Özdeyişte olduğu gibi silahı kullananında etkilenende zarar görmemesi kaçınılmazdır.⁹³ 6 Ağustos 1945’te Hiroşima’ya atılan bombayı taşıyan uçağın pilotu Paul Tibbets ölümünden sonra

⁸⁶ Arata Osada, *Atom Bombası Çocukları*, Onur Yayınları, Ankara, İkinci Baskı 1989, s. 31-32

⁸⁷ Anın fotoğrafları için bakınız, http://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/insanligin-kaybettigi-yer-hirosima,TF9nrq3jUEKjJnqWq6yHWg/a_AaSrR0tEaCmf2FcK9sSQ (Erişim Tarihi: 22.11.2016)

⁸⁸ O. Sander, 2011,s. 187

⁸⁹ Olaya tanık olmuş bir misyonerin anıları için bakınız, <http://www.dw.com/tr/bir-hiroşima-tanığının-anıları/a-5871908> (Erişim Tarihi: 22.11.2016)

⁹⁰ <http://www.sabah.com.tr/dunya/2015/08/07/atom-bombasi-halktan-gizlenmis>, (Erişim Tarihi: 22.11.2016)

⁹¹ Savaşlardan etkilenen çocukların psikolojik ruh halleri için bakınız, http://www.ttb.org.tr/yeni_yayin/savas_cocuklar/1.htm (Erişim Tarihi: 22.11.2016)

⁹² Turgut Özal ve Japon diplomatlar arasında kalkınma ve eğitim üzerine geçen söyleşi için bakınız; <http://www.sabah.com.tr/galeri/dunya/insanligin-kaybettigi-yerhirosima/29> (Erişim Tarihi: 22.11.2016)

⁹³ Savaş sonrası askerlerde oluşan gerçek hayat hikâyelerini ve röportajları içeren “The Ground Truth”, isimli belgesel psikolojik travmaları ve normal hayata dönüşün zorluklarını anlatan bir örnektir. Belgeselde geçen “Savaşta olanları yakınlarıma anlatamadım. Onlar bizi kahraman olarak görüyorlardı. Biz kahraman değil katildik. Gerçeği nasıl anlatabilirdim.” Söz savaşta iki tarafında etkilendiğinin kanıtıdır.

protesto edilir düşüncesiyle mezar taşı dahi istemediğini⁹⁴ belirtmesi son anlarında yaptığından pişmanlık duyduğunun göstergesidir. Sonuç olarak iki tarafın toplumunun da huzurlu eski halini alması için üzerinden birkaç neslin geçmesinin beklenmesi gerekmektedir.

2.2.3. Radyasyon Etkisi

İnsan bedeni kendi vücudunda dahi eser miktarda⁹⁵ da olsa bulunan radyoaktif elementler ile günlük hayatımızda baz istasyonları, cep telefonları, sigara dumanı, mikrodalga teknoloji ürünleri, bilgisayar ve televizyon gibi cihazların yaydığı radyasyon ile karşı karşıyadır. Normal yaşantıdaki bu etki nükleer bir savaştan doğacak radyasyon ile kıyaslanamaz.

Genel anlamda radyasyon, radyoaktif elementlerden salınan yüksek enerjili ışınlar olarak ifade edilir.⁹⁶Radyasyonun insan vücuduna etkisi kaynaktan uzaklığa, dozuna, maruz kalma süresine ve kişiden kişiye göre değişiklik gösterdiği görülmüştür. Bu konuda elde edilen veriler 1945 yıllarındaki iki nükleer bombanın sonuçları ve çeşitli endüstriyel nükleer kazalar sonucu radyasyona maruz kalmış insanların sağlık kayıtlarına dayandırılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti radyasyon güvenliği yönetmeliğinde doku ve organlara ışınların enerji aktarım doz birimi Sievert (Sv)⁹⁷ olarak tanımlanmıştır. Doz miktarına ve geçen süreye göre ölümler, hücre-doku kayıpları⁹⁸, yanıklar, saç, deri kayıpları, mutasyon ve kanser olarak insan sağlığı üzerinde etkilerini kısa ve uzun vadede gösterebilmektedir.⁹⁹İşmanın maddeler üzerinden geçiş oranları da farklılık göstermektedir. Bu yüzden Afad sivil savunma yönergelerinde çukur duvar dibi bir yere yat kapan örtün sonra açıkta kalan bölümlerin suyla yıkanması talimatlarına sıklıkla rastlanır. Nükleer bir silah patladığında radyasyon çeşitleri arasında en korkulan, çoğu maddeler üzerinden geçme özelliğine sahip gamma radyasyonunun salınması, nükleer silahların yok edicilik

⁹⁴ Paul Tibbets 1 Kasım 2007 tarihinde ölmüştür. Haberin detayları için bakınız; <http://arsiv.ntv.com.tr/news/424938.asp> (Erişim Tarihi:23.11.2016)

⁹⁵ Aylin Ayaz ve Mine Yurttagül, *Besinlerdeki Toksik Öğeler- II*, Sağlık Bakanlığı Yayın, Ankara, İkinci Baskı 2012, s.18

⁹⁶ Yüksel Atakan, *İç İçte Yaşadığımız Gizemli Radyasyon ve Sağlığımız*, Nobel yayınları, Ankara 2014, s. 3

⁹⁷ Radyasyon Güvenliği Yönetmeliği(2000), T. C. Resmi Gazete, 23999, 24.3.2000

⁹⁸ Radyasyona maruz kalmış hastalardaki zamanla vücut hasar görselleri için bakınız, <http://www.taek.gov.tr/ogrenci/r07.htm>, Erişim tarihi: 23.11.2016

⁹⁹ <https://www.epa.gov/radiation/radiation-health-effects> (Erişim tarihi: 23.11.2016)

özelliğinin en iyi göstergeleri arasındadır.¹⁰⁰ Nükleer bir silahın yayacağı radyasyon dozunu uzmanlar aşağıdaki Tablo 2.deki gibi hesaplamışlardır.

Tablo 2. Nükleer Silah Radyasyon¹⁰¹ Dozları¹⁰² (Kt: Kilton, Mt: Megaton)

Radyasyon Dozu	Bomba Türü				
	100 Kt	1Mt	5Mt	10Mt	20Mt
100 Rem	1,3	1,8	2,1	2,4	2,6
500 Rem	1,1	1,5	1,9	2,1	2,4
1000 Rem	1	1,4	1,8	2	2,3

Nükleer patlamalarda ani ve serpinti şeklinde radyasyona etkisi devam etmektedir. Silahın kapasitesine ve patlamanın yerden yüksekliğine göre radyasyon etkisi ve yayılmanın başlaması değişmektedir. Takriben bu süre 25-60 dakika arasındadır. Sivil savunma yönergelerinde yer alan kuvvetli ışığın görüldükten sonra kurtulanların sığınağa 30 60 dakika içerisinde gidilmesi gerekliliği radyasyondan dolayıdır. Havada belirli yükseklikte patlatılan nükleer bir silah sonucu “*Stronsiyum ve sezyum*”¹⁰³ gibi maddeler salınmaktadır. Stronsiyum ve sezyum gibi yarılanma ömürleri 30 yıla¹⁰⁴ yakın olduklarından bu maddeler uzun süre radyasyon etkisini sürdürebilmektedirler.

2.2.4. Isı Etkisi

Isı etkisi saniyeler içerisinde 3 katlı bir binayı yok edebilir mi? Bu etkiyle ortalama ağırlıktaki bir insan bir saniyede küle dönüşür mü? Kaç km uzaklıktaki insanlarda hangi çeşit tıbbi yanıklara rastlanabilir? İnsan doğası veya ulus devletler çocukların

¹⁰⁰ Samuel Glasstone, *The Effects of Nuclear Weapons*, Published by the United States Atomic Energy Commission, USA, Third Edition 1957, s. 343 - 354

¹⁰¹ Rem,rad sievert radyasyon için kullanılan birimlerdir. Birbirleri arasındaki matematiksel ilişki için bakınız, <http://www.taek.gov.tr/ogrenci/sf4.html> (Erişim tarihi: 23.11.2016), ayrıca radyasyon tespit cihazları, çalışma prensibi ve kullanımı için bakınız, http://www.cygm.gov.tr/CYGM/Files/Guncelbelgeler/Radyasyon_olcum_sunum.pdf (Erişim tarihi: 23.11.2016)

¹⁰² E.E.Massey, *Nuclear Weapons Effect*, Defence Research Board, Washington, 1963, s. 20

¹⁰³ H. Genger, 1983, s. 137

¹⁰⁴ <http://www.taek.gov.tr/nukleer-guvenlik/nukleer-enerji-ve-reaktorler/166-gunumuzde-nukleer-enerji-rapor/438-bolum-04-radyoaktif-atik-yonetimi.html> (Erişim Tarihi:23.11.2016)

yanmasına gözlerini kapatır mı? Bu soruları verilebilecek bilimsel ve teorik cevaplar bu etkiyi daha anlamlı kılacaktır.

“Nükleer ısı radyasyonları nükleer şimşegin beraberinde gelmektedir.(....)devamlıdır, çok süratlidir,(.....)mesafe ile azalır,(...)Bu özelliklere göre ısı radyasyonları incelenirse görülür ki ışık hızındadırlar ve silahın kudreti ile değişen bir devamlılıkları vardır. Ancak infilak yerinden uzaklaştıkça şiddetinden kaybetmekte ve saydam olmayan bir hail (ekran) tarafından hailin tutuşma ve yanma kabiliyeti ile ters orantılı olarak durdurulabilmekte yada şiddeti azaltılabilmektedir. Yine bu yüzden belirli çevrelerde çok şiddetli (yanma kabiliyetinde olan her şeyin tutuştuğu) ve yine belirli çevrelerde çabuk tutuşan maddelerin çıkardığı yangınlar görülmektedir.”¹⁰⁵

“Yersıfırdan itibaren 20Kilotonluk bir silaha göre ortalama yanık mesafelerine (yarıçap olarak)şöyle sıralamak mümkündür; 220 metreye kadar 3.derece yanıklar,2800 metreye kadar 2.derece, 4000 metreye kadar birinci derece yanıklar meydana gelir. Ancak bu mesafelerin kar ve yağmur yağı ile havada yoğun duman veya sis bulunması halinde yarıdan azaetki derecesini inebileceğini kaydetmek gerekir.”¹⁰⁶

Bazı endüstriyel tesislerde kullanılan hammaddelerin yanıcı özellikleri dolayısıyla, petrol kuyuları, depolama, dağıtım merkezleri ve yeşil alanlar hedef alınır bu etkiyi arttıracaktır. Çevre ve şehircilik imar izinleri yukarıda sözü edilen mesafeler dikkate alınarak planlanması durumunda kayıplar azalacaktır.¹⁰⁷Yeryüzünde dayanıklı en güçlü element Titanyumdur ve erime sıcaklığı 1668 °C, alaşım türü olan çeliğin ise 1450°C’dir. Bu maddelerin dahi bombanın patladığı alanda sıvı faza geçme durumu mevcuttur.

2.2.5. Işık ve Basınç Etkisi

Nükleer bir patlamanın ilk belirtisi olan ışık gözlerde geçici körlüğe sebep olmaktan başka öldürücü bir etkisi bulunmamaktadır. Çok kısa bir sürede ortaya çıkan patlama, lastiğe bağlı bir balona vurduğumuzda tekrar elimize geri geldiği gibi şok dalgalarını “statik ve dinamik”¹⁰⁸ olarak oluşturur. İtme dalgası sonucu yıkılamayan binalar çekme dalgalarının başlamasıyla yıkılabilmektedir.¹⁰⁹ Bu dalgalar hava, su ve zemin üzerinde taşındığı göz önüne alındığında deprem tsunami gibi doğal felaketleri de

¹⁰⁵ *Sivil savunma Teşkilatı ve Görevleri*, Sivil Savunma Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, Beşinci baskı, Haziran 2001, s. 58 - 60

¹⁰⁶ a.g.e., s.61

¹⁰⁷ Ülkemizde 5015 sayılı petrol piyasası kanunda işletmeler arası mesafeler belirlenmiştir.

¹⁰⁸ H. Gerger, 1983,s.134

¹⁰⁹ *Sivil savunma Teşkilatı ve Görevleri*, 2001, s.64

tetiklemektedir. Patlama yerinde ay yüzeyindekine benzer çukurlar açılmaktadır. “Hele bu silah 10 Mt luk ise bu kraterin derinliği 51, yarıçapı 660 metre olacaktır.”¹¹⁰

2.2.6. Yaşanmışlık Etkisi Ve Bir Tarih

Uluslararası ilişkilerde yaşanmış bir olayın sonuçları, tahmini teorik hesaplamalardan daha etkili ve inandırıcı olması dolayısıyla gerçekçi davranış politikalarının izlenmesini gerektirir. “6 Ağustos 1945 yılında şehrin binalarının %60 nın yok olmuş, ölüm sayısının önce yüzbinler devam eden etkisi sonrası artarak 200 binlere ulaştığı görülmüştür.”¹¹¹ Bu olayın ardından 3 gün sonra “asıl hedefi Nagasaki olmaması, hatta listede isminin bile bulunmamasına”¹¹² rağmen atılmış olması günümüzde dahi tam anlaşılır bir sebebe bağlanamamıştır. 70 bin kişinin ölmesi şehrin uzun süre yangınlar içinde kalması nükleer silahların etkilerini tarihe acı bir not olarak düşürmüştür. Sonucu, atom bombası atılması planlanan listenin uzun olmasına karşın bir daha kullanılmayışını ve koşulsuz bir ülkenin teslimiyetini tarihe not düşürdü.

2.2.7. Silaha Dönüşüm Basamak Etkileri

Nükleer silahların yapımında kullanılan malzemelerin çıkarımından taşınmasına, yapımından saklanmasına kadar birçok safhasında zararlı etkileri ile canlılar karşı karşıyadır. Doğada uranyumun daha maden halindeyken;

- ✓ Tarihte çok ucuz fiyatlara ve iş güvenliğinin olmadığı koşullarda çalışmış insanların radyasyon sonucu kansere yakalanmaları,
- ✓ Silah yapma peşinde olan antidemokratik ulusların gıda, sağlık, eğitim gibi alanlara harcanacak ekonomik girdilerinin silah yapımına harcanması sonucunda finans krizlerin ortaya çıkması ve insanların en temel ihtiyaçlardan mahrum kalmaları, açlığa mahkûm edilmeleri,
- ✓ Terör guruplarının bu madenlere ulaşma riskinin uluslararası arenada yaşattığı korkular,

¹¹⁰ a.g.e.,s. 65

¹¹¹ A. Heywood, 2013, s.319

¹¹² http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/08/150809_nagasaki (Erişim Tarihi: 23.11.2016)

Nötronun çekirdeği parçalamak için harekete geçmeden önceki etkileri olarak yorumlanır.

2.3. NÜKLEER SİLAHLARA KARŞI KORUNMA TEDBİRLERİ

Birçok ülkenin olası nükleer savaş risklerine karşı oluşturduğu senaryolar ve korunma tedbirleri incelendiğinde böyle bir savaştan yöneticilerin, askeri teknik personelin ve tehlike sonrası yeni hayatı kuracak nitelikli kişilerin korunmasına öncelik¹¹³ verildiği görülmektedir. Sivil halk için ise kurulacak sığınakların sayısının az ve niteliğinin yetersiz olması felaket ile karşı karşıya kalınacağını belirtir. Nükleer bir savaşın yok edici etkileri göze alındığında radyasyon ışınlarının engellenebilirliğin zor olması, basınç etkisinin yüksek boyutları ve sıcaklığın aniden yüksek derecelere ulaşması yer altı sığınaklarının çok dayanıklı olmasını zorunlu kılmaktadır. Ayrıca sığınakların¹¹⁴ basınç, radyoaktif serpinti, zehirli gaz tehlikelerine göre farklı çeşit ve sayıda olması, bu üç çeşidi de içinde barındıran sığınak özelliklerinin bilimsel zorluğu sorunlar arasında yer almaktadır.¹¹⁵Havalandırma, gıda, su, ilaç gibi temel ihtiyaçların sağlanması, depolanması, kitlelerin sayısı ve malzemelerin zamana göre kullanımı, savaş psikolojisinde insanların sevk ve idaresi kurtulma oranını etkileyen faktörler arasındadır. Ayrıca patlamadan sonra sığınakların çıkış yerlerinin tonlarca kütleyle kapanma olasılığı insanların diri diri toprağın altına girmesi anlamına gelmektedir. Günümüz nükleer silahlarının gücünün yüksek rakamlı megatonları bulması, hacminin küçülerek etkisinin artması gönderiminin kolaylaşması füze teknolojisinin gelişmesi ele alındığında korunma olasılık rakamını sıfıra yaklaştırmaktadır.

Düşmanın ne zaman nereye hedef alacağını önceden haber alınmasının zorluğu büyük kentlerin tahliye edilmesinin uzun süre alması, füzelerin ateşlendikten sonra dakikalar içinde hedeflerine ulaşmaları savunmanın önündeki engeller arasındadır. Korunma bağlamında anti füze ve radar sistemleri geliştirilmiştir. Ünlü strateji

¹¹³ Sığınaklarda, gelişen teknoloji sayesinde kritik personelin kök hücrelerinin saklanması için kök hücre depolama odaları yerini almıştır. Ülkelerin aldıkları güvenlik ve geleceğe yönelik tedbirler bir kez daha nükleer silahların günümüzde güncelliğini koruduğunu ispatlar niteliktedir. Kök hücre teknolojisi için bakınız, <http://hsci.harvard.edu/>, (Erişim Tarihi:24.11.2016)

¹¹⁴ Soğuk savaş yıllarında İngilterede inşa edilmiş günümüzde müzeye çevrilmiş bir sığınak için bakınız; <http://www.thecoldwar.uk/kelvedon-hatch-rghq-5-1/> (Erişim Tarihi:24.11.2016)

¹¹⁵ *Sivil Savunma Teşkilatı ve Görevleri*, 2011, s. 98

uzmanı Sun Tzu'nun savaş üzerine "Eğer sadece savunmasız yerlere saldırırsanız saldırılarınızın başarısından emin olabilirsiniz."¹¹⁶ Öngörüsünde olduğu gibi nükleer güç ile taarruz eden düşmanın aynı anda yüzlerce füzeyi farklı hedeflere gönderimini gerektirir. Ayrıca savunmanın anti füzelerine karşı taarruzun hedef şaşırtma teknolojisi yine savunmanın nükleer bir savaşı göze alamamasını gerektirir. Sun Tzu'nun "Savaşmak için seçtiğimiz yeri bilinmez hale getirmeliyiz."¹¹⁷ düşüncesinden yola çıkılarak güce sahip devletler nükleer deniz altılarını büyük bir gizlilik içinde uluslararası sularda gezdirirler. Kimi zaman ise bu tür silahlarını tatbikatta kullanılması güç göstergesi olarak nitelendirilir. Gemilerinin yerlerini ve güzergâhlarını özellikle söylemeleri ise caydırma amacı güder.¹¹⁸ Fakat böyle bir hamle risk içerir. Buna karşı diğer tarafın caymayıp aynı şekilde karşılık vermesi durumunda sizin ya geri adım atmanızı ya da bir adım ileri bir hamle yapmanızı gerektirir. Bu tür durumlarda dahi ülkeler diğer ülkeleri devreye sokarak uzlaşma kapılarını tamamen kapatmazlar.

Eski çağlardaki yıkılmaz kaleler güçlü toplumların döktürülmesi ile savunmanın üstünlüğünü elinden almıştı. Günümüzde ise buna benzer olarak nükleer silahlar tamamen taarruz edene tamamen avantaj sağlar denilememektedir. Çünkü karşı tarafında benzer silahlara sahip olması durumunda, sinyal alındığında anda aniden ateşlenecek karşılıklı füzeler iki tarafında kaybedeceği şeylerin olacağını gösterir. Bu yüzden ülkeler korunmanın imkânsızlıklarını bildiklerinden etkinin artmasını engelleyecek fiziki tedbir önlemleri almayı elden bırakmamakla beraber bu silahların sınırlandırılması yönünde uluslararası uzlaşmayı amaçlarlar. Güce sahip olmayan ülkeler ise, bu gücü elinde bulunduran ülkeler ile iyi ilişkiler kurmaya veya diğer bir nükleer güç ile dengeleme yolunu tercih etmektedirler. İki nükleer gücün çarpıştığı senaryo ele alındığında ise çevredeki devletlerin zarar görme olasılıkları ile beraber topyekûn bir dünya savaşı girdabına tüm ulusların çekileceği muhtemeldir. Böyle bir senaryo dünya gezegenin biyolojik, jeolojik¹¹⁹, atmosferik yapısı üzerinde geri

¹¹⁶ İ. Erman, 2014, s.22

¹¹⁷ a.g.e, s. 23

¹¹⁸ Rusyanın Borey cinsi yaptığı tatbikat bu amacı gütmekteydi. Bakınız, <http://www.haber7.com/asya/haber/1830962-rusya-16-nukleer-silahi-birden-atesledi>. (Erişim Tarihi:24.11.2016)

¹¹⁹ Kuzey Korenin 2006 ve 2009 yıllarında yaptığı nükleer denemeler yeryüzünde sismik hareketlenmelere neden olmuştur.

döndürülmesi zor sonuçlara sebep olacaktır. Olayların bu noktaya gelmesi durumunda insan ırkı, yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Ülkeler savunma amaçlı uluslararası ilişkiler disiplini içinde caydırıcılık ve tırmanma stratejileri ortaya çıkarmışlardır. Nükleer silahlar için disiplin içinde farklı görüş ayrılıkları mevcuttur.

2.4. CAYDIRICILIK OLGUSU

Geçmişten günümüze barış zamanında veya savaş sırasında düşmanı saldırmaktan vazgeçirmek, rakibe korku salmak ve psikolojik baskı unsurlarının kullanılmaya çalışılması devletlerin en önemli hedefi olarak dikkat çekmektedir. Savaş davullarının çalınması, uygun adım yürüyüş sonucunda çıkan ses, mızraklarla kalkanlara vurulması, öldürme amacından çok ses çıkaran çavuş okunun¹²⁰ aynı anda gönderilmesi tarihte caydırıcılığın çok eskiden kullanıldığının kanıtıdır.

1945 yılı ile başlayan süreçte uluslararası arenada nükleer silahların gösterdikleri korkunç tahribat, ulusların siyasi ilişkilerinde bu gücü elinde bulunduranlara karşı temkinli davranmayı gerektirmiştir. Dünyada güç dengelerinin seyri yeniden şekillenmiştir. Bu teknolojiyi elinde bulunduran ABD tekeline koruyamamış, diğer devletler açıktan veya gizli olarak bu teknolojiye sahip olma yoluna gitmişlerdir. Soğuk savaş yıllarında bu teknolojinin bilinçli olarak müttefik ülkelere bilgi transferi veya direkt konuşlandırılmasıyla silahların dünya coğrafyasında dağılması sağlanmıştır.

Caydırma, nükleer gücü elinde bulunduran bir devletin, bu güce sahip olmayan veya sınırlı sahip diğer bir devleti, aralarında yaşanan sorunlarda silah kartını kullanarak yönlendirmesi olarak tanımlanabilir.¹²¹ Caydırıcılığı, düşmanı risk analizleri yapmaya zorlayan bir strateji olarak değerlendirmek de mümkündür.¹²² Birçok devlet nükleer silahların caydırıcı gücünden yararlanmayı amaçlayan doktrinler geliştirmişlerdir. Bu doktrinler devletin nükleer güce sahip olmasının, barışın ve güvenliğin sağlanmasında en temel hak olduğu savını içerir. Nükleer silahların en etkili kullanımı ve caydırıcılık unsurunun en yüksek olması için düşman hedefleri

¹²⁰ Ü. Yücel, 1999, s. 396

¹²¹ Patrick M. Morgan, *Deterrence Now*, Cambridge University Press, New York, 2003, s. 1

¹²² Robert Powell, *Nuclear Deterrence Theory: The Search For Credibility*, Cambridge University Press, New York, 1990, s.3

üzerine çalışmalar yapılmıştır. Hedef tespitinde caydırıcılık unsurları doğa bilimciler ve sosyal bilim uzmanları arasında fikir ayrılıklarına neden olmuştur. Hedef olmamak için nereler hedef alınmalıdır? Düşmanın savaş eşik değeri nasıl tespit edilmelidir? Buna benzer sorulara cevap arayan, ünlü teorisyen Bernard Bodie “Füze Çağında Misilleme” adlı eserinde savaşların stratejisi ve önlenebilirliği konusunu ele almıştır. Düşmanın caydırıcılık üzerine bir “eşik değeri”¹²³ bulunur ve bunun değerini öngörmek zordur. Yapılan bir hamle karşı bir hamle ile dengelendiği durumlarda, caydırıcılık teorisi başarısızlığa uğrayabilmektedir.

Caydırıcılık, tarih süzgecinde yaşanan olayların politik değerlendirilmesi sonucunda teorisyenler tarafından farklı analizlerle çeşitlere ayrılmıştır. Bir devletin kendi güvenliği ve istekleri söz konusu olduğunda merkezi caydırıcılık olarak tanımlanmaktayken, kendi çizgisinde müttefik bir ülkenin çıkarları üzerinden dolaylı olarak yine kendi çıkarlarını savunması genişletilmiş caydırıcılık olarak açıklanır.

Atomdaki enerjinin silah olarak kullanılmasının ardından asker sayısı ve mühimmat caydırıcılık unsurunda ikinci planda yer almıştır. Günümüzde nükleer silahların sergilenmesi ve füze denemeleri, caydırıcı unsur kapsamında gövde gösterisi olarak nitelendirilmektedir.¹²⁴ Uzmanlar nükleer bir savaş öncesinde maksimum caydırıcılık unsuru için gerekli etmenler ve bir savaşta düşmanın hangi koşullar altında teslim olacağı üzerine çalışmalar yapmışlardır. Çalışmaların ana teması yerleşim yerleri üzerinden sivil kayıpların çokluğunun mu yoksa askeri hedeflerin vurulmasının mı daha etkili olacağı üzerinde hesaplamaları konu alır.

2.5. HAMMADDE VE MADEN YATAKLARININ JEOPOLİTİĞİ

Nükleer silahlarda patlama reaksiyonlarını gerçekleştiren Uranyum’ un keşfi on altıncı yüzyılın başlarına rastlar. Sıcak su kaynaklarının bol olduğu Saksonya sakinleri o yıllarda suyu ısıtmanın uranyum madenlerinden çıkan enerji olduğundan habersizdir. Gümüş madeni olarak keşfedilen bölgede farklı bir maden olarak rastlanan siyah renkli maddeyi Martin Heinrich Klaproth analizini yapmış, Uranüs

¹²³ Bernard Brodie, *Strategy And Missile Age*, Princeton University Press, New Jersey,1959, s.270

¹²⁴ 2015 yılında Rusya Dubalarla taşıdığı RS-24 Yars Füzesini nehir üzerinden Geçirmek ve görüntülerini paylaşmak suretiyle güç gösterisi yapmıştır. Bakınız, <http://www.hurriyet.com.tr/rusyada-dubalarla-tasinan-dev-nukleer-fuzeler-ayni-anda-birkac-sehri-haritadan-silebilir-29062973> (Erişim Tarihi:25.11.2016)

gezegeninden esinlenerek Uranyum adını vermiştir.¹²⁵ Uranyumun kimyasal yapısının anlaşılması birçok farklı bilim insanının uzun çalışmaları sonucunda anlaşıldı. Doğada saf uranyum cevherinin çok az olmasının yanı sıra bu elementin başka elementlere dönüştüğünün görülmesi, uranyum zenginleştirme çalışmalarının başlamasını gerektirdi.

Uranyumun zenginleştirilmesi aşamaları gizli lazer teknolojisi ve merkezkaç yöntemleri ile yapılabilmektedir.¹²⁶ Uluslararası ilişkiler disiplinde güvenliği ilgilendiren konu bu teknolojinin doğal bir gereksinim olan enerji elde etmede mi yoksa silah yapımında mı kullanılacağıdır. Sorunlardan bir diğeri de bu teknolojiyi terör gruplarının elde edip etmediği veya hangi aşamada olduklarıdır.

Tonlarca maden cevherinin sadece gramlarla ifade edilen kısmının kullanılabilir olması uluslararası ticarete uranyumun fiyatının artmasındaki etkenlerden biridir. Uranyumun hem silah hem de nükleer santrallerde kullanılıyor olması bu elementin güvenlik denetimi altına girmesini gerekli kıldı. İkinci dünya savaşının sona ermesinin hemen ardından güvenlik arayışlarının olduğu bir ortamda Amerika Birleşik Devletleri kendi güvenliğinin tehlikeye düşmemesi ve Dünyada barışı sağlamak için tüm uranyum satışını ve silahların kontrol etmek istedi ve “Barış için Atom” söylemi ile BM’ e başvurdu.¹²⁷ Dönemin ABD başkanı Dwight D. Eisenhower’ın¹²⁸ samimi çabaları ve katılımcı devletlerin girişimleri ile 29 Temmuz 1957 de, BM’ in bünyesinde Uluslararası Atom Enerji Kurumu kurulmuş oldu.¹²⁹Merkezi Viyana’da olan kurumun günümüzdeki başkanı Yukiya Amano’ dur.¹³⁰ Uluslararası nükleer silahsızlanmaya imza atmış ülkeler IAEA tarafından denetlenmektedir.

¹²⁵ Amir D. Aczel, *Uranyum Savaşları* , Çev.:Barış Gönülşen, Alfa yayınları, 2012, s. 30 - 31

¹²⁶<http://www.nukleersiz.org/category/neden-n%C3%BCKleersiz/tehlikeler-ve-riskler/yak%C4%B1t/zenginle%C5%9Firme> (Erişim Tarihi: 26.11.2016)

¹²⁷ Ira Chernus, *Eisenhower's Atoms For Peace*, Texas A&M University Press, Texas, 1946, p.XI,XII

¹²⁸ a.g.e, 1946, p.XI-XIX

¹²⁹ David Fischer, *History Of The International Atomic Energy Agency The First Forty Years*, A Fortieth Anniversary Publication, Vienna, 1997, p.49

¹³⁰ Yukiya Amano biyografisi için bakınız, <https://www.iaea.org/about/dg/biography> (Erişim Tarihi:26.11.2016)

2.5.1. Dünyadaki Nükleer Maden Rezervleri

Dış ilişkilerde stratejik üstünlük sağlayan uranyum madenin ülkelerdeki miktarları; çıkarım maliyetleri, maden oranları yüzdesi ve jeolojik¹³¹ oluşumuna göre sınıflandırılmaktadır. Sınıflandırmayı aşağıdaki gibi yapmak mümkündür:

“Görünür Rezervler: Bilinen mineral yataklarında bulunan ve günümüz teknolojisi ile belirlenen üretim maliyet sınırları içinde elde edilebilir uranyumu ifade eder.

***Muhtemel Rezervler (I):** Görünür rezervlere ilaveten jeolojik yapısı nedeniyle iyi araştırılmış bölgelerin uzantılarında ve jeolojik sürekliliği belirlenmiş yataklarda bulunması beklenen uranyumu ifade eder.*

***Bilinen Rezervler:** Görünür Rezervler ve Muhtemel Rezervler (I)'in toplamı olarak tanımlanır.*

***Muhtemel Rezervler (II):** Muhtemel Rezervler (I)'e ilaveten mineralleşmenin olduğu bilinen yatakların bulunduğu bölgelerdeki veya iyi bilinen jeolojik eğilimlerde bulunması beklenen uranyumu ifade eder. Bu rezervlerin güvenilirliği Muhtemel Rezervler (I)'den daha azdır*

***Mümkün Rezervler:** Muhtemel Rezervler (II)'ye ek olarak dünyada bulunduğu kabul edilen fakat keşfedilmemiş rezervlerdir.*

***Diğer Bilinen Rezervler:** Yukarıdaki tanımlara tam olarak uymayan rezervlerdir.”¹³²*

Bilimsel terimler üzerinde durulmaktan çok kaynakların ekonomik, stratejik üstünlükleri ve uluslararası alanda oynadıkları etkenler üzerinde durulacaktır. 1954'lerden günümüze yüksek üretim maliyetleri, arz talep oranlarının değişimi ve yeni maden yatakların keşfi uranyum fiyat grafiklerinde değişikliklere neden olmuştur. Madenin bileşik çeşidine göre değişen uranyum miktarı spot piyasada U3O8, lb 42,25\$ dur.¹³³ İlginçtir ki günümüzde internet alışveriş sitelerinden dahi kaçak olarak alışverişi yapılmış ve fiyatı 25 dolardan 2 bin 500'a kadar alıcı bulmuştur.¹³⁴ Her geçen gün dünya üzerinde yeni maden yatakları keşfedilmektedir. Çoğu ülkelerin uranyum madenleri, devlet hisseleri ile beraber çok uluslu şirket ortaklıkları şeklinde işletilmektedir.¹³⁵ Büyük ölçekli uranyum üretim şirketleri Cogema, Cameco, Era, Kazatomprom, Priargunsky, Wmc, Rossing, bunlardan

¹³¹ Yıldızların patlaması sonucunda oluşan uranyum, yeni gezegen oluşumunda gezegende yerini almaktadır.

¹³² <http://www.alternaturk.org/uranyum.pdf> (Erişim Tarihi:26.11.2016)

¹³³ Diğer maden çeşitleri ile kıyaslamak için Bakınız, <http://www.mta.gov.tr/v2.0/madenler/2013-Mart-Maden-Fiyat-Listesi.pdf> (Erişim Tarihi: 27.11.2016)

¹³⁴ Haberin detayları için bakınız, <http://www.hurriyet.com.tr/internetten-4-kilogram-uranyum-satin-aldi-14661810> (Erişim Tarihi: 27.11.2016)

¹³⁵ Çok uluslu şirketler açısından incelenebilecek örnek bir işletme için bakınız, <http://fas.org/nuke/guide/france/industry/cogema.htm> (Erişim tarihi: 27.11.2016)

bazılarıdır.¹³⁶Dünyanın birçok ülkesinde Tablo 3 de gösterildiği gibi uranyum üretimi yapılmaktadır. Bunlardan Avusturalya, Kanada, ABD, Brezilya, Nijer, Güney Afrika, Çin, Moğolistan, Ukrayna yüksek kapasitede maden yataklarına sahip olanlarıdır.¹³⁷

Uluslararası anlaşmalar gereği enerji amacıyla üretilen bu uranyum miktarının ne kadarı gerçekten santrallerde kullanılmaktadır? Veya santrallerde kaçak zenginleştirme yapılmakta mıdır? Çıkarılan uranyum miktarları ne derece gerçeği yansıtmaktadır? Uluslararası atom enerji kurumu tam anlamıyla denetleme yapmakta yeterli midir? Uranyum çok sıkı denetim altında olsa da bu sorulara tam anlamıyla güvenilir cevaplar bulmak ve vermek günümüz için mümkün görünmemektedir. Çünkü İran ve DPRK üzerine yapılan haberler tam anlamıyla denetim altına alınamadığı şüpheleri uyandırmaktadır.

Tablo 3. 2013 Tarihi itibari ile Tanımlanan Dünya Uranyum Kaynakları
(NA=Mevcut Değil)¹³⁸

ÜLKELER	Maliyet Aralıkları			
	<USD 40/kgU	<USD 80/kgU	<USD 130/kgU	<USD 260/kgU
Cezayir	0	0	0	19500
Arjantin	2400	9100	18500	19600
Avustralya	NA	NA	1706100	1798300
Botsvana	0	0	68800	68800
Kanada	321800	418300	493900	650500
Orta Afrika Cumhuriyeti	0	0	32000	32000

¹³⁶ Tüm şirketlerin isim listeleri ve web adreslerine ulaşmak için bakınız,
<http://www.wise-uranium.org/ucomp.html> (Erişim tarihi: 27.11.2016)

¹³⁷ Dolar endeksli tonaj miktarlarını gösteren haritalar için bakınız,
<http://www.wise-uranium.org/umaps.html?set=ures> (Erişim Tarihi: 27.11.2016)

¹³⁸ Uranyum 2014: Resources, Production and Demand, International Atomic Energy Agency, s.20,
<https://www.oecd-nea.org/ndd/pubs/2014/7209-uranium-2014.pdf> (Erişim Tarihi:28.11.2016)

Tablo 3. Devam

ÜLKELER	Maliyet Aralıkları			
	<USD 40/kgU	<USD 80/kgU	<USD 130/kgU	<USD 260/kgU
Kanada	321800	418300	493900	650500
Orta Afrika Cumhuriyeti	0	0	32000	32000
Çad	0	0	0	2400
Şili	0	0	0	1500
Çin	65700	148600	199100	199100
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	0	0	0	2700
Çek Cumhuriyeti	0	0	1400	119300
Mısır	0	0	0	1900
Finlandiya	0	0	1200	1200
Almanya	0	0	0	7000
Yunanistan	0	0	0	7000
Grönland	0	0	0	221200
Macaristan	0	0	0	13500
Hindistan	NA	NA	NA	119900
Endonezya	0	1500	6300	8000
İran İslam Cumhuriyeti	0	0	4400	4400
İtalya	0	6100	6100	6100
Japonya	0	0	6600	6600
Ürdün	0	0	40000	40000
Kazakistan	89300	515700	679300	875500
Malavi	0	0	10500	15000
Mali	0	0	13000	13000
Moğalistan	0	141500	141500	141500
Namibya	0	0	382800	455600
Nijer	0	15400	404900	404900
Rusya Federasyonu	0	42300	505900	689200
Slovak Cumhuriyeti	0	12700	15500	15500
Güney Afrika	0	182300	338100	450800
İspanya	0	0	0	14000
İsveç	0	0	9600	9600
Tanzanya	0	46800	58100	58100
Türkiye	0	8700	8700	8700
Ukrayna	0	59600	117700	222700
ABD	0	39100	207400	472100
Özbekistan	66400	66400	91300	91300
Viet Nam	0	0	0	3000
Zambiya	0	0	24600	24600
Zimbabve	0	0	0	1400
Toplam	682900	1956700	5902900	7635200

2.5.2. Uranyum Jeopolitiğinin Küresel Siyasette Güç Unsuruna Katkısı

Jeopolitiği, bir devletin siyasi coğrafyasının, yeraltı ve yer üstü kaynaklarının kısacası coğrafi etmenlerinin, o devlete uluslararası siyasal alanda kazandırdığı güç unsurlarını inceleyen bilim dalı olarak tanımlamak mümkündür.¹³⁹ Jeopolitik unsurlar içerisinde uranyum güce katkı sağlayan değerli ve önemli bir madendir. Uranyum jeopolitiği kavramını ise bir ülkenin uranyum rezervleri ile çıkarım maliyetlerinin fonksiyonel değerlerinin o ülkenin ekonomisi üzerinde etkileri ile beraber bu madenin işlenmesi ve pazarlanması parametrelerinin o ülkenin uluslararası arenada elde ettiği güç etkisini yönlendirmesi olarak tanımlanabilir.

Jeostrateji kavramını, Jeopolitik konumdan elde edilen gücü, uluslararası arenada ülke çıkarları için etkili argümanlar kullanarak lehe dönüştürebilme sanatı olarak tanımlamak mümkündür. Jeostrateji olmadan jeopolitik tek başına yeterli görülmez. Uranyum madenlerine sahip bir ülke madenini kendisi çıkaramayıp işleyemiyorsa veya kendi çıkarları doğrultusunda argümanlar geliştiremiyorsa gücünü etkili kullanamıyor, jeostratejik politikalar izleyemiyor demektir.

Örneğin Hindistan'ın 2003 yılından buyana olabilecek rezervler üzerine tahminler ve ardı ardına tahminlerin doğru çıkması ve en son 2011 yılında Andhra Pradesh eyaletinde 35km'lik bir alana yayılmış büyük uranyum rezervi, hem enerji piyasasında hem de etkin nükleer silah gücü olma yolunda Hindistan'ın elini güçlendirmiştir.¹⁴⁰ Nitekim Hindistan 2003 yılından sonra hem ABD ile hem de Rusya ile ikili nükleer görüşmeler ve yaptığı anlaşmalar ittifakları doğurmuştur. Bu anlaşmalar özellikle Rusya ile siyasi yakınlaşmayı beraberinde ekonomik birliktelikleri ve teknolojik bilgi paylaşımına imkan tanımıştır.¹⁴¹ Bu doğrultuda Hindistan'ın 2000 -2016 yılları arasında izlediği uranyum üzerine jeostratejik politikaların sonuçları ülkesinin çıkarları için etkili olduğunu göstermiştir. Nitekim

¹³⁹ Ali Külebi, *Türkçe Jeopolitik*, Berikan Yayınevi, Ankara, İkinci basım 2011, s.3

¹⁴⁰ <http://www.sabah.com.tr/dunya/2011/07/19/boyle-uranyum-rezervi-gorulmedi> (Erişim Tarihi: 28.11.2016)

¹⁴¹ DW 'nin internet sitesinin haberine göre Hindistan'ın Rusya'dan uygun fiyatlı askeri malzeme alımı, uzay teknolojisindeki bilgi paylaşımı ve bir takım ayrıcalıkların edinilmesi Rusya'nın Hindistan'ı ABD'ye kaptırmama isteği olarak yorumlanabilir. Ukrayna krizi sonrası yaptırımlara uğrayan Rusya'nın en önemli pazarı Hindistan'dır. Uranyum jeopolitiğinin uluslararası arenada sağladığı gücü bu örnek kanıtlar niteliktedir. Bakınız, <http://www.dw.com/tr/asyada-rusya-hindistan-ittifak%C4%B1/a-3851480> (Erişim Tarihi:28.11.2016)

hem enerji hem de nükleer silah geliştirmesi yönünde attığı adımlar Hindistan'ın Asya'nın sessiz büyüyen bir gücü olarak görüldüğünü kanıtlamıştır.¹⁴²

Her ne kadar uranyum dolaşımı IAEA tarafından izlenmekte olmasına karşın bazen ülkeler arasında gizli anlaşmalar ile satışı yapılmaktadır. Bazen de ülkeler rakiplerini siyasi arenada köşeye sıkıştırmak ve yaptırımlar uygulamak için yalan haberler ve sahte istihbarat raporlarını ajanslara sızdırmaktadır. Örneğın Kazakistan dış ilişkiler temsilcisi Yerzhan Ashykbayev, Associated Press'de yayınlanan Kazakistan-İran gizli uranyum satışı anlaşması haberini yalanlamış ve sonuna kadar uluslararası anlaşmalara bağılı olduğunu dile getirmiştir. Aynı haberle ilgili olarak İran ise "kurgulanmış ve temelsiz" bir haberin ülkesini uluslararası arenada zor durumda bırakmak amacıyla yapıldığını savunmuştur.¹⁴³ Kazakistan'ın uranyum üretiminde Avustralya'ya rakip olması hatta dünyada liste başında olduğı¹⁴⁴ haberlerinin bu olay ile aynı tarihlere rastlaması gücün jeopolitik siyasi oyunlara sahne mi olduğı sorusunu düşündürmektedir.

Birçok ülkeye Uranyum ihraç eden Avustralya'nın, NPT'yi imzalamamış olan Hindistan ile satış anlaşması yapması, bu ülkenin satış önceliklerinin değıştiğini göstermiştir¹⁴⁵. Bu örnek kimi zaman ekonomik gücün küresel güvenlikten önce yer alabileceğinin en önemli göstergesidir.¹⁴⁶ Bu bağlamda devletlerin ulusal çıkarları karşısında paydaşlarının hatalarını görmezden gelebilmektedir.

¹⁴² Hindistan istatistik kurumunun verilerine göre 2015 çeyreğinde büyüme oranı 7,3 olmuştur. Bakınız, http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2016/02/160208_hindistan_cin_ekonomi (Erişim:28.11.2016)

¹⁴³ <http://www.cnnturk.com/2009/dunya/12/30/kazakistan.uranyum.satisi.iddialarini.yalanladi/557499.0/index.html> (Erişim: 28.11.2016)

¹⁴⁴ <http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/467381-kazakistan-uranyum-uretiminde-ilk-sirada> (Erişim: 28.11.2016)

¹⁴⁵ <http://www.cnnturk.com/2007/dunya/08/17/uranyum.satisi.kurallarla.yapilacak/384789.0/index.htm> (Erişim: 28.11.2016)

¹⁴⁶ Hindistan nükleer silah geliştiren bir ülke ve NPT yi imzalamamış bir ülke olmasına karşın Avustralya ile olan ilişkileri grafiksel eğride inişli çıkışlıdır.2007 de satış yapılmış,2008 de durdurulmuş,2011 yılında tekrar anlaşma yapılmıştır. İç siyasette yönetim değışiklikleri ve küresel alanda dış baskıların değışkenlik göstermesi Avustralya'nın böyle durum sergilemesini gerekli kılmıştır.

2.6. TERÖR GRUPLARI VE NÜKLEER SİLAHLARA ULAŞMA OLASILIĞI

Tüm bilimsel yaklaşımlarda geçerli olan sorun çözümünde sorunsalın anlaşılması ve kaynağına inilerek var olan yanlışların düzeltilmesi anlayışı uluslararası ilişkiler disiplini için de vazgeçilmez bir yöntemdir. Sistemdeki hatalardan türemiş kötü bir ürün olarak terör, disiplinin açıklarından doğar ve büyür. Aydınlanmacı düşünürlerin “terörün nedenini demokrasi açığına”¹⁴⁷ aramaları, çağın en ideal yönetim sisteminin bazen hatalı uygulamalarla bu unsuru doğurmasından kaynaklanır. Demokrasideki özgürlüklerin diğerlerinin özgürlüklerini kısıtlamayı bir hak olarak görülmesi, cezalandırma unsurunun etkin olmayışından kaynaklanan hak arayışları ve silahlanmanın önündeki engellerin yetersizliği gibi sebeplerin terör unsurunu oluşturduğu görülmektedir. Demokratik rejimlerde aşırı baskıcı tutumlar veya aşırı serbest ortam terörün filizlenmesi için en ideal ortam olarak bilinir. Sistemin unsuru olan insanın, suçlu suçsuz veya çocuk yaşlı ayrımı yapmaksızın bilincini nasıl yitirdiği sorunun çözümünde en etkili ipuçlarını barındırmaktadır. Modern dünyanın eşkıyalarını sistemden süpürmenin en etkili yöntemlerinden biri ellerindeki partizan ideolojilerini geçersiz hale getirmektir. Bütün dinlerin sevgi ve hoşgörüyü emrettiği, insanların huzur içinde yaşamasını teşvik ettiği bilindiğine göre, dini öğretileri değiştirerek terör propagandası olarak kullanımının önüne geçilmesinde en büyük rol sistemdeki din bilimcilerine düşmektedir. Dinin terörü lanetlediğinin kavranması için halkın bilinçlendirilmesi zorunluluktur. Sistemde hür iradesi ile aklını kullanan bireylerin sistemin hatalı ürünü olan terör grubu içinde yer alması düşünülemez.

Sistemin en küçük birimlerindeki terörün ortadan kaldırılması sistemin küresel boyutunda da kurtulmasına etki edecektir. Farklı kültürden ve dinden aynı dili konuşmayan insanları bir araya getiren bu hata ürünü ideoloji sayesinde bu insanları bir arada tutabilmektedir. Bu birlikteliği sağlayan unsurlar arasında farklılıkları ortaya çıkaran etkenleri terör içine sokmak terör yapısının dağılmasını sağlayacaktır. Bir nevi terör içine terör enjekte etmek terörün yok olmasını sağlayacaktır. Vücut hücrelerinde kanserli hücreyi bularak yok eden mikrobu enjektisi gibi sistemdeki kötü yapının içine yine kendini kırıcı yapı ilave edilmelidir. Önüne geçilmediği

¹⁴⁷ Bünyamin Bezci, “Terör, Uluslararası Terör ve Küresel Terör”, Ed. Kemal İnat ve Burhanettin Duran ve Muhittin Ataman, *Dünya Çatışmaları- Çatışma Bölgeleri ve Konuları-Cilt 2*, Nobel Yayın, Ankara, 2010, s. 617

sürece sistemdeki bu zararlı yapı hacimce genişleyerek yanlış olan bu kavram doğru gibi algılanacak ve savaş hukukunda savaşın bir tarafı gibi görülecektir. Güç kazandıkça sistemi değişime zorlayacaktır.

Bir zümre içinde hatalı davranışlara sahip bireylerin bulunması muhtemeldir. Teröre bulaşmış bu tür hatalı fertlerin bir dinin fikriymiş gibi kamuoyuna yansıtmak karşı fikirlerin üremesine ve doğruyla yanlışın çizgilerinin ayrılamaz hale gelmesine sebep olacaktır. Özellikle İslam dinin bilmeyen ve sözde Müslüman gibi görünen insanların canına kıyan teröristleri tüm Müslümanlarla eşdeğer kılmak yapılacak en büyük yanıştır. Bu tür hareketler inanç farklılıkları arasında çatışmaların giderek artmasını sağlar ki nükleer silahtan daha tehlikelidir. Milliyet gazetesinin haberine göre Britanyalı bir boksörün¹⁴⁸ camide namaz kıldığının görüntülerinin sosyal medyadan paylaşması üzerine ülkeden sınır dışı edilmeye varacak kadar tepkilerin gelmesi sistemde bireylerin birbirine tahammülsüzlüğünü göstermiştir. Bu tür karşı etkenler terörün propagandasına hizmet etmekten öte sistemin refahı için hiçbir fayda sağlamamaktadır. Üstüne üstlük suçsuz insanların terör tarafından beyinlerinin yıkanması için bir kaynak teşkil etmektedir.

11 Eylülde ikiz kulelere yapılan terör saldırısı WMD ülkesi büyük bir güce de bir saldırının gerçekleşebileceğini göstermiştir. Bu olgu WMD silahlarının caydırıcı etkisini de neredeyse ortadan kaldırmıştır. Günümüzde dokunulamayacak hiçbir devlet ya da bir güç olmadığı görülmektedir. Çünkü terör, devletlerin karşısında kesin coğrafi hatları çizilmemiş nereden ne zaman geldiği belli olmayan bir düşmandır. Dış unsurlardan gelebildiği gibi kendi milletinden unsurlar tarafından da gerçekleşebilmektedir.

Terör unsurlarını başka bir devlete yaptırım aracı olarak kullanmak uluslararası arenada yazılı olmayan bir gerçekliktir. Terörü, savaştan ayıran özelliklerin hatları tam olarak çizilememiştir Bir devlet tarafından terörist olarak değerlendirilen guruplar bir başkası tarafından mücahit olarak görülebilmektedir. Ülkeler küresel terör tehditlerinde dahi kişisel çıkarlarından dolayı ortak hareket edememektedir. Terör örgütü listelerinde yer alan bir gurupla dahi yeri gelindiğinde müttefikliklerin

¹⁴⁸ <http://www.milliyet.com.tr/dunya-sampiyonu-camide-namaz-dunya-2380517/> (Erişim Tarihi: 18.01.2017)

kurulduğu ortadadır. Günümüzde gerek konvansiyonel gerek de nükleer tehdit olarak en büyük sorun terör problemidir. Nükleer bir devlet yeri zamanı belli olmayan bir tehlikeye karşı görünmeyen bir hedefe üstün güçlü silahlarıyla nasıl caydırıcılık ve korku uyandıracaktır. Başka bir ülke sınırları içinde illegal yapılanmış bir terör gurubunu yok etmek için o devlet ve tüm halkın hedef alınması uluslararası hukuk açısından yasal değildir. ABD'nin konvansiyonel silahlar ile Afganistan'a müdahalesi terör etkinliklerini tamamen ortadan kaldırılmasında etkili olmamış sadece sınırlandırmıştır. Terör guruplarının nükleer silah üreterek bir devlete karşı veya dünyanın geneline tehdit oluşturma olasılığı veya nükleer silahla sahip bir ülkede dünya barışını bozma adına bu silahların denetimini ele geçirerek büyük bir savaşı başlatmaları veya nükleer suikast düzenleme olasılıkları göz ardı edilemeyen bir gerçekliktir.¹⁴⁹

Bu risklerin bulunduğu bir ortamda bu silahların üretimi dünya barışı açısından büyük bir tehlikedir. Realizm teorisi her ne kadar gücün önemine öncelik verse de bu silahları denetiminiz ve korumanız altında tutamadığınız takdirde, üretmek değil yok etmek devletlerin elinde bir gücün ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Bu riskler doğrultusunda nükleer silahlar güç değil zayıflık olarak da görülmektedir. Asıl doğru olan gerçekçilik yok olma tehdidiyle güçlü olmak değil varlığını sürdürmek için güçten vazgeçmektir. Büyük güce sahip olmak sizin için tehlikeliyse o bir güç değil zayıflıktır. Hedef olmaktan kurtulmak için güçten kısa süreli ayrılmak gücün uzun süreli olmasını gerektirecektir. Bu doğrultuda günümüzde realizmin argümanlarının yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir.

Soğuk savaşın sona ermesinden günümüze pek çok silah, füze ve uranyum kaçakçılığı vakasına rastlanmıştır. Sovyetler birliğinin dağılmasından günümüze kadar WMD ülkelerinin elinde kaç ton zenginleştirilmiş uranyum envanteri olduğu tam olarak bilinmemektedir. Tahminlere göre sadece "Rusya'nın elinde 600 ton uranyum bulunmaktadır."¹⁵⁰ Nükleer bir terörizmin gerçekleşme olasılığı bu silahların nasıl yapıldığı ve bu silahlara veya hammaddelerine ulaşılma olasılığı ile

¹⁴⁹ Deniz Ülke Arıboğan, Uluslararası Terörizmin Yeni Yüzü, Ed.: Faruk Sönmezoglu, *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Bakışlar*, Der Yayınları, İstanbul, 1998, s.456

¹⁵⁰ Sait Yılmaz, "Soğuk Savaş Sonrası Rusya Federasyonu Güvenlik Ve Savunma Anlayışı", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt:1, Sayı:3, 2009, s. 87

doğru orantılıdır. Bu bilginin elde edildiği ve gerekli hammaddeye ulaşıldığı takdirde korkulan güç şuursuz güçlerin eline geçecektir.

Öncelikli olarak silah yapımına dair bilgiler bir dereceye kadar bilimsel akademik kaynaklarda mevcuttur. İnternet gibi bir ağın kontrol edilmesi çok zor olduğundan bu bilgiyi elinde tutanların kolayca yayması mümkündür. Ayrıca ideolojik olarak aşırı örgütlere yakın veya desteklediği iddia edilen devletler mevcuttur. Bu analiz çerçevesinden bilginin saklanması ve kötü grupların elde etmemiş olması beklenemez.

İkinci unsur olarak Nükleer tepkime için hammaddenin temini ve kullanılabilir hale gelmesi için zenginleştirilmesinin çok zor olması dünya huzuru için bir derece güven vericidir. Fakat bu maddelerin artık günümüz de bir dereceye kadar elde ediliyor olması felaket senaryolarını düşündürmektedir. Radyoaktif maddeler tıpta kanser tedavisinde ve çeşitli kimya sektöründe kullanılmaktadır.¹⁵¹ Bu yüzden bu maddelerin kontrolünün sağlanması ayrı bir zorluk teşkil etmektedir. Özel şirketlerin elinde olan nüshalara bir şekilde terör gruplarının elde etmesi, nükleer maddenin denetiminin önünde bir engel olduğunu göstermiştir. BBC' nin haberine göre Türkiye'de yabancı bir şirkete ait kaybolan İridyum 192'nin kirli bomba yapımında kullanılabilen bir materyal olması ve Irak'taki depolardan çalınması DAES' in elinde mi sorunsalını doğurmuştur. Kirli bombada kullanılan radyoaktif maddelerin oranları diğer bombalara göre daha farklı olması dolayısıyla etkilerinin sonradan ve uzun süreli kalıcı hasarlara yol açabilen ölümlerden çok kalıcı hasarlara sebebiyet veren tam etkileri tahmin edilemeyen ses getirme amacı güden bir bomba çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁵²

Uranyum kaçakçılığında kurşun kaplı çantaların kullanıldığı görülmektedir. Çok pahalı gelişmiş detektörlerden dahi bu yöntem ile kolayca bir ülke sınırından diğerine geçebilmektedir. Guardianın haberine göre bu yolla Ermenistan'dan Gürcistan'a kaçırılmak istenen uranyum, Gürcü polisler tarafından birçok kez yakalanmıştır.¹⁵³

¹⁵¹ www.kanser.gov.tr (Erişim Tarihi: 18.01.2017)

¹⁵² David Baker, *Biological, Nuclear And chemical Weapons: Fighting Terrorism*, Rourke Publishing, Florida, 2006, s. 40

¹⁵³ <https://www.theguardian.com/world/2010/nov/07/nuclear-material-black-market-georgia> (Erişim Tarihi: 18.01.2017)

İşin korkutucu yanı polislerin kendini terör örgütleri olarak tanıtmalarına rağmen yine satışın gerçekleşmiş olması, bu piyasada sadece paranın ön planda olduğunu göstermektedir.

Terör guruplarında idealist pencereden vicdan aramak, ne derece ileri gideceklerinin hesaplarını yapmak yanlış bir hareket tarzı olarak nitelenmelidir. Çünkü gerek ideolojik gerek ise eğitim seviyesi açısından bakıldığında bu iş için harekete geçmiş insan yaptığı hareketin kendince olumlu olduğunu düşünerek hareket etmektedir. Eski şaman törenlerine benzer ritüellerde insanlar, terör eylemleri için programlanabilmektedir. Çeşitli varlık sesleri ve çoğunlukla tef gibi enstrümanlardan çıkan farklı dalga boylarındaki ritimler eşliğindeki danslar, ayin törenlerinde alınan içecekler ve LSD türü hapların kullanılması sonucu insanların zihinleri ele geçirilebilmektedir. Bunun yanı sıra hiçbir ilaç veya tören olmaksızın sadece söz telkinleriyle dini inançlar ve ideolojiler kullanılarak da insanlar yönlendirilebilmektedir. İnanmış ve diri diri ateşe atlayacak insanların en güçlü silahtan daha etkili olduğunu keşfeden çoğu kuruluşlar bu konuda bilimsel çalışmalar yapmışlardır. Bu konuda çalışmalar yapmış bir düşünür;

“Hedef, insan zihnindeki savaşı kazanmaktır. Bu savaşın ilk cephesi propaganda, depolitizasyon ve sansür ile kitlesel sindirmeyi sağlamaktır. İkinci cephe ise bireyin beyninde kazanılacaktır. Hedef beyin yıkamak, ideoloji değiştirmek ve gerektiğinde birçok Mançurya Kobayı yaratabilmektir.”¹⁵⁴

Sözleriyle bunun yapılabileceğini kanıtlar niteliktedir. Soğuk savaş yıllarındaki bilimsel çılgınlıklar o kadar ileri gitmiştir ki telekinezi üzerine birçok araştırma yapılmış ve süjeler vasıtasıyla füzeleri kontrol edilebilir mi sorusuna cevap aranmaya çalışılmıştır.¹⁵⁵ Dünyanın olası bir nükleer terör olayı ile karşılaşması olasılığı şuana kadar hiç kimse tarafından bilinmemekte, küçük bir olasılık dahi küresel arenada korkuyla karşılanmaktadır. Devletler ne kadar güvenlik önlemleri alırsa alsın bir şekilde bu maddelerin kaybının yaşanması devletleri küresel birlikte hareket etme zorunluluğunu ortaya koymuştur. Bu sebepten ötürü On iki nisanda başlayan iki gün

¹⁵⁴ Bora İyiat, *Zihin kontrolü Psikolojik Savaşın Temel İlkeleri*, Kripto Yayınları, Ankara, Üçüncü baskı, 2015, s.208

¹⁵⁵ Küba krizi sırasında Fidel Kastro'nun imajını sarsmak amacıyla sakallarını dökmek için kimyasal kullanmak ayrıca LSD benzeri ilaçlar ile beyin fizyolojisini bozma, kontrol etme planları yapılmış fakat uygulanmamıştır. Ayrıntılı bilgi için “MK-Ultra, Nina Kulagina” isimleri üzerinden araştırma yapılabilir. Ayrıca bakınız, <https://www.youtube.com/watch?v=jef7hQ3VO8I> (Erişim Tarihi:18.01.2017)

süren 2010 yılında Washington'daki Nükleer Güvenlik zirvesi terör örgütlerine karşı küresel güvenliğin sağlanması amacıyla gerçekleşmiştir.

Günümüze kadar kayıtlara geçmiş 18 adet plütonyum ve zenginleştirilmiş uranyum (HEU) kayıp vakası bildirilmiştir. Birçok devlet uluslararası arenada işbirliği içinde olmasına rağmen bazıları diplomasiye kapalı, uluslararası normlara uymamaktadır. DPRK kapalı bir kutu olmakla birlikte elinde tahmin edilen küçük bir rezervin güvenliğini ne derece sağladığı ve hatta el altından terör guruplarına teknoloji ve madde transferi yapıp yapmadığı düşündürücüdür. Rusya'da sosyal yaşantıda görülen rüşvet ve düşük ücretle çalışan insanların karışıkları kaçakçılık vakaları sorun olarak ortadadır. Pakistan ise halkı içinde az bir kısmın terör örgütlerine sempati duyması HEU denetimi için bir sorun oluşturmaktadır.

1995 yılında Tokyo metrosunda meydana gelen sarin gazı¹⁵⁶ saldırısı, kimyasal ve nükleer silahlara terör guruplarının ulaşabilir olduğunu göstermiştir. Saldırıyı düzenleyen terör örgütü radikal bir dini tarikat olup üçüncü dünya savaşının çıkmasını beklemekte ve onlara göre bu savaşın sonunda dünyanın sonunun geleceğine inanmaktadır. Bu yüzden bu tür kimyasal silahlara başvurmuşlardır. Örnek olay incelendiğinde birçok farklı dini inanç sistemler içinde farklı uç guruplar bulunmakta bunlar kendi felsefi yaklaşımları ile dünyanın sonunu getirme ve cennete ulaşma adına kendi düşünceleri ile güya Tanrıyı kıyametin kopmasına zorlamaktadırlar.

2.7. NÜKLEER TERÖR RİSKİNE KARŞI ANTİ TERÖR

Soğuk savaşın sona ermesi sonrasında tam kaydı tutulamayan nükleer başlıkların ve nükleer hammaddenin terör guruplarının eline geçmesi riski küresel tabanda güvenliği etkileyen en büyük tehdit olarak kendini göstermiştir. Terör olaylarının küresel alanda doğurduğu etkiler devletlerin istihbarat teşkilatlarının etkin olarak legal ve illegal çarelere başvurmasını zorunlu kılmıştır. Antiterör uygulamalarından şüpheli terörist olarak anılan kişilerin takibi ve zorla etkisiz hale getirilmesi nükleer terörizm ile savaşta etkin bir yol olarak kullanılmaktadır. Ayrıca özel kurulan hapishanelerde caydırma ve konuşurma amaçlı yapılan uygulamalar ve

¹⁵⁶ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/06/120614_japan_fugitive.shtml, (Erişim Tarihi: 19.01.2017)

uygulamaların basına yansması bu işlere karışabilecek insanlarda eylemlerden vazgeçme potansiyelini oluşturmaktadır.¹⁵⁷

Bir diğer yöntem olarak içerisinde bazı kod, kelime (örnek uranyum) veya isim geçen görüşmelerin Echelon isimli proje ile takip edilmekte ve kayıt altına alınmaktadır. Echolon, uydu üzerinden birçok ülkedeki istasyonları vasıtasıyla tüm görüşme yazışma ve iletişimin kontrol edildiği iddia edilen bir elektronik dinleme ağıdır. Ayrıca uydu üzerinden bir bölge canlı olarak izlenebilmekte ayrıca radyasyon yoğunluğu ölçülebilmektedir. Teknolojinin en üst düzeyde kullanılmasıyla terör faaliyetlerinin bir adım önüne geçebilmektedir. Devletler herhangi bir alışılmadık durumda atmaları gereken adımlar ile ilgili önceden bir yol haritası belirlemeye çalışırlar.¹⁵⁸ Olası bir felaket durumunda yapılacakların planlanması için alan uzmanları çalıştaylarda senaryolar üzerinden planlama yapmakta ve tatbikatlar ile kurumların hazır bulunuşluğu arttırılmaktadır. Farklı elementlerin ürettikleri radyasyonun vücuttaki oranlarının ölçülmesi ve buna göre kullanılacak tedavi seçenekleri üzerinde çalışmalar yapılmaktadır.¹⁵⁹ Bu çalışmalar ile amaç terör veya herhangi bir nükleer saldırı durumunda devletlerin en az zarar ile durumu atlatmaları isteğidir.

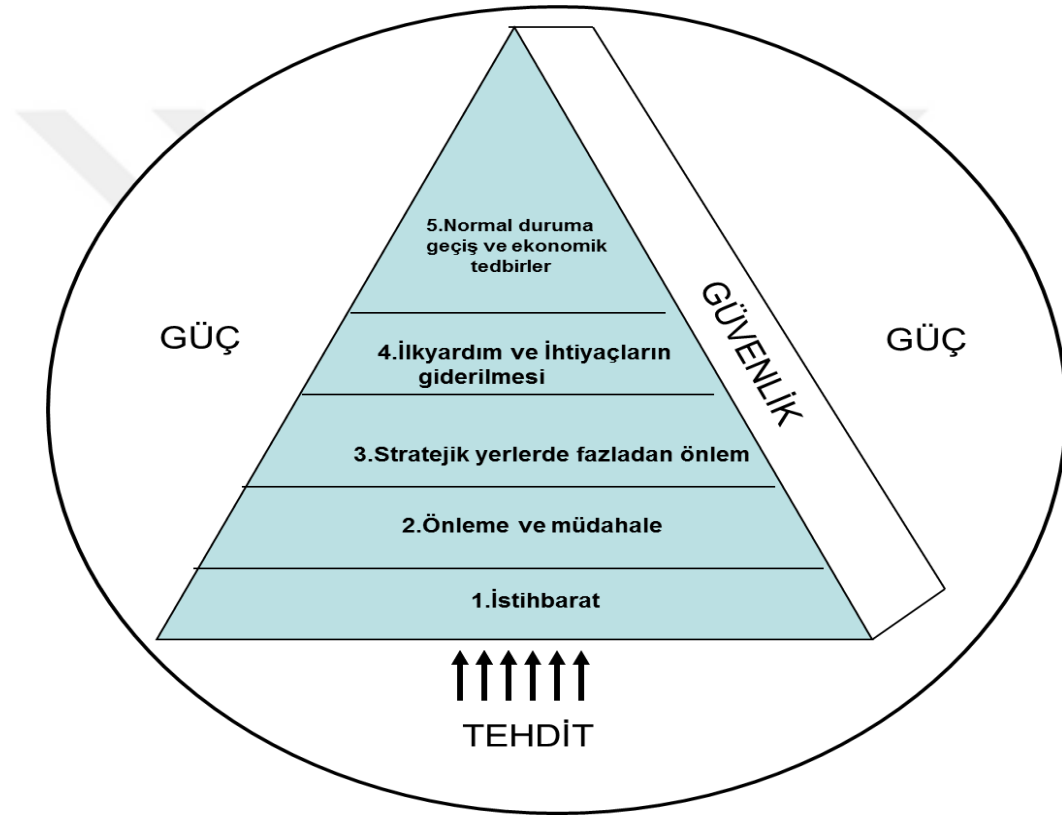
Antiterör uygulamalarında öncelikle istihbarat ve bilgi toplama gelir ki ilk basamak olarak adlandırabileceğimiz bu adım olayın gerçekleşmemesi için bilgi toplamayı gerektirir. Bu basamak da yapılan bir hata çok vahim sonuçlar doğuracağı için en önemli çalışma alanıdır. Diğer bir aşama ise önlemedir. Radyoaktif maddelerin üretimi, dolaşımı, sınır giriş çıkışı gibi aşamaların kesin kontrolünü içerir. Bu aşama istihbarattan gelen bilgilerin anında müdahale yapılması ile birlikte ele alınmalıdır. Müdahalelerde dikkatli olunmalıdır ve nükleer sızıntı veya faillerin etken maddeyi kaçırmaması engellenmelidir. Olası bir olaya karşı kritik yerlerin fazladan güvenliği alınmalıdır. Önlenememiş bir olay ile karşılaşıldığında uzmanların müdahale etmesi sağlanması sağlık ve insani ihtiyaçların giderilmesi gerekir. Diğer bir adım ise olayın

¹⁵⁷ Bu amaçla kurulan Kübadaki Guantanamo hapisenesinde yaşanan olayların basına yansmaları için bakınız: <http://www.milliyet.com.tr/-altina-isersen-tecavuze-ugrarsin-/dunya/detay/1983541/default.htm> (Erişim Tarihi: 19.01.2017)

¹⁵⁸Ülkemizde AFAD'ın bu konuda yaptığı çalışmalar için bakınız, <https://www.afad.gov.tr/tr/2535/Yol-Haritasi-Belgeleri> (Erişim Tarihi: 19.01.2017)

¹⁵⁹Georges C. Benjamin, Michael Mcgeary ve Susan R. Mccutchen, *Assessing Medical Preparedness to Respond To A Terrorist Nuclear Event*, The National Academies Press, Washington, 2009, s.34

aydınlatılması olmalıdır. Suçluların hızlı bir şekilde cezalandırılması içinde bulunulan negatif durumdan kurtuluşu ve her şeye rağmen güçlü olduğunu gösterecektir. Normal duruma geçiş için ekonomik önlemlerin alınması hisse senetleri ve para birimlerinin değerlerinin dengede tutulması gerekmektedir. Ne kadar hızlı içinde bulunulan durumdan çıkılırsa ikinci bir şoka karşı verilecek cevap daha başarılı olacaktır. Güvenlik kolluklarının alan uzmanları ile yapacağı öncesi çalışmalar ve bilgilendirmeler yapılacak çalışmalarda başarılı olma faktörünü güçlendirecektir.

Şekil 5. Nükleer bir tehlikeye karşı önlem piramidi

Nükleer ve terör konusunda devlet bazında alınan önlemlerin yanında devletlerin ortak aldığı önlemler ve çalışmalarda bulunmaktadır. Bu çalışmalardan biri de Kasım 2014 tarihinde Los Angeles'ta gerçekleştirilen "Nükleer Hazırlık ve Radyolojik Tehditler"¹⁶⁰ konferansıdır. Konferansın katılımcıları arasında sosyolog, mühendis,

¹⁶⁰ Konferans ile ilgili bilgi için bakınız, <https://www.nist.gov/node/765026> (Erişim Tarihi:18.01.2017)

sağlıkçı ve politikacılar gibi uzmanların bulunması olayın her yönüyle ele alındığını göstermektedir.

Nükleer bir terör faaliyetinin önceden haber alınmasını kolaylaştıran yöntemlerden biri de atmosfer üzerinden radyasyon değerlerinin takip edilmesidir. Atmosferdeki değişimler incelenerek bir bölgedeki olağanüstü yoğunluğun sebebi tespit edilerek müdahale edilebilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NÜKLEER SİLAHLARIN SINIRLANDIRILMASI SÜRECİ

3.1. İLK NÜKLEER DENEMELER IŞIĞINDA NÜKLEER KONSEPT

Egemen güçlerin barış zamanlarında dahi neden bir silahlanma yarışı içerisinde olduğunun irdelenmesi, yaşanan olaylara göre nükleer denemelerin sebeplerinin araştırılması, devlet davranışlarının özünde realistlerin ön planda tuttuğu gibi askeri gücün mü etken bir faktör olduğunu yoksa neo-realistlerin düşüncesiyle güvenliğin mi ön planda tutulduğu tartışmalarına ışık tutacaktır. Devletler gerçekten bu nükleer kâbustan kurtulmayı mı? Seçecekler yoksa bunu bir iç ve dış politikada etkili bir korku salma aracı olarak kullanmaya devam mı edecekler? Soruların yanıtları geleceğin kestirilemez değişkenliği ilkesine aykırı da olsa en azından hangi durumlarda devletlerin nasıl davranma eğiliminde olacaklarını göstermede faydalı bir yol haritası olacaktır.

Bilindiği gibi birinci dünya savaşından sonra satranç tahtasında güç dengesinin değişmesi sonucu İngiltere gibi devletlerin gücünü kaybetmesiyle bu boşluğu dolduran ABD ve Sovyetlerin güçlenerek kendi ideolojileri çatısı altında dünyayı iki kutuplu bir sisteme dönüştürme çabaları, nükleer silahların hızlı bir ivme kazanarak altın çağını yaşadığı bir dönemi ortaya çıkarmıştır.

Hitler öncülüğündeki Almanya'nın saldırgan tutumuna karşı durma amacıyla nükleer fizikçilerin ve kimyacıların çabalarıyla ABD'de doğan atom silahları, korkutucu yüzünü en son bu tezin yazım sürecinde Rusya'nın ürettiği Borey sınıfı denizaltının suya indirilmesi sırasında gösterdi. Nükleer denemeler ve bu denemelerin ortaya çıkmasının ardındaki nedenlerin incelenmesi bu silahların üretimine nasıl son verileceğine dair kanıtlar taşır.

1938 yılında tesadüflerle başlayan radyoaktif maddelerin keşfi ile atomdaki enerjinin farkına varılması sonucunda bu bilgilerin sızacağı ve bir silaha dönüşeceği korkusuyla rakiplerden önce bir silah üretme refleksi, nükleer silahlanmanın kapısının aralandığı ilk dönem olarak görülebilir. Gücün farkına varma ve diğerinden önce bu gücü elde etme arzusu aslında güç peşinde koşulduğunu göstermekteydi. Rakibin bu teknolojinin neresinde olduğu bilinmemekle beraber, bu güce karşı nasıl savunulacağını da bilinmemesi, en iyi savunmanın rakipten önce güce ulaşmak ve gücü kullanmaktan geçtiğini, dolayısıyla saldırının etkili bir yöntem olduğu bilgisinin bilinmesinden kaynaklanmaktaydı. Bir kez daha realizm teorisi bu yıllarda askeri gücün önemli bir etken olduğunu dolayısıyla güç kullanılarak varlığın devam ettirileceği ve isteklere kavuşulabileceği anlayışı içerisinde devletlerin hareket ettiğini göstermekteydi.

1941 yılına gelindiğinde ise dış tehlikelerden yalnızca kabuğa çekilme, kendi kendine yeterek izolasyon politikası izlemeyi tercih ederek korunmayı seçen ABD, Pearl Harbor baskınıyla bu politikasından tamamen vazgeçmiş askeri gücü dış politikasına rehber seçmiştir. Dış olaylardan etkilenmemenin mümkün olmayacağını görmüş, bunun yerine güvenliği için gerektiğinde saldırgan ve hükmedici bir devlet olmayı, sistemi kendi istekleri doğrultusunda şekillendirme düşüncesini benimsemiştir. O dönem Japonya açısından bakıldığında ise ipek üretim devi bir ülkenin diğerleri tarafından sömürülmemesi kaçınılmazdı. Uluslararası sistemin anarşik yapısının ve rekabet ortamında büyük güçlerin sömürgesi olacağının¹⁶¹ farkına varan Japonya, askeri gücüne önem vermişti. Hızlı bir sanayileşme yolunda ilerlerken hammadde sıkıntısı çekmesi onun da yayılma politikaları izlemesini zorunlu kılmıştı. Kendisine ambargo koyan ABD ye saldırarak 2. dünya savaşına çekmesi ve sonucunda kendi topraklarında dünyada şuna kadar ilk kez kullanılmış bir nükleer silah ile tanışılmasına sebep olmuştu.

¹⁶¹ 1800 yılların ortalarında limanlarının bazılarını yabancılara açmak zorunda kalınması, Japon bilginlerince doğru yorumlanarak askeri güçten sanayi gücüne kadar çoğu alanda yeniliklerin yapılmasını zorunlu kılmıştı.

V1, V2, V3 bomba denemeleri¹⁶² gizli yürütülse de Almanların bu nükleer bomba üretme çabaları hasımları tarafından bilinmekteydi. Alman bilim insanları nötronların yavaşlatılması için Hidrojen yerine döteryum içeren suyun bir çeşidi olan ağır suyun kullanabileceklerinin farkına vardılar. Norveç’ den bu maddeyi temin edeceklerini anlayınca bu reaktörü işgal ettiler.¹⁶³ İngiltere ve müttefikler Alman ilerleyişini durdurmak için bu tesisi kullanılamaz hale getirmeliydiler. Düzenlenen operasyon bir süre reaktörü işlemez hale getirdi ama kısa süre sonra yenilenmesiyle yeni bir operasyona ihtiyaç duyuldu. Üretilen malzeme gemi ile Almanya’ya ulaştırılırken gemi Norveçli gönüllüler tarafından batırıldı. Savaş kazanma uğruna gemide kendi sivil vatandaşlarının ölümünü izlemek zorunda kalan Norveçli askerler¹⁶⁴, savaşın bir aritmetik hesap kazanımı olduğu ile karşı karşıya kaldılar. Realizmde sıklıkla vurgulanan çıkar olgusu burada yeniden kendini göstermişti. Milyonların özgürlüğü ve güvenliği birkaç sivilin yaşaması ya da ölmesi hesabı üzerinde kurulmuştu. Savaş acı bir gerçektir ve savaş olağan üstü bir durum olduğu için savaşta yapılanlar ahlak ile yorumlanamazdı. Başarıya götürecek her eylem denenmek zorundaydı. Ağır su reaktörü günümüzde elektrik üretmek amacıyla halen kullanılmaktadır.¹⁶⁵

1945 yılında Manhattan projesi kapsamında gerçekleştirilen ilk nükleer deneme olan Trinity patlaması bilinmeyen bir gücün neler yapabileceğini gösterdi. Öyle ki projeyi yöneten bilim insanları dahi hesaplamalarının yanlışlığını ve etkilerini yıllar sonra dahi yeni yeni anlayacaklardı. Üç ülkenin katılımıyla gerçekleştirilen projenin radyoaktif cevheri temin etmekle görevli Kanada’daki madencilerin önlem alınmadan çalıştırılmaları, insan hayatının güce ulaşma karşısında vazgeçilebilir bir olgu olduğunun kanıtıdır. Proje ortakları arasında dahi tam anlamıyla görev paylaşımı ve bilgi alış verişinde kaynaklanan sorunlar, güvenliğe ve gizliliğe verilen önem, savaş yıllarında görülen güven bunalımına bir örnektir. Güven bunalımı devletlerin mutlak gücü tek başına elde etme istediklerini ve sistemin mutlak bir

¹⁶² 2.Dünya savaşı sırasında Almanya tarafından üretilmeye çalışılan nükleer ve kimyasal silah projeleri için bakınız, Michael Spilling, Hitler’s Secret Weapons, Amber Books Ltd., London, 2010, s.170-177

¹⁶³ https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol36no3/html/v36i3a11p_0001.htm (Erişim Tarihi: 20.11.2016)

¹⁶⁴ Dönemin kahramanlık olaylarını ve acı anları anlatan birçok film çevrilmiştir. Sinemanın bir yumuşak güç unsuru olduğu bilinmekle beraber “Bon Voyage” ve “The Heroes of Telemark” filmleri nükleer güç etkisinde insanların kurtuluş mücadelesini anlatmaktadır.

¹⁶⁵ Ağır su ve kullanım alanları hakkında geniş bilgi için bakınız, http://www.candu.org/candu_reactors.html (Erişim tarihi: 25.11.2016)

işbirliği içinde işleyemeyeceğini göstermektedir. Nitekim proje kapsamında İngiltere, ABD ve Kanadalı yöneticiler arasında gerçekleşen pazarlıklar ve Quebec¹⁶⁶ gizli anlaşması devletlerin öncelikli kendi çıkarları peşinde koştuklarını gösterir. Quebec anlaşmasında İngiltere'nin Rusya ile nükleer bilginin paylaşmak istemediği görülmektedir. Quebec konferansı yapıma tarzı ve içeriği bakımından göstermiştir ki düşmanımın düşmanı dostum gibi gözükse de ortak düşmanın ortadan kalkmasıyla yeniden rekabet ve hasımlık olayı devam edecektir. Hitlerin intiharı ile Nazi tehdidinin ortadan kalktığını düşünen görevli bilim uzmanlarının projeyi bitirmek istemeleri ancak projeyi tamamlamak zorunda kalmaları, devletlerin yakın tehdit algısı olmadan da silah üretme peşinde olduklarını göstermektedir.

Trinity isimli nükleer denemenin başarılı olması Postdam konferansında ABD'nin elini güçlendirici ve caydırıcı bir etken olarak kullanacağı fikrini ortaya çıkarmıştı.¹⁶⁷ Sovyetlerin durumu önceden haber alması ve uygun politikaları önceden planlaması sonucu ABD'nin stratejisi çok da etkili olmamıştır. Bu olayda da görüldüğü gibi müttefik görünen ülkelerin haber alma ağlarını birbirlerine karşı da kullanmaları uluslararası ortamın çoğunlukla idealist fikirlerle işlemediği realizmin ön planda tutulduğunu, aktörler arasında tam bir güven anlayışının olamayacağını göstermektedir. Öyle ki bazı durumlarda istihbarat düşmandan çok dosta karşı kullanılmıştır. Savaşlarda saf değiştiren devletlerin varlığı bilinen bir gerçekliktir. Böyle bir güven bunalımının yaşandığı ortamda nükleer silahların tamamen ortadan kaldırılacağı düşüncesi tartışmaya açıktır.

Bir ulusa karşı ilk kez kullanılmış nükleer silah denemesi 1945 yılının Ağustos ayında üç gün arayla gerçekleşmiştir. Nükleer silah kullanımından farklı olarak deneme şeklinde de ele alınmalıdır. Çünkü savaş sırasında canlılar üzerindeki tüm etkileri ilk defa anlaşılmıştır. İkinci dünya savaşının sonlarına doğru gerçekleşen bu acı olayı tarihçiler ve alan uzmanlarından bazıları gereksiz bir hareket olarak değerlendirmiştir. Almanya'nın savaştan çekilmesi ile yalnız ve güçsüz kalmış Japonya'ya karşı yapılan bu hareket ardında Pearl Harbor'un intikamı, rakibin iyice güçsüz bırakılarak bir daha toparlanamaması, yeni bir silahın denenmesi ve bu silah

¹⁶⁶https://www.osti.gov/opennet/manhattan-project-history/Events/1945-present/international_control_1.htm (Erişim tarihi:25.11.2016)

¹⁶⁷ <https://history.state.gov/milestones/1937-1945/potsdam-conf> (Erişim Tarihi 25.11.2016)

ile dünya üzerinde üstün bir güç olarak ortaya çıkma arzusu gibi tutumlar düşünülebilir. Her ne sebep ile olursa olsun olayın sonunda tüm uluslar tarafından çekinilen süper bir gücün doğması devletlerin hareketlerindeki temel amacının güç perspektifi üzerinden işlediğini gösterir. Japonya'nın ise olay sonrası koşulsuz teslim olması devletlerin temel amaçları arasında varlığın sürdürülmesi gerektiğini gösterir. Japonya savaşı devam ettirdiği sürece yok olacağının farkına varmıştır. Düşmana teslim olarak yeniden güçlenmek için zaman kazanmayı tercih etmiştir. Dönemin gazeteleri incelendiğinde Tablo 4.de de görüldüğü gibi atom silahına sahip bir güce karşı etkili bir medya yaptırımı ile dünya kamuoyu oluşturulamadığı görülür. Olayların bir gün sonrasındaki birçok gazete sadece atom bombasının gücü hakkında bilgiler verilmektedir. Ayrıca Japonya'nın teslim olması yönünde demeçler içermektedir. Savaş hali devam ettiği için ilk defa karşılaşılan bu güç karşısında korku ve çaresizlik hâkimdir. İşgal altındaki bölgelerde gazeteler zaten işgal güçlerinin askeri kontrolü altında yayınlanmaktadır. Realizmin öngördüğü üzere savaş sırasında ahlaki moral değerlerden bahsetmek gerçekçi görünmemektedir.

Tablo 4.Atom bombası sonrası bazı gazete manşetleri¹⁶⁸

Tarih	Yayın Adı	Başlık	İfade
7.Ağu.45	The Daily Telegraph	Allies invent atomic bomb: First dropped on Japan	Müttefikler atom bombasını icat etti: İlk Japonya'ya atıldı.
7.Ağu.45	Hamburger Nachrichten-Blatt	Atombomben Auf Japan	Japonya'ya atom bombası...
7.Ağu.45	Vakit	Dünyanın En Korkunç Silahı Bulundu: Atom Bombaları!	Dünyanın en korkunç silahı bulundu: Atom Bombaları!
7.Ağu.45	Chicago Daily Tribune	Atomic Bomb Story!	Atom bombası hikayesi
7.Ağu.45	News Chronicle	Force of Nature Harnessed	Atom bombasının TNT cinsinden gücünden bahsetmiştir.
7.Ağu.45	The New York Times	First Atomic bomb dropped on Japan	İlk atom bombası Japonya'ya düştü.
7.Ağu.45	Het Parool	Atoombom Vernietigt Japan	Atom bombası Japonya'yı yok etti.
8.Ağu.45	Allgemeine Zeitung	Atombombe Gegen Japan	Japonya'ya karşı atom bombası.
8.Ağu.45	News Chronicle	Surrender - or Atom Bombs will destroy Japon	Teslim ol yoksa Atom bombaları Japonya'yı yok edecek

¹⁶⁸ Tablo dönemin gazete arşivlerinin incelenmesi ile elde edilmiştir.

Olayı bizzat yaşayan Japonya'daki haber ve bilgilendirmelerin durumu da diğerlerinden farksızdır. İçinde bulunulan savaş ortamında ne zaman geleceği belli olmayan hava bombardımanın yanı sıra ekonomik problemler, ulaşım ve iletişim sorunları halkın etkin haber alamamasının en büyük sebeplerindedir. Halkın korku, hüznü, korunma, ülkesini savunma duygusu gibi insana özgü davranışlar içinde olaylardan haberdar olma isteği bulunmasına karşın önceliği elbette ki güvenliğe vermektedir. Japonya'nın en büyük gazetelerinden Asahi Shimbun olayı sayfanın sadece ufak bir kısmında belirtmiştir.¹⁶⁹ Ayrıca Hiroşima bombalandı demekle yetinmiştir. Bunun yanı sıra "Okinawa açıklarındaki Düşman gemi filosuna müthiş taarruz stratejisi" manşetli haber sayfanın büyük bir alanını kaplamaktadır. Bunun askeri sansürden kaynaklandığı söylenebilir. Çünkü halkın moral değerlerinin yüksek tutulması halkın yenilgiyi kabullenmesinin önüne geçecektir. Realist bakış açısı ile yaklaşan askeri stratejinin tek amacı galip gelmek, emirleri uygulamak, halkın güvenliğini vatanın savunulmasını sağlamaktır. Bu açıdan askeri düşüncenin zararları en aza indirerek düşmana büyük kayıp vermek şeklinde işlediği görülür.

Hiroşima'nın yerel gazetesi Chûgoku Shimbun çalışanlarının çoğunun ölmesi binalarının yıkılması sonucu o gün ve birkaç gün baskı yapamamıştır. Olaydan elli yıl sonra Hiroshima Shimbun ismiyle yayın yapılmış ve ilk gazete ulusal müzede sergilenmiştir. Japon kültüründe imparatorların başlangıcı ve sonu belirlediği ve takvim sisteminin de buna göre ayarlandığı bilinmektedir. Dönemin Japon gazetelerinin tarihleri (Showa 20.yıl) şeklinde yazdığı görülmüştür. Gazetenin genel savaş bilgisi, ölü sayısı ve neden teslim olunduğuna dair bilgiler taşıdığı görülür. Bu verilerden yola çıkarak savaşın olağan üstü bir durum olduğu, tamamen içinde bulunulan durumdan kurtulmak ve ilk hedefin güvenliğin sağlanması olduğu düşünülmelidir. Ayrıca dünya gazetelerinin tarihlerine bakıldığında atlamalar olduğu bazılarının haftalarca yayınlanmadığı ve bilgilerin tezatlıklar içerdiği tespit edilmiştir. 10 Ağustos 1945 tarihli gazetelerde Japonlar teslim olmayı öneriyor şeklinde ifadeler geçmektedir. Anlaşılan Japon imparatoru teslim olmayı önermiş, bu

¹⁶⁹ Asahi Shimbun, Chûgoku Shimbun gazetelerinin dijital fotoğrafları ve Türkçe çevirileri Japonya'daki eğitimci meslektaşım tarafından özel arşivime hediye edilmiştir.

halktan gizlenmiştir. Olayların hızlı ilerlemesi ve diplomatik müzakereler zaman almıştır.¹⁷⁰

ABD 1946 yazında nükleer silahların geliştirilmesi ve deniz üzerindeki etkilerini anlamak amacıyla Bikini mercanadalarında iki deneme gerçekleştirmiştir.¹⁷¹ Able isimli ilk denemenin hesaplamalarının yanlış yapılması sonucu başarısız olması bu silahların kontrol edilemeyeceğini daha o yıllar göstermiştir. Silahların deniz seviyesinden ne kadar yukarıda patladığı silahın etkisini belirleyen bir faktördür. Bu denemeden önce burada yaşayan yerli halkın ordu tarafından zorunlu olarak yer değiştirmeye maruz bırakılmaları güvenlik önlemlerine verilen önemi gösterirken aynı zamanda güç karşısında insanların farklı bir alternatifi olmadıklarını gösterir. İkinci testi su altında yapan ABD su üstü ve altında bu bombanın neler yapacağını sonuçlarını elde etti. Bölgede meydana gelen nükleer patlama su altında yaşayan birçok canlı türünün soyunun tükenme riskini ortaya çıkardı. Denizcilik ile geçimini sağlayan bölge halklarının ise uzun bir süre zarara uğrama riskleri oluştu. Google maps üzerinde bir ölçüm yapıldığında Bikini Atol ile ABD sahilleri arasındaki en kısa mesafenin yaklaşık 5000 mil olduğu görülür. ABD'nin yer tayininde kendi sahillerinden olabildiğince uzak bir mesafe seçmiş olması kendi güvenliğine ve çıkarlarına verdiği önemi gösterir. Aynı zamanda hedef bölgenin Çin ve Rusya gibi anlaşmazlıkların yaşandığı ülkelere yakın olması askeri gücün uluslararası arenada belirleyici etkisini gösterir. Bu denemeler ile ABD gelişmekte ve güçlenmekte olan bir süper güç olduğunu hasımlarına göstermek istemiştir.

Haziran 1946' da Sovyetlerin ilk olarak BM komisyonuna kitle imha silahlarının yasaklanması üzerine bir heyet göndermesinin ardında yaklaşan tehdidi görülmesi ve bu silahları üretmek için zaman kazanmaya çalışmış olması yatmaktadır. Çünkü 1947 de Sovyet bakanlar konseyi nükleer silah denemeleri için çalışmaların başlamasını kabul etmiş ve sorumlu korgeneral olarak Rozanavich'i atamıştır.¹⁷² Bu silahların dünya yüzeyinden kalkmasını isteyen bir anlayışın kendisinin bu silahlara ulaşması

¹⁷⁰ <https://www.archives.gov/files/research/military/ww2/photos/images/ww2-196.jpg> (Erişim Tarihi:11.12.2016)

¹⁷¹ <https://www.osti.gov/opennet/manhattan-project-history/Events/1945-present/crossroads.htm> (Erişim Tarihi: 11.12.2016)

¹⁷² РАН В. Н. Михайлова, *ЯДЕРНОЕ ОРУЖИЕ И НАЦИОНАЛЬНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ*, МОСКВА, 2008, с. 23

için çaba sarf etmesi beklenmemelidir. Mantığa uymayan bu olgu uluslararası arenanın düz mantık kuralları ile değil güç, güvenlik, çıkar üçgeni çerçevesinde işlediğini göstermiştir.

1947 yılına gelindiğinde özellikle Truman Doktrini ile uluslararası arenada nükleer silahlanma ve deneme çalışmalarında hızlı bir ivmenin yaşandığı görülür. Başlıca nedenleri arasında ABD'nin nükleer silah denemelerini Sovyetlerin bir tehdit olarak algılaması, Almanya'nın parçalanması sonrası Avrupa'da Sovyet komünizm ideolojisinin yayılmasını ABD ve İngiltere'nin engellemeye çalışmasıyla yaşanan kaotik ortamdır.¹⁷³ 1948 yılında ABD'li strateji uzmanları Pincher planı kapsamında Sovyetlerin hayati önem taşıyan şehirleri üzerinde araştırmalar yapılmış, hedefler belirlenmiştir. Bu planın istihbaratı üzerine Sovyetler nükleer çalışmalarına hız vermiş 1949 yılında nükleer silah üretmeyi başarabilmiştir. Sovyetlerin silah üretmek amacıyla oluşturduğu grubun açıklamalarındaki “İstihbarat raporlarından faydalandık.”¹⁷⁴ ifadesi dönemin büyük istihbarat savaşlarına sahne olduğunu göstermektedir. Verilen demeçlerde geçen cümleler incelenirse özenle seçildiği, hasmın istihbarat birimleri ile alay edildiği ve propaganda aracı olarak kullanıldığı görülür. Olayların domino etkisi gibi birbirine bağlı gelişmesi etkinin tepkiyi doğurduğunu kanıtlamıştır. Tehditler karşısında bütün devletler dengeleme ve güçlenme yolunu seçmektedir. Devletler tehdit hissettiklerinde diplomasiyi kullanmak ile beraber önemli bir etken olarak askeri güç kartını öne sürmekte ve silahlanmaya önem vermektedirler.

29 Ağustos 1949 tarihinde dünya ikinci bir gücün nükleer silahı ürettiği haberleri konuşulmaktaydı. Sovyetlerin bu denemesi için Semipalatinsk kentini¹⁷⁵ seçmesinin ardında bölgenin iklim koşulları ve Moskova'ya uzaklığı dikkat çeker.¹⁷⁶ RDS-1¹⁷⁷ isimli bombanın adının Stalin'in isminden kaynaklandığını öne süren bazı kaynaklar bulunmakla beraber kesin bir kanı yoktur. İsimler üzerinden bir mesaj vermek

¹⁷³ O. Sander, 2012, s. 257- 259

¹⁷⁴ РАН В. Н. Михайлова, 2008, с.27

¹⁷⁵ a.g.e ,s. 24

¹⁷⁶ Semipalatinsk kentinin Moskova'ya uzaklığı yaklaşık 1777 mildir. Kazakistan sınırları içerisinde dağlar arasında denemenin gözlemlenmesine uygun bir bölge olduğu görülür.

¹⁷⁷ Rusya Federasyonu Nükleer Müzesinde bu silahların modelleri sergilenmektedir. Bakınız, <http://www.vniief.ru/wps/wcm/connect/vniief/siteeng/resources/81044b804b36ccc8b4d2b5f36a35d73d/3.jpg> (Erişim Tarihi:01.12.2016)

istenmiş olabileceği düşünülecek olursa Semipalatinsk kentinin anlamı ve tarihi araştırılmalıdır. Rusya Federasyonu Nükleer müzesinin internet sayfasında atom bombası için kullanılan kod adın RDS- 1 olduğu anlamının ise “Stalin’in Anavatana hediyesi” olarak belirtilmektedir.

Sovyet denemesinden haberdar olan ABD denemeye ait bilgileri toplayarak rakibin hangi güçte olduğunu tespit etmeye çalışmıştır. Kendisi ile eşdeğer bir güce rakibin ulaşması daha etkili bir güce kavuşma isteğini uyandırmıştır. İçinde bulunulan tehdit Hidrojen bombasında zamanın en etkili versiyonlarını ortaya çıkarmıştır. Nitekim Truman’ın termonükleer çalışmaların hızlanması yönünde emir vermesi bu yüzdendir.¹⁷⁸

Sovyetlerin ABD’nin tekeli kırmasıyla korkulan güç karşısında rüzgarın önünde durulabileceğini göstermiştir. ÇKP lideri Mao’nun ABD’yi eleştirdiği ve nükleer silah elde etmek için Avrupa ve Sovyet uzmanlar ile temaslara geçtiği görülür. Görülmektedir ki devletler düşmanları karşısında galip gelebilecek veya onun seviyesine ulaşabilecek en ufak bir ihtimali dahi değerlendirme yolunu seçmektedirler. Güçlünün konumuna ulaşmak için hedef olma durumunu dahi göze alabilmektedir. Uluslararası arenada kadere razı gelme boyun eğme durumları çok az rastlanan bir durumdur. Özgürlük devletler ve insanlar için vazgeçilmez bir prensiptir. Aktörler kendi tercihleri ile ya egemen olmayı ya da güçlü duruma geçene kadar bekleme davranışlarını seçmektedirler.

Sovyetlerin ardından İngiltere, Fransa, Çin, İsrail, Güney Afrika, Hindistan, Pakistan, DPRK ve İran gibi birçok devletin gizliden veya açıktan nükleer silah elde etme yarışına girdiğini ve nükleer denemeler yaptığını görmekteyiz. Nükleer silahların sayısının artması ile dünyanın kaosa sürüklendiğini gören ABD, Rusya gibi devletler kendi güvenlikleri için nükleer silah denemelerini yasaklamayı seçmişlerdir. Ancak bu silahları elde etmiş ülkeler bu sefer bombalar üzerinde değil gönderme yöntemleri üzerine yoğunlaşmayı ve denemeler yapmayı seçmişlerdir. Bu sayede hasımlara ne kadar uzakta olurlarsanız olsun kıtalar arası balistik füzelerim ile sizi hedef alabilirim mesajı verilmektedir. Nükleer denemelerin yasaklanması tehdidi ortadan

¹⁷⁸ Sarah J.Diehl and James Clay Moltz, *Nuclear Weapons and Nonproliferation*, Abc-Clio Inc, California, Second Edition 2008, s. 107

kaldırmamış sadece hafifletmiştir. Şu an var olan silahların kapasitesi incelendiğinde gezegenimizi birçok kez yok edebilecek seviyeye zaten ulaşıldığı görülmektedir. Devletlerin daha da fazlasına ihtiyacı yoktur.

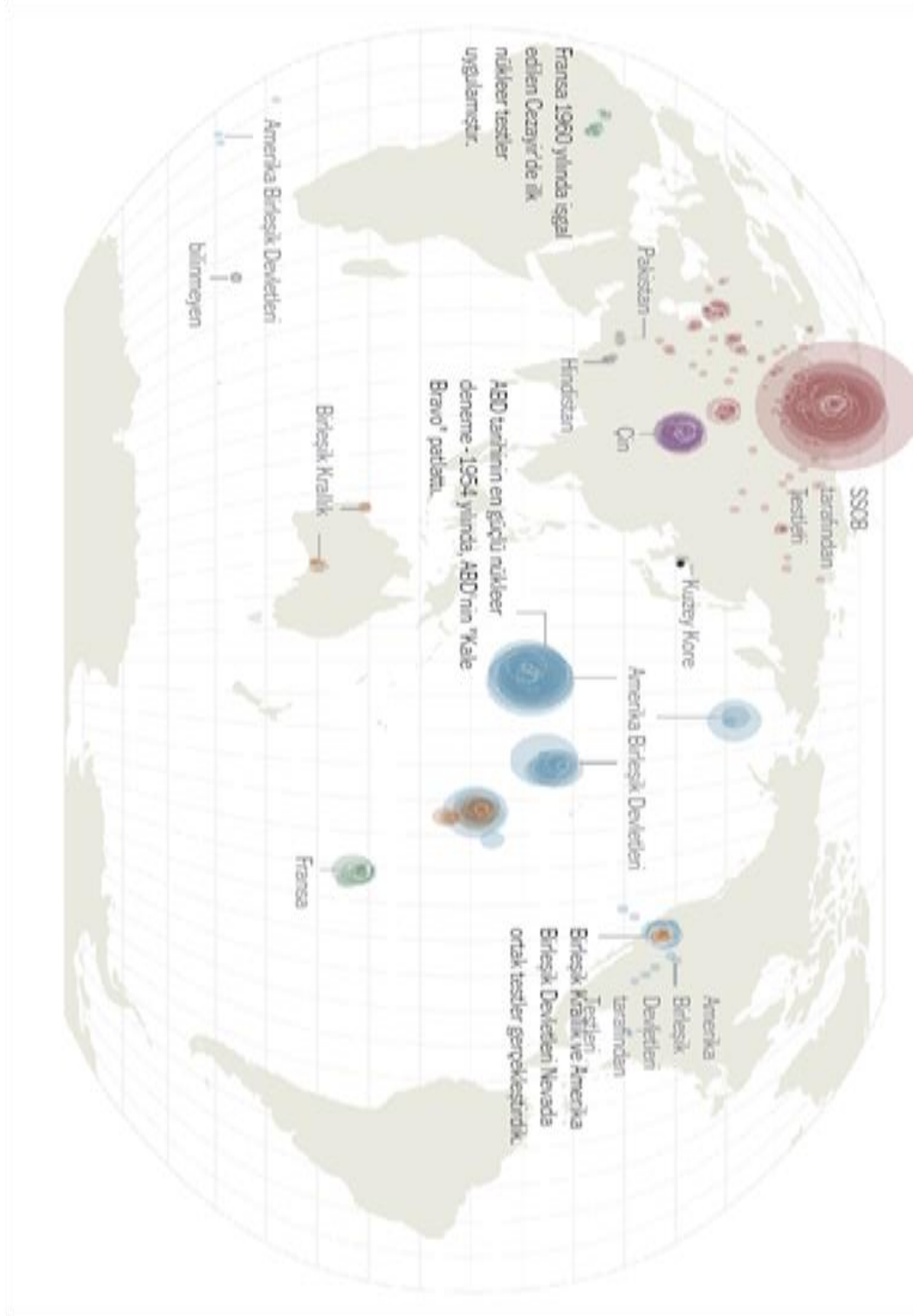
Şu ana kadar resmi olarak elinde nükleer silah bulundurduğunu kabul eden devlet sayısı sekizdir. NPT şemsiyesi altında nükleer silahı bulunan devlet sayısı beştir. Bir devletin nükleer silah envanterini kesin olarak tespit etmek çok zordur. Çünkü devletler gerek denemelerini gerek ise nükleer silah üretme projelerini gizli yürütürler. Tehdit algılama durumlarında devletler politika gereği olarak yalan söylerler. İçinde bulunduğu durumdan dolayı sayılarla oynayabilirler veya hiç elde edemediği bir gücü elde etmiş gibi rollerini oynarlar. Şu ana kadar Wahington Post'un haberine göre "71 yılda 2056 nükleer testin"¹⁷⁹, patlamanın olduğu tahmin edilmektedir.¹⁸⁰

Harita 1, incelendiğinde dünyanın yaklaşık her bölgesinde bu silahların testlerinin birçok ülke tarafından yapılmış olduğu görülür. Devletlerin güçlerini göstermek için test alanı tayinde düşmanlarına olabildiğince yakın yerleri seçmiş olmaları, nükleer silah denemelerinin realist teoriyi geçerli kıldığını kanıtlar. Devlet davranışlarında ahlaki değerleri çok fazla aramanın doğru olmadığını sömürge toprakları üzerinde yapılan denemeler bir kez daha hatırlatmıştır. Hiçbir devlet kendi güvenliğine zarar vereceğini düşündüğü bir alanda deneme yapmamıştır. Güney Amerika kıtasında hiçbir silah denemesinin yapılmamış olması kıta devletlerinin yeterli ekonomik gelişmişlik düzeyine ulaşamaması, düşmanları tarafından tehdit unsuru olarak görülmemesi, üstün bir otorite tarafından yönlendirilip pasivize edildiği yada korunuyor olabileceğini düşündürmektedir. Pakistan ve Hindistan gibi birinci derecede sınır sorunları yaşayan ve bir birlerini yok edici tehdit olarak gören devletlerin ekonomik sorunları dahi aşarak bu silahları elde ettikleri görülmektedir. Silahlanma yarışının arttığı bölgeler harita üzerinde tarihten bu yana paylaşım sorunlarının yaşandığı ve çatışmaların sıklıkla gözlemlendiği bölgelerdir.

¹⁷⁹ Kevin Schaul, "Eight countries. 2,056 nuclear tests. 71 years", Washington Post, <https://www.washingtonpost.com/graphics/world/nuclear-tests/> (Erişim Tarihi: 13.12.2016)

¹⁸⁰ Yaptığım araştırmalar sonucu 2041, 2044, 2049, 2051 gibi verilere ulaşılmış olmam, test sayılarında dahi devletlerin çalışmalarını gizli yürüttüğü ve bilgi kirliliği oluşturulduğu kanısını doğrulamıştır. Sayıdan çok bu silahların etki gücü olarak hangi seviyeye ulaştığı ve kimlerin sahip olduğu önem arz etmektedir. Washington postun sayfasında yer alan animasyon yıllara göre kapasiteleri içerdiğinden ve eldeki diğer veriler ile örtüştüğü için 2056 sayısı not düşülmüştür.

Harita 1. Nükleer silah testlerinin yapıldığı yerler (1945-2016 yılları arası)

Kaynak: <https://www.washingtonpost.com/graphics/world/nuclear-tests/>

(Erişim tarihi:13.12.2016)

3.2. DÜNYA NÜKLEER SİLAH ENVANTERLERİ VE ÜLKELER

Dünya yüzeyinde kesin sayı bilinmemekle dört binin üzerinde nükleer türevli silah olduğu tahmin edilmektedir. 1945 yılından günümüze Küba krizi gibi tehlikeli siyasi anlaşmazlıkların yaşanmasına rağmen ikinci bir kullanılmamış olması bu silahların yok edici gücünün bilinmesinden ve denge unsuru olarak etkili politikaların geliştirilmesinden kaynaklanmaktadır. Günümüzde bu silahların caydırıcı bir rol oynamış olması savaşları engellenmesinde etkili bir strateji olarak kullanılmıştır. Küresel alanda ABD'nin Rusya ile Hindistan'ın Pakistan ile dengeleniyor olması kısacası iki kutuplu dünya düzeninde çıkar ve nüfuz ağları sorunların çözümünde büyük çatışmalardan kaçınılmasını denge politikalarının uygulanmasını sağlamıştır. Günümüzde ise Çin gibi devletlerin hızlı büyüme oranları dünyanın çok kutuplu bir düzene doğru dönüştüğünü düşündürmektedir. Çok kutuplu bir sistemde nükleer dengenin sağlanması zor görünmektedir.

3.2.1. NATO'nun Nükleer Silah Politikası

İkinci dünya savaşı sonrası Avrupa'da güvenliğe yönelik arayışlar Brüksel anlaşmasının imzalanmasını zorunlu kıldı. Zamanla Sovyet politikalarının ve ideolojisinin Avrupa halkları üzerinde etkili olmasını engelleme amacıyla 5 Nisan 1949 tarihinde 12 devletin katılımıyla Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü kurulmuştur.¹⁸¹ NATO'nun kurulması ile Sovyetler Birliğinin nükleer silaha sahip olmasının aynı dönemlere rastlaması, Sovyetlerin bir nükleer silah üretme arayışında olduğu bilgisinin istihbarat birimlerince elde edildiğini düşündürmektedir. Metnin "Bu Antlaşma'nın Tarafları, Birleşmiş Milletler Yasası'nın amaçları ve ilkelerine olan inançlarını ve bütün halklar ve bütün hükümetlerle barış içinde bir arada yaşama arzularını teyid ederler."¹⁸² İfadesi ile oluşturulan birliğin güvenliği ve barışı sağlama amacıyla oluşturulduğu mesajı verilmeye çalışılmışlardır. Beşinci madde ile birlikte ise birliğin üyelerinden birine olan saldırıya toplu karşılık verileceği vurgusu birliğin bir güç unsuru olduğunu, üyelerin bu birlikten yola çıkarak çıkarlarının ve güvenliklerinin koruma altında olduğu görülür. NATO'nun nükleer silahlar üzerine direkt bir maddesi olmamakla beraber üçüncü maddede geçen "karşılıklı yardımlarla

¹⁸¹ <http://www.nato.int/history/nato-history.html> (Erişim Tarihi: 15.12.2016)

¹⁸² http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr

(Erişim Tarihi:15.12.2016)

(...) direnme kapasitelerini koruyacaklar ve geliştireceklerdir.”¹⁸³ İfadesi üyelerin birbirlerine teknoloji ve silah yardımıyla bulunarak güçlenmeleri gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu bağlamda nükleer silah teknolojisinin veya bilgisinin yasal veya gizli olarak paylaşılmış olabileceği akıllarda soru işaretidir. Sovyetlerin nükleer silaha sahip olmasından sonra Avrupa kıtasında nükleer silah üretmiş ülkelerin hızlı bir şekilde artması bu tezi güçlendirmektedir. Diğer bir açıdan ele alındığında ise NATO'nun birçok üssünde nükleer silah bulunması doğrudan olmasa da dolaylı olarak NATO'nun nükleer silah politikasının yayılmacılığını göstermiştir.

NATO'ya üye küçük ülkelerin nükleer silah şemsiyesi altında korunması silahlanmaya harcayacakları ekonomik payların azaltılmasına ve büyümelerine olanak sağlamıştır. Realizm anlayışı ile güçlünün yanında korunmak ve büyük bir gücü diğer güç ile dengelemek onun gölgesinde güçlenmeyi getirmiştir. Böylelikle nükleer silahların gölgesi gelişmekte olan ülkelerin büyümesine olanak sağlamıştır. NATO'nun saldırgan değil de caydırıcı bir politika izlemesiyle dünya barışının uzun bir süre korunmasında başat bir rol üstlendiği görülmektedir. Soğuk savaş döneminde Sovyetlerin Spuntik -1 füzesini fırlatması, bu yarışta birlik ülkelerinin geri kalması ve Sovyet üstünlüğünün kanıtı olarak görülmesi birliğin güvenlik için bilim programlarına önem verilmesinin gerekliliğini zorunlu kılmıştır.¹⁸⁴ Bu sayede NATO'nun teknolojik yapılanmasının hız kazanması ile caydırıcılık gücünün artması sağlanmıştır. Birlik üyeleri arasında yapılan konferanslarda caydırıcılık politikasına ve barış için güvenliğe önem verilen yatırımlarla dikkat çekilmiştir.

Silah geliştirme politikasının tamamen caydırıcılık ve barış amaçlı yapıldığı anlatılmaya çalışılmıştır. Nitekim Lizbon zirvesinde nükleer silahların azaltılmasına dikkat çekerek bu silahların güvenliğinin sağlanması amacıyla caydırıcı bir unsur olarak bulundurulduğuna dikkat çekilmiştir.¹⁸⁵ ABD' nin ilk nükleer silahı üretmesi ve bu teknolojinin geliştirilerek Sovyetlere karşı yarış içinde başat bir güç olarak durması soğuk savaş sonrasında da NATO içinde nükleer politikaları etkilemesi birliğin politikalarının ABD'nin politikalarıymış gibi algılanmasına sebep olmuştur.

¹⁸³ http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr (Erişim Tarihi: 15.12.2016)

¹⁸⁴ Rip Bulkeley, *The Sputniks Crisis And Early United States Space Policy*, Published by Macmillan, London, 1991, s.5-11

¹⁸⁵ <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf> (Erişim Tarihi: 15.12.2016)

NATO'nun 28 ülkesinin harita üzerinde konumları incelendiğinde Avrupa'dan Asya'ya önemli stratejik bölgeler üzerinde olduğu görülür. Üye ülkelerin jeopolitik konumları NATO'ya üstün bir güç imajı kazandırmıştır. Sahip olduğu bu avantajı ile her an herhangi bir olaya anında müdahale edebilecek bir konuma ulaşmıştır. Jeopolitik dağılım ve üsler dünyanın neresinden gelirse gelsin her hangi bir tehdide karşı anında nükleer başlık taşısın veya taşımazın füzelerle vurulamayacak hiçbir hedefin bulunmadığını gösterir. Yalnız bu avantaj beraberinde bir dezavantajı da ortaya çıkarmıştır. Sovyetlerin mirası üzerine kurulmuş Rusya NATO'nun genişlemesinden rahatsızlık duymuş kendine karşı bir tehdit olarak algılamıştır. Eski Varşova paktı ülkeleri ve parçaları Slovakya, Romanya, Litvanya, Letonya, Estonya, Polonya gibi ülkelerin NATO'ya katılması Rusya tarafından rahatsızlıkla karşılanmış bölgede gerginlikleri tırmanmıştır. Ayrıca Rusya için önemli bir üs olan Sivastopol limanı üzerine uygulanan politikalar ve Ukrayna'nın NATO üyelik düşüncesi Ukrayna krizini doğurmuştur.¹⁸⁶ Rusya'nın bu hareketi ile devletlerin güvenlikleri söz konusu olduğunda bir eşik değerinin olduğu ve refleks güç patlamasının ortaya çıkacağını göstermiştir. Ukrayna'nın kendi demokrasi ile karar vereceği bir iç meselesi olan üyelik meselesi diğer bir devlet tarafından tehdit algılaması sonucu müdahaleye uğrayabilmektedir. Bu olgu ile devletlerin tamamen güç, çıkar ve güvenlik üçgeni bağlamında davranışlarını sürdürdüğünü, demokrasinin insan haklarının yok sayılabileceği ve başka bir ülkenin iç meselelerine müdahale edilebileceği, ekonomik, askeri, siyasi stratejiler kullanarak güçsüz üzerinde hüküm verilebileceğini göstermiştir.

NATO AGİT ile işbirliğine giderek kıtanın güvenliğinin sağlanmasında AGİT üzerinden dolaylı politikalar izlemektedir. Bu sayede Rusya'nın endişelerinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. 2010 Lizbon zirvesinde üyelerin NATO'dan bağımsız milli sistemler geliştirmeleri ve nükleer silahları gönderme araçlarına karşı engelleyici adımlar atılması talep edilmiştir. Böylelikle üyeler kendi hava savunma sistemlerini NATO'ya entegre etmemekle serbest kalmıştır.¹⁸⁷ Bu sayede teknolojik

¹⁸⁶ <http://www.hurriyet.com.tr/rusya-parlamentosundan-ukraynaya-nato-uyarisi-9099731> (Erişim Tarihi: 17.12.2016)

¹⁸⁷ <https://tr.sputniknews.com/columnists/201502201014090667/> (Erişim tarihi: 17.12.2016)

gelişmenin önü açılmış, denge politikalarının etkin yürütülmesiyle daha güvenli bir ortam ortaya çıkmıştır.

NATO günümüzde Rusya ve herhangi bir devleti Soğuk savaş dönemindeki gibi bir nükleer tehdit olarak algılamamaktadır. Bu yüzden nükleer silahların sayılarının artırılmasını tercih etmemektedir. Bunun yanı sıra bilakis sınırlandırılmasını arzulamaktadır. NATO amaç olarak nükleer silahları değil gönderme ve önleme araçlarını geliştirmeye yönelik stratejiyi benimsemiştir.¹⁸⁸ Bu sayede tehdit unsuru değil caydırıcı bir unsur olduğunu yenilemiştir. B16 ve B61 bombaları atom silahlarının devasa boyutunu küçültürken etkisini arttırmış olan bir jet tarafından taşınabilecek boyutta akıllı füze ve radar sistemiyle hedefi bulan nükleer silahlardır.¹⁸⁹ Günümüzde caydırıcılığı yüksek ve son jenerasyon silahları arasında envanterde yerini almıştır.

1957 yılında Paris'te toplanan ilk zirve toplantısından günümüze 26 kez gerçekleşmiş toplantıların kararları arasında nükleer silah politikasında önemli değişiklik kararlarının alındığı 1991 Roma zirvesi dikkat çeker.¹⁹⁰ Bildirgede yer alan kararlarda Avrupa'daki nükleer gücün azaltılması, START anlaşmasının önemi, diplomasi ve şeffaflık konsepti üzerinde durulduğu görülür. Silahların azaltılmasının sebebi tehdit algılamalarının değişmesine bağlanırken kıtada başlıkların azaltılması karşılıklı güven istikrarına ve tehditlerin ortadan kalkmasına yol açacağı umulmuştur. O gün ki şartlar incelendiğinde Sovyetlerin giderek zayıfladığı ve 26 Aralık tarihinde ise yıkıldığı görülür. Bu bağlamda yıkıcı bir gücün yokluğunda devletlerin aşırı güçlenmeye gereksinim duymadığı var olan güçleriyle yetindiği barışı tercih ettikleri saptanmıştır. Öyle ki değişken devlet davranışlarının sadece askeri güç bağlamında incelenmesi de yanıltıcı olabilmektedir. NATO'nun böyle bir ortamda daha da güçlenmek ve rakibi ortadan kaldırma yönünde politikalar izlemeyişi devletlerin ticari işbirliği ve ekonomik güç elde etmek için barışa ihtiyaç duyduğunun kanıtıdır. Sovyetlerin çöküş ortamında dahi güçlü konumu, askeri gücün

¹⁸⁸ <http://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/nuclear-deterrence-alliance-21st-century-nato/TR/index.htm> (Erişim tarihi: 19.12.2016)

¹⁸⁹ <http://www.nytimes.com/2016/01/12/science/as-us-modernizes-nuclear-weapons-smaller-leaves-some-uneasy.html> (Erişim tarihi: 19.12.2016)

¹⁹⁰ http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50115.htm?selectedLocale=en (Erişim Tarihi: 19.12.2016)

nükleer silah gücü olarak ele alındığında en zayıf anlarda dahi caydırıcı bir güç, güvenliği sağlayan etkili bir faktör olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

Sovyetler Birliğinin yıkılması sonrası bağımsızlığını kazanan ülkelerde kalan soğuk savaş dönemine ait nükleer materyallerin saklanması imhası veya ne olacağı sorunları ile uluslararası sistem karşı karşıya kalmıştır. Bu doğrultuda Rusya ve NATO bu konuda işbirliği içinde yol haritaları çizmişlerdir. Örneğin Azerbaycan' da bulunan terk edilmiş sıvı balistik füze iticilerinin sivil halkın korunması amacıyla güvenli depolanmasında işbirliği yoluna gidildiği görülmektedir.¹⁹¹ Bu işbirliklerinin ardında her ne kadar idealizm ve insani düşünceler bulunmakla beraber öncelikli amaç güvenlik paradigmasıdır.

11 Eylül sonrası yaşanan felaketten sonra terör örgütlerinin nükleer kimyasal hammaddelere ulaşmasının önüne geçmek ve bu doğrultuda önlemler almak NATO'nun öncelikli hedeflere arasında yer almıştır. Bu bağlamda NATO'nun ABD isteği ile 5. maddenin işletilmesi ve tehdit algısının terör grupları üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir.

NATO'nun 1966 yılından beri değişen ortam koşullarına göre çizilen nükleer silah politikasını NPG'nin tavsiyesi üzerine belirlendiği görülür.¹⁹² Fransa'nın ise NPG' ye kendi isteği ile katılmamasının ana sebeplerinden birisinin kendi nükleer politikalarını uygulayarak Kıtada söz sahibi üstün bir güç olduğu izlenimi vererek ABD politikalarının Avrupa'da üstün olmasının önüne geçme düşüncesi bulunduğu söylenebilir.

NATO'nun Nükleer silah üstleri ve yerleri bilinmemekle beraber Belçika, Yunanistan, Almanya, İtalya, İngiltere ve Hollanda'da üslerinde var olduğu düşüncesi yaygın bir kanıdır.¹⁹³ NATO soğuk savaşın sona ermesi ile birlikte üslerindeki stratejik ve taktik nükleer silahları azalttığını ve sadece güvenlik amaçlı tutulduğunu Rusya'nın da katıldığı toplantılarda sıklıkla vurgulamıştır. NATO ya ait ittifakın elinde bulundurduğu silahlar ABD, İngiltere ve Fransa'nın envanteri olduğu

¹⁹¹Wolfgang P.W Spyra and Kay Winkelmann, *The Conversion of Liquid Rocket Fuels*, Kluwer Academic Publishers, Dordrecht, 2004, p:54

¹⁹² http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50069.htm (Erişim Tarihi:19.12.2016)

¹⁹³ Hans M. Kristensen, *U.S. Nuclear Weapons in Europe : A Review of Post-Cold War Policy*, Force Levels and War Planning, Natural Resources Defense Council, Washington, 2005, p.9

göz önünde bulundurulduğunda NATO'nun nükleer silah politikasında bu ülkelerin etkili olduğu görülür. NATO üyesi herhangi bir ülkenin NPT' yi imzalamış olsa dahi ülke topraklarındaki NATO üslerinde nükleer silah bulundurmasında herhangi bir sakınca görülmemiştir. Bu silahların ABD, İngiltere ve Fransa tarafından ittifakın barış ve güvenlik için kullanımına verildiği görülmüştür.

3.2.2. ABD'nin Nükleer Silah Politikası

Nükleer silahı ilk defa üreten ve bir savaşta kullanan bir ülke olan ABD'nin dünyada nükleer silah politikalar üzerinde etkin söz sahibi belirleyici bir devlet olduğu görülür. Nükleer gücü elde etmesi ile beraber hızlı bir ekonomik, askeri siyasal gelişmeye uğradığı, süper güç konumuna eriştiği görülmektedir. Nükleer silahları elde etmesi de göz önünde bulundurulduğunda bir dönem izalasyon politikalarını benimsemiş ABD'nin kendi kabuklarına artık hiç çekilmediği aksine emperyal politikalar izlediği görülür. Uluslararası politikaya yön verebilecek bir güce ulaşmasını bilim ve teknolojik gelişmeler önem vermesi ile daima rekabet ortamında bulunduğu düşmanlarına borçludur. Düşmandan gelebilecek bir tehlikeye karşı sürekli gelişim ve yenilenme ihtiyacı güvensizlik ortamında süper bir güce dönüşmesinde etkili olmuştur. Güvensizlik ortamında izlediği politikaların güç ve çıkar eksenli olduğu görülür.

Atom bombası sonrası rakiplerin korunma refleksi ile bu tür silahları üretebilir hale gelmeleri uluslararası sistemde güvensizliği ve tehlikeyi doğurmuştur. Dolayısıyla ABD'yi bu tür silahların politikasını değiştirmeye zorlamıştır. Bu gücün tehdit olarak değil ancak caydırıcı bir güç olarak kullanılabilceğinin farkına varılmasını sağlamıştır. Orantısız bir gücün kullanılması durumunda orantısız tehlikeler ve tehditlerle uğraşmak zorunda kalınacaktır. Çizilen her strateji mutlaka diplomatik haklı söylemlerle desteklenecek ve bu sayede nefret edilen istenmeyen imajdan uzaklaşarak barışı sağlayan büyük ağabey statüsüne eriştirecektir. Nitekim ABD artan terör eylemlerine karşı Obama liderliğinde imajını yeniden düzeltmeye çalışmıştır. Hiroşima ziyareti kapsamında G7 zirvesinde şu sözleri kullanmıştır.

"Hiroşima'ya atom bombası atılması, 20. yüzyıl tarihinin dönüm noktalarından biriydi. Hiroşima'ya gitme sebeplerimden biri, bizi bekleyen gerçek risklere bir kez daha dikkati çekmek. Ziyaretim, sadece 2. Dünya Savaşı'nın yol açtığı korkunç sonuçları ve dünyanın

dört bir yanında yaşamını yitiren masumları değil, aynı zamanda daha görevimizi tamamlamadığımızı hatırlatmak."¹⁹⁴

ABD nükleer silah politikasında tek başına politikalar üreten bir devlet görünümünden uzaklaşmayı tercih ederken daha çok NATO üzerinden stratejiler geliştirmeye çalışmaktadır. Rusya ile birlikte uzlaşmacı tavır sergilemektedir. Nükleer silahların terör gruplarının eline geçeceği endişesi ile bu silahların sınırlı azaltılması ve denetlenmesi öncelikli hedefleri arasındadır.

ABD başkanlarının değişmesiyle politikaların ve stratejilerin de değişiyormuş gibi görünmesine rağmen etkili olan faktör tamamen içinde bulunulan konjonktürden kaynaklanmaktadır. Örneğin Truman dönemindeki yüksek üstünlük ve muazzam güç anlayışı ile Kenedy dönemindeki esnek yanıt stratejilerinin Obama/ döneminde nükleersiz bir dünya anlayışına dönüşmesi tehdit algılarının değişmesinden kaynaklanmaktadır. Günümüzde Arap baharı ile başlayan iç savaşlar yeni tehditleri doğurmuştur. Mısır ve Suriye olayları sonrası Obama' nın nükleer politikaları konusunda tenkitler ortaya çıkmıştır.¹⁹⁵ ABD'nin düşmanlarına karşı taviz verdiği iddia edilmiştir. Buna karşın Obama ise Trump' ın nükleer silah konusunda bilgisi olmadığını nükleer silah konusunun hata kabul etmeyeceğini savunmuştur.¹⁹⁶ Ulusal ve küresel yayınlarda çıkan haberler ABD' de son zamanlarda Suriye konusunda fikir ayrılıklarının olduğu düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bu fikir ayrılıkları nükleer silah politikasını da etkilemektedir. ABD Savunma bakanlığı ALCM tarzı füzelerin günümüzde savunma konusunda yetersiz kalabileceği bunun yerine LSRO tarzı cruise füzelerine ihtiyaç duyulduğu belirtmesi, silah politikasında gidilen azalma eğiliminin tekrar artış yönünde ivme kazanacağı düşüncesini ortaya çıkarmıştır.¹⁹⁷ NATO da Rusya' ya karşı caydırıcı stratejiler üzerine çalışmış önemli bir isim olan orgeneral Breedlove uluslararası sorunların artacağı ve rekabet ortamında nükleer silahlara daha fazla gereksinim duyulacağına benzer düşüncelerini belirtmesi,

¹⁹⁴ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/obama-hirosimayi-ziyaret-etti> (Erişim tarihi: 09.12.2016)

¹⁹⁵ <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1330317-barack-obamaya-iran-elistirisi> (Erişim tarihi: 09.12.2016)

¹⁹⁶ http://www.nytimes.com/2016/04/02/world/middleeast/obama-nuclear-security-summit-iran.html?_r=1 (Erişim Tarihi:09.12.2016)

¹⁹⁷ <https://sputniknews.com/military/201607151042992592-us-new-nuclear-cruise-missile/> (Erişim tarihi: 09.12.2016)

nükleer silah politikasının silahlanma ve üstün vuruş gücü yönünde değişeceği endişelerini ortaya çıkarmıştır.¹⁹⁸

3.2.3. Rusya'nın Nükleer Silah Politikası

Rusya Federasyonunun nükleer silah politikasında Rosatom kurumunun etkin rolü olduğu görülmektedir. Rosatom gerek enerji üretim ve dağıtımını gerekse silah ve füze teknolojileri üzerinde teknolojik bilgi altyapısını sağlayan kurum Radyum Enstitüsü, Federal Atom Enerji Kurumu, Minatom gibi isim değişiklikleriyle yenilenerek misyonunu sürdürmeye devam etmektedir.¹⁹⁹

Sovyetlerin ilk nükleer silahı üretmesi Marksist ideolojiyi benimsemiş devletler içinde bir güven oluşumunu sağlamıştır. Bu bağlamda nükleer silah politikasının Sovyet ideolojinin yayılma politikasına da imkân tanıdığı görülür. Bu güç ideolojiyi benimsemiş devletlerarasında Rusya'nın lider konumunu arttırarak merkeze çekerken ABD' tarafından komünizmi engellemek amacıyla ilk yok edilecek hedef listesine taşınmasını sağlamıştır. İlk silahın üretiminden sonra etki gücü yüksek silah teknolojisi üzerine yapılan farklı çalışmalar ve yeni üretilen silahlarının ardı ardına denenmesi, nükleer silahların stratejik ve taktiksel yönü üzerine dış politika uzmanlarının uzun süre bu silahların nasıl kullanılacağı üzerine kararsız kaldıklarını ve Sovyet nükleer silah politikasının tam belirgin olmadığını gösterir. Bu belirsizliğin sebebi ise her iki devlet açısından da birbirlerinin bu silahlar üzerine hangi stratejiyi izleyeceği sorunsalı üzerinde yatan karmaşıklığıdır. Düşmanın topyekûn savaş ve sınırlı savaş stratejilerinden hangisini tercih edebileceği ve bu durumda nasıl davranılacağı cevap aranması gereken en büyük sorunsaldır. Görüldüğü üzere bu tür sorunsallar zaman içerisinde hem ABD'yi hem de bu günkü adıyla Rusya Federasyonunu caydırıcılık unsuruna iten en büyük etkidir.

Caydırıcılık politikasıyla silahların ve gönderim yöntemlerinde başlayan teknolojik yarış yüksek maliyetler ile ekonomik sıkıntıları doğurmaktaydı. Bu yarışta teknolojik olarak ilerleyen fakat ekonomik olarak çöken Sovyetler küçülmeyi şimdiki adıyla Rusya federasyonuna dönüşmeyi tercih etmiştir. Silahlanma yarışı Rusya

¹⁹⁸ <http://dailycaller.com/2016/09/26/new-cold-war-between-russia-us-put-nuclear-attacks-on-the-horizon/> (Erişim Tarihi: 09.12.2016)

¹⁹⁹ <http://www.rosatom.ru/about-nuclear-industry/history/> (Erişim Tarihi: 09.12.2016)

Federasyonun dünyanın en büyük atom cephaneliğine kavuşmasını sağlamıştır. Batıyla arasındaki ekonomik siyasi ve ideolojik farklılıklar çıkar sorunlarına aynı bakış açısıyla yaklaşmayı zorlaştırmakta ve problemlerin çözümünde askeri güç faktörünün sıklıkla gündeme gelmesini ortaya çıkarmaktadır. Soğuk savaş döneminden kalan rekabet ve ezeli düşman anlayışının tamamen ortadan kalkması için güven verici adımların planlı bir süre içinde atılması gerekmektedir. NATO'nun eski Varşova paktı ülkeleri ile genişlemesi ile birlikte Rusya Federasyonu çevrelenmiş ve yalnız hissetmektedir. Bu güven bunalımı durumunda Sovyetlerden kalma “Etkili çok sayıda silah daha fazla güven getirir.” fikrini halen benimsediği görülmektedir. Rus savaş öğretileri, kültürü, ekonomisi, sosyal ve siyasi yapısı asker ve devlet yöneticileri gibi karar vericilerin davranış karakteristiğini belirlemektedir. Rus askeri davranış karakteristiği göstermiştir ki tehdit algılamasının anlaşıldığı noktalarda Rusya'nın geri adım atması zor görünmektedir. Bu açıdan Rusya'nın geçmiş nükleer politikasını anlamak şu anda ve gelecekte de bu silahlar üzerindeki düşüncelerini anlamlandırmada yol gösterici olacaktır. Örneğin anti balistik füzelerin raf ömürlerinin dolması ve Sovyetler döneminde mali olumsuzluklar nedeniyle tamamlanamayan modernizasyon ihtiyacı Rusya'nın yeni nesil silah üretmesinin ardındaki sebeplerdir.

Sovyetlerin ilk silahı üretmeden önceki stratejisi BM'ye silahsızlanma başvurusu²⁰⁰ olarak görülebilir. Çünkü bu strateji ardında silah üretme amacıyla zaman kazanma, rakibin silah programını yavaşlatmasını sağlamak ve uluslar arası arenada barışı savunan haklı bir imaj oluşturma çabası yatmaktaydı. Sonraki yıllarda oluşturulan tüm stratejilerde rakibin hareket tarzı ve dengeleme unsuruna bağlı kalınarak silahsızlanma yönündeki antlaşmalar çerçevesinde ilerlendiği görülür. Bu sonuca varmayı sağlayan etkenlerin başında zarar görmeden artık rakibi yenmenin olasılığının neredeyse olmadığı anlayışının ortaya çıkmasında aranabilir. Topyekûn savaşın topyekûn yok oluş anlamına geleceğinin farkına varılması “stratejik yeterlilik konseptinin”²⁰¹ doğmasında ekili olduğu düşünülmektedir.

²⁰⁰ РАН В. Н. Михайлова, 2008, с.23

²⁰¹ Andrei Shoumikhin, “Nuclear Weapons In Russian Strategy And Doctrine”, Ed. Stephen J. Blank, *Russian Nuclear Weapons: Past, Present And Future*, Strategic Studies Institute Book, November 2011, p. 105

Genel anlamda Sovyetlerin “İlk vuruş, niceliksel üstünlük, karşı saldırı hedefleme, kombine silah operasyonları”²⁰² fikirlerini benimsediği görülür. Bunun yanı sıra “15 Haziran 1982 de Leonid Brezhnev tarafından BM Genel Kurulunda, ilk nükleer silah kullanan kişi olmayacaklarını”²⁰³ belirtmesi Sovyet döneminde nükleer silahların hegemonik emeller gütmeyen tamamen kendi güvenliklerini sağlayıcı bir faktör olarak ele alındığını gösterir. Sovyet diplomatların Rusya’ya miras bıraktığı politikalar arasında bu silahların stratejisinde kesinlikle rakipten geri kalınamayacağı, zor durumlarda caydırıcı unsur olarak ortaya sürülmesi gerektiği, deneme veya geçit törenlerinde gösteri yaparak rakipte korku uyandırılması, müzakerelerde ince hesaplarla aldatici veya zorlayıcı fikirler üretmesi ve son olarak dengenin oluşturulmasının gerekliliği gelir.

Rusya Federasyonunun Sovyetler sonrasında hızlı büyümesinde en büyük pay kuşkusuz güçlü lider imajıyla ortaya çıkan politikalarıyla halkı tarafından sevilen Viladamir Putin’dir. Putin ekonomik sorunları çözmesiyle halkın gözünde canlandırıcı bir lider olarak yerini aldı. İdeolojik boşluğu vatanseverlik ile doldururken askeri güçlenmenin gerekliliğini fark ederek füze teknolojisinin ömürlerinin uzatılması²⁰⁴ ve modernizasyon üzerine hızlı ilerlemelerin kaydedilmesini sağladı. Caydırıcılık fikri üzerine stratejiler geliştirirken nükleer silahların azaltılması anlaşmalarında da masaya oturmaktan kaçınmadı. Bu sayede Rusya’nın nükleer silahlara bakış açısını belirlemiş oldu.

Putin dönemi nükleer silah teknolojisi alanında yapılan yeniliklerin başında nükleer denizaltıların modernizasyonu ve yenilerinin üretimi,²⁰⁵ Topal-M geliştirimi ve yeni Bulava füzeleri gelir. Bunun yanı sıra etki gücü yüksek modernizasyonu planlanmakta ve bazıları ise START anlaşması kapsamında durdurulmaktadır.²⁰⁶ Nükleer silah stratejisini geliştirirken Sovyetler döneminde düşülen silahlanma yarışı uğruna ekonomik temellerini sarsıcı hareketlerden kaçınmaktadır. Genel olarak değerlendirildiğinde devletlerin elindeki bu tür silahların dökümlerinin hangi sayıda,

²⁰² a. g.e, p.106

²⁰³ a.g.e, p.106

²⁰⁴ a.g.e, p.114

²⁰⁵ Yeni yapılan denizaltıların kıtalar arası balistik füze taşıma sayısında da artış sağlandığı görülmektedir. <https://tr.sputniknews.com/rusya/201512211019791778-rusya-yeni-nukleer-guc-imparator--aleksandr-denizalti-/> (Erişim tarihi: 9.12.2016)

²⁰⁶ Povel Podvig, *Russian Strategic Nuclear Forces*, The MIT Press, Massachusetts, 2001, p.28

nerelerde olduğu, hangi etkilere sebep olacağını bilmesi olanaksızdır. Veriler ilim uzmanlarınca tahminleri yansıtmaktadır. Devletler realist bakış açısıyla rakiplerini caydırma amaçlı söylemler geliştirebileceği gibi gözdağı verme amacıyla tamamen gerçekleri de yansıtabilmektedir. Sonuç olarak Rusya Federasyonu Nükleer silahlardan karşılıklı kurtulmayı amaç edinirken güçlü konumunu sürdürmek için bu tür silahları etkin caydırıcı unsur olarak görmektedir.

3.2.4. Diğer Devletlerin Nükleer Silah Politikaları

3.2.4.1. Çin'in Nükleer Silah Politikası

Çin çok eskilere dayanan bir medeniyetin bilgi ve birikimlerini taşır. Askeri öğretileri ve stratejileri üzerine birçok eser yazılmış olan Çin, günümüzde de büyük bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip olan bu ülke, nüfus artış hızı ile de dikkatleri çekmektedir. Bu açıdan bakıldığında ekonomik, teknolojik, askeri ve siyasi bir güç oluşturma, bilgi ve artı değer üretme kapasitesi Çin'i, diğer ülkelerle rekabet edebilecek konuma getirmiştir. Otoriteler günümüzde hızlı yükselen bir güç olarak Çin'i, dünyanın çok kutuplu sisteme çevrilmesinde en önemli aday olarak görmektedirler.

Çinin nükleer teknoloji ile buluşma serüvenin 1953 yıllarına uzandığı görülür. Soğuk savaş döneminde gerçekleştirilen gizli ikili anlaşmalar kapsamında Çinin nükleer silah bilgisini SSCB'den elde etmiştir.²⁰⁷ Sovyetler ile yaşanan fikir ayrılıkları Çinin terk edilmişlik ve ideolojiye olan ihanet edilmişlik duygusu²⁰⁸ altında acilen bu programı tamamlaması gerektiği zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Nitekim 1964 yılında atom bombası denemesi ile bu silahları üretebilir olduğunu tüm dünyaya ilan etmiştir.²⁰⁹ 1967 yılına gelindiğinde yaptığı termonükleer silah testi Çinin yükselen bir güç olduğunun sinyallerini taşımaktaydı. Cox Raporu olarak bilinen Ocak 1999

²⁰⁷ <https://fas.org/nuke/guide/china/nuke/> (Erişim Tarihi: 10.12.2016)

²⁰⁸ A.Best, 2012, s. 392-395

²⁰⁹ http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18055.shtml (Erişim Tarihi: 10.12.2016)

komite raporunda Termonükleer silah bilgilerinin ABD'den çaldığı iddia edilmiştir.²¹⁰

Çinin askeri stratejik temelleri sürekli rekabet içinde bulunduğu komşularının tehditlerini savurmak ve güvenliğin sağlanması temeli üzerine kurulmuştur. Öğretilerinde bir hükümdarın ne zaman savaşacağı ve hangi durumlarda barışı tercih edeceği sıklıkla geçer. Sosyalist blok içinde merkez çevre siyaseti ile soğuk savaş dönemini geçirmiş olan Çinin, yeni oluşan sistemde giderek yalnızlaştığını fark etmesi, kendi kabuklarına çekilmesini sağlamıştır. Gücünü kendi iç dinamiklerine vererek eksiklerini tamamlamayı, mümkün olduğunca sistemden etkilenmeyerek büyümeyi tercih etmiştir. Bu anlayışı Mao öğretilerinde düşmanın silah üstünlüğü durumunda ne yapması gerektiğini belirten aşağıdaki sözlerde aramak doğru ve yerinde olacaktır. “O zaman, onunla ancak küçük parçalar halinde savaş ve ondan üstün olduğun yerelliklerde çatışmaya gir. Zafer kesin değilse asla çatışmaya girme.”²¹¹

Benimsediği ideolojinin yayılmasını ancak ekonomik ve askeri büyümeyle barış ortamında gerçekleşeceğini farkına varmıştır. Barış ve güven verici bir ortamda dünya ile iyi ilişkiler kurmuş ve bu sayede ürünlerinin girmediği yaklaşık hiçbir pazar bırakmamıştır. Büyük nüfus, ucuz iş gücünü ortaya çıkarmış bu sayede rekabet edilemez bir hal haline gelmiştir. Potansiyel beyin ve iş gücü askeri teknolojilerin hızlı gelişmesini sağlamıştır. “Öndeki ekip kitlelerin ihtiyaçları hakkında bilgi toplamalı ve yapılacak politikaları belirlemeli. Ardından da kitlelere geri dönüp bu adımların uygulanmasının etkilerini gözden geçirmeli.”²¹² Öğretisi ile dünyanın her yerine meslek veya turist olarak giden yurttaşları dünya ihtiyaçlarını tespit ederek bilgi toplamış bu bilgileri işleyerek güce dönüştürmüştür. Bu güç radar sistemlerinden füze teknolojisine kadar birçok silahı üretebilme yeteneğini doğurmuştur.

²¹⁰ Report of the Select Committee on U.S. National Security and Military/Commercial Concerns with the People's Republic of China, Overview, <http://www.house.gov/coxreport/pdf/overv.pdf> Erişim Tarihi: 10.12.2016

²¹¹ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/12/131225_mao_izlenim (Erişim Tarihi:10.12.2016)

²¹² http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/12/131225_mao_izlenim (Erişim Tarihi:11.12.2016)

Ticaret Ekonomisi verilerine göre Çin'in GSYİH Yıllık Büyüme Hızı 6,7 olduğu görülmektedir.²¹³ Bir devletin ne kadar büyük bir güç dahi olsa ekonomik verilerinin yıllara göre dalgalandığı ve artış eğiliminden aniden azalış eğilimine dönüştüğü rastlanan bir gerçekliktir. Bu bağlamda sistemde devletlerin güç kaybettikleri durumlarda yerini bir diğerinin doldurduğu ve bu sayede yeni bir güç dengesinin oluştuğu görülür. Bu yüzden realist pencereden bakıldığında Çinin ABD' ye en büyük rakip olarak görülmesi gerekir. Ekonomik siyasi ve askeri ilerleyişi dengelenemeyen bir gücün sistemde diğer çarkların işleyişini bozarak çıkar çatışmasına ve dolayısıyla çatışmalara yol açacağı öngörülür. Bu yüzden ABD Çini rakip olarak görmekte ve hızlı büyümesinden kaygı duymaktadır.²¹⁴

Çıkar ve rekabetin hüküm sürdüğü güvenlik temelli sistemin karmaşık yapısında Çin rakipleri tarafından bir tehdit olarak görülmektedir. Tehdit algısı oluşmasının sebepleri arasında ekonomik büyümesi ve askeri güç kapasitesi gelmektedir. Çin askeri sayısı açısından en büyük ordular arasında yer alırken silah teknolojisinde gerçekleştirdiği modernizasyon ve yeni üretim silahları dikkati çekmektedir. Özellikle nükleer denizaltısının modernizasyonun yapılması sonucunda daha uzun mesafelerde seyahat edebilmesi ve nükleer balistik füzeler ile donatılmış olması Çin tehdit algısı tespitini destekleyen etkin bir örnektir.²¹⁵ Askeri güç düzenini ve sayılarını tehdit – güvenlik bağlamında dengelediği görülmektedir. 1990 yıllarında sınır anlaşmazlıklarını çözmesi ile sınırdaki birliklerinin sayısının azaltılmasını sağlamıştır.²¹⁶ Bu sayede komşularına karşı bir tehdit oluşturmadığı izlenimi vererek gücünü farklı alanlara yansıtabilmiştir. Böylelikle potansiyelini hava ve deniz kuvvetlerindeki eksikliklerin giderilmesine aktarmıştır. Askeri doktrinde yapılan bu strateji değişikliği hava savunma taarruz gücünün gelişmesini sağlamıştır. Hava stratejisi meyvelerini 1990 yılları sonrası DF-21, DF-31 ve Dongfeng 41 füzeleri

²¹³ <http://www.tradingeconomics.com/china/gdp-growth-annual/forecast> (Erişim Tarihi: 11.12.2016)

²¹⁴ Çinin sınırları dışında Cubiti'de üs kurması bölgede çıkar çatışmalarını doğurmuştur. Obak Limanı üzerinden ekonomik rekabet bölgede iki gücü karşı karşıya getirmiştir. <http://www.sabah.com.tr/dunya/2015/08/26/abd-ve-cin-cibutide-karsi-karsiya> (Erişim Tarihi:11.12.2016)

²¹⁵ Çinin silah teknolojileri üzerine ayrıntılı araştırma için, 094 Projesi ile JL – 2 projesi araştırılmalıdır. Okyanusta Çin ve ABD deniz altılarının karşılaştırıldığı üstünlük teknolojisini içeren bir haber için bakınız. https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2014_02_11/Chin-nukleer-denizaltilari/ (Erişim Tarihi:11.12.2016)

²¹⁶ Tilman Pradt, *China's New Foreign Policy: Military Modernisation, Multilateralism And The China Threat*, Palgrave Macmillian, Berlin, 2016, p.20

olarak göstermiştir.²¹⁷ Çin öğretilerinde gizli olan düşmanından zayıfsan sessiz yürüyeceksin ve güçlenene kadar sakın olacaksın anlamına benzer düşünceleri benimsediği görülür. Komşularıyla yaptığı işbirlikleri ve diplomatik uzlaşma onun arka planda realizm çizgisinden yürümeye devam ettiğini gösterir. Çünkü işbirliği²¹⁸ ve uzlaşma sayesinde potansiyelini gücünü arttıracak eylemlere dönüştürmüş, güven ortamında teknoloji ve bilgi transferi elde etmiştir. Uzay teknolojisinde yeni üretilen kuantum bilgi aktarım sistemli uydu ile askeri sistemlerinin ve hava savunmasının desteklenmesini sağlamıştır.²¹⁹

Bölgede yürüttüğü siyasi politikalar Güney Asya'da nükleer silahların yayılmasını sağlamıştır. ABD ile tarihten gelen hasımlık duygusu İran'a karşı siyasi yakınlaşmayı doğurmuştur. İran'ı ABD'ye karşı bir tampon olarak düşünen Çin, nükleer enerji transferi adı altında İran'ın uranyum zenginleştirme teknolojisine ulaşmasını arzulamaktadır.²²⁰ Bu stratejisi ile bölgesel dengelerin değişmesi²²¹ sistemde Çine geçit açmakta, ticari siyasi ve askeri güçlenmeyi getirmektedir. Aynı stratejiyi Pakistan üzerinden de uygulamaya çalıştığı görülmektedir. Hindistan ile arasındaki sınır sorunları başta olmak üzere rekabet ve güvenlik endişesi, Pakistan'ın güçlendirilmesi sayesinde rakibin frenleneceği algısını oluşturmuştur. Hindistan'ın bölgede orta ölçekli bir konumu kabul etmeyerek Hint Okyanusunda üstünlük kurma düşüncesi Çin'i kaygılandırmaktadır. Bu bağlamda düşmanın düşmanını silahlandırmak Çinin realist politikasıdır. Deniz ulaşımı ve liman güvenliği var olan ekonomik durumunun sürdürülmesi için büyük önem teşkil etmektedir. Bunun sağlanması için askeri gücün devamının sağlanması zorunluluktur. Pakistan ile siyasi yakınlaşmak Çine aynı zamanda bir çıkış koridoru da oluşturmaktadır.²²² Bu bağlamda nükleer silah ve füze teknolojisi transferi²²³ askeri yakınlaşmanın yanında siyasi ekonomik birliktelikleri de getirmektedir. Uluslararası sistemde karşılıklı kazanma politikası barışın ve dengenin uzun vadeli olmasında etkin rol oynamaktadır. Yalnız politik eylemlerin hassas çizgi üzerinden sapması dengeyi bozmakta ve tehdit algısının güçlenerek bir çatışma ortamına sürüklenmesine neden olmaktadır. Stratejik hesaplarda düzgün kurgulanmayan askeri ihaleler tehdit algısını güçlendirmekte, uluslararası arenada ekonomik siyasi yaptırımlara maruz

²¹⁷ a.g.e., s.23

²¹⁸ Asya-Pasifik Uzay İşbirliği Organizasyonu (APSCO) ile üye ülkeler arasında teknolojik kazanımlar elde edilmektedir. Bakınız. <http://www.apsco.int/> (Erişim Tarihi: 11.12.2016)

²¹⁹ <http://www.bbc.com/turkce/haberler-37098653> (Erişim Tarihi:11.12.2016)

²²⁰ <http://www.milliyet.com.tr/iran-cin-arasinda-nukleer-dunya-2356361/> (Erişim Tarihi: 11.12.2016)

²²¹ Mao öğretisinde yer alan basitten uzak durmak ve insanlardaki karmaşıklığı arayarak bu durumdan çıkar elde etme duygusunun Çinin siyasi politikalarına yansıdığı görülmektedir.

²²² <https://tr.sputniknews.com/analiz/201608251024561046-cin-pakistan-ortadogu/> (Erişim Tarihi: 11.12.2016)

²²³ <http://www.nytimes.com/1992/01/31/world/china-said-to-sell-parts-for-missiles.html> (Erişim Tarihi: 11.12.2016)

bırakmaktadır. Sonuçta diplomatik girişimler veya ihalenin iptali²²⁴ ile yeniden denge kurulmaya çalışılmaktadır. Bu bağlamda sistemde gücün akışının tamamen idealizmden uzak, alanda en realist söz sahibi olanın yönüne doğru kaydığı görülmektedir.

Çin'in önemli stratejik ortakları arasında İran ve Pakistan'ın yanı sıra DPRK'nin de yer aldığı görülür. ABD'nin enerjisini DPRK üzerinde harcaması hedeflenmektedir. Özellikle füze yedek parçalarının temin edilmesi ve mühendislere verilen eğitim²²⁵ DPRK'nin kendi nükleer silahını üretmesinde etkili olmuştur. Yalnız DPRK eski lideri Kim Jong İl'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu Kim Jong-Un, Çin ile ilişkilerini iyi tutamamış ve uluslar arası sistemde tehditkâr davranışları Çini bu ülke ile ilişkileri yeniden gözden geçirmeye itmiştir.²²⁶

Genel olarak değerlendirildiğinde Çin Nükleer doktrinin düşmanlarını caydırma, ulusal güvenliğin sağlanması ve ekonomik çıkarların korunması ekseninde nükleer bilginin geliştirilmesini içerir. Bölgede rakiplerinin düşmanlarını kendi eksenine çekme çabası ve onların kullanılması öncelikli stratejiler arasındadır. Hiçbir zaman ilk nükleer silah kullanan bir ülke olmayacağını sadece karşılık verilebileceğinin defalarca tekrarlaması, bölgede tehdit unsuru olmayacağı güvenliğe yönelik politikalar geliştirdiği izlenimini vermek istemesinden kaynaklanmaktadır.

3.2.4.2. Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Politikası

Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti(DPRK), bilinen adı ile Kuzey Kore'nin isminde yer aldığı gibi demokratik bir ülke olup olmadığı tartışma konusudur. Özellikle yeni lideri Kim Jong-Un'un bir bakanını uçak savar ile idam²²⁷ ettirdiği, eniştesini köpeklere yedirttiğine²²⁸ yönelik haberler, bu ülkede insan haklarının olmadığı düşüncesini doğurmaktadır. Yalnız yapılan haberlerin birkaç kaynak tarafından doğrulanamayışı, aralarında sorun olan Güney Kore tarafından duyurulması haberlerin güvenilirliği konusunda kuşku uyandırmaktadır. Bazı yayın organları üzerinden bilinçli bir karalama kampanyasının servis ediliyor olma olasılığı da yaklaşımın diğer bir yönüdür. Yalnız DPRK'nın dış dünya ile bağlarını kesmesi,

²²⁴Çin'den almayı planladığımız uzun menzilli füze sisteminin iptal edilmesinin ardında birçok nedenin yanı sıra bölgedeki ekonomik rekabet ve hassas dengenin korunması gelmektedir. <http://www.ntv.com.tr/dunya/turkiye-cin-fuze-ihalesini-iptal-etti,cy4Mkmgf0mpNMAzRG95xw> (Erişim Tarihi: 11.12.2016)

²²⁵ Richard D. Fisher, *China's Military Modernization*, Praeger Security International, Westport, 2008, p.51

²²⁶ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/04/130410_cin_kuzey_kore (Erişim Tarihi: 11.12.2016)

²²⁷ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/05/150512_kuzey_kore_infaz (Erişim Tarihi: 11.12.2016)

²²⁸ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/01/140104_kuzey_kore_infaz (Erişim Tarihi: 11.12.2016)

tehditkâr tutumları, halkın yaşayış analizleri bu ülkedeki insan hakları ihlallerine ve diktatör bir yönetim ile yönetildiğine dair güçlü veriler taşımaktadır.²²⁹ Ülkenin yönetim şekli, ideolojik yapısı ve insanların sosyal yaşam düzeylerinin bütünü üzerinde yapılacak bir analiz devletin silah politikasındaki perspektifini yansıtacaktır. Günümüzde sistemdeki en büyük tehdit unsuru ve kapalı bir kutu olarak görülen DPRK, kaygı ile izlenmektedir. Alan uzmanları bu ülkeye, toplu bir yok oluşu başlatabilecek domino etkisine sahip tahmin edilemez bir güç olarak bakmaktadırlar.

Sosyalist ideolojiye çok sıkı temeller ile bağlı olan ülkenin birçok zorluklara rağmen bütünleşmiş yapısı tek vücut görünüşü analizin ilk irdelemesi gereken bölümdür. Küreselleşen dünyada; Avrupa, Rusya ve hatta Çin gibi sosyalist düşüncüyü benimsemiş birçok ülkede bu fikirlerden vazgeçmek veya kültürel ve ideolojik değişimler yaşanmaktayken DPRK'da bu değişimlerin olmamış olması dikkat çekicidir. Tehdit unsuru olarak görülen bu ülke üzerinde yumuşak güç unsurunun internet, televizyon gibi çeşitli araçlar üzerinden neden başarılı olamadığı veya bu ülkenin sisteme uyum sağlaması üzerine uygulanan politikalar çerçevesinde neden kalıplarından çıkarılmadığı çok iyi araştırılması gereken bir konudur. Öncelikli olarak ülkenin liderleri çevresinde çok sıkı kenetlendiği görülmektedir. Öyle ki benimsedikleri sosyalist ideolojinin halk tarafından sadece lider tabanlı ve devletin öğretileri olarak ele alındığında diğer ideolojik yaklaşımlardan etkilenmedikleri ve bu sayede yapılanması koruyabildikleri düşünülmektedir.²³⁰

Liderin yönetim anlayışında ideolojiden taviz vermeme ve hataların affedilmemesi gelmektedir. Diğer bir etken ise halkın dış dünya ile bağlarının kesilmesi, devletin her türlü yayın iletişim ve medyayı denetimi altında tutmuş olması gelmektedir. Çeşitli unsurlardan gelebilecek askeri ekonomik ve hatta ürün sokulması yönünde tehditlere karşı giriş çıkışların ve gümrüğün çok sıkı denetleniyor olması alınan önlemler arasında gelmektedir. Halkın yaşayış şartlarının bir düzen içerisinde planlı olmayı gerektirmesi, insanların olaylara bir perspektiften yaklaştığını doğurmaktadır.

²²⁹ 17 Aralık 2011 tarihinde kalp krizi sonucu yaşamını yitiren Kim Jong İl için 12 günlük ulusal yas ilan edilmesi insanların üzüntülerini gösteren yayınların devlet televizyonundan uzun süreler gösterilmesi dikkat çekicidir. Görüntüler için bakınız, <https://www.youtube.com/watch?v=s4Dyo4gJhYE> (Erişim Tarihi: 12.12.2016)

²³⁰ Rüdiger Frank, "Socialist Neoconservatism and North Korean Foreign Policy", Ed.: Kyung-Ae Park, *New Challenges of North Korean Foreign Policy*, Palgrave Macmillan, New York, 2010, p.9

Belli zaman aralıkları ile yapılan etkinliklerde ulusal ve ideolojik göndermeler halkın içindeki bağlılığın canlı kalmasını sağlamaktadır. Ancak bu şekilde yalıtımın canlı tutularak delinmeyeceği düşünülebilir. Bu ülke ile ilgili eldeki verilerin kısıtlı olması sadece sorun-analiz yaklaşımı ile değerlendirmeler yapmayı zorunlu kılmaktadır. Özellikle eldeki kısıtlı veriler bu analizleri doğrular niteliktedir. GitHub isimli internet sitesinin transferler üzerinden tesadüf üzeri elde ettiğini beyan ederek yayınladığı DNS'ler²³¹ incelendiğinde bazı sayfalara dış ortamdan ulaşılamadığı ve tamamen ideolojik yayınları kapsadığı, içeriye ve dışarıya karşı olumlu bir izlenim vermeye çalışıldığı görülmektedir.

Soğuk savaş yıllarından günümüze sürekli veya dolaylı yaptırımlar bu ülkedeki halkın gıda sıkıntısı çekmesinde etkili olmuştur. Ekonomik sıkıntılar devletin bütçenin çoğunu uyguladığı güvenlik temelli nükleer silah teknolojisine yansıtması halkın ekonomik krizlerle boğuşmasına sebep olmaktadır. Ülkenin en büyük müttefiki Çin ile yaptığı ticaret ve ekonomik yardımlar devlet sisteminin ayakta kalmasında etkili rol oynamaktadır. Liderlerinin içinde bulunulan güvenlik tehdidi durumundan ve ekonomik baskılardan kurtulma çaresini nükleer silahlarda araması ülkenin nükleer stratejisi olarak görülmektedir. Ülke liderlerinin değişmesine göre nükleer politikada da inişlerin çıkışların olduğu görülmektedir. Lider temelli bu nükleer strateji düşmanlarına karşı kısa vadede koruma şemsiyesi altına alırken uzun vadede ekonomik baskıların daha da arttırılmasını gerektirmektedir. Aynı zamanda tüm sistemin gözünde acil terbiye edilmesi gereken kontrolsüz bir güç olarak görülmesini sağlamaktadır. DPRK'nin nükleer stratejileri arasında bu silahlar üzerinden ekonomik kazanç elde etme düşüncesinin yer aldığı da görülmektedir. Nitekim 22 Nisan 1996 da Berlin'deki görüşmelerde “kayıp satış tazminatı talebi”²³² bu tespiti doğrular niteliktedir. 1997 yılından sonraki görüşmelerde ekonomik yaptırımların hafiflemesi yönünde tavizlerin ABD tarafından kabul edilebileceği konuşulmuştur.²³³ Bu bağlamda DPRK için bir çıkış kapısı aralamak dünya güvenliği için atılması gereken bir adımdır. Çünkü bu ülkenin ekonomik veya askeri baskı altında çaresizlikle kurtuluşu savaşta aramasının önüne geçilmelidir. Doğanın

²³¹ DNS'ler için bakınız, <https://github.com/mandatoryprogrammer/NorthKoreaDNSLeak> (Erişim Tarihi: 12.12.2016)

²³² Tim Beal, *North Korea: The Struggle Against American Power*, Pluto Pres, London,2005,p. 257

²³³ a.g.e., s. 258

kanunlarından biri olan varlığın sürdürülmesi için tüm yolları denemesi duygusu devletler içinde geçerlidir. Bu doğrultuda realizm teorisinin sistemi açıklayıcı unsurlarından biri olan insan doğasının neler yapabileceği unutulmamalıdır. Varlık ve yokluk arasında kalmış diktatör eğilimli bir insan doğası beraberinde toplu yok oluşları getirebilir. Bu doğrultuda sert yaptırımlar ve iyi planlanmamış askeri güç etkisi sistemde ani dalgalanmaya yol açacağı kesindir. Bu bağlamda ABD'nin bu ülkeye müdahalede etmeyişi uluslar arası arenada çözüm yolu araması etkili bir politikadır.

Çin uyguladığı strateji ile hem müttefik kazanırken hem de verdiği ekonomik destekler ile de ülkesine karşı her şeyi göze almış mülteci akının önüne geçmeyi hedeflemektedir.²³⁴ DPRK Çin'in kendisini uluslararası arenada politik açıdan destek olduğunu farkındadır. Yalnız nükleer silah konusunda yeterli desteği alamadığı ve yalnız kalma endişesi içinde füze geliştirme teknolojisine hız kazandırdığı anlaşılmaktadır.²³⁵ Bu ülkenin stratejisi “krizi tırmandırmayı, masada pazarlık yapmayı, anlaşma sonrasında ise sözünü tutmama”²³⁶ safhalarını içeren bir kısır döngü içerisinde gerçekleşmektedir. Bu sayede askeri güçlenme için zaman kazanma ve bir süre ekonomik ferahlamayı elde etmeye çalışmaktadır. BM Güvenlik Konseyinin ceza mekanizmaları bu ülkenin attığı tehlikeli davranışlara karşı kayıtsız kalmamış caydırıcı unsurları kullanmaya çalışmıştır. DPRK üzerindeki suçlamalar NPT'yi imzalamasına karşın Nükleer silah politikası geliştirmesi, sonrasında NPT' den anlaşmalara aykırı bir şekilde çekilme işlemlerini başlatması ve askıya alması, nükleer silahların yayılmasına yönelik eylemlerde bulunma, yer altında ve atmosferde nükleer denemeler yapma eylemleri gelir. Cezai yaptırımların başında ekonomik ambargo gelmektedir. Çin ve Rusya'nın bu ülkeye karşı ideolojik ve dostane yaklaşımları ve veto etme yetkileri bu ülke üzerinde tam bir caydırıcı uygulamaları geliştirilmesine engel olmaktadır. DPRK'nın Rusya'ya olan finansal borcu Rusya'nın bu ülke üzerinde caydırıcı bir rolü olabileceğini dolayısıyla silah

²³⁴ a.g.e., p. 97

²³⁵ Çin'in Cumhurbaşkanı Şi Cinping, Bölgeyi kargaşaya kimsenin sürüklememesi gerektiğini belirten açıklaması son zamanlardaki Kuzey Kore politikalarından rahatsız olduğunu göstermiştir. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/04/130410_cin_kuzey_kore (Erişim Tarihi: 12.12.2016)

²³⁶ Morse Tan, *North Korea International Law And The Dual Crises Rightlessness In A Nuclear State*, Routledge, New York, 2015, p.210

politikasından vazgeçirebileceğini düşündürmektedir.²³⁷ ABD ise olayları tırmandırmaktansa ekonomik yaptırımlarla güçsüz düşürerek ve diplomasi ile bu ülkenin vazgeçmesini hedeflemektedir.

DPRK' nın askeri düşüncesinin temelinde liderleri etrafında rejimlerinin devamını korumak ve yeterince güçlenildiğinde adayı kendi bayrak ve ideolojileri altında birleştirmek yatar. Bu hedeflerin ulaşılabilmesi için ise nükleer alanda güçlü bir altyapının oluşması gerekmektedir. Bu doğrultuda Sovyetler Birliğinden elde edilmiş füze teknolojisinin, Çin Pakistan, Ukrayna üzerinden elde edilen bilgiler ve teknoloji alımının geliştirilerek bu günkü konumuna erişilmesi görülmektedir.²³⁸ 1998 yılında Japonya üzerinden okyanusa ulaşan füzeler bölgede gerilimleri tırmandırırken bu ülkenin nükleer silah programının denetlenmesi gerektiğini vurgulamıştır.²³⁹ Baskıların artması sonucunda ertesi yıl füze denemelerini askıya aldığı söylemesine karşın silahlanma politikasında köklü bir değişikliğe gitmemiştir. Sonraki denemelerin ise her ne kadar başarıyla sonuçlanmamış da olsa nükleer alanda hızlı yol aldıkları söylenebilir. Çünkü her başarısızlık hata payının azalmasına neden olurken bilgi birikiminin artmasına neden olmaktadır. Bu yüzden nükleer büyük güçlerin kapasitesine ulaşmaya en yakın aday DPRK olarak görülmektedir. DPRK' nın nükleer silah ürettiğine yönelik ilk bulguların 2002 yılında tesisin ziyareti sırasında ABD heyetinin açıkladığı raporda görülür. Raporda yer alan bilgilere göre uranyum zenginleştirilecek bir programa dâhil bulguların yer aldığı ifade edilmektedir.²⁴⁰ DPRK nükleer silahı olduğunu ve denemelerin gerçekleştirdiğini gizlemeyen politikasını açıktan yürüten bir ülkedir. Denemelerin gerçekleştiği tarihlerde bölgedeki sismik veriler²⁴¹ bunu kanıtlar niteliktedir. Yalnız bu ülkenin elindeki silahların kapasitesi ve sayısı tahminlere dayalıdır. Bu ülke ile yapılan müzakerelerin ise tamamen çelişkiler ile dolu olduğu görülür. Kimi zaman tesisleri IAEK ve denetçilere açarken bir süre sonra ise anlaşmalara uymadığı görülmüştür.

²³⁷ a.g.e., p. 213

²³⁸ Andrew Scobell and John M. Sanford, North Korea's Military Threat:Pyongyang's conventional Forces,Weapons of Mass Destruction,And Ballistic Missiles , April 2007 P.113 Electronic Data: <http://www.StrategicStudiesInstitute.army.mil/> (Erişim Tarihi: 12.12.2016)

²³⁹ http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/06/060621_us_nkorea.shtml (Erişim Tarihi:12.12.2016)

²⁴⁰ <https://www.iaea.org/newscenter/focus/dprk/chronology-of-key-events> (Erişim Tarihi: 13.12.2016)

²⁴¹ <http://www.milliyet.com.tr/kuzey-kore-nin-nukleer-testi-5-3-dunya-2308665/> (Erişim Tarihi:13.12.2016)

Genel politikası geleceği planlamamış çelişkiler ve tehlikeler ile dolu eylemler bütünü olarak görülmektedir.

3.2.4.3. İran'ın Nükleer Silah Politikası

NPT' yi imzalamış olmasına rağmen nükleer silaha sahip olduğunu veya üretme aşamasında bulunduğunu kabul etmeyen İran, Irak'ın yeniden yapılandırılmasından bu yana bölgede kendini güvende hissetmemektedir. Bölgede gerek mezhepsel fikir ayrılıkları gerek ise etnik çatışmalar İran'ın güvenliğini etkilemektedir. Diğer yandan ABD ve İsrail'den gelebilecek bir tehdide karşı güvenliğin nükleer silahlarda aranması İran'ın realist güç odaklı bir yolda ilerlemesini zorunlu kılmıştır. İran İslam devrimi öncesinde dönemin yöneticileri ile ABD arasındaki ilişkilerin iyi olması ve batı yönlü politikaların izlenmesi 1967 yılında nükleer araştırma reaktörünün kurulmasında etkin rol oynadığı görülür. 1974 Yılında Pehlevi'nin İran'ın öncesinde NPT' yi imzalamış olmasına rağmen “nükleer silaha sahip olacağı”²⁴² yönünde açıklaması ABD'nin bölgede güdümündeki bir devlet olarak İran hakkında planlamalar yaptığını gösterir. Bu amaçla bu teknolojiye İran'ın sahip olmasına izin vermiştir. İslam devriminin gerçekleşmesinin ana sebepleri arasında petrolün millileşmesinde karşılaşılan sorunlar, ülkedeki yabancıların ülke kaynaklarının büyük çoğunluğunu tükettiği²⁴³ ve yönetimin ülkenin değerlerini yitirdiği anlayışı gelir. Devrim sonrası ise bölgedeki batılı şirketlerin yatırımlarını durdurması nükleer alanda ABD ve Batıdan uzaklaşmasını Çin ve Rusya'ya yönelmesini zorunlu hale getirmiştir. Rusya ile olan sıcak temaslar ABD'nin İran nükleer silah üretiyor iddiasını beraberinde getirmiştir. Bu iddiaların İran'ın Buşehr reaktörü için Rusya ile anlaşması sonrasında bir yıl sonra ortaya çıkması dikkat çekicidir. 2003 yılında BM denetçilerinin zenginleştirilmiş uranyumun izine rastlamaları, Natanz şehrindeki yer altı nükleer tesisi ve Araktaki ağır su reaktörü planlanmasına dair kuşkular İran'ın nükleer silah üretmeye çabaladığına dair endişeleri arttırmıştır.²⁴⁴ İran'ın ise ağır su

²⁴² <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201504031014797570/> (Erişim Tarihi: 14.12.2016)

²⁴³ 31.12.1974 tarihli Milliyet gazetesinin “İran'ın yardım ettiği ülkeler” isimli çizilen harita ülkenin verdiği hibeleri ve dönemin uluslararası ilişkilerdeki güç mücadelesi içindeki pazarlıkları gösterir. İngiltere, ABD ve Fransa'ya (şirketlere) verilen yardımlar dönemin nükleer enerji için bu devletlere bağımlı kaldığını yansıtmaktadır.

²⁴⁴ IAEA'nın 6 Haziran 2003 tarihindeki İran'daki nükleer korumaya ilişkin raporu için bakınız, <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2003-40.pdf> (Erişim Tarihi: 14.12.2016)

reaktörlerinin NPT Anlaşması kapsamında olmadığını²⁴⁵ ve silah iddiaları yalanlaması bu ülkeye olan ambargoların artmasını sağlamıştır. İran'ın bu tür tehlikeli girişimlerine rağmen hiçbir zaman IAEA ile ilişkileri bırakmadığı diplomasiden vazgeçmediği görülür. İran Cumhurbaşkanı Rouhani “Bushehr atom santrali, İran'ın barışçıl amaçlar için nükleer enerjiden elektrik üretmeye çalıştığı gerçeğini yansıtan bir örnektir.”²⁴⁶ İfadesini kullanmıştır.

İranlı yöneticilerin demeçlerinde sürekli enerji amaçlı politikalar izlediğini ve diplomasiden yana olduklarını vurguladıkları görülür. Fakat bu diplomasi çerçevesinde reaktör sayısının artması, uygulanan ambargonun nükleer politikasının değişiminde etkili olamayışı çözüm için teorik açıdan olayların tekrar ele alınmasını gerektirir. Anarşik uluslararası sistemin doğası gereği hiçbir devletin bir diğerine ihtiyaç duymadan varlığını sürdürmesi zordur. Çünkü kaynakların yeryüzüne farklı dağılması devletlerin birbiri ile ilişkiler geliştirmesini zorunlu kılar. Sistemin anarşik yapısı güven kaygısı oluşturur. Güvensizlik ortamında yaşayan bir devletin endişeleri devlet organizmasında silahlanma tutkusunu ortaya çıkarır. Silahlara ulaşma tutkusunun önüne geçilmesi ancak ihtiyacı doğuran etmenlerin ortadan kaldırılması ve fayda zarar oranında zarar payının arttırılmasıyla mümkün olacaktır.

İran'ın tamamen enerji amaçlı faaliyetlerini sürdürdüğü açıklamasından yola çıkılarak bu ülkeye denetlenme koşulu ile zenginleştirilmiş uranyum verilmesi veya alternatif enerji kaynaklarına yönelmesi²⁴⁷ amaçlı teknoloji yardımının yapılması veya proje transferi etkili olacaktır. Ayrıca Türkiye, Brezilya ve İran arasında yapılan uranyum değişim anlaşmasının öneminin Batı tarafından anlaşılması uluslararası sistemin güvenliği açısından kayıp niteliğindedir. Çünkü bu anlaşma çerçevesinde İran uranyumu zenginleştirmeye gerek duymayacak verilen numunenin sadece reaktör uyumlu kullanılmasının denetimi gerçekleştirilmiş olacaktır. Ayrıca İran'ın eylemlerinin ardına sığındığı enerji bahanesinin önüne geçilecektir.

²⁴⁵ <https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2003-40.pdf> (Erişim tarihi:14.12.2016)

²⁴⁶ <http://president.ir/en/83831> (Erişim Tarihi: 14.12.2016)

²⁴⁷ Rüzgar enerjisi veya doğalgaz kaynaklı termik santralleri ülkenin doğal yapısına uygun olduğu düşünülmektedir. Ayrıca ülkenin enerji istatistiği için bakınız, <http://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/cnpp2009/countryprofiles/Iran/Iran2008.htm> (Erişim Tarihi: 14.12.2016)

Barış için atılan enerji politikalarının yanı sıra Suudi Arabistan-İran, İsrail- İran gerginliklerinin önüne geçilerek yapılacak güven verici anlaşmalar bölgede Nükleer silah edinme arayışının önüne geçecektir. Aksi takdirde realizm teorisinin yapısı gereği güvenlik bunalımında nükleer güç arayışları devam edecektir. Bu bağlamda her ne kadar ABD başkanı Obama'nın ülkesinde bazı uzmanlar tarafından eleştirilmesine neden olan İran ile diplomatik ilişkilerin kurulması stratejisi, İran'ın nükleer politikasının değişmesinde etkili olduğu görülmektedir.²⁴⁸ İran'ın batı tarafından İslami radikal bir devlet olarak görülmesi ve teröre destek veriyor algısı negatif bir imaj oluşturmaktadır. 11 eylül sonrası ülkede El-Kaide şüphesiyle bir grubun tutuklanması batıya karşı olumlu bir profil çizmesinde etkili olmuştur.²⁴⁹ Ruohani' nin Kuzey Kore büyükelçisi ile yaptığı konuşmada "Dünya sorunları savaş veya şiddetlendirici farklılıklar ve gerginlik ile çözülemez"²⁵⁰ ifadesi İran'ın küresel bir nükleer gerginlik istemediğini göstermektedir.

Genel olarak İran'ın bir nükleer silaha sahip olduğu bilinmemektedir. Nükleer silah üretme tutkusunun olduğu bilinmekte ve bazı delillere²⁵¹ rastlanmaktadır. Realizmin güç ilkesi gereği, İsrail ve ABD gibi devletlerin tehdit olarak algılandığı sürece hasım devletlerin silah potansiyeline ulaşma çabasının etkisini kaybetmeyeceği düşünülmektedir. İran'ın bilimsel teknolojik araştırmalarının yürütüldüğü ve denetlendiği kurum İran Atom Enerji Organizasyonunun (AEOI) Atom enerji yasasına göre görevlerini yürüttüğü bilinmektedir.²⁵² İran'ın nükleer potansiyelini belirleyen sekiz şehrin etkili olduğu görülmektedir. Bunlar Bonab, Buşehr, Fasa, Tahran, Ardekan, Natanz, Khusab, İsfahan'dır.

3.2.4.4. Hindistan'ın Nükleer Silah Politikası

Birçok dilin konuşulduğu ve birçok inançları barındıran Hindistan bir yelpaze gibidir. Bu yelpazede bir tarafta aşırı lüks yaşam ve bir tarafta ise gecekondu semtleri

²⁴⁸ <http://www.usatoday.com/story/news/world/2016/11/22/obama-strengthens-iran-deal-over-gop-outcry/94286304/> (Erişim Tarihi: 23.12.2016)

²⁴⁹ Saira Khan, *Iran And Nuclear Weapons: Protracted Conflict And Proliferation*, Routledge, New York, 2010, p.93

²⁵⁰ <http://president.ir/en/84100> (Erişim Tarihi: 24.12.2016)

²⁵¹ Delil olarak uydu fotoğrafları ve BM denetçilerinin raporları öne sürülmektedir. İran'ın toprakları üzerinde gerçekleştirmiş olduğu bir deneme mevcut değildir. Çünkü yapılmış olan bir denemenin sismik verilerinin olmaması beklenemez.

²⁵² www.aeo.org.ir (Erişim Tarihi: 25.12.2016)

ile farklıklar iç içe bulunur. Ülkedeki teknoloji kullanımı ve bilgisayar yazılımlarında görülen liderlik, bazı bölgelerde temel ihtiyaçların dahi giderilemediği tezatlığı birlikte barındırır. Bu kadar farklılıklara rağmen ülke tek vücut olmayı başarabilmektedir. Bu birlikteliği sağlayan en büyük etken, bir tehdit unsuru olarak görülen hasımların sayesinde. Tehdit ortamı birleştirici bir unsur olabilmektedir. Öyle ki en büyük rakip olarak görülen Müslüman bir ülke olan Pakistan'a karşı Hindistan'daki azımsanmayacak Müslüman nüfus, ülkesi için Pakistan'a karşı durabilmektedir. Örneğin iki ülkenin atom önderi olarak sayabileceğimiz bilim önde gelenlerinin aynı dini inançları paylaştığı görülür. Benzerlikleri ve ortak düşünceleri olmasına rağmen yıllarca bir arada yaşamış iki ayrı devletin birbirine en güçlü silahlara sahip olma derecesine kadar düşman olmaları dikkat çekicidir. Bu sorunsalın ardında yatan etkenlerin başında uluslararası sistemin karmaşık yapısının düşmanlıkları doğurması gelir. Karmaşık sistemde çıkar, güvenlik ve güç için var olan unsurlardan daha etkin akıl ve güç sahiplerinin sistemi iyice karmaşık hale getirmeleri kendi güçlerinin devamlılığı için önemli rol oynamış olduğu saptanır. Büyük güçler sistemi karmaşıktırdıkça kendi enerjilerini ekonomik büyümeye ayırırken, rekabet olmadığı durumlarda refahlarını sürdürürler.

Hindistan ve Pakistan'ın nükleer politikalarının birbirine uyumlu ve oranlı olarak geliştiği söylenebilir. Simla anlaşmasıyla önemli tavizler kazanmış Hindistan'ın olaydan birkaç yıl sonra nükleer silah elde etme yönünde politikalar izlemesi ve 1974 yılında ilk nükleer patlamayı gerçekleştirmesi, uluslararası sistemin anlaşmalar ile garanti altına alınmış olsa dahi güvensizlik içerdiğini, çıkar için mutlak güce yönelik eğilimi içerdiğini göstermiştir.²⁵³ Bu bağlamda Hindistan'ın güvenlik endişesi çekmeyeceği ve bu sayede ilerleme adımlarını atabilmesini sağlayabilecek gücü, nükleerde araması ülke için gerçekçi bir strateji olmuştur. Diğer bir yaklaşım olarak rakibe olan güvensizlik ve bölgenin yıllarca sömürge altında kalması, Hindistan'ın ulusal güvenlik stratejisi seçiminde etken bir faktördür. Hindistan'ın nükleer seyrini etkileyen Pakistan harici diğer bir etkenin ise silahsızlanma çağrılarına rağmen dünyadaki birçok ülkenin nükleer silah sahibi olmayı seçmiş olması gelir. Önüne geçilmeyecek bir ortamın algılanmış olması bu silahı en yakın zamanda elde etme tutkusunun bu devlet içinde filizlenmesine sebep olduğu söylenebilir.

²⁵³ Karsten Frey, *India's Nuclear Bomb and National Security*, By Routledge, New York, 2006, p.95

Tarihinde Mohandas Karamchand Gandhi gibi lideri olmuş, genel politikası şiddet içermeme düşüncesini benimsemiş bir devletin, neden idealizmden uzaklaşarak realizme yaklaştığı ve bu silahları elde ettiği sorunsalına verilebilecek yanıt, sistemin varlığı sürdürebilme ilkesinin ancak realist unsurlarla sağlanabileceğinin farkına varılmasından kaynaklanmasındır. Diğer yandan tehlikenin yine içten bölünerek gelen bir unsur olması ve uluslararası kışkırtıcı unsurlara karşı durulamayı, çıkar odaklı realist yöneticilerin devlet yönetiminde söz sahibi olmaları bu ülkenin realizm teorisi üzerinden olaylara yaklaşmalarını sağlamıştır.

P5+1 üyesi olmamasına karşın nükleer silah üretiminin Hindistan'a bir saygınlık kazandırdığı görülür. Uluslararası sistemde dengelerin dost düşman anlayışı içerisinde kurulması, büyük güçlerin küçükleri bir strateji oyunundaki gibi hamle yapma amacıyla kullanma istekleri, küçük gücün orta güç seviyesine çıkartılmasıyla mümkün olur. Bu bağlamda Çinin Pakistan'ı güçlendirmesi sonucu ABD'nin Hindistan'ın nükleer politikasına kayıtsız kalarak desteklemesi, Hindistan'ın bir anlamda nükleer orta güç imtiyazına ulaşmasına imkân tanımıştır.

Hindistan'ın Atom Enerji Bakanlığının (DAE) 1954 yılında kurulduğu, sonrası ise alt bir birim olarak Atom enerji komisyonun (AEC) oluşturulduğu, nükleer çalışmaların bu birim tarafından uygulandığı bilinmektedir.²⁵⁴ 1998 yılında yaptıkları test sonrası dönemin AEC yöneticisinin tüm silahları üretebilir hale geldiklerine dair açıklamaları artık Hindistan'ın Uluslararası sistemde etkin bir güç olduğunu, güç odaklı politikaları benimsediğini ve sistemde yer alan devletlerin buna rıza göstermeleri gerektiği mesajını taşır.²⁵⁵

Hindistan elde etmiş olduğu bu nükleer gücü caydırıcı bir unsur olarak kullanmaktadır. Son yıllarda atom silahlarını üretmekten çok gönderme araçları üzerinde çalıştığı görülmektedir. En son 2016 yılında AGNI-V füzesini başarıyla gerçekleştirmiştir.²⁵⁶ Bu denemelerle Hindistan'ın yeterince atom silahını elde etmiş olduğu, daha uzun mesafeye erişebilecek gönderme araçlarına ihtiyaç duyulduğu mesajını uluslararası sisteme duyurmak istemiştir. Böylelikle bu menzil içerisinde her hedef Hindistan'ı artık bir tehdit unsuru olarak görecektir.

²⁵⁴ <http://dae.nic.in/?q=node/394> (Erişim Tarihi:10.01.2017)

²⁵⁵ Ashley J. Telis, *India's Emerging Nuclear Posture*, Rand Press, Pittsburgh, 2001, p. 500

²⁵⁶ <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-38434944> (Erişim Tarihi:11.01.2017)

Hindistan'ın atom silahlarından çok gönderme araçları üzerinde durması ulusal nükleer doktrininden kaynaklanmaktadır. Nükleer doktrini Çin, Pakistan gibi rakiplerine karşı caydırıcılık ilkesi temelli nükleer silahların karşılıklı minimum denge ilkesine göre stratejileri benimsemektedir.²⁵⁷ Rakibin yaptığı bir denemenin mümkün olduğunca eşdeğeri planlanır. Böylelikle karşılıklı minimum caydırıcılık ve işbirliği sayesinde çatışmaların önüne geçilmesi hedeflenir. Nükleer doktrinin oluşturulmasında en temel prensibin nükleer savaşı ilk başlatacak bir Hindistan'ın diğer bir nükleer güçten kesinlikle çok büyük zarar göreceğinin fakında varılması gelir. Bu yüzden bu silahların sadece caydırıcı bir unsur olarak varlığını sürdürmesi hedeflenir. Hindistan bölgede anlaşmazlıklar yaşadığı komşu devletlerin davranışları bazında kendi güvenliğinin inşası için nükleer silahlardan arınmış olması zor görünmektedir. Aksine varlığının ve çıkarlarının korunmasının bir unsuru olarak nükleer silahlar algılanmaktadır.

Hindistan'ın nükleer silah politika çizgisinin iç politika malzemesi olarak kullanılması ve Bharatiya Janata partisi gibi aşırı milliyetçi çevrelerin bu çizginin değiştirilmesinin gerekliliğini vurgulayan saldırgan tutumları, bölgenin güvenliğini etkilemektedir.²⁵⁸ Ülkelerin değişen yöneticilerine göre dış politikalarının da değişmesi, nükleer silahlara yönelik uzun vadeli bir koruma ve güvenlik önlemlerinin olmayışı uluslararası sistemin ne derece güvensiz bir ortamda insan soyunun geleceği için tehlike oluşturduğunu göstermektedir.

3.2.4.5. Pakistan'ın Nükleer Silah Politikası

Büyük güçler tarafından bir tampon devlet olarak görülen Pakistanın Nükleer politikası bir vatansever bilim insanı olan Abdul Qadeer Khan'ın düşünceleri ve çabaları etrafında şekillenmiştir. Pakistan halkı tarafından ulusal kahraman olarak görülen Abdul Qadeer Khan, nükleer sırları yaymakla suçlanması üzerine son yıllarda Pakistan'ı uluslararası arenada zor duruma sokmuştur.²⁵⁹ Pakistan, ABD'den

²⁵⁷ Arpit Rajain, *Nuclear Deterrence In Southern Asia China, India And Pakistan*, SAGE Publications, New Delhi, 2005, p.225

²⁵⁸ <https://www.theguardian.com/world/2014/apr/07/indian-election-bjp-manifesto-nuclear-weapons> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

²⁵⁹ İran ve Libya'ya nükleer sırları vermekle suçlanan Abdul Qadeer Khan hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/3343621.stm (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

askeri yardım alan²⁶⁰ ABD için önemli bir müttefikdir. Bölgedeki stratejik konumu nükleer güç olma yönünde ABD ve Çin'in desteğini almasında etkili rol oynamıştır.

Devletlerarasında tehdit algılamasının silahlanma politikasında başat rol oynaması, ekonomik ve askeri yönden küçük çaplı bir ülke olan Pakistan'ın nükleer bir güce kavuşmasını sağlamıştır. Nitekim dönemin Başbakanı Zülfikar Ali Butonun Hindistan'ın nükleer silah denemesi sonrası; "Gerekirse kuru ot yiyeceğiz, gerekirse ondan bile vazgeçeceğiz ama mutlaka nükleer bombaya kavuşacağız."²⁶¹ açıklaması tehdit ortamında devletlerin bir ideoloji altında birleştiklerini ve hedefe varmak için her şeyi göze aldıklarını gösterir. Bu örnekten hareket ile güvenlik kaygısı arttıkça askeri gücün arttığı görülür. Realizm yaklaşımından yola çıkarak Grafik 3 teki gibi bir eğri çizilecek olursa, güvensizlik – güç eğrisinin eşdeğer oranda birbirini tetiklemesi ve artışı sonrası gücün güvensizliği aşağı yönde çekmesi beklenmelidir. Belli süreçte eğrilerde eşdeğer artışın gözlenmesi askeri güç artarken rakibinde silahlanmasından kaynaklanır. Nükleer silaha sahip olmak tüm sorunların çözümü olamayacağı için eğrinin tamamen güvenliğin mutlak sağlandığı bölgeye inmesi beklenemez. Nitekim Hindistan-Pakistan arasında sorunlar halen devam etmektedir.

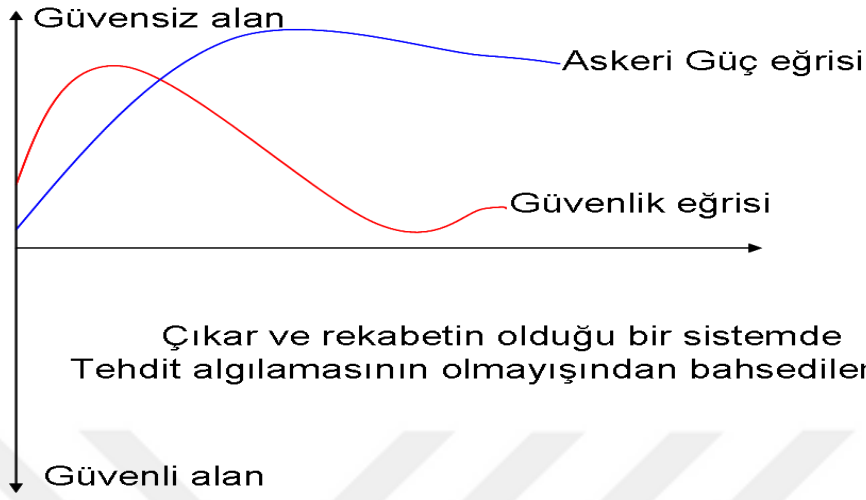
Hindistan'ın Agni-V füzesinin denenmesi sonrası Pakistan'ın bir zorunluluk olarak karşılık verme refleksi Babür-3 isimli nükleer füzenin testi ile gerçekleşmiştir.²⁶² Karşılıklı gövde gösterileri üzerine kurulmuş bir ortam güvensizliği daha da arttırırken caydırıcı amaç ile üretilen normal şartlarda kullanılmaması gereken silahların varlığı bölgeyi çözümsüz bir bunalıma doğru sürüklemektedir. Her iki devletin de problemin farkına varması sonucu çözümsüzlüğü kabullenerek zamana yayması ve diplomasiye fırsat vermeleri şu an için ciddi bir nükleer tehlikeden uzak kalınmasını sağlamıştır. Bu bağlamda yapılan bir açıklamada :“Bugün Hindistan ve Pakistan karşılıklı bilgi alışverişinde bulundu. Yeni Delhi ve İslamabat nükleer tesislere saldırıyı yasaklayan bir anlaşma yapıp bu konuda kendi ülkelerinin nükleer

²⁶⁰ ABD'nin askeri yardımları hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız, <https://www.state.gov/documents/organization/224071.pdf> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

²⁶¹ Erdal Şafak, İslamabad terzisinin bilinmezleri, 20.02.2005 Sabah, <http://arsiv.sabah.com.tr/2005/02/21/cp/gnc101-20050213-102.html> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

²⁶² http://www.dha.com.tr/pakistanda-nukleer-fuze-testi_1433019.html (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

tesislerinin listelerini birbirlerine verdi”²⁶³ diplomasi yoluyla çözüm arama isteğinin varlığı görülür.

Grafik 3. Askeri Güç – Güvenlik eğrisi

Pakistan’ın Atom enerji komisyonu olan PAEC ülkenin enerji ve atom konusunda bilimsel çalışmalarını yürütmektedir.²⁶⁴ Yürüttüğü projeler temel amacı her ne kadar enerji olmakla beraber uranyumun zenginleştirilmesi işlevi nükleer silahlardan ayrı düşünülmeyeceği için ülkenin nükleer silah politikasında da rol oynadığı söylenebilir. Genel anlamda nükleer silah doktrini olarak Pakistan için de caydırıcılığın ve barışın bir amaç olduğu görülür. Yalnız herhangi bir tehdidin hemen karşılık bulabileceği yanlış anlaşılma bir haber üzerine verilen karşılıktan anlaşılmaktadır.²⁶⁵

3.2.4.6. İngiltere’nin Nükleer Silah Politikası

İkinci dünya savaşı sonrası İngiltere’nin küresel liderliği ABD’ye kaptırıldığı ve nükleer silahların doğuşunda beraber politikalar izlediği bilinmektedir. Eski gücüne kavuşmayı ve güvenliğinin sağlanmasını bu silahlarda görmüş olan ülke, nükleer

²⁶³ <http://www.star.com.tr/dunya/hindistan-ve-pakistan-nukleer-anlasma-yapti-haber-986718/> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

²⁶⁴ <http://www.paec.gov.pk/index.aspx> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

²⁶⁵ <http://www.hurriyet.com.tr/yalan-haber-nukleer-atisma-cikardi-40318284> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

güce 1952 yılında sahip olmuştur.²⁶⁶ Nükleer silah üretim süreci, bu ülkenin müttefikleri arasında politik gerilimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. İngiltere'nin ada devlet oluşu ve yüz ölçümünün bu silahların güvenli testlerinin yapılmasına imkân vermeyişi ABD, Kanada ve Avustralya ile işbirliğine gidilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. ABD ile test merkezi konusunda anlaşılabilmesi Avustralya toprakları üzerinde denemelerin gerçekleşmesini sağlamıştır.²⁶⁷

Güvenliği NATO şemsiyesi altında garanti altında olmasına karşın Rusya'dan gelebilecek tehdit algısı bir alt stratejik güvenlik yeteneğinin elde edilmesini gerektirmiştir. Bu gerekliliğin sınırlı üretim ile dengelenmesinin sebebi caydırıcılığın mümkün olan en küçük envanter ile sağlanabileceği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Çünkü İngiltere için fazla nükleer silah demek ekstradan güvenlik önlemlerinin sağlanmasını ve maliyet demektir. Kader bağı olan büyük müttefiklerinin var olan envanterleri İngiltere'nin güvenliğini sağlamaktadır. Müttefikleri ile ortak hareket tazı bu ülke için nükleer yeterlilik doktrinin oluşturulmasında etkili olmuştur.

İngiltere son denemesini gerçekleştirdiği 1991 yılından bu yana 850 civarında bir nükleer silaha sahip olduğu düşünülmektedir. Ülkede büyük protestolara rağmen İskoçyada bulunan Faslane üssü Trident nükleer silah programını yenilenmesine yönelik program parlamentoda onaylanmıştır.²⁶⁸ Sonrasında Rusya tehdidine karşı bu eylemin bir zorunluluk olduğunu belirten açıklamalar ve parlamento oy oranlarına bakıldığında nükleere evet diyenlerin oranının hayır diyenlere oranının 4 katı olması İngiltere'nin bu silahlardan kolay vazgeçemeyeceğinin göstergesidir.

3.2.4.7. Fransa'nın Nükleer Silah Politikası

Fransa'nın nükleer silah politikasının ulusal güvenlik anlayışı ile küresel siyasi hedefler çerçevesinde şekil aldığı görülür. Nükleer silah denemesini başarıyla tamamlayarak nükleer silah sahibi devletlerarasında yerini alan Fransa'nın, ilk

²⁶⁶ Roger Cross, "British Nuclear Tests and the Indigenous People of Australia" Ed.: Douglas Holdstock and Frank Barnaby, The British Nuclear Weapons Programme, Frank Cass & Co. Ltd, London, 2003, p. 77

²⁶⁷ Lorna Arnold And Mark Smith, Britain, Australia And The Bomb The Nuclear Tests And Their Aftermath, Palgrave Macmillan, London, Second Edition 2006, p.17

²⁶⁸ <https://www.rt.com/uk/351967-trident-nuclear-submarines-renewal/> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

stratejisi NATO'nun askeri kanadından ayrılmak olmuştur. Bu bağlamda NATO adıyla ABD'nin kıtada etkin politikalarından kurtulmak hedeflenmiştir. Bu politikanın ardında yatan sebep Avrupa'da yaşayan halkların kendi kararlarını ve güvenliklerini yine kendilerinin sağlamaları gerektiğinin düşünülmesidir.

Birlik içinde büyük ağabey rolünü Fransa'nın göğüsleyeceğini ve kendi çıkarları doğrultusunda Avrupa'nın şekilleneceğini düşünen Fransa, nükleer gücüne güvenerek bu adımları atmıştı. 2009 yılında İngiliz nükleer denizaltıları ile kendi nükleer denizaltılarının çarpışması o yıllarda NATO'dan iyice uzaklaştığının bir göstergesidir.²⁶⁹ Avrupa'da artan güvenlik ve terör olayları Fransa'nın tek başına bu sorunların üstesinden gelemeyeceğini göstermiştir. Bu bağlamda Fransa 2009 yılında askeri kanada tekrar geri dönmüştür. Fransa nükleer silah konusunda bağımsız hareketini devam ettirebilmek için NATO'nun NPG kanadından ayrı kalmayı tercih ettiği görülür.²⁷⁰ NPG deki politikalardan uzak durması, silahlarının başka bir üsse nakli, bilgi paylaşımı veya silah sınırlandırılması gibi uygulamalardan bağımsız hareket edebilmesine olanak tanımıştır.

1960'lara gelindiğinde Fransa, Charles de Gaulle önderliğinde yakaladığı güçlü imajını, Cezayir toprakları üzerinde yaptığı nükleer denemenin başarılı olması sayesinde daha da yukarılara taşımıştır.²⁷¹ 1960'lardan günümüze nükleer bağımsızlık yönünde stratejiler geliştiren Fransa en son maliyetlerin düşmesi adına İngiltere ile siyasi ve askeri yakınlaşmaya giderek beraber projeler üretmekte olduğu görülür.²⁷² Bu bakımdan Fransa'nın kıtanın güvenliğini kıta ülkeleri ile işbirliği içerisinde sağlanacağı düşüncesinden vazgeçmediği görülmektedir.

3.2.4.8. İsrail'in Nükleer Silah Politikası

İsrail'in coğrafi konumu itibarı ile sınır komşularını bir tehdit olarak algılamaktadır. Filistin ile yaşadığı toprak sorunları bölgede gerilimleri tırmanmaktadır. Mısır, İran ve Suriye üzerinden gelebilecek tehditler İsrail tarafından bir çember içinde yaşama

²⁶⁹ <http://www.dailymail.co.uk/news/article-1146124/How-close-did-crash-submarines-packed-nuclear-missiles-come-disaster.html> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

²⁷⁰ http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50069.htm (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

²⁷¹ <http://www.elysee.fr/la-presidence/charles-de-gaulle/> (Erişim tarihi: 20.01.2017)

²⁷² <https://eandt.theiet.org/content/articles/2013/06/uk-invests-487m-in-nuclear-cooperation-with-france/> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

algısını oluşturmuştur. Bölgede nükleer silah üretme potansiyeli olarak İran'ı görmektedir. Kuruluşu 1945 yılından bu yana ABD ile iyi ilişkiler kurarak gelen tehditleri püskürtmektedir. ABD' den en büyük yardımı alan ülke, nükleer silahları olduğunu kabul veya ret etmemiştir. Bu politikada varlık faktörü düşmanlarında ya varsa düşüncesi ile caydırıcılık, yokluk faktörü ise dünyada barışı isteyen İsrail imajı oluşturmaktadır. 1981 yılında İsrail'in Irak nükleer tesisine düzenlemiş olduğu hava operasyonu komşuları tarafından arasında herhangi bir nükleer tehdit algısına asla rıza göstermeyeceğinin kanıtıdır.²⁷³ Bu bağlamda komşularının nükleer güce ulaşmaması İsrail'in öncelikli hedefi olarak görülür.

İsrail tarihinde acı bir gerçek olan soykırım anısı, ülkenin bir daha böyle bir tehdit ile karşılaşmama riski için güçlü olma gereksinimini doğurur. Bu yüzden güçlü olma adına mevcut en güçlü caydırıcı unsurun bu devlet tarafından sahip olma refleksi, bilimsel olarak gerçekliktir. Yalnız bu strateji ile atom silahlarına yönelme arka planında rakiplerin veya düşmanların kışkırtılması ve bölgede birçok nükleer gücün oluşmasını er geç tetikler. Böyle bir ortam İsrail ve bölge için büyük bir tehdit oluşturur. Bu bağlamda geliştirilebilecek en ideal strateji tüm bölgenin nükleer tehlikeden uzaklaştırılması olmalıdır. Uluslararası sistemde hasımlar arasındaki güvensizliğin giderilmesi Waltz'ın iki kutuplu sistem yaklaşımı içerisinde çözümlenmelidir. Bölgede birbiri ile anlaşmazlık yaşayan devletlerin büyük nükleer devletlerin garantörlüğü altında nükleer tehlikeye karşı güvenliklerinin sağlanması, bölgede arzu edilse de saldıramama anlayışının doğmasına neden olacaktır.

3.3. NÜKLEER SİLAHLARIN SINIRLANDIRILMASI GEREKSİNİMİ

Nükleer silah yapım bilgisinin küresel düzeyde hızlı yayılması, uranyum, plütonyum ve ağır su gibi kimyasallara ulaşımın kolaylaşması, uranyum zenginleştirme işleminin modern teknolojiye uyarlanması ve bu etkiler sonucunda nükleer silahların tahrip gücündeki korkutucu yükseliş egemen devletlerarasında ortak bir çözüm yolunda uzlaşmayı zorunlu hale getirmiştir. Din, ahlak, insancıl perspektifinden yaklaşanların etkisi göz ardı edilmemekle beraber en büyük etkenin korku ve beraberindeki güvenlik arayışlarının silahsızlanma gereksinimi ortaya çıkarmış

²⁷³ Shlomo Aronson, *The Politics And Strategy Of Nuclear Weapons In The Middle East: Opacity, Theory, And Reality, 1960-1991 An Israeli Perspective*, State University of New York Press, New York 1992, p. 167

olduğu görülür. En güçlü olanın diğerlerinin güçlerini azaltması için baskı uygulaması ve bu politikayı geçerli kılmak için beraberinde kendi gücünden bir miktarını feragat etmesi, güvenlik anlayışı kadar güç faktörünün de silahsızlanmada etkin olduğunu göstermiştir.

Nükleer silahlar konusunda Küba krizi ile felaketten dönülmesinde diplomasinin başarısının yanında güçten doğan caydırıcılığın başarısının da etkin olduğu görülmektedir. Taraflardan birinin gönderme ve nükleer silah kapasitesi diğerinin göz alabileceği kadar çok küçük boyutlarda olması durumunda olayların seyri farklı olabilirdi. Bu bağlamda eşit güç ile savaşların daha kolay engellenebileceğinin anlaşılması tarafları nükleer yönden benzer konuma inme zorunluluğunu doğurmuştur. Devlet ekonomilerinin büyük çoğunluğunu silahlanma yarışına harcanması, buna rağmen güvenlik anlayışının doğmayışı, bunun bir sonunun olmayacağını ve yumuşamanın zorunluluk haline geldiğini düşündürmüştür. Her ne kadar silahsızlanma çabaları olsa da uzun süreli bir vizyonun sürdürülememesi uluslararası ilişkilerde devletlerin tek etkin rol olmadığını göstermiştir. Bu sorunsalın çözülemeyişinde sebep olarak çatışmadan doğan ekonomik aktarımın akışının etkin takip edilememesi ve devletlerin özünde güç peşinde koşmaları gelir.

Nükleer silahların sınırlandırılmasında izlenen politikalar farklı deneme alanlarında arayışlarla gönderme araçları ve silah çeşidinde gerçekleşen yeni teknolojik gelişmeler eşliğinde gerçekleşmiştir. Her yeni nükleer silahlanma faaliyeti beraberinde bir süre sonra o alanda sınırlandırma gereksinimini doğurmuştur. Örneğin dünyanın en soğuk ve keşfedilmemiş alanlara sahip Antarktika kıtasında ekonomik çıkar elde etme arayışı ve hak iddiaları çatışma alanı doğurmuş, tehlikeli silah araştırmalarının yapılması sınırlandırma gereksinimini doğurmuştur. Nükleer gücün zirvesine ulaşmış iki ülkenin yanlış anlaşılma sonucu birbirinden gelecek tehlikeleri önleme güdüsü nükleer iletişim ağının kurulması zorunluluğunu doğurmuştur. Kontrolsüz bir şekilde atmosferde, yeraltında, sualtında, orada burada ortaya çıkan nükleer kıvılcımlar sonucu dünyanın radyoaktif kirlenmesi bu olayların bir kurala bağlanmasını düşündürmüştür.

Devletlerarasında güven ve karşı tarafın denetlenmesi olgularının zor sağlanması çoğu zaman uzlaşmaları uzun yıllara yaymıştır. Uzay roketlerinin yapılması ve üs

kurma çabaları gezegeni veya uzaydaki gök cisimlerinin dengesini bozarak yok olma tehlikesini doğurmuş yine nükleer bir uzlaşmanın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Uzaya nükleer silah taşınmaması konusunda anlaşılmiştir. Artının varlığı eksiden anlaşıldığı gibi tehlikenin karşısında güvenlik kavramı karşı bir kutup olarak sürekli dengeyi aramaktadır. Bu bağlamda yüksek güç büyük riski, büyük riskte güvenlik çabalarını doğurmaktadır. Analizde dengenin sağlanmadığı durumlarda ise çatışmalar ile denge, bir şekilde eninde sonunda sağlanmaktadır. Realizm açısından bakılacak olursa kısa süreli çatışmaların enerji boşalmalarına neden olması dengeyi sağlamakta dolayısıyla büyük çaplı barışın çıkmasında etken olmaktadır.

3.3.1. Nükleer İlerlemeye Karşı Küresel Tepki; NPT

Küresel yok oluş tehlikesi, savaşlardan etkilenen asli unsur sivil halktan askerlere, aydınlardan politikacılara ve hatta bombayı üreten bilim insanlarına kadar bütün kesimlerde refah, adalet, barış gibi söylemlerle nükleer silahların yayılmasının önlenmesi anlayışının hâkim olmasına neden olmuştur. Atılan ilk adım Baruch planı olarak adlandırılan finansçı ve politikacı olan Bernard Baruch tarafından nükleer silahların önce denetimini sonrasında ise tamamen stokların imha edilmesi fikrinin BM'e sunulmasıdır.²⁷⁴ Teklifin kabul edilmemesine rağmen uluslararası üst bir otoritenin atomdaki gücün denetlenmesi ve sadece enerji odaklı fikirlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Uluslararası ilişkilerin anarşik yapısı kendini atom konusunda da göstermiştir. Devletlerin atom silahlarını ve bu silahların hammaddesi uranyumun nasıl denetleneceği konusunun çözüme kavuşturulması bir zorunluluk haline gelmiştir. Böyle bir ortamda nükleer silahı olan olmayan çağrıya uymuş tüm devletler bir araya gelerek anlaşmaya varmışlardır. Anlaşmada 1. ve 2. madde ile nükleer silaha sahip devletler olmayanlarla paylaşmayacaklarını, olmayan devletler ise elde etmeyeceklerini taahhüt etmişlerdir.²⁷⁵ 1968 de başlamış olan katılımlardan günümüze kadar 190 devletin imza attığı, İsrail, Hindistan, Pakistan, Kuzey Kore ve Güney Sudan'ın ise katılmadığı görülür. Listede imzası olmayan Hindistan, Pakistan ve Kuzey Kore'nin nükleer silah sahibi bir devlet olması ve bu devletleri bağlayıcı

²⁷⁴ Josef Goldblat, "The Non-Proliferation Treaty: Status of Implementation and the Threatening Developments", Ed. Josef Goldblat, *Nuclear Non-Proliferation and the Non-Proliferation Treaty*, Springer, New York, 1990, p. 2

²⁷⁵ <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/text> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

bir kuralın olmayışı küresel güvenliği tehlikeye düşürmektedir. İmzası olduğu halde ABD, Rusya, İngiltere, Çin ve Fransa'nın nükleer silaha sahip ayrıcalıklı konumu anlaşma hükümlerinde belirtilmiştir.

Anlaşmanın var olan silahları tamamen imha etmek gibi bir görevi bulunmamaktadır. Nükleer silahların yayılmasını önlemeyi, IAEA'nın denetleme çalışmalarında kolaylıklar sağlamayı hedeflemektedir. Aynı zamanda enerji amaçlı faaliyetleri güven altına alınacağı belirtilmiştir. Nükleer silah sahibi olmayan devletler 3.madde ile verdikleri söz gereği nükleer enerji tesislerini IAEA'nın denetimine açmak zorundadırlar. İran ile yaşanan gerilimlerin çoğunda, 3. madde gündeme getirilmiştir. Nükleer silah ürettiğinden kuşkulanan devletler ise 4. madde kapsamında barışçıl amaçlarla nükleer araştırma yaptıklarını savunmaktadırlar.

Anlaşma 8. maddesi ile tarafların dönemin değişen şartlarını da göz önünde bulundurarak maddelerinin bir kurala göre değiştirilmesini açık tutmuştur. Bu bağlamda beş yılda bir olmak üzere 9 kez gözden geçirme toplantıları yapılmıştır. Beş yıllık dönemlerin ara yıllarında hazırlık toplantılarının da yapıldığı görülür.²⁷⁶ Anlaşmanın 10.maddesinin 2. bendinde belirtildiği üzere 25 yıl sonra uzatılıp uzatılmayacağı fikri, 1995 yılında yapılan görüşmelerde NPT'nin kapsamının süresiz olarak uzatıldığı ifadesi ile görüşmenin 3. kararında açıklığa kavuşmuştur.²⁷⁷ Kuzey Kore 10. maddenin 1. bendi gereği anlaşmadan çıkma hakkını kullanan bir devlettir.²⁷⁸

Anlaşmanın imzalanmasından günümüze yapılan konferanslardan çıkan somut adımlar hakkında eleştiriler mevcuttur. Günümüzde hala nükleer denemelerin yapılması ve nükleer kaçakçılığın önlenemeyişi görüşmelerden etkili sonuçların alınmadığını düşündürmektedir. 2005 yılından 2015 yılına kadar tüm görüşmelerdeki Ortadoğu'nun nükleer silahlardan arındırılması süreci hakkındaki yanlış uygulamalar kamuoyunda sorgulanmaktadır. Örneğin Irak işgali sırasında ortaya atılan nükleer ve biyolojik silah iddialarının gerçeği yansıtmadığının anlaşılması ve bölgenin günümüzde sorunlara neden oluşu, dünya barışı konusunda

²⁷⁶ <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt-review-conferences/> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

²⁷⁷ <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt1995/> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

²⁷⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/kuzey-kore-nptden-cekildi-38529252> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

NPT'nin uygulanmasının sorgulanmasına sebep olmaktadır. Nükleer silahlara sahip ülkelerin kendi kamuoylarında nükleer politikalarının eleştirilmesi ve bu eleştirilere karşı geçerli bilgilendirmelerin yapılmayışı nükleer politikalara NPT' de ayrıcalıklı 5 ülkenin yön verdiği izlenimini uyandırmaktadır.²⁷⁹Uygulamada yaşanan problemlere rağmen devletlerin bir araya gelerek nükleer silahsızlanmaya yönelik fikir birliğine varmaları, eylem planlarının uygulanması ve yapılacaklara dair raporların sunulması NPT' nin nükleersiz bir dünya için atılan en önemli ve başarılı adımlardan biri olduğunun kanıtıdır.

3.3.2. Salt I

Stratejik silahların sınırlandırılması görüşmeleri soğuk savaş döneminde artan risklerin azaltılması yönünde atılan bir adımdır. Bu anlaşma sadece Sovyetler ve ABD arasında gerçekleşen müzakereler olduğu için küresel alanda nükleer silah sahibi tüm devletleri etkilememiştir. Bu anlamda silahların gelişme evresindeyken önünün alınmasında yakalanan en önemli şans kaçırılmıştır. Buna rağmen bu silahların tehlikelerinin geniş kitleler tarafından anlaşılmasında etkili olduğu söylenebilir. Helsinki de 1969 yılında başlayan görüşmelerde o dönem için stratejik güce sahip anti balistik füze sistemleri üzerinde duruldu. Sadece beş yıl gibi bir uygulama alanı doğurduğu için geçici bir sözleşme niteliği taşımakla beraber günümüzde yürürlükte bulunmamaktadır.²⁸⁰Füze rampalarından stratejik saldırı silahları ICBM füzelerine kadar sınırlandırmaları üzerinde durulmakla beraber sekiz madde içeren bu anlaşmanın şeffaflık ve denetim adına atılan ilk adım olma özelliği taşıdığı görülmektedir.²⁸¹

3.3.3. Salt II

Salt I görüşmelerinde 7. madde ile taahhüt edilen nükleer silahların sınırlandırılmasına yönelik görüşmelerin devamlılığı ilkesi ve kontrolünün ikinci

²⁷⁹ Nükleer politikalar ile enerji çıkar savaşlarının sorgulandığı gazete makalesi için bakınız; By Paul Bignell, "Secret memos expose link between oil firms and invasion of Iraq", Independent, 19 April 2011, <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/secret-memos-expose-link-between-oil-firms-and-invasion-of-iraq-2269610.html> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

²⁸⁰ <https://www.state.gov/t/isn/5191.htm> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

²⁸¹ Anlaşmanın tam metni için bakınız, <http://www.armscontrol.ru/start/rus/docs/osv-1.txt> (Erişim Tarihi: 21.01.2017)

adımı 1972 yılında Salt II ismi ile sürmüştür.²⁸² Anlaşmanın hedefleri arasında mevcut nükleer silah kapasitesinde eşdeğer güce ulaşma fikri bulunmaktadır. Böylece istikrarı tehdit edecek hareketlerden kaçınılması amaçlanmıştır. Görüşmelerin başlamasından tam yedi yıl sonra 1979 yılında imzalanması ve ilk cümlesinde yer alan “Nükleer savaşların tüm dünya için yıkıcı sonuçlar doğuracağı” ifadesi ele alındığında tarafların nükleer savaştan uzak durmaya karşı kesin kararlılığını fakat güven konusunda sorunlar yaşamış olduklarını gösterir.²⁸³ Var olan silahların azaltılması ve çerçevesinin çizilmesi asıl hedef iken yeni farklı nükleer silah üretiminin kısıtlanmasını de hedeflemesi kararlılık yönünde atılmış önemli bir adımdır.

Anlaşmada dikkat çeken “eşitlik ve eşit güvenlik ilkesi uyarınca (...)”²⁸⁴ ifadesinin kullanılması, taraf devletlerin birbirine karşı nükleer silah kapasitesi bakımından üstünlük kurma amaçlarından vazgeçme anlayışlarını, ulusal çıkar ve güvenlik amacıyla rekabet sınırını çizmeye çalıştıklarını yansıtır. 19 maddeden oluşan anlaşmada ICBM ve SLBM’lerin ayrıntılı sınırlarının ve sayılarının verildiği konum ve kullanım şartlarının çerçevesinin çizildiği görülür. Ayrıca bombardıman uçakları ve denizaltıların o günkü şartlar altında tehdit unsuru oluşturacak harekât tarzlarından kaçınılması için önlemlerin aldığı görülür.

Metinde füzelerin ve bombardıman uçaklarının menziline kadar ayrıntılı tanımlarının yapılması ve hangi silahları kapsayıp kapsamayacağı ayrıntılı olarak belirtilmesi nükleer silahların sınırlandırılmasına yönelik bir adım olmakla beraber tamamen ortadan kaldırılması yönünde etkili olamamıştır. Herhangi bir savaş olasılığında bu silahların sınırlandırılmasıyla ilk kullanım açısından önüne geçildiği düşünülmüş ise de bu teknolojinin belli sürede tekrar üretilip kullanılmayacağına dair bir geçerlilik elde edilemediğinden anlaşma nükleer silahları ortadan kaldıramamıştır. Anlaşmanın o güne kadar kesin bilinmeyen silahların tarafların kendi beyanları ve istihbari bilgilerle örtüşmesinin, kısacası veri analizi sonucu kesin bir nükleer silah dökümlerinin çıkarılması tarafların birbirlerinin güçleri hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmalarını sağlamıştır. Bu veriler anlaşma metninde ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

²⁸² <https://www.state.gov/t/isn/5195.htm#narrative> (Erişim Tarihi: 21.01.2017)

²⁸³ <https://www.state.gov/t/isn/5195.htm#treaty> (Erişim tarihi: 21.01.2017)

²⁸⁴ <https://www.state.gov/t/isn/5195.htm#treaty> (Erişim tarihi: 21.01.2017)

Sovyetler tarafından bir başarı olarak görülen anlaşma ABD tarafında yoğun eleştirilere sahne olmuş ve bir taviz olarak görülmüştür. Sonrasında Afrika'da Ogaden bölgesinde meydana gelen kriz ve Afganistan işgali bu anlaşmanın Amerikan Kongreden çekilmesini hızlandırmıştır.²⁸⁵

3.3.4. Start I ve Start II süreci

Salt I, NPT ve Salt II anlaşmaları ile başlayan nükleer silahları önleme çabaları yeni bir anlaşma için tarafların bir araya gelmesini zorunlu kıldı. Sınırlandırma ve yayılmanın önlenmesinden farklı olarak sayının düşürülmesine yönelik bir fikrin gerçekleşebileceği anlaşılmıştır. Görüşmelerin 1982 de başlayıp 1991'e gelinceye kadar imzalanamamasında SDI sistemlerindeki anlaşmazlıklar, iç politikadaki değişim ve tarafların güven problemleri etkilidir.²⁸⁶ Sivil toplumun bilinçlenerek Avrupa kıtasında artan nükleer riski durdurmaya yönelik protestoları, anlaşmanın hız kazanmasında etkili olmuştur.²⁸⁷ Görüşmeler tüm dünyada barışın sağlanması adına umut ile izlenmiş ülkemizde medyada barışa beş var anlamı ile özdeşleştirilerek "START'a beş var" başlığı ile duyurulmuştur.²⁸⁸

Anlaşmanın metni²⁸⁹ incelendiğinde aşağıdaki bulguların varlığı görülür. 19 madde üzerinde mutabakata varılan anlaşmada ilk cümlelerde tarafların bir nükleer savaşı asla kazanamayacağına vurgu yapılmakta ve ulusal stratejik çıkarların savunulmasının ancak istikrarın sağlanmasıyla korunabileceğine değinilmektedir. Anlaşmanın ilk basamağında çıkara vurgu yapılması, barışın sağlanması çabalarının ardında çıkarların sürekliliğinin korunabilmesi düşüncesinin varlığını gösterir. Bir nükleer savaş sonrası her iki tarafın güçlü konumunu kaybedeceğinin kesinliği bireyleri anlaşmaya itmiştir. Salt görüşmelerinde değinilen ICBM ve SLBM sınırlandırılması ifadesi, bu anlaşmada da aynen korunurken sınırlandırma ifadesine azaltma ifadesi eklenmiştir. Anlaşmada silahlara, fırlatma rampalarına, savaş başlıklarına ve çeşitlerine göre veriler ayrıntılı belirtilmiş, yürürlüğe girmesinden sonra 36 ay, 60 ay gibi zaman dilimlerine bölünerek süre sonrası var olabilecek

²⁸⁵ <https://history.state.gov/milestones/1977-1980/horn-of-africa> (Erişim Tarihi:21.01.2017)

²⁸⁶ O. Sander, 2012, s.467-468

²⁸⁷ Lawrence S. Wittner, *Confronting The Bomb A Short History Of The World Nuclear Disarmament Movement*, Stanford University Pres, California, 2009, p.177-180

²⁸⁸ Cenk Başlamış, "Start'a beş var", Milliyet, 29.07.1991, s.4

²⁸⁹ Start Treaty, <https://www.state.gov/documents/organization/27360.pdf> (Erişim tarihi: 21.01.2017)

dökümleri belirtilmiştir. Envanterlerin süreye yayılarak azaltılması ve denetimlerinin yapılması fikri uygulanabilirlik ve gerçeklik yönünde etkili bir adımdır. Silahların parçaları ile beraber nasıl sayılacağına dair ayrıntıların dahi verilmesi herhangi bir anlaşmazlığı en baştan ortadan kaldırmaya yönelik atılmış olan bir adımdır.

Anlaşmanın 3.maddesinin 6.fıkrası ile yeni inşa edilecek nükleer hücum silahlarına özgü sınırlar çizmeye de çalışmıştır. 6. madde ile ICBM' lere ait sınırlı bölge alanlarını 5 kilometrekare ile sınırlandırmakta ve bu alanların diğer sınırlı alanlardan uzak tutarak füzelerin belli alanlarda sıkışmasını sağlamıştır. Anlaşmanın takvim saat olarak hangi dilimin referans alınacağı dahi belirtilmiştir. Anlaşmanın çok ince detaylara kadar açıklık getirmesi, üzerinde çok iyi düşünüldüğünü gösterir.

1992 yılında Sovyetler Birliğinin dağılmasıyla anlaşmanın başında belirtilen taraflardan biri ortadan kalkmıştır. Bu ortamda dağılan devletlerden hangisi ya da hangileri anlaşmaya karşı sorumlu olduğu sorunu belirlemiştir. Uygulamada yaşanan sorunların giderilmesi, yeni fikirlerin görüşülmesi ve belirsizliğin giderilmesi amacıyla Start 2 anlaşmasını 1993 tarihinde imzalamışlardır.²⁹⁰ Taraflar 1.maddede en son 2004 yılına kadar anlaşma metnindeki verilere kadar silah sayılarını azaltacaklarını belirtmişlerdir. Start 2, Start 1 de değinilmeyen güvenliğe risk oluşturan sistemlerin azaltılmasının amaçlamaktaydı. Birinci anlaşmada farklı değerlendirilen ağır bombacıları²⁹¹ sayımını Start 2' de birinci maddede donatıldıkları nükleer silah sayısı²⁹² ile ele almıştır. Ayrıca kıtalar arası balistik füzelerin ortadan kaldırılması amaçlı, ICBM füze rampalarının yok edilmesi start 2 anlaşmasının ana hedefleri arasında yer almaktadır. Metinde tarafların indirimle başlamayı ertelemeyeceklerini kesin bir taahhülle beyan etmeleri anlaşmanın esnetilemeyeceği vurgusuna tanıklık eder. Fırlatıcıların eliminasyonlarının değiştirilme durumuna bağlı olarak tamamen rampaların yok edilmesi ele alınır.

2. anlaşmada beşinci paragrafta aşamalı indirimlerin süresi boyunca devamlı indirim oranını kabul etmeleri, aşamaları indirime kıyasla ek indirimler ile silahlarda kurtulmayı hızlandırmaktadır. Hangi tür siloların nasıl kapatılacağına yönelik

²⁹⁰ Start II Treaty, January 3, 1993, <https://www.state.gov/t/avc/trty/104150.htm#text> (Erişim Tarihi: 22.01.2017)

²⁹¹ Bakınız; Start 1 anlaşması 2.madde

²⁹² Bakınız; Start 2 anlaşması 1.madde 4(c) , 2.madde'ler

güvencelerin ve eylem tarzlarının belirtilmesi ICBM'lerin engellenmesine yönelik etkili bir adımdır. Tek bir savaş başlığı hariç tutulmak üzere MIRV'ler, SS-24 ve SS-19 türlerine ait dönüşümler de dâhil olmak üzere tamamen ortadan kaldırılmasının hedeflenmesi kıtalararası savaş riskinin azaltılmasına yönelik çabalardır. Böylelikle belli mesafelerden gelecek büyük yıkımların önüne geçilmesi hedeflenmekte bir güvenlik alanı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Start 2 anlaşmasında azaltmaların doğrulanmasına yönelik ek bir madde belirtilmemekle beraber önceki anlaşmada ifade edilen eylem tarzlarının yürürlükte kalacağı belirtilmiştir. Start 2'nin sınırlama ve azaltmanın yanı sıra ilk anlaşmadan farklı olarak tamamen imha ifadesine değinmesi nükleer silahlardan kurtulma adına başarılı bir uzlaşma olduğunu gösterir.

1993 yılından 2001 yılına kadar uzlaşma yönündeki çabalar Amerika Birleşik Devletlerinde meydana terör saldırıları ve güvenlik endişeleri nedeniyle durma noktasına gelmiştir. 2000 yılında Rusya'nın alt meclisi olan Duma'da bahar oturumunda onaylanmasına²⁹³ rağmen, 2002 yılında ABD'nin ABM anlaşmasından²⁹⁴ geri adım atması Start 2'yi tarafların yok hükmünde saymalarına sebep olmuştur. Güven bunalımı Start 3 için atılan olumlu adımların sonlanmasını sağlamıştır. 11 Eylül sonrası Afganistan işgali ve Irak savaşı ABD'yi uzun bir süre meşgul etmiştir. Bu bağlamda Rusya yeni bir caydırıcılık hareketi yönünde nükleer silah geliştirme programı uygulamayarak küresel güvenliğin tehlikeye düşmesine engel olmuştur.

3.3.5. Yeni Start Anlaşması Kapsamı

Yeni Start Anlaşması hazırlanış süreci ve kapsamı bakımından küresel güvenlikte yeni bir başlangıç yapacağına benzemektedir. Anlaşma görüşmelerinin düzgün bir periyoda yayılması, her madde üzerinde çekincelerin tartışılarak anlaşma metninde uzlaşmaya varılması ve azaltma sayılarına dair ayrıntılı içeriği, küresel güvenlik yönünde yeni bir adımın atıldığını göstermektedir. Bundan önceki anlaşmalardan kaynaklanan deneyimler, hedeflere ulaşma adına Yeni Start anlaşmasına ayrıcalık sağlamaktadır. Yeni anlaşmanın başarısı, önceki anlaşmaların feshine neden olan anti

²⁹³ <http://iam.duma.gov.ru/node/1/4293/13869> (Erişim Tarihi: 22.01.2017)

²⁹⁴ <https://www.armscontrol.org/factsheets/USRussiaNuclearAgreementsMarch2010> (Erişim Tarihi: 22.01.2017)

balistik füze sistemleri konusunda ne derece uzlaşmaya varıldığına bağlı olduğu yönündedir. Çünkü 11 Eylül olayları sonrası oluşan güvenlik sorunu ABD' yi haklı olarak ABM anlaşmasından çekilmeye itmiştir.

ABM anlaşması Salt görüşmeleri eşliğinde 1972 yılında 16 madde üzerinde uzlaşmaya varılmasıyla gerçekleşmişti.²⁹⁵ Anti balistik füze sistemlerinde ve erken uyarı sistemleri üzerinde varılan uzlaşma ile taraflar kendilerini bir nebze hedefe açık hale getirerek saldırmazlık yönünde teminat vermeye çalışmaktaydı. Tarafların tehdit algılaması günümüzde sadece karşı taraf²⁹⁶ olarak algılanmadığı için anti balistik füze sistemlerinden uzaklaşmak realizm çerçevesinde mantıklı görülmektedir.

Mayıs 2002 yılında Moskova anlaşması olarak da bilinen SORT anlaşması 1.madde kapsamında stratejik başlıkların “1700 ile 2200” aşmaması yönünde uzlaşılması ve anlaşmanın 2012 yılında sona ermesi Yeni Start öncesi bir güven tazeleme olarak görülmüştür.²⁹⁷ 20 Ocak 2009 tarihinde Demokrat parti adayı Barack Obama'nın göreve gelmesi ile Amerika birleşik devletlerinde nükleer silah politikasında yumuşamaların olduğu görülmektedir. Bu bağlamda İran'ın tehdit algılamasına yönelik düşüncelerin değişmesi sonucu “Polonya ile Çek Cumhuriyeti'nin liderlerini arayarak, projeyi uygulamaktan şimdilik vazgeçtiklerini”²⁹⁸ bildirmesi Rusya'nın endişelerini ortadan kaldırmıştır.

Güven ortamının sağlandığı dönemde, Yeni Start anlaşması 8 Nisan 2010 tarihinde imzalanmakla beraber ancak 5 Şubat 2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir.²⁹⁹ Anlaşma tüm devletleri kapsamazken sadece nükleer gücün zirvesindeki ABD ve Rusya Federasyonu arasında gerçekleşmektedir. Bu yönüyle sadece iki ülkeyi bağlamakta diğer nükleer güçlerden gelebilecek tehditlere karşı ülkeleri açık hale getirmektedir. Metinde yer alan yükümlülüklerin yedi yıl içerisinde yerine getirilmesi beklenmektedir. Yedi yıl gibi uzun fakat aşamalı bir sürece yayılması bu silahların güce ne derece katkı sağladığının bir kez daha anlaşılmasına imkân tanımıştır. Bu

²⁹⁵ <https://www.state.gov/t/avc/trty/101888.htm> (Erişim Tarihi: 22.01.2017)

²⁹⁶ Soğuk savaş döneminde tehdit algılaması diğer kutup olarak görülmüştür. Günümüzde artık tehdit algılaması değişmiştir. ABD için Kuzey Kore ve İran gibi ülkelere gelebilecek tehlikelere karşı güvenlik önlemlerinin alınmasını zorunluluk olarak görülmektedir.

²⁹⁷ <https://www.state.gov/t/avc/trty/127129.htm#9> (Erişim Tarihi: 22.01.2017)

²⁹⁸ <http://www.ntv.com.tr/dunya/abd-fuze-kalkanini-askiya-aliyor,9NgMyA3D9UC85DJj3u8Y1w> (Erişim Tarihi: 23.01.2017)

²⁹⁹ <https://www.state.gov/t/avc/newstart/c44126.htm> (Erişim Tarihi: 23.01.2017)

bakımdan taraflar kendi güvenliklerini yine bu silahlarda aramakta fakat uzun aşamalı bir sürece yayarak diğer tarafın davranışlarına göre hareket tarzını hedeflemektedir. Uygulanan bu stratejinin sebebi realizmin etkin vurgusu uluslararası sistemin anarşik yapısında güvenliğin güç odaklı yapısıyla sağlanabileceği düşüncesindedir. Bu anlaşma tamamen bu silahlardan arınmayı değil stratejik nitelik taşıyanların kademeli azaltılmasını amaçlamaktadır. Bu bağlamda anlaşan taraflar güçten feragat etmekten ziyade kendi rızaları ile güçlerini sınırlandırmayı seçmişlerdir.

New Start kendinden önceki 1991 Start anlaşmasının sağladığı başarının bir adım ilerisini ve yeni azaltma oranlarıyla şeffaflığı sağlamayı hedeflemektedir. Şeffaflık ve denetime önem vererek anlaşmanın denetleyici ve yaptırıcı işlevlik kazanmasına imkân tanımaktadır. Çizdiği sınırlar ile hayalperest düşüncelerden arınarak gerçekçi hedeflere yöneldiği görülmektedir. Öncelikle var olan silah kapasite ve dökümlerin ortaya çıkarılması sonrası koymuş olduğu sınırlamalar bu silahlar hakkında dünya kamuoyunun bir anlayış kazanmasında da etkili olmaktadır.

Anlaşma kapsam olarak anlaşma metni, protokolü ve ekleri içerir. 16 maddeyi içeren metin, protokol ve eklerin toplam 356 sayfadan ibaret olduğu görülür. Anlaşmanın 1. maddesinde yer alan “terimlerin tanımlarının protokolün birinci bölümünde yer aldığı” ifadesine rağmen stratejik silahların tanımının tam yapılmayışı, stratejik teriminin dar anlamda ifade edilmeyişi bir eksiklik olarak görülmektedir.

Metnin NPT’ ye atıfta bulunması, nükleer bir güç olarak nükleer olmayan devletler ile bilgilerin paylaşılmayacağı ve transferin yapılmayacağına dair küresel anlamda da bir nükleer engelleme düşüncesini yansıtmaktadır. Anlaşma metninde değişen dünya düzeninde tehdit algılamalarının da değiştiğini vurgulaması, bu tehditlerin ancak güven ve birliktelikle çözülebileceği düşüncesini yansıtmaması, anlaşmanın küreselleşmeye de katkı sağladığını gösterir. Sekizinci paragrafta belirtilen öngörülebilirlik ifadesi ile silahların azaltılmadığı durumda nükleer yok oluşun gerçek bir olgu olduğunu düşündürmesi, ancak tersi durumda ise stratejik istikrarın ve güvenliğin sağlanacağını belirtmesi anlaşmanın gerçekçi politikalar üzerinde temellendiğini göstermektedir. Onuncu paragrafta ICBM ve SLBM’ lerin güvenliği tehlikeye sokan silahlar kapsamında ayrıca üzerinde durulması bu silahlardan

ivedilikle kurtulmanın önemine vurgu yapmaktadır. Ayrıca metnin nükleer silahlar arasında etkin tehdit oluşturan ICBM ve SLBM'lerin nasıl azaltılacağına dair bir yol haritası sunması ve tarihler belirtmesi anlaşmanın güçlü yönlerini yansıtmaktadır.

2.madde anlaşmada sayı ve tür belirtmesi açısından anlaşmanın ana hedeflerinin çerçevesini çizdiği söylenebilir. Bu maddede ICBM, konuşlandırılmış SLBM ve ağır bombardıman uçakları için 700, savaş başlığı konuşlandırılmış ICBM, konuşlandırılmış SLBM üzerindeki savaş başlıklarını 1550 ve başlatıcılar için ise 800 sayısı sınırlı tutulmuştur.

Ayrıca anlaşmada konuşlandırılmış ve dağıtılmış olarak silah sayılarının verilmesi ve bunun protokolün 4. ve 5. sayfalarında yer alan 12, 13, 14, 15, 16, 17. maddelerde³⁰⁰ de ayrıntılı olarak belirtilmesi dağıtılmış veya onarım tesisinde ve benzeri durumlardaki silahlar ile karıştırılmaması için tarafların güvenilirliğini arttırmaktadır. 2. madde bir ICBM ve SLBM 'leri yerlerine hapsedmeyi de öngörür ki en ufak herhangi bir değişikliğin 5 gün içinde bildirilmesini zorunlu kılar. Bu yönüyle keyfi ve güven bozucu uygulamalardan kaçınılma hedeflenir. Beşinci madde ile modernizasyonun sınırları çizilmeye çalışılmıştır.

Altıncı madde bir tesisin imhasını ve dönüşümünün nasıl gerçekleşeceğine dair bilgiler içermektedir.7.maddede ise genel çerçevede bildirimler hakkında yönergeler yer almaktadır. Önemli maddelerden biri olan 8. maddede taraflardan herhangi birinin bilinmeyen bir eyleminde karşı tarafın eylem haritası hakkında açıklık getirmektedir. 11.maddede muayene ve denetimlere özgü kaidelere açıklık getirilmiştir. En önemli maddelerden bir olarak görülen 13. maddede ABD ile Birleşik Krallık arasında yer alan işbirliği anlaşmasında yer alan Trident 2 silah sisteminin bu anlaşmanın kapsamında değerlendirilmemesi üzerinde vurgu yapılması tarafların sonrasında meydana gelebilecek olası anlaşmazlıkların önüne geçilmiştir.

Anlaşmadan çekilme hakkı, çekilme şekli, çekilme durumunda anlaşmanın son buluşu ile kendinden önceki 2002 Moskova anlaşmasını feshine dair bilgiler 14. madde yer almaktadır. Anlaşmanın denetimlerdeki hassaslığı ve her yıl 18 adet iki çeşit denetim yapılması bunun ise Ek muayene faaliyetlerinde şeklinin belirtilmesi,

³⁰⁰ Bakınız yeni start anlaşması protokol metni
<https://www.state.gov/documents/organization/140047.pdf> (Erişim Tarihi: 23.01.2017)

anlaşmanın istikrarı ve nükleersiz bir dünya için yeni Start'ın attığı önemli bir adımdır. Anlaşma etkin mekanizmalarına rağmen stratejik silahlara kaç tane başlığın yerleşeceği ve içerikleri hakkında azaltma ve sınırlamalar getirirken genelde herhangi bir silahta bulunmayan nükleer malzemeye yönelik toplam ile ilgili bağlayıcı bir nitelik getirmemesi anlaşmanın eksik yanı olarak düşünülebilir.

2011 yılından 2016 yılına kadar herhangi bir problem ile karşılaşılmaı anlaşma maddeleri üzerinde tarafların güven içeren eylem sergilediklerini göstermektedir. "İki ülke arasında, 2011'de yürürlüğe giren anlaşmaya göre 103 tetkikte ve 11.817 tebliğ alışverişinde bulundular."³⁰¹ Anlaşmanın 14. maddesi ile belirtildiği üzere Yeni Start'ın on yıl yürürlükte kalacağı ve istenildiği takdirde beş yıllık bir uzatma sürecinin olabileceği belirtilmiştir.

3.4. YENİ START ANLAŞMASI SONRASI ULUSLARARASI OLAYLARA BAKIŞ

Çatışmaların ve gerilimlerin artması nükleer silahların sahneye gelme ihtimalini arttırmaktadır. Küresel alanda tehdit algılarının iyi analiz edilmesi ve önlemler alınması nükleer silahlarla verilen mücadelenin ilk basamaklarını oluşturur. 11 Eylül 2001 sonrası terör olaylarının tırmanması, birçok devletin terör saldırılarına maruz kalması soğuk savaş sonrası dönemde terörü dünya barışını tehlikeye sokan bir konuma yerleştirmiştir. Teröre karşı atılan sert adımlar bazen doğru ile yanlışın birbirinden ayrılmasını güçlendirmiş, farklı inanç mezhep kültür ve ırktan insanların birbirlerine karşı ön yargılı tutumlar geliştirmelerine neden olmuştur. Soğuk savaş sonrası dönemde sınırların kalkması ve iletişimin ilerlemesi ile küreselleşen dünyayı, nefret dolu söylemler tekrar kutuplara ayırmaktadır.

2000 yılında Yemen limanında demirleyen Amerikan gemisi sürat teknesi tarafından saldırıya uğradı.³⁰² Bu saldırı bölgede Amerika'nın istenmediği ve Arap- İsrail politikalarına karşı verilmiş bir cevap olarak algılandı. 2001 yılında Tel Aviv'de bir

³⁰¹ Hans M. Kristansen, "New START Data Shows Russian Warhead Increase Before Excepted Decrease",30.10.2016, <https://fas.org/blogs/security/2016/10/new-start-data-2016/> (Erişim Tarihi: 24.01.2017)

³⁰²BBC, "2000: Suicide bombers attack USS Cole", http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/october/12/newsid_4252000/4252400.stm (Erişim tarihi: 19.01.2017)

diskoda meydana gelen intihar saldırısı³⁰³ İsrail Filistin barışını engellemeye ve bölgeyi çatışma yönünden sıcak tutmaya yönelik bir adım olarak görülür. Bu tür eylemler dünyada yen bir tehdit ile karşı karşıya kalındığını göstermekte acil önlem alınmasını gerektirmekteydi. 11 Eylül 2001 yılında Dünyanın en iyi korunan ve en güvenli olarak adlandırılan Pentagon ve ikiz kulelere uçak saldırısının gerçekleşmesi sonrası yüzlerce masum sivilin ölmesi dünyanın hiçbir yerinin artık güvenli olmadığını göstermekteydi. Sonrasında ABD terör saldırılarından dolayı Afganistan'daki Taliban yapılanmasını ve Usame Bin Ladin'i sorumlu tutarak Afganistan'ı işgal etti. Afganistan'ın en yakın komşusu Pakistan'da da bu tür gurupların hayat imkânı bulması ve hatta Hindistan'a karşı eylem tarzları bölgenin ısınmasına neden oldu. Pakistan bu tür örgütleri kanun dışı olarak nitelemesine rağmen güvenlik kaygısıyla 2002 yılında nükleer başlıklarla donatılmış silah denemesi gerçekleştirmiştir.³⁰⁴

ABD'nin suçluları hızlı bir şekilde bulamayışındaki başarısızlığı ve bölgede uzun süre kalacağına sinyalleri radikal çevrelerde Amerika nefretini körükledi. 2002 yılında Bali' de bir kişinin sırt çantasındaki bombayla intihar saldırısı düzenlemesi, terör eylemlerinin süreceği gerçeğini yansıtıyordu.³⁰⁵ Rusya Çeçenistan halkının bağımsızlığını diğer etnik grupları tetiklemesinden ve bölgenin jeopolitik konumundan dolayı izin vermemekteydi. 2002 yılında Moskova'daki bir tiyatrodaki meydana gelen rehine krizi Rusya'nın küresel alanda rağbet gören Teröre karşı Yeni Dünya söylemi ile Çeçenistan'ı bir terör yuvası olarak göstermesini sağladı. Olayda saldırganları etkisiz hale getirmek için kullanılmış olan kimliği bilinmeyen gazın rehinelere ölümüne sebep olması nükleer silahlardan daha korku veren WMD' dan kimyasal silah tehlikesinin tekrar gündeme gelmesini sağlamıştır.³⁰⁶

³⁰³ CNN World, "Suicide bombing at Israeli disco kills 17" 01.06.2001, <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/meast/06/01/israel.explosion.03/> (Erişim Tarihi: 19.01.2017)

³⁰⁴ Aljazeera Turk, "2001 Sonrası Pakistan ABD ilişkileri" 28.11.2013, <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/2001-sonrasi-pakistan-abd-iliskileri> (Erişim Tarihi: 19.01.2017)

³⁰⁵ BBC News, "The 12 October 2002 Bali bombing plot", <http://www.bbc.com/news/world-asia-19881138> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

³⁰⁶ Artem Krechetnikov, "Moscow theatre siege: Questions remain unanswered", BBC News, 24.10.2012, <http://www.bbc.com/news/world-europe-20067384> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

2004 Yılına gelindiğinde İspanya’da trenlerde meydana gelen eş zamanlı patlamalar birçok masum sivilin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur.³⁰⁷ İspanya’nın Irak politikasında ABD ile birlikte hareket etmesi olaya sebep olarak gösterilmiş ve böylece Asya’da yanan ateşin Avrupa’ya sıçramasına çalışılmıştır. Terör en büyük silahı olan korkuyu ve nefretin tohumlarını her yere rahat bir şekilde ulaştırmaktadır. Devletlerin izledikleri politikalar sivil halk ve ölen asker yakınları tarafından eleştirilmiş, farklı dini görüşler tarafından yüksek sesle terör lanetlenmiştir.

2010 yılında X ray cihazının gözünden kaçan bir çeşit bombanın terör örgütleri tarafından kullanıldığına şahit oldu.³⁰⁸ Kargo şirketinin kullanılması teröristin yakalanma riskini azaltırken daha etkili bir yöntem olarak eylemlerin başarıya ulaşmasını sağlamaktaydı. Bu tezin ikinci bölümünde de değinildiği gibi Şekil 5.te ifade edilen önleme piramidinin ilk basamağındaki küresel işbirliği içinde istihbaratın başarısı ile önlenmiştir. Uygulanan paket yöntemi WMD açısından en büyük riski oluşturmaktadır.

Dünyanın birçok yerinde farklı çeşitlerde farklı zaman dilimlerinde terör olayları yaşanmıştır. Verilen örnekler nükleer terör riski ile dünyanın karşı karşıya kalabileceği gerçeğini göstermektedir. Bu bağlamda 2010 Nükleer güvenlik zirvesi toplantısında nükleer terör başlıca sorun olarak görüşülmüştür. Dönemin ABD başkanı Obama’ nın zirvenin açılış konuşması bu gerçekliği en iyi yansıtmaktadır.

“Nükleer malzemelerle ilgili teröristlere karşı mücadele edebilmek için bir araya gelip riskleri önemli ölçüde azaltmayı başardık ve buna rağmen nükleer terör tehdidi ile karşı karşıyayız. Bizim çalışmalarımız sayesinde şuana kadar herhangi bir terörist örgüt nükleer silahları elde etmeyi başaramadı. Paris’te Brüksel’de saldırılar gerçekleştirmiş olan teröristleri baktığımızda DAESH’in gaz atakları kullandığını görüyoruz. Irak’ta bunlar da kullanıldı. Fakat şuana kadar nükleer silah elde etmiş olamadıkları için bunları kullanamadılar ama ellerinde bu imkan olsaydı bunları kullanacaklardı. Dolayısıyla nükleer terör eylemlerine karşı yapabileceğimiz en önemli önlem bunların terör örgütlerinin eline geçmesini engellemek olacak. Yaklaşık olarak 2 bin ton nükleer malzemenin yeterli seviyede güvenliği sağlanabilmiş değildir. Yüz binlerce insan nükleer silahlarla öldürülebilir. Bu da insani insani, siyasi, ekonomik ve çevresel anlamda büyük bir felaket getirecektir. Dünyamızı değiştirecek bir tehlikedir. Bunu değiştiremeyiz ama daha iyi güvenlik önlemleri almamız. Tehlikeli maddeleri güven altına alabilmeliyiz. Böyle kaçakçılığın yayılmasını ülkelerimizde önleyebiliriz. Koalisyonun çalışmaları kapsamında birçok ülke bu çalışmalara katıldı. Sade nükleer

³⁰⁷ CNN, <http://edition.cnn.com/2013/11/04/world/europe/spain-train-bombings-fast-facts/> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

³⁰⁸ The Guardian, “Cargo plane bomb found in Britain was primed to blow up over US” <https://www.theguardian.com/world/2010/nov/10/cargo-plane-bomb-us-alqaida> (Erişim Tarihi: 20.01.2017)

*silahlara ulaşmaları anlamında değil diğer kitle imha silahlarına da ulaşmalarını engellemek gerekmektedir.*³⁰⁹

Konuşmanın satır aralarında geçen “2 bin ton malzeme” ve güvenliği gelecekte en büyük güvenlik açığı olarak görülmektedir. Sezyum, Uranyum, Plütonyum, Kırmızı cıva, Ağır su gibi radyoaktif sanayide kullanılan maddeler, Sovyetler birliğinin dağılması sonrası bağımsızlığını ilan eden ülkelerden ve otorite boşluğu bulunan Iraktan çeşitli yollarla diğer ülkelere sokulmaya çalışılmıştır. Türkiye’de emniyet güçlerinin başarılı çalışmaları bu tehlikeyi engellemektedir.³¹⁰ Bu tür maddelerin kaçakçıların eline düşmesinin gerçekliği, nükleer devletlerin elindeki silahları azaltma ve nükleer silahların yayılması anlaşmalarının tek başına yeterli olamayacağını göstermektedir. FBI yaptığı son operasyonların çoğunluğunu kaçakçılık ile mücadelede yaptığı görülürse alınan önlemler ile bu tür risklerin azaltıldığı anlaşılmaktadır.³¹¹

Nükleer silah risklerinde birinci tehdit olarak görülen terör olgusunu, Kuzey Kore’nin Nükleer girişimleri izlemektedir. Kuzey Kore ile Burma arasındaki nükleer alanda birlikteliği 2009 Haziran ayı içinde Japonya, Japon işadamları ile Kuzey Koreli işadamlarının Burma’ya Manyetometre satmaya çalışırken yakalanması ispatlar niteliktedir.³¹² Burma ile Kuzey Kore arasındaki siyasi yakınlaşmayı engelleme adına Burma üzerine refah politikaları³¹³ uygulayan Obama, böylelikle Asya’da tehdit unsuru oluşturacak diğer bir nükleer devletin oluşumunu önlemekte ve Kuzey Kore’nin hareket alanlarını kısıtlamaktadır. Devletlerin uyguladığı politikalar bazen karmaşık ilişkiler ağına sahne olabilmektedir. Örneğin ünlü bir İngiliz bankacının kurmuş olduğu bir şirket ile Kuzey Kore arasında finans ilişkisi

³⁰⁹ Yasin Öztürk,, “Obama: Nükleer terör tehdidi ile karşı karşıyayız”, İHA,01.04.2016, <http://www.iha.com.tr/haber-obama-nukleer-teror-tehdidi-ile-karsi-karsiyayiz-548324/> (Erişim tarihi: 21.01.2017)

³¹⁰ Cnntürk, “Türkiye’ye radyoaktif madde sokmak isteyen Gürcistan vatandaşları yakalandı.”, 19.06.2015, <http://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyeye-radyoaktif-madde-sokmak-isteyen-gurcistan-vatandaslari-yakalandi> (Erişim Tarihi: 21.01.2017)

³¹¹ Steve Anderson, “FBI foils smugglers' plot to sell nuclear material to Isis”, Independent, 07.10.2015, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/smugglers-tried-to-sell-nuclear-material-to-isis-a6684051.html> (Erişim Tarihi: 22.01.2017)

³¹² Julian Borger, “Burma suspected of forming nuclear link with North Korea”, The Guardian, 21.07.2009, <https://www.theguardian.com/world/2009/jul/21/burma-north-korea-nuclear-clinton> (Erişim Tarihi: 22.01.2017)

³¹³ Peter Popham, “As Burma Imprves, North Korea Keeps Getting Worse”, <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/as-burma-improves-north-korea-keeps-getting-worse-a6899111.html> (Erişim Tarihi: 22.01.2017)

olduğu iddia edilmiş fakat yalanlanmıştı.³¹⁴ Bu tür haberlerin gerçeklik yanı olabileceği gibi bir devleti zor duruma düşürme adına bilinçli yapılmış hareket tarzının da olabileceği düşünülmelidir. Bu bağlamda nükleer silahların ekonomik çıkar ve siyasi sıkıştırma amaçlı yumuşak güç unsuru olarak kullanılabilmesi anlaşılmaktadır. Her türlü ekonomik yaptırımlara rağmen Kuzey Kore tehdit dolu söylemlerine devam etmektedir. Plütonyum üretme çabalarının 2017 yılında da devam ettiği görülen ülke, uydu görüntülerinden alınan verilere göre reaktörü yeniden çalıştırmaya yönelik hazırlıklar yapmaktadır.³¹⁵ Reaktörün güç seviyesine göre plütonyum üretme oranı değişmesinden dolayı kaç tane silah üretecek kapasitede olduğunu analiz etmek zor görünmektedir.

İran ABD arasında değişen gelişmeler ve sürekli devam eden nükleer çıkmazlık dünya barışını tehdit eden unsurlardan biridir. Uluslar arası kamuoyunda umut ile karşılanan Obama' nın İran politikaları ve İran'ın samimi tutumu, ABD'de gerçekleşen seçimler sonrası yeni bir krize neden olmuştur. Küresel anlamda düşünüldüğünde seçilmiş başkan Trump'ın söylemleri ABD'de hem içte hem dışta problemler ortaya çıkarmakta ve sert dille eleştirilmektedir. Bunun ilk sinyalleri aşırı muhafazakâr ve dindar politika içeren demeçleri ve gelir gelmez uyguladığı politikalarından anlaşılmaktadır.³¹⁶

Trump seçim döneminde de Obama'nın İran ile yaptığı müzakereleri eleştirmiş ve göreve geldiğinde hepsinin yeniden değerlendireceğini belirtmişti.³¹⁷ Göreve gelir gelmez İran'a ek yaptırımlar uygulamayı içeren paket gündeme geldi. Göçmen politikalarını değiştirerek 7 ülke vatandaşlarına sınırları kapattı.³¹⁸ Bu 7 ülke arasında İran'da bulunmaktadır. Ruhani ve Trump arasında kamuoyu aracılığıyla sert sözlerin

³¹⁴ Juilete Garside and Luke Harding, "British banker set up firm used by North Korea to sell Weapons", The Guardian, 04.04.2016, <https://www.theguardian.com/news/2016/apr/04/panama-papers-briton-set-up-firm-allegedly-used-by-north-korea-weapons-sales> (Erişim Tarihi: 25.01.2017)

³¹⁵ David Brunnstrom, "North Korea appears to have restarted plutonium reactor: think tank", Reuters, 27.01.2017, <http://www.reuters.com/article/us-northkorea-nuclear-idUSKBN15B270> (Erişim Tarihi:03.02.2017)

³¹⁶ Hürriyet, "5 yaşındaki Müslüman çocuğa havalimanında kelepçe",31.01.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/5-yasindaki-musulman-cocuga-havalimaninda-kelepce-40351692> (Erişim Tarihi: 03.02.2017)

³¹⁷ BBC Türkçe, "Trump: Başkan seçilirse ilk iş İran anlaşmasını feshedeceğim", 22.03.2016, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160321_trump_iran (Erişim Tarihi: 03.02.2017)

³¹⁸ Milliyet, "ABD ile İran arasında ipler yeniden geriliyor",03.02.2017, <http://www.milliyet.com.tr/abd-ile-iran-arasinda-ipler-dunya-2390271/> (Erişim:06.02.2017)

ardından İran'ın yeni füze denemesi ve tatbikat yapacağını açıklaması bölgede olayların tırmanmasına neden olmuştur.³¹⁹

Bölgede İran ile İsrail ezeli düşman olarak görülmektedir. Bu bağlamda İran ABD arasında gerçekleşen krize İsrail'de dâhil olmuştur. İngiltere Başbakanı Teresa May ile İsrail başbakanı Netanyahu ile görüşmesi sırasında olay gündeme gelmiş fakat May olaylara temkinli yaklaşmayı tercih etmiştir. May'in bu tutumu İngiltere'nin enerji hatlarında yeni bir problemin dünya ve İngiliz ekonomisini etkileyeceği düşüncesinden kaynaklanmakta olduğu söylenebilir. Bölge Afganistan, Irak ve Suriye'de gerçekleşen olaylar sebebiyle kaosa sürüklenmektedir. Bir yönde terör örgütleri bir yanda iç savaş bir yanda da büyük devletlerin ekonomik, siyasi, stratejik hesapları ve çıkarları yüzünden kaynamaktadır. Bölgedeki kaosa bir de nükleer silahları olduğu düşünülen İran girdiği zaman tüm dünyayı içine alacak bir üçüncü dünya savaşının çıkma olasılığı kuvvetle muhtemeldir.

Dünya barışını tehdit eden bir diğer sorun ise Arap baharıyla başlayan iç çatışmalar ile devam eden ortamda Suriye ve Irak bölgesinde DEAŞ'ın ortaya çıkmasıyla başlayan kargaşalardır. Irak ve Suriye nükleer olarak bir sorun teşkil etmemektedir. Rusya, Türkiye ve İran aracılığıyla muhalifler ile Esed tarafları arasında ortak bir çözüm yolu bulmaya çalışıldığından tek tehlike DEAŞ olarak görülmektedir. Bölge ülkelerinin ve Suriye halkının anlayacağı uzun süreli politikaların uygulanmasıyla ancak bölgenin kısa sürede huzura kavuşacağı düşünülmektedir. Suriye ve Irak'ın petrol rezervleri ve enerji hatları üzerindeki özel konumu bölgede uzun süreli kargaşanın bazı devletlerin çıkarlarını olumsuz etkilemesi dolayısıyla bölgenin çok uzun süre belirsizliğini koruması düşük bir ihtimaldir.

Olası bir diğer tehdit olarak Çin görülmektedir. Çin gerek ekonomisi gerekse nükleer gücü yönünden dünya istikrarının değiştirebilecek bir devlettir. Japonya ile arasında sorun bulunan Senkaku adaları konusunda Tump'ın Japonya'dan taraf olması Asya'nın bir başka bölgesinde gerilimlerin arttığını düşündürmektedir.³²⁰ Çinin olası

³¹⁹ DHA, "İran füze denemesi yapacak", 04.02.2017, http://www.dha.com.tr/iran-fuze-denemesi-yapacak_1449704.html (Erişim Tarihi: 06.02.2017)

³²⁰ Justin McCurry, "China accuses US of putting stability of Asia Pacific at risk", The Guardian, 04.02.2017, <https://www.theguardian.com/world/2017/feb/04/china-accuses-us-of-putting-stability-of-asia-pacific-at-risk> (Erişim Tarihi: 06.02.2017)

bir Japonya çatışması Hindistan ve Pakistan gibi ülkeleri de etkileyecektir. Bu ülkelerin nükleer silah bulundurmaları sebebiyle risk oluşturmaktadır. Çin'in ABD ile arasındaki olası siyasi sorunlar, Çin'in elindeki büyük çaplı ABD tahlillerini geri çekmesi ekonomik sorunları ve beraberinde çatışmaları ortaya çıkarma riski dolayısıyla bir tehdit algılaması olarak görülmektedir.

Yeni Start anlaşmasının imzalanmasında en büyük etkisi olan füze sistemlerinin tekrar kurulma ihtimali hem anlaşmayı (çekilme veya uzatılmama riski) tehlikeye sokmakta hem de Avrupa'da tehdit algılamalarının yeniden şekillenme ihtiyacını doğuracaktır. Romanya'da kurulacak olan balistik füze sistemleri Rusya ve ABD arasında ilerde sorunların yaşanacağını düşündürmektedir.³²¹

SONUÇ

Toplulukları ve devletleri oluşturan asli unsur insan, doğası gereği hatalara düşmekte ve bu hataları düzeltmek için çabalamaktadır. Her varlık gibi insan da varlığını sürdürmek için diğerlerini ortadan kaldırmayı göze alabilmektedir. Uluslararası sistemde insan davranışlarını yansıtan sosyal organizma devlettir. Devletler kendilerini yöneten liderler çerçevesinde birbirleri ile ilişkilerine şekil vermektedirler. Devletler için varlığın devamı ve ulusal çıkarların korunması en önemli ilkedir. Bu bağlamda devletler her zaman kendinden olmayana ve çıkar alanlarına yakın olanlara karşı şüphe ile baktığı ve diğerini tehdit olarak değerlendirdiği görülmüştür. Uluslararası sistemi düzenleyecek ve devletlerin tehditkâr hareket tarzlarını kısıtlayacak bir mekanizma olmadığı, devletlerin kendi güvenliklerini sağlamak amacıyla güc için çabaladıkları görülmüştür. Bu bağlamda sürekli silahlanmakta veya yeni silahlar keşfetmektedirler.

İhtiyaç duyulan kaynakların dünyanın farklı bölgeleri üzerinde dağılması dolayısıyla devletlerin birbirleri ile ekonomik, kültürel, siyasi ilişkiler kurmasında etkili olduğu görülmüştür. Bu ilişkilerin kimi zaman askeri siyasi ve ekonomik yakınlaşmaları doğurduğu kimi zaman da anlaşmazlıkların yaşanmasına sebep olduğu görülmüştür. Anlaşmazlıkların çözümü için devletlerin öncelikli davranışlarının diplomasi yani uzlaşmayı tercih ettiği görülmüştür. Yalnız her devlet için uzlaşmada geri adım

³²¹ BBC Türkçe, "ABD, Romanya'daki füze savunma kalkanını aktif hale getiriyor" 12.05.2016 , http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160511_abd_romanya_fuze (Erişim Tarihi:06.02.2017)

atabileceği belirli sınırlar mevcuttur. Diploması ile çözülmeyen sorunların tek çözümlü savaş olarak görölmektedir. Bu bağlamda barış ve savaş yöntemlerinde ustalık o devletin kaderini belirlemektedir. Uluslararası sistem güç kavramı üzerinden dengelenmekte ve politikalar güç üzerinden yürütölmektedir. Güç kavramında askeri güç en önemli bir yapıtaşı olmakla birlikte ekonomik ve politik güç (yumuşak güç unsurları ve bilgi) ile desteklenmediği takdirde tek başına yeterli olamamaktadır.

Uluslararası sistemde barışın uzun süreli muhafazası için diplomatik yakınlaşmaların artırılmasının önemli olduğu kadar sorunların çözümünde kısa süreli çatışmaların yaşanması da önemlidir. Çünkü kısa süreli çatışmaların ve enerji boşalmalarının büyük savaşları önlediği, kısa süreli güç gösterilerinin güçsüz olanın üzerinde caydırıcı güç oluşturduğu görölmüştür.

Soğuk savaş yılları devletlerin ve insanların güvenliklerinin en riskli bir dönemi olarak görölmeye rağmen barışın muhafazasının uzun süre sağlandığı dönem olarak değerlendirilir. Çünkü o dönemde uluslararası sistemi düzenleyen görünmeyen güçlü elin nükleer silah olduğu bilinmektedir. Caydırıcı bir unsur olarak nükleer silahı elinde tutanlar diğer devletler ile ilişkilerinde onları kendi rızaları doğrultusunda hareket etmelerini sağlamıştır. Devletler için varlıklarının devamını sağlayacak güvenlik olgusu güç kadar etkilidir. Bu bağlamda devletlerin güvenliklerini sağlamak amacıyla nükleer bir devletin çıkar alanlarından uzak durduğu görölmüştür. Bu açıdan nükleer silahların varlığının barışı sağladığı görüşü aynanın diğer bir yüzüdür.

Güce ulaşma güdüsü güvenliğin sağlanması için nükleer silahların doğmasına sebep olmuş aynı zamanda bilimin gelişmesine de en büyük katkıyı sağlamıştır. Nükleer silahların hızlı gelişmesi ve yayılması yukarıda bahsedilen barışın korunması olasılığını düşürmekte, aynada karanlık bir geleceğin yansımaya sebep olmaktadır. Bu bağlamda bu çalışmanın yapılması dünya uluslarının geleceğinin korunmasında ve insanlığın düşünmeye teşvik edilmesinde yararlı olacaktır. Bu çalışmanın ortaya tablolarındaki veriler günümüzde gezegenin yörüngesini dahi değiştirebilecek büyük güçte nükleer cephaneliklerin mevcut olduğu göstermiştir. Çoğu devletlerin nükleer savaş riskinin ve olası sonuçlarının bilincinde olduğu görölmüştür. Devletler silahları azaltma politikaları geliştirmeye çalışmakla beraber uluslararası sistemin

güvensizliği bu silahlardan tamamen vazgeçmelerine engel olmaktadır. 1945 yılından Salt I anlaşmasına kadar silahlardaki artış ivmesinin çok fazla olduğu görülmüştür. Salt I ve akabinde gelen anlaşmalar ve nihayet en son anlaşma Yeni Start ile nükleer silahlarda %85 azaltmanın olduğu görülmüştür.

Yeni Start anlaşması vazgeçilmez bir unsur olarak görülen nükleer silahlar konusunda dahi tarafların uzlaşabileceğini güven ortamının sağlanabileceğine kanıt olmuştur. Her iki tarafın stratejik bu silahlardan vazgeçmesinde güvenlik kaygısı kadar bu silahların bakımından kaynaklanan ekonomik çıktılarda etkili olmuştur. Yeni Start anlaşması Stratejik silahları ele alırken diğer nükleer silahlarda ve başlıklarda zorlayıcı bir etkisinin bulunmadığına rastlanmıştır. Her ne kadar sayıca en yüksek her iki tarafın da anlaşmanın hükümlerine uyduğu Tip I ve Tip II denetimleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Bahsedilen anlaşmanın imzalanmasında ve günümüze kadar geline zaman diliminde anlaşmanın sağlıklı ilerlemesinde tarafların tehdit unsuru oluşturacak politikalardan uzak durması en etkili unsur olarak görülmüştür. 2017 yılı itibarı ile ABD’ de meydana gelen yönetim değişikliği beraberinde başkanın uyguladığı ilk politikalar hem anlaşmayı hem de uluslararası barışı olumsuz etkilemektedir. Özellikle Avrupa’da Rusya sınırına yakın NATO tesislerinde silahlanmanın artması ve Romanya’ya kurulacak olan füze rampa sistemleri Rusya tarafından kaygı ile izlenmektedir. Demek oluyor ki devletlerin politikaları her ne kadar değişmez çıkar olgusuna dayalı olarak yıllarca belirli çizgide ilerlemiş olsa da dış politika, iç politik değişimlerden ve lider bakış açısından etkilenebilmektedir. Her ne kadar günümüze kadar sorunsuz devam eden anlaşma politika uygulayıcıların tehditkâr söylem ve davranışlarından etkileneceği düşünülmektedir. Bu düşüncenin destekleyici geçerliliği söz konusu anlaşmanın öncesindeki başarısız anlaşmaların benzer ortamlarının günümüzde de yaşanılır olmasından kaynaklanmaktadır. Özetle taraf devletlerin anlaşmanın hükümlerine uyuyor olması gelecekteki anlaşmanın uzatılması veya daha kapsamlı yeni anlaşmaların doğmasında yeterli olamamaktadır. Güven verici politik adımların atıldığı ortamlarda tarafların birbirleri ile daha iyi uzlaştığı görülmüştür.

Söz konusu anlaşma dünyada tüm devletlere örnek olacak bir geniş görüşlülük özelliği de taşımaktadır. Sadece iki süper güç arasındaki uzlaşma dünya güvenliğinin

sağlandığı gerçeğini yansıtmamaktadır. Kuzey Kore, Çin, Pakistan, Hindistan gibi nükleer teknolojiyi elinde bulunduranlar ile İran gibi silah sahibi olduğu düşünülen ülkeler nükleer savaş riskinin canlı kalmasını sağlamaktadırlar. Kuzey Kore'nin diktatör politik uygulamaları ve ekonomik yaptırımlar ile içinde bulunulan durum birincil tehdit olarak bu ülke üzerinde düşüncelerin yoğunlaştığını göstermiştir. Söz konusu devletin nefes alacak bir ekonomik boşluk bırakılmadığı takdirde bu ülkenin sorunlarını askeri güce dayalı çözmeye çalışacağıın sinyalleri yaptıkları nükleer denemelerden görülmüştür. Ülkenin demokratikleşme sürecine diğer devletlerin katkı sağlaması veya yumuşak güç unsurlarının kullanılması, askeri çevreleme, nükleer teknoloji, parça ticaret yollarının önlenmesi ve hepsinden önemlisi tüm devletlerin birlikte uygulayacağı politikalar bu devletin nükleer tehdidine karşı alınabilecek en gerçekçi eylem tarzları olarak görülmektedir.

İran, ABD tarafından bir tehdit unsuru olarak görülmektedir. Nükleer silah üretme çabaları ile birlikte ülkenin radikal gruplar ile işbirliği içinde olduğunun iddia edilmesi tehdit algılamasına neden olduğu görülmüştür. Obama döneminde uygulanan politikalarından yeni dönemde vazgeçilmesi bu ülkenin tekrar uluslararası arenada tehdit olarak görülmesine sebep olmuştur. Bu bağlamda süper güçlerin uluslararası sistemi istedikleri gibi yönlendirebildikleri görülmüştür. Bölgede mezhep savaşlarını tetikleyecek olaylar, Iraktaki ABD nüfuzu, İsrail'in tehdit olarak görülmesi gibi sebepler İran'ı silahlanmaya itmektedir. Bu bağlamda İran'a karşı yeni yaptırımların bu ülkeyi nükleer silah politikasında değişimlere yol açmayacağı aksine silahlanma politikalarında hızlanmaya gideceği anlayışını doğurmuştur.

Terör uluslararası sistemin bütün yapılarını etkileyen en büyük tehdit unsurudur. Sistemdeki hatalardan ve açıklardan türemiştir. Bununla beraber terörün tam adının konmayışı ve ortak bir anlayışın oluşturulamayışının terör eylemlerini tırmandırdığı görülmüştür. Bu bağlamda bir devlet tarafından terörist olarak görülen bir diğeri tarafından ulusal çıkarları koruyan yabancı illegal güç olarak görülmektedir. Öte yandan bir terör grubunu ortadan kaldırmak için diğeri terör grubu desteklenebilmektedir. Üret kullan işi bitince yok et anlayışı içinde uygulanan bu stratejiler başarıya ulaşmamakta ve atık unsurlar tüm sistemi tehlikeye düşürmektedir. Terörün önüne geçmekte uygulanan en başarılı yöntemin toplumun

bilinçlendirilmesi ve özgürlüklerini kendi elinde tutmalarının sağlanmasından geçtiği görülmüştür. Pişman olarak geri dönmüş eski terör üyelerinin ifadeleri realist bakış açısıyla düşünebilen hiçbir insanın terör örgütleri tarafından kullanılamayacağını göstermektedir.

Terör örgütlerinin kaçakçılık yaptıkları ve elde ettikleri ekonomik gücü silahlanmaya harcadıkları görülmüştür. Nükleer silahlara ulaşmaya çabaladıkları özellikle nükleer madde kaçakçılığı içerisinde oldukları güvenlik güçlerinin yaptıkları operasyonlardan anlaşılmaktadır. Bu bağlamda 2010 yılında NATO' da oluşturulan konseptin nükleer terör ile mücadelede başarılı olduğu görülmüştür. Bu bağlamda uluslararası sistemdeki işbirliklerinin artmasının terör ile mücadelede etkili olacağı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Radyasyon Güvenliği Yönetmeliği (24.3.2000), T. C. Resmi Gazete, 23999.
- Anonim (2001) *Sivil Savunma Teşkilatı ve Görevleri*, Ankara: Sivil Savunma Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Archer, C. I., ve Ferris, J. R. (2006) *Dünya Savaş Tarihi*, Çev.: C. Demirkan. İstanbul: Akyüz Yatınları.
- Arıboğan, D. Ü. (1998) "Uluslararası Terörizmin Yeni Yüzü,". *Uluslararası Politikada Yeni Alanlar Bakışlar*, Ed.: F. Sönmezoğlu, İstanbul: Der Yayınları, 456-460.
- Arnold, L., ve Smith, M. (2006) *Britain Australia And The Bomb The Nuclear Tests And Their Aftermath*, London: Palgrave Macmillan.
- Aronson, S. (1992) *The Politics And Strategy Of Nuclear Weapons In The Middle East Opacity Theory And Reality 1960-1991 An Israeli Perspective*, New York: State University of New York Pres.
- Atakan, Y. (2014) *İç İçe Yaşadığımız Gizemli Radyasyon ve Sağlığımız*, Ankara: Nobel Yayınları.
- Ayaz, A., ve Yurttagül, M. (2012) *Besinlerdeki Toksik Öğeler II*, Ankara: Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- Aydın, M. (2004) "Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi:Kökeni,Kapsamı,Kritiği", *Uluslararası İlişkiler*, 1(1), 33-60.
- Baker, D. (2006) *Biological Nuclear And Cehemical Weapons Fighting Terrorism*, Florida: Rorke Publishing.
- Başaran, A.(2013) Dış Siyasi, İktisadi İlişkiler Çerçevesinde Yeltsin Dönemi Rusya-Türkiye İlişkileri, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başlamış, C. (1991, 29 Temmuz) "Start'a Beş Var," *Milliyet*

- Bayır, Ö. E., ve Sarı, Ö. (2015) "Quincy Wright,". *Savaş Kutramları Temel Düşünürler ve Yaklaşımlar*, Ed.: E. Büyükkakıncı, Ankara: Adres Yayınları, 288-311.
- Beal, T. (2005) *North Korea: The Struggle Against American Power*, London: Pluto Pres.
- Best, A. (2012) *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, Çev.: T. U. Belge. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bezci, B. (2010) "Terör, Uluslararası Terör ve Küresel Terör,". *Dünya Çatışmaları - Çatışma Bölgeleri ve Konuları Cilt 2*, Ed.: K. İnat, B. Duran, ve M. Ataman, Ankara: Nobel Yayın, 617-630.
- Brodie, B. (1959) *Strategy And Missile Age*, New Jersey: Princeton University Press.
- Bulkeley, R. (1991) *The Sputnks Crisis And Early United States Space Policy*, London: Published By MacMilian.
- Burton, J. W. (1997) *Violence Explained The Sources of Conflict, Violence And Crime And Their Provention*, New York: Manchester University Pres.
- Chermus, I. (1946) *Eisenhower's Atoms For Peace*, Texas: Texas A&M University Press.
- Clausewitz, C. V. (2007) *On War*, Çev.: M. Howard, ve P. Paret. New York: Oxford University Press.
- Cooper, D. (1998) *Enrico Fermi and The Revolutions Of Modern Physics*, New York: Oxford University Press.
- Cross, R. (2003) "British Nuclear Tests and the Indigenous People of Australia,". *The British Nuclear Weapons Programm*, Ed.: D. Holdstock, ve F. Barnaby, London: Frank Cass & Co. Ltd, 77-80
- D.Aczel, A. (2012) *Uranyum Savaşları*, Çev.: B. Gönülşen. İstanbul: Alfa Yayınları.

- Diehl, S. J., ve Moltz, J. C. (2008) *Nuclear Weapons And Nonproliferation*, California: ABC Clio Inc.
- Dilaçar, A. (1995) *Kutadgu Bilig İncelemesi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Donnelly, J. (2013) "Realizm,". *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, Çev.: M. Ağcan, ve A. Aslan. İstanbul: Küre Yayınları, 53-82
- Ergül, O. (2015) "Paul F. Diehl,". *Savaş Kuramları Temel Düşünürler ve Yaklaşımlar*, Ed.: E. Büyükkakıncı, Ankara: Adres Yayınları, 624-656.
- Erman, İ. (2014) *Politik ve Askeri Savaş Sanatı I*, Ankara: İlk Eriş Yayınları.
- Erzen, M. Ü. (2012) *Kamu Diplomasisi*, İstanbul: Derin Yayınları.
- Fehner, T. R., ve Gosling, F. (2006) *Atmospheric Nuclear Weapons Testing*, Washington: U.S. Department Of Energy.
- Fischer, D. (1997) *History Of The International Atomic Energy Agency The First Forty Years*, Vienna: A Fortieth Anniversary Publication.
- Fisher, R. D. (2008) *China's Military Modernization*, Westport: Praeger Security International .
- Frank, R. (2010) "Socialist Neoconservatism and North Korean Foreign Policy,". *New Challenges of North Korean Foreign Policy*, Ed.: K.-A. Park, New York: Palgrave Macmillan, 9-13.
- Frey, K. (2006) *India's Nuclear Bomb and National Security*, New York: By Routledge.
- Gerger, H. (1985) *Yıldız Savaşları Teknolojisi, Sorunları, Sakıncaları*, Ankara: Kalem Yayıncılık.
- Glasstone, S. (1957) *The Effects Of Nuclear Weapons*, USA: Published By United States Atomic Energy Commission.

- Goldblat, J. (1990) "The Non-Proliferation Treaty: Status of Implementation and the Threatening Developments,". *Nuclear Non-Proliferation and the Non-Proliferation Treaty*, Ed.: J. Goldblat, New York: Springer, 3-20.
- Gsponer, A. (2006) *Fourth Generation Nuclear Weapons : Military Effectiveness And Collateral Effects*, Switzerland: Independent Scientific Research Institute.
- Heywood, A. (2013) *Küresel Siyaset*, Çev.: N. Uslu, ve S. Mersin. Adres Yayınları.
- Hobbes, T. (2007) *Leviathan*, Çev.: S. Lim. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İyiat, B. (2015) *Zihin Kontrolü Psikolojik Savaşın Temel İlkeleri*, Ankara: Kripto Yayınları.
- J.Telis, A. (2001) *India's Emerging Nuclear Posture*, Pittsburgh: Rand Press.
- Jomini, B. A. (2008) *The Art Of War*, Çev.: C. G.H.Mendell. Canada: Published by Legacy Books Press.
- Kadercan, B. (2014) "Güç,". *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Ed.: Ş. Kardaş, ve A. Balcı, İstanbul: Küre Yayınları, 218-236.
- Kahn, H. (1965) *On Escalation: Metaphors and Scenarios*, New York: Praeger.
- Khan, S. (2010) *Iran And Nuclear Weapons: Protracted Conflict And Proliferation*, New York: Routledge.
- Knutsen, T. L. (2015) *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*, Çev.: M. Özay. İstanbul: Açılım Kitap.
- Kristensen, H. M. (2005) *U.S. Nuclear Weapons in Europe : A Review of Post-Cold War Policy Force Levels and War Planning*. Washington: Natural Resources Defense Council.
- Külebi, A. (2011) *Türkçe Jeopolitik*, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Machiavelli, N. (1955) *Hükümdar*, Çev.: Y. A. Egeli. Ankara: Yıldız Matbaası.
- Massey, E. (1963) *Nuclear Weapons Effect*, Washington: Defence Research Board.

- Morgenthau, H. J. (1970) *Uluslararası Politika*, Çev.: B. Oran, ve Ü. Öskay. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Nye, J. S. (2005) *Yumuşak Güç Dünya Siyasetinde Başarının Yolu*, Çev.: R. İ. Aydın. Ankara: Elips Kitap.
- Osada, A. (1989) *Atom Bombası Çocukları*, Ankara: Onur Yayınları.
- Pah B. H. Михайлова. (2008) *Ядерное Оружие И Национальная Безопасность*, Москва.
- Podvig, P. (2001) *Russian Strategic Nuclear Forces*, Massachusetts: The MIT Press.
- Potter, E. (2002) "Canada and The New Public Diplomacy," *International Journal*, 58(1), 43-64.
- Powell, R. (1990) *Nuclear Deterrence Theory: The Search For Credibility*, New York: Cambridge University Press.
- Pradt, T. (2016) *China's New Foreign Policy: Military Modernisation, Multilateralism And The China Threat*, Berlin: Palgrave Macmillian.
- Rajain, A. (2005) *Nuclear Deterrence In Southern Asia China, India And Pakistan*, New Delhi: SAGE Publications.
- Sadava, D. (2011) *Life, The Science Of Biology*, Sunderland: W.H. Freeman and Company.
- Sander, O. (2012) *Siyasi Tarih 1918-1994*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Short, P. (2007) *Mao Zedung Bir Yaşa*, Çev.: Y. Alogan. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Shoumikhin, A. (2011) "Nuclear Weapons In Russian Strategy And Doctrine," *Russian Nuclear Weapons: Past Present And Future*, Ed.: S. J. Blank, Strategic Studies Institute Book, 105-120.
- Smith, Dan (2000) Trends and Causes of Armed Conflicts, in The Berghof Handbook for Conflict Transformation. Berlin.
- Spilling, M. (2010). *Hitler's Secret Weapons 1933-1945*, London: Amber Books Ltd.

- Spyra, W. P., ve Winkelmann, K. (2004) *The Conversion of Liquid Rocket Fuels*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Tan, M. (2015) *North Korea International Law And The Dual Crises : Rightlessness In A Nuclear State*, New York: Routledge.
- Tekin, B. (2013, Ağustos) *Bilim Ve Teknik*.
- Thucydides. (2013). *The War of The Peloponnesians and The Athenians*, Çev.: J. Mynott. New York: Cambridge.
- Türk, D. (2013) "Yurttaş: Siyaset,". *Sokrates'ten Günümüze Batıda Siyasal Düşünceler*, Ed.: M. A. Ağaoğulları, İstanbul: İletişim Yayınları, 65-73.
- Wallerstein, I. (2004) *Amerikan Gücünün Gerileyişi: Kaotik Bir Dünyada Amerika* Çev.: T. Birkan. İstanbul: Metis Yayınları.
- Waltz, K., ve Quester, G. H. (1982) *Uluslararası İlişkiler Kuramı Ve Dünya Siyasal Sistemi*, Çev.: E. Onulduran. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Wittner, L. S. (2009) *Confronting The Bomb A Short History Of The World Nuclear Disarmament Movement*, California: Stanford University Pres.
- Yılmaz, S. (2009) "Soğuk Savaş Sonrası Rusya Federasyonu Güvenlik Ve Savunma Anlayışı," *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 87.
- Ziya, H., ve Fahri, Z. (1940) *İbni Haldun*, İstanbul: Kanaat Yayınevi.

İnternet Kaynakları

- "2001 Sonrası Pakistan ABD İlişkileri" : <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/2001-sonrasi-pakistan-abd-iliskileri> (Erişim Tarihi: 19.01.2017).
- "ABD Diplomasisinde Wikeileaks krizi": <http://www.dw.com/tr/abd-diplomasisinde-wikeileaks-krizi/a-6276489> (Erişim Tarihi: 25.10.2016).

- "ABD füze kalkanını askıya alıyor"*: <http://www.ntv.com.tr/dunya/abd-fuze-kalkanini-askiya-aliyor,9NgMyA3D9UC85DJ3u8Ylw> (Erişim Tarihi: 11.12.2016).
- "ABD ile İran arasında ipler yeniden geriliyor"*: <http://www.milliyet.com.tr/abd-ile-iran-arasinda-ipler-dunya-2390271/> (Erişim Tarihi: 06.02.2017).
- "ABD ve Çin Cibutide karşı karşıya"*:
<http://www.sabah.com.tr/dunya/2015/08/26/abd-ve-cin-cibutide-karsi-karsiya>
(Erişim Tarihi: 11.12.2016).
- "ABD'li silah şirketleri kasalarını doldurdu"*:
<http://www.trthaber.com/haber/dunya/abdli-silah-sirketleri-kasalarini-doldurdu-217281.html> (Erişim Tarihi: 03.10.2016).
- "ABM Treaty"*: <https://www.state.gov/t/avc/trty/101888.htm> (Erişim Tarihi: 22.01.2017).
- "AFAD"*: <https://www.afad.gov.tr/tr/IcerikDetay.aspx?ID=28&IcerikID=260> (Erişim Tarihi: 21.11.2016).
- "Altına İşersen tecavüze uğrarsın"*: <http://www.milliyet.com.tr/-altina-isersen-tecavuze-ugrarsin-/dunya/detay/1983541/default.htm> (Erişim Tarihi: 19.01.2017).
- "Asya Pasifik Uzay İşbirliği"* : <http://www.apsco.int/> (Erişim Tarihi: 11.12.2016).
- "Asya'da Rusya Hindistan İttifakı"*: <http://www.dw.com/tr/asyada-rusya-hindistan-ittifak%C4%B1/a-3851480> (Erişim Tarihi: 28.11.2016).
- "Atom bombası halktan gizlenmiş"* :
<http://www.sabah.com.tr/dunya/2015/08/07/atom-bombasi-halktan-gizlenmis>
(Erişim Tarihi: 22.11.2016).
- "Barack Obama'ya İran eleştirisi"*: <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1330317-barack-obamaya-iran-elestirisi> (Erişim Tarihi: 19.12.2016).

"Beş yaşındaki müslüman çocuğa havalimanında kelepçe":

<http://www.hurriyet.com.tr/5-yasindaki-musluman-cocuga-havalimaninda-kelepce-40351692> (Erişim Tarihi: 03.02.2017).

"Bilgisayarın resimli tarihi" : <http://www.ntv.com.tr/galeri/teknoloji/bilgisayarin-resimli-tarihi,GilUH1xJk0S737PHGujLtw/MU-GhFN-b0upXMMHKWH0-w> (Erişim Tarihi: 20.11.2016).

"Biography IAEA" : <https://www.iaea.org/about/dg/biography> (Erişim Tarihi: 26.11.2016).

"Bir Hiroşima tanığının anıları" : <http://www.dw.com/tr/bir-hiroşima-tanığının-anıları/a-5871908> (Erişim Tarihi: 26.11.2016).

"Birleşmiş milletler antlaşması" :

<https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/3-30.pdf> (Erişim Tarihi: 01.11.2016).

"Böyle uranyum rezervi görülmedi" :

<http://www.sabah.com.tr/dunya/2011/07/19/boyle-uranyum-rezervi-gorulmedi> (Erişim Tarihi: 28.11.2016).

"British banker set up firm 'used by North Korea to sell weapons" :

<https://www.theguardian.com/news/2016/apr/04/panama-papers-briton-set-up-firm-allegedly-used-by-north-korea-weapons-sales> (Erişim Tarihi: 25.01.2017).

"British lawmakers vote to renew Trident nuclear program" :

<https://www.rt.com/uk/351967-trident-nuclear-submarines-renewal/> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).

"Burma suspected of forming nuclear link with North Korea" :

<https://www.theguardian.com/world/2009/jul/21/burma-north-korea-nuclear-clinton> (Erişim Tarihi: 22.01.2017).

"Byegm": <http://www.byegm.gov.tr/turkce/haber/turkiyeye-siginan-iranli-cbs-televizyonuna-pan-am-ucaginin-bombalanmasinin-/50107> (Erişim Tarihi: 12.10.2016).

"Candu" : http://www.candu.org/candu_reactors.html (Erişim Tarihi: 25.11.2016).

"Cargo plane bomb": <https://www.theguardian.com/world/2010/nov/10/cargo-plane-bomb-us-alqaida> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).

"Carloslabs" : <http://www.carloslabs.com/node/16> (Erişim Tarihi: 21.11.2016).

"Charles de Gaulle": <http://www.elysee.fr/la-presidence/charles-de-gaulle/> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).

"China accuses US of putting stability of asia pacific at risk" : <https://www.theguardian.com/world/2017/feb/04/china-accuses-us-of-putting-stability-of-asia-pacific-at-risk> (Erişim Tarihi: 06.02.2017).

"China said to sell parts": <http://www.nytimes.com/1992/01/31/world/china-said-to-sell-parts-for-missiles.html> (Erişim Tarihi: 11.12.2016).

"Chinese Government Statement": http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18055.shtml (Erişim Tarihi: 10.12.2016).

"Claus Helberg": https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/kent-csi/vol36no3/html/v36i3a1lp_0001.htm (Erişim Tarihi: 20.11.2016).

"Colonel Gaddafi": <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-south-scotland-12552587> (Erişim Tarihi: 12.10.2016).

"Congressional Budget": <https://www.state.gov/documents/organization/224071.pdf> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).

"Country profiles": <http://www-pub.iaea.org/MTCD/publications/PDF/cnpp2009/countryprofiles/Iran/Iran2008.htm> (Erişim Tarihi: 14.12.2016).

"Çin dünyanın ilk kuantum uydusunu fırlattı": <http://www.bbc.com/turkce/haberler-37098653> (Erişim Tarihi: 11.12.2016).

"Çin, Kuzey Kore'den vazgeçer mi?":

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/04/130410_cin_kuzey_kore
(Erişim Tarihi: 12.12.2016).

"Çin'in yeni nükleer denizaltıları":

https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2014_02_11/Chin-nukleer-denizaltıları/ (Erişim Tarihi: 11.12.2016).

"Diplomasi": <http://www.beles.org/forumum/article258.htm> (Erişim Tarihi: 05.10.2016).

"Dünya şampiyonu camide namaz kıldı": <http://www.milliyet.com.tr/dunya-sampiyonu-camide-namaz-dunya-2380517/> (Erişim Tarihi: 18.01.2017).

"Eight Countries": <https://www.washingtonpost.com/graphics/world/nuclear-tests/>
(Erişim Tarihi: 13.12.2016).

"Einsteins letter": https://www.osti.gov/opennet/manhattan-project-history/Resources/einstein_letter_photograph.htm#1 (Erişim Tarihi: 21.11.2016).

"Forecast 2016-2020": <http://www.tradingeconomics.com/china/gdp-growth-annual/forecast> (Erişim Tarihi: 11.12.2016).

"Global nuclear disarmament": <https://share.america.gov/disarmament-toward-nuclear-free-world/> (Erişim Tarihi: 01.11.2016).

"Hindistan Çin'i geçerek en hızlı büyüyen ekonomi oldu":

http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2016/02/160208_hindistan_cin_ekonomi
(Erişim Tarihi: 28.11.2016).

"Hindistan ve Pakistan nükleer anlaşma yaptı":

<http://www.star.com.tr/dunya/hindistan-ve-pakistan-nukleer-anlasma-yapti-haber-986718/> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).

"How close did crash submarines packed with nuclear missiles come to disaster":

<http://www.dailymail.co.uk/news/article-1146124/How-close-did-crash-submarines-packed-nuclear-missiles-come-disaster.html> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).

"IAEA and DPRK": <https://www.iaea.org/newscenter/focus/dprk/chronology-of-key-events> (Erişim Tarihi: 13.12.2016).

"Implementation of the NPT safeguards agreement in the Islamic Republic of Iran":

<https://www.iaea.org/sites/default/files/gov2003-40.pdf> (Erişim Tarihi: 14.12.2016).

"India conducts fourth test launch of Agni-V missile":

<http://www.bbc.com/news/world-asia-india-38434944> (Erişim Tarihi: 11.01.2017).

"Indian election BJP manifesto nuclear weapons":

<https://www.theguardian.com/world/2014/apr/07/indian-election-bjp-manifesto-nuclear-weapons> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).

"İngiltere AB'den ayrılma kararı aldı: Şimdi ne olacak?":

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160624_ab_referandum_ne_olacak (Erişim Tarihi: 20.01.2017).

"İnsanlığın kaybettiği yer Hiroşima": http://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/insanligin-kaybettiği-yer-hirosima,TF9nrq3jUEKjJnqWq6yHWg/a_AaSrR0tEaCmf2FcK9sSQ,

kaybettiği-yer-

hirosima,TF9nrq3jUEKjJnqWq6yHWg/a_AaSrR0tEaCmf2FcK9sSQ,

(Erişim Tarihi: 22.11.2016).

"İnternette 4 kilogram uranyum satın aldı": <http://www.hurriyet.com.tr/internette-4-kilogram-uranyum-satin-aldi-14661810> (Erişim Tarihi: 27.11.2016).

"İran Atom Enerji Örgütü": <http://www.aeoi.org.ir> (Erişim Tarihi: 25.12.2016).

"İran Çin arasında nükleer yakınlaşma": <http://www.milliyet.com.tr/iran-cin-arasinda-nukleer-dunya-2356361/> (Erişim Tarihi: 11.12.2016).

"İran füze denemesi yapacak": http://www.dha.com.tr/iran-fuze-denemesi-yapacak_1449704.html (Erişim Tarihi: 06.02.2017).

"İran'ın batı ile nükleer serüveni":

<https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201504031014797570/> (Erişim Tarihi: 14.12.2016).

"Japon polisi 17 yıldır kaçan metro saldırısı failini yakaladı":

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/06/120614_japan_fugitive.shtml (Erişim Tarihi: 19.01.2017).

"JAPS": <https://www.archives.gov/files/research/military/ww2/photos/images/ww2-196.jpg> (Erişim Tarihi: 11.12.2016).

"Kadeş anlaşması": http://www.istanbularkeoloji.gov.tr/web/15-67-1-1/muze_-_tr/koleksiyonlar/sark_eserleri_muzesi_eserler/kades_anlasmasi/s:kade%FE (Erişim Tarihi: 04.10.2016).

"Kanser": <http://www.kanser.gov.tr> (Erişim Tarihi: 18.01.2017).

"Kazakistan Uranyum Satışı iddialarını yalanladı":

<http://www.cnnturk.com/2009/dunya/12/30/kazakistan.uranyum.satisi.iddialarini.yalanladi/557499.0/index.html> (Erişim Tarihi: 28.11.2016).

"KCTV": <https://www.youtube.com/watch?v=s4Dyo4gJhYE> (Erişim Tarihi: 12.12.2016).

"KGB Archives": <https://www.youtube.com/watch?v=jef7hQ3VO8I> (Erişim Tarihi: 18.01.2017).

"Kuzey Atlantik Antlaşması":

http://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=tr (Erişim Tarihi: 15.12.2016).

"Kuzey Kore Gerginliği artıyor":

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/06/060621_us_nkorea.shtml (Erişim Tarihi: 12.12.2016).

"Kuzey Kore lideri eniştesini köpeklere yedirtti":

http://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/01/140104_kuzey_kore_infaz

(Erişim Tarihi: 11.12.2016).

"Kuzey Kore NPT'den çekildi": <http://www.hurriyet.com.tr/kuzey-kore-nptden-cekildi-38529252>

(Erişim Tarihi: 20.01.2017).

"Kuzey Kore'nin nükleer denemesi": <http://www.milliyet.com.tr/kuzey-kore-nin-nukleer-testi-5-3-dunya-2308665/>

(Erişim Tarihi: 13.12.2016).

"Maden fiyat listesi": <http://www.mta.gov.tr/v2.0/madenler/2013-Mart-Maden-Fiyat-Listesi.pdf>

(Erişim Tarihi: 27.11.2016).

"Manhattan project history": <https://www.osti.gov/opennet/manhattan-project-history/Events/1945-present/crossroads.htm>

(Erişim Tarihi: 11.12.2016).

"Manhattan project":

<https://www.youtube.com/watch?v=Cobgea6xcsg&feature=youtu.be>

(Erişim Tarihi: 21.11.2016).

"Mao Zedung": http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/12/131225_mao_izlenim

(Erişim Tarihi: 11.12.2016).

"Nagasaki": http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/08/150809_nagasaki

(Erişim Tarihi: 23.11.2016).

"NATO history": <http://www.nato.int/history/nato-history.html>

(Erişim Tarihi: 15.12.2016).

"NATO'nun tekelleşme hareketlerine Türkiye'den tepki":

<https://tr.sputniknews.com/columnists/201502201014090667/>

(Erişim Tarihi: 17.12.2016).

"Nazi tıbbi deneyleri":

<http://www.usmmm.org/wlc/tr/gallery.php?ModuleId=10005168&MediaType=PH>

(Erişim Tarihi: 20.11.2016).

"*New START data*": <https://fas.org/blogs/security/2016/10/new-start-data-2016/>
(Erişim Tarihi: 24.01.2017).

"*New Start*": <https://www.state.gov/t/avc/newstart/c44126.htm> (Erişim Tarihi:
23.01.2017).

"*North Korea DNS*":
<https://github.com/mandatoryprogrammer/NorthKoreaDNSLeak> (Erişim
Tarihi: 12.12.2016).

"*NPG*": http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50069.htm (Erişim Tarihi:
19.12.2016).

"*NPT 1995*": <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt1995/> (Erişim Tarihi:
20.01.2017).

"*NPT review conferences*": [https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt-
review-conferences](https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt-review-conferences) (Erişim Tarihi: 20.01.2017).

"*NPT*": <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/text> (Erişim Tarihi:
20.01.2017).

"*Nuclear bomb material found*":
[https://www.theguardian.com/world/2010/nov/07/nuclear-material-black-
market-georgia](https://www.theguardian.com/world/2010/nov/07/nuclear-material-black-market-georgia) (Erişim Tarihi: 18.01.2017).

"*Nuclear deterrence Alliance 21st century*":
[http://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/nuclear-deterrence-
alliance-21st-century-nato/TR/index.htm](http://www.nato.int/docu/review/2016/Also-in-2016/nuclear-deterrence-alliance-21st-century-nato/TR/index.htm) (Erişim Tarihi: 19.12.2016).

"*Nuclear proliferation*": [https://www.osti.gov/opennet/manhattan-project-
history/Events/1945-present/international_control_1.htm](https://www.osti.gov/opennet/manhattan-project-history/Events/1945-present/international_control_1.htm) (Erişim Tarihi:
25.11.2016).

"*Nuclear weapons*": <https://fas.org/nuke/guide/china/nuke/> (Erişim Tarihi:
10.12.2016).

- "Obama hiroşimayı ziyaret etti"*: <http://www.aljazeera.com.tr/haber/obama-hirosimayi-ziyaret-etti> (Erişim Tarihi: 09.12.2016).
- "Obama Rebukes Donald Trump's Comments on Nuclear weapons"*:
http://www.nytimes.com/2016/04/02/world/middleeast/obama-nuclear-security-summit-iran.html?_r=1 (Erişim Tarihi: 09.12.2016).
- "Obama strengthens Iran deal over GOP outcry"*:
<http://www.usatoday.com/story/news/world/2016/11/22/obama-strengthens-iran-deal-over-gop-outcry/94286304/> (Erişim Tarihi: 23.12.2016).
- "Obama:Nükleer terör tehdidi ile karşı karşıyayız"*: <http://www.iha.com.tr/haber-obama-nukleer-teror-tehdidi-ile-karsi-karsiyayiz-548324/> (Erişim Tarihi: 21.01.2017).
- "Overview"*: <http://www.house.gov/coxreport/pdf/overv.pdf> (Erişim Tarihi: 10.12.2016).
- "Oxfam:Küresel gelir dağılımındaki uçurum büyüyor"*:
<http://www.dw.com/tr/oxfam-k%C3%BCresel-gelir-da%C4%9F%C4%B1%C4%B1m%C4%B1ndaki-u%C3%A7urum-b%C3%BCy%C3%BCyor/a-18200020> (Erişim Tarihi: 03.10.2016).
- "PAEC"*: <http://www.paec.gov.pk/index.aspx> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).
- "Pakistan Çin'in Ortadoğuda güçlenmesine yardımcı olacak"*:
<https://tr.sputniknews.com/analiz/201608251024561046-cin-pakistan-ortadogu/> (Erişim Tarihi: 11.12.2016).
- "Pakistanda Nükleer Füze Testi"*: http://www.dha.com.tr/pakistanda-nukleer-fuze-testi_1433019.html (Erişim Tarihi: 20.01.2017).
- "Postdam conference"*: <https://history.state.gov/milestones/1937-1945/potsdam-conf> (Erişim Tarihi: 25.11.2016).
- "PRIO"*: <https://www.prio.org> (Erişim Tarihi: 01.11.2016).

"*Protocol to The Treaty*": <https://www.state.gov/documents/organization/140047.pdf>
(Erişim Tarihi: 23.01.2017).

"*Radiation Health*": <https://www.epa.gov/radiation/radiation-health-effects> (Erişim Tarihi: 23.11.2016).

"*Radyasyon birimleri*": <http://www.taek.gov.tr/ogrenci/sf4.html> (Erişim Tarihi: 23.11.2016).

"*Radyasyon ve biz*": <http://www.taek.gov.tr/ogrenci/r07.htm> (Erişim Tarihi: 23.11.2016).

"*Radyoaktif atık yönetimi*": <http://www.taek.gov.tr/nukleer-guvenlik/nukleer-enerji-ve-reaktorler/166-gunumuzde-nukleer-enerji-rapor/438-bolum-04-radyoaktif-atik-yonetimi.html> (Erişim Tarihi: 23.11.2016).

"*Rosatom history*": <http://www.rosatom.ru/about-nuclear-industry/history/> (Erişim Tarihi: 09.12.2016).

"*Rusya 16 Nükleer Silahı birden Ateşledi*":
<http://www.haber7.com/asya/haber/1830962-rusya-16-nukleer-silahi-birden-atesledi> (Erişim Tarihi: 24.11.2016).

"*Rusya parlamentosundan Ukrayna'ya NATO uyarısı*":
<http://www.hurriyet.com.tr/rusya-parlamentosundan-ukraynaya-nato-uyarisi-9099731> (Erişim Tarihi: 17.12.2016).

"*Rusyada Dubalarla taşınan dev nükleer füze*": <http://www.hurriyet.com.tr/rusyada-dubalarla-tasinan-dev-nukleer-fuzeler-ayni-anda-birkac-sehri-haritadan-silebilir-29062973> (Erişim Tarihi: 25.11.2016).

"*Rusya'nın yeni nükleer gücü 'imparator 3. Aleksandr' denizaltısı suya indi*":
<https://tr.sputniknews.com/rusya/201512211019791778-rusya-yeni-nukleer-guc-imparator--aleksandr-denizalti-/> (Erişim Tarihi: 09.12.2016).

"*Salt I*": <https://www.state.gov/t/isn/5191.htm> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).

- "Salt II narrative"*: <https://www.state.gov/t/isn/5195.htm#narrative> (Erişim Tarihi: 21.01.2017).
- "Salt II"*: <https://www.state.gov/t/isn/5195.htm#treaty> (Erişim Tarihi: 22.11.2016).
- "Samandan bir topun savaşa gol attığı gün"*:
<http://www.sabah.com.tr/pazar/2014/11/16/samandan-bir-topun-savasa-gol-attigi-gun> (Erişim Tarihi: 21.01.2017).
- "Savaş ve çocuklar"*: http://www.ttb.org.tr/yeni_yayin/savas_cocuklar/1.htm (Erişim Tarihi: 22.01.2016).
- "SSI"*: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/> (Erişim Tarihi: 12.12.2016).
- "Start II"*: <https://www.state.gov/t/avc/trty/104150.htm#text> (Erişim Tarihi: 22.01.2017).
- "Start Treaty"*: <https://www.state.gov/documents/organization/27360.pdf> (Erişim Tarihi: 21.01.2017).
- "Strategic concept"*: <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf> (Erişim Tarihi: 15.12.2016).
- "Summit meetings"*:
http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50115.htm?selectedLocale=en (Erişim Tarihi: 19.12.2016).
- "The 12 October 2002 Bali bombing plot"*: <http://www.bbc.com/news/world-asia-19881138> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).
- "The Cold War"*: <http://www.thecoldwar.uk/kelvedon-hatch-rghq-5-1/> (Erişim Tarihi: 24.11.2016).
- "The horn of Africa"*: <https://history.state.gov/milestones/1977-1980/horn-of-africa> (Erişim Tarihi: 21.01.2017).
- "The Moscow Treaty"*: <https://www.state.gov/t/avc/trty/127129.htm#9> (Erişim Tarihi: 22.01.2017).

- "Think thank"*: <http://www.reuters.com/article/us-northkorea-nuclear-idUSKBN15B270> (Erişim Tarihi: 03.02.2017).
- "Trinity"*: <https://www.youtube.com/watch?v=C7569HsMcG8&nohtml5=False> (Erişim Tarihi: 21.11.2016).
- "Trump: Başkan seilirsem ilk iş İran anlaşmasını feshedeceğim"*:
http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160321_trump_iran (Erişim Tarihi: 03.02.2017).
- "Türkiye, Çin füze ihalesini iptal etti"*: <http://www.ntv.com.tr/dunya/turkiye-cin-fuze-ihalesini-iptal-etti,cy4Mkmgf0mpNMAzRG95xw> (Erişim Tarihi: 11.12.2016).
- "Türkiye'ye radyoaktif madde sokmak isteyen Gürcistan vatandaşları yakalandı"*:
<http://www.cnnturk.com/turkiye/turkiyeye-radyoaktif-madde-sokmak-isteyen-gurcistan-vatandaslari-yakalandi> (Erişim Tarihi: 21.01.2017).
- "UCDP"*: http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/595/595102_1region.pdf (Erişim Tarihi: 01.11.2016).
- "UK invests"*: <https://eandt.theiet.org/content/articles/2013/06/uk-invests-487m-in-nuclear-cooperation-with-france/> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).
- "Uranium maps"*: <http://www.wise-uranium.org/umaps.html?set=ures> (Erişim Tarihi: 27.11.2016).
- "Uranium mining"*: <http://www.wise-uranium.org/ucomp.html> (Erişim Tarihi: 27.11.2016).
- "Uranium"*: <https://www.oecd-nea.org/ndd/pubs/2014/7209-uranium-2014.pdf> (Erişim Tarihi: 28.11.2016).
- "Uranyum Satışı kurallarla Yapılacak"*:
<http://www.cnnturk.com/2007/dunya/08/17/uranyum.satisi.kurallarla.yapilacak/384789.0/index.htm> (Erişim Tarihi: 28.11.2016).

"US new nuclear cruise

missile":<https://sputniknews.com/military/201607151042992592-us-new-nuclear-cruise-missile/> (Erişim Tarihi: 09.12.2016).

"Vniief":<http://www.vniief.ru/wps/wcm/connect/vniief/siteeng/resources/81044b804b36ccc8b4d2b5f36a35d73d/3.jpg> (Erişim Tarihi: 01.12.2016).

"Yalan haber nükleer atışma çıkardı": <http://www.hurriyet.com.tr/yalan-haber-nukleer-atisma-cikardi-40318284> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).

"Yol haritası belgeleri": <https://www.afad.gov.tr/tr/2535/Yol-Haritasi-Belgeleri> (Erişim Tarihi: 19.01.2017).

"Zenginleştirme": <http://www.nukleersiz.org/category/neden-n%C3%BCkleersiz/tehlikeler-ve-riskler/yak%C4%B1t/zenginle%C5%9Ftirme> (Erişim Tarihi: 26.11.2016).

"Büyük Türkçe Sözlük":

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5824e4c0f10111.58802648 (Erişim Tarihi: 15.11.2016).

"Kazakistan, uranyum üretiminde ilk sırada":

<http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/467381-kazakistan-uranyum-uretiminde-ilk-sirada> (Erişim Tarihi: 28.11.2016).

"Nuclear Fusion": <http://hyperphysics.phy-astr.gsu.edu/hbase/nucene/fusion.html> (Erişim Tarihi: 21.11.2016).

"Paul Tibbets öldü":<http://arsiv.ntv.com.tr/news/424938.asp> (Erişim Tarihi: 23.11.2016).

"President in a Visiting of Bushehr": <http://president.ir/en/83831> (Erişim Tarihi: 14.12.2016).

"Trinity Site Visit": <http://energy.gov/management/june-1-2015-trinity-site-visit> (Erişim Tarihi: 21.11.2016).

"Viyana Andlaşmalar Hukuku":

<http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/altipar/Okuma/Viyana%20Andlaşmalar%20Hukuku%2069.pdf> (Erişim Tarihi: 12.10.2016).

"World problems cannot be solved through war ": <http://president.ir/en/84100>

(Erişim Tarihi: 24.12.2016).

"Abdul Qadeer Khan": http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/3343621.stm (Erişim

Tarihi: 20.01.2017).

"Cogema": <http://fas.org/nuke/guide/france/industry/cogema.htm> (Erişim Tarihi:

27.11.2016).

"Government of India": <http://dae.nic.in/?q=node/394> (Erişim Tarihi: 10.01.2017).

"Spain Train Bombings": <http://edition.cnn.com/2013/11/04/world/europe/spain-train-bombings-fast-facts/>

(Erişim Tarihi: 20.01.2017).

"Stem Cell": <http://hsci.harvard.edu/> (Erişim Tarihi: 24.11.2017).

"Suicide bombers attack USS Cole":

http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/october/12/newsid_4252000/4252400.stm (Erişim Tarihi: 19.01.2017).

"Suicide bombing Israeli":

<http://edition.cnn.com/2001/WORLD/meast/06/01/israel.explosion.03/>
(Erişim Tarihi: 19.01.2017).

"Государственной Думы": <http://iam.duma.gov.ru/node/1/4293/13869> (Erişim

Tarihi: 22.01.2017).

Anderson, S: <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/smugglers-tried-to-sell-nuclear-material-to-isis-a6684051.html> (Erişim Tarihi:

Başaran, C: *"Oyunun içinde oyun var":* <http://www.bloomberght.com/ht-yazarlar/cuneyt-basaran-2071/1662385-oyunun-icinde-oyun-var/>

(Erişim Tarihi: 01.11.2016).

- Bignell, P.: <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/secret-memos-expose-link-between-oil-firms-and-invasion-of-iraq-2269610.html> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).
- Dowling, S.: "*öldeki uçak Mezarlığının sırları*":http://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2014/10/141031_vert_fut_uçak_mezarligi (Erişim Tarihi: 01.11.2016).
- Enijeti, S.: "*New Cold War*": <http://dailycaller.com/2016/09/26/new-cold-war-between-russia-us-put-nuclear-attacks-on-the-horizon/> (Erişim Tarihi: 09.12.2016).
- Hızarcı, S.: "*Radyasyon kaynakları ve radyasyondan korunma*":
http://www.cygm.gov.tr/CYGM/Files/Guncelbelgeler/Radyasyon_olcum_sunum.pdf (Erişim Tarihi: 23.11.2016).
- J.Broad, W., ve Sanger, D. E.: "*As U.S.Modernizes nuclear weapons*":<http://www.nytimes.com/2016/01/12/science/as-us-modernizes-nuclear-weapons-smaller-leaves-some-uneasy.html> (Erişim Tarihi: 19.12.2016).
- Krechetnikov, A.: "*Moscow theatre siege*": <http://www.bbc.com/news/world-europe-20067384> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).
- Pibida, L. S., ve Sallaska, A. L. : "*Preparedness for Nuclear and Radiological Threats The Value of Standards for Detection of Radioactive Materials*":
<https://www.nist.gov/node/765026> (Erişim Tarihi: 18.01.2017).
- Popham, P. : "*As Burma improves, North Korea keeps getting worse*":
<http://www.independent.co.uk/news/world/asia/as-burma-improves-north-korea-keeps-getting-worse-a6899111.html> (Erişim Tarihi:22.01.2017)
- Şafak, E. : "*İslamabad Terzisinin Bilinmezleri*".
<http://arsiv.sabah.com.tr/2005/02/21/cp/gnc101-20050213-102.html> (Erişim Tarihi: 20.01.2017).

Yılmaz, S. : "*Savaş ve Silah*": <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/milli-guvenlik-ve-dis-politika-arastirmalari-merkezi/2014/04/14/7542/savas-ve-silah> (Erişim Tarihi: 20.11.2016).

Zararsız, S. : "*Uranyum*" : <http://www.alternaturk.org/uranyum.pdf> (Erişim Tarihi: 26.11.2016).

ÖZET

İnsanlık tarihinde ilk kez Japonya'ya karşı kullanılmış olan nükleer silahların giderek yayılması ve boyutlarının küçülürken etkilerinin artması uluslararası sistemde toplu yok oluş kaygılarını gündeme getirmiştir. Bu çalışmada devlet davranışlarında savaş ve barış kavramlarının nükleer silahlar açısından değerlendirilmesi ve Yeni Start Anlaşmasının, uluslararası ilişkiler teorilerinden güncelliğini koruyan realizm teorisinin argümanları üzerinden etkinliği ve uygulanabilirliği tartışılmıştır.

Bu çalışmanın ana amacı insan nesline tehdit unsuru oluşturan bu silahlardan uluslararası ilişkiler biliminin hangi yaklaşım tarzı ile kurtulabilirliğinin araştırılmasıdır. Bir yandan silahların azaltılması politikası uygulanırken diğer yandan yeni nükleer denemeler ve yeni gönderme araçları üzerinde yapılan çalışmalardan doğan çelişki Yeni Start Anlaşmasının uygulanabilirliğine gölge düşürmektedir. Devletlerin güç odaklı politikaları, artan terör eylemleri güvenliğin yine bu silahlar üzerinden elde edilebileceği düşüncesiyle bu silahlara olan ilgiyi arttırmıştır.

Çalışmada barış, diplomasi ve savaşların teorik alt yapıları üzerinde durulmuş, İngilizce ve Rusça kaynakların taraması yapılarak olayların iki farklı bakış açısıyla incelenmesi sağlanmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde savaş, barış ve realizm teorisi, ikinci bölümde nükleer silah teknolojisi ve tarihi incelenmiştir. Son bölümde ise nükleer anlaşmalar ışığında uluslararası olaylarda nükleer silahlar incelenmiştir.

ARSİV Kayıt Bilgileri :

Tezin Adı : Realizmin Güç ve Güvenlik Unsurları Açısından Nükleer Silahlar

Tezin Yazarı : Serkan ACAR

Tezin Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Latif PINAR

Tezin Konumu : Yüksek Lisans

Tezin Tarihi : 12.06.2017

Tezin Alanı : Uluslararası Politik Ekonomi

Tezin Yeri : Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anahtar Sözcükler : New Start, Realizm, Güç, Güvenlik, Terör, Nükleer Silahlar

ABSTRACT

For the first time in human history spreading of nuclear weapons which were used against Japan and as shrinking their size , increasing of effects brought about global disappearance concerns in the international system. In this studying, evaluated concept of war and peace in state behaviours in terms of nuclear weapons and effectiveness and feasibility of New Start Agreement were discussed trough the arguments of the theory of realism from theories of international relations that have kept the update.

The main purpose of this studying is to be investigated with getting rid of which aproach style of international relations from these weapons which are a treat to the human race. While reducing the weapons, on the other hand new nuclear studys and contradiction arising from studies on new delivery systems bring into disrepute feasibility of New Start. The state's power-centered policies, increasing terrorist attacks and thinking that can stil be achieved through these weapons has increased the interest of these weapons.

In the stutying focused on peace, diplomacy and the theoretical sub-structures of wars, by scanning the English and Russian sources, events were examined with two different perspectives. The study consists of three parts: in the first part, war, peace and realism theory , in the second part, nuclear weapons technology and history were examined. In the last part, nuclear weapons were analysed in terms of international events in nuclear treaty.

Registration Information of Archives :

Thesis Name : Nuclear weapons in terms of power and security of realism
Thesis Writer : Serkan ACAR
Thesis Advisor : Yrd. Doç. Dr. Latif PINAR
Thesis Position : Master
Thesis Date :12.06.2017
Thesis Field :Internatiol Political Economy
Thesis Place : Karabük University Institute Of Social Sciences
Key Words : New Start, Realism, Power, Safe, Teror, Nuclear Weapons

ÖZGEÇMİŞ

Serkan ACAR 05.05.1979 tarihinde Karabük'te doğdu. Safranbolu Lisesi'ni bitirdikten sonra Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Fen Bilimleri Öğretmenliği Bölümünden 2001 yılında mezun oldu. 2002 Mart ayında Hakkari ilinde Branş öğretmeni olarak göreve başladı. Milli Eğitim Bakanlığının düzenlemiş olduğu birçok seminer, kurs ve çalıştayda katılımcı ve eğitici olarak görev aldı. Mezuniyetinden bu yana Türk Milli Eğitiminin amaçları doğrultusunda öğrenciler yetiştirmeyi kendisine ülkü edinen Serkan ACAR, öğretmenlik mesleğine devam etmektedir. Temel ilgi alanları, Atom fiziği, matematik, akıl yürütme ve zeka oyunları eğitimi, bilgisayar yazılımları, savaş teknolojileri ve uluslararası ilişkilerdir.